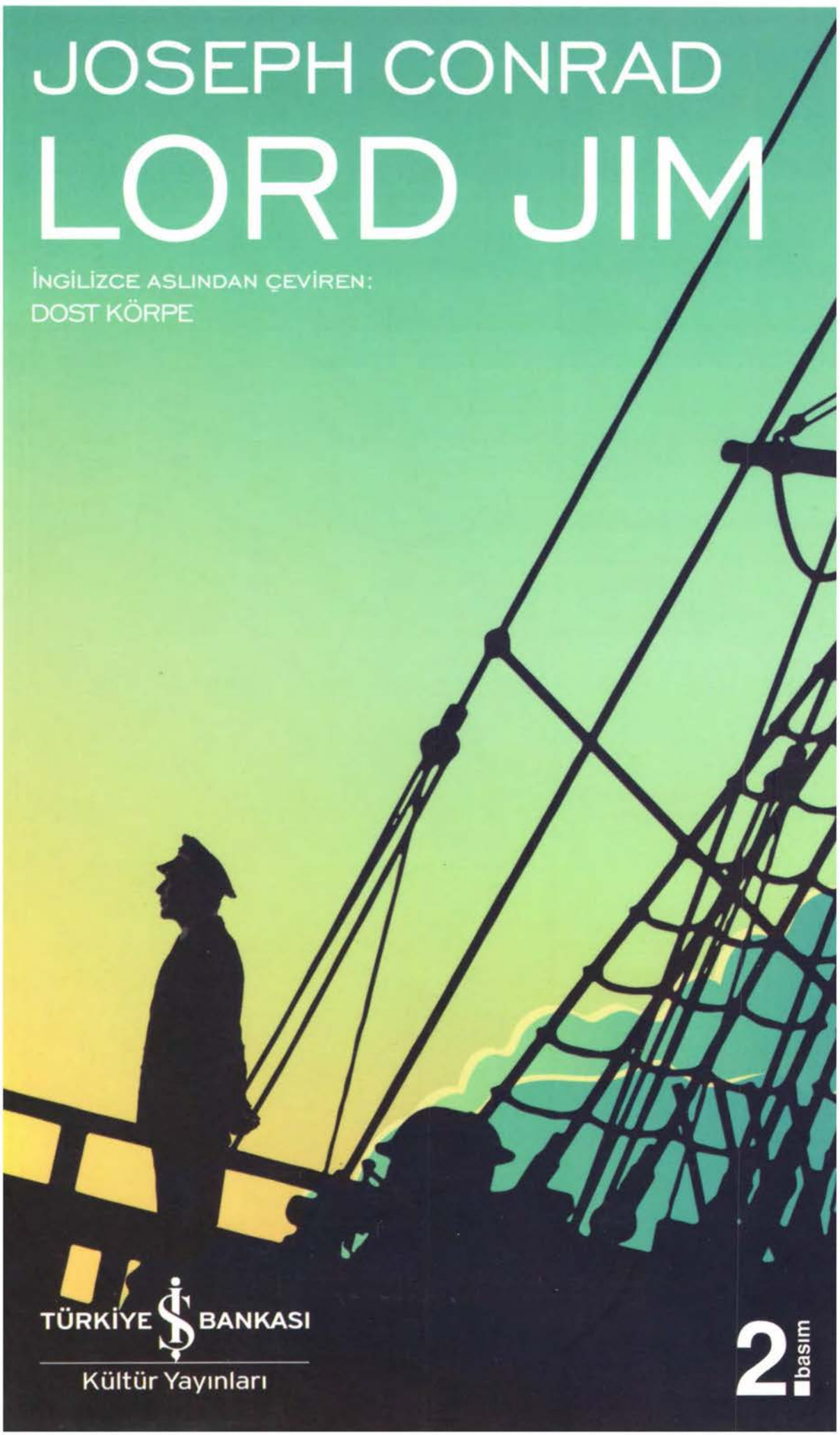
Modern Klasikler Dizisi - 103

JOSEPH CONRAD

LORD JIM

İngilizce aslından çeviren:
DOST KÖRPE

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

2. basım

Genel Yayın: 3913

MODERN KLASİKLER DİZİSİ

JOSEPH CONRAD
LORD JIM

ÖZGÜN ADI
LORD JIM

ÇEVİREN
DOST KÖRPE

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2014
SERTİFİKA NO: 29619

EDİTÖR
RÛKEN KIZILER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
OSMAN ÇAKMAKÇI
İREM KURTUL

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM AĞUSTOS 2017, İSTANBUL
2. BASIM EKİM 2017, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-155-2 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
AYHAN MATBAASI
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. Gelincik Sok. No: 6 Kat: 3
Bağcılar Istanbul
Tel: (0212) 445 32 38 Fax: (0212) 445 05 63
Sertifika No: 22749

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Modern
Klasikler
Dizisi - 103

Joseph Conrad

Lord Jim

İngilizce aslından
çeviren: Dost Körpe

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

*"Şüphe yok ki kanaatim sonsuzca pekişir bir başkası ona inandığında."**

NOVALIS

* Novalis, Alman yazar ve kuramcı Friedrich von Hardenberg'in (1772-1801) mahlasıdır; epigraf *Fragmente*'den alıntıdır.

Bay ve Bayan G. F. W. Hope'a,
*yıllardır süren dostluğumuz için minnet ve sevgiyle**

---

* Conrad'ın Hope'larla kalıcı dostluğu 1880'de başladı. Conrad gibi Hope da *Duke of Sutherland*'de çalışmıştı (aynı zamanda olmasa da). Hope'un bu dostluğa dair anıları için bkz. Sherry, *Conrad's Western World*, s. 122-4.

Yazarın 1917 Baskısına Notu

Bu roman ilk kez kitap olarak yayınlandığında fazla uzattığımı söyleyenler oldu. Bazı eleştirmenler yazarın işe kısa bir öykü yazmakla başladığını, ama sonradan kontrolü kaybettiğini savundular. Bir ikisi romanda bunun kanıtını bulunca pek sevinmiş gibiydi. Anlatı biçeminin kısıtlamalarından dem vurdular. Hiçbir insanın o kadar uzun süre konuşmasının ve başkalarının o kadar uzun süre dinlemesinin beklenemeyeceğini savundular. Bunun pek inandırıcı olmadığını söylediler.

Bu meseleyi on altı yıl kadar düşündükten sonra bundan çok emin değilim. Tropikal kuşakta da ılıman kuşakta da bir gecenin yarısı boyunca "birbirine öyküler anlatan" insanlar tanıyorum. Oysa benimki tek bir öykü ve kesintili olması bir ölçüde rahatlatıcı; dinleyicilerin dayanıklılığına gelince, öncelikle öykünün gerçekten ilginç olduğunu kabul etmek gerekiyor. Bu olmazsa olmaz bir önkoşuldur. Gerçekten ilginç olduğuna inanmasam asla yazmaya başlayamazdım. Fiziksel açıdan mümkünlük meselesine gelince, Parlamento'da yapılan bazı konuşmaların üç değil neredeyse altı saat sürdüğünü hepimiz biliriz; oysa kitabın Marlow'un anlatısını içeren kısmı bence yüksek sesle üç saatten az bir sürede okunabilir. Hem –her ne kadar böyle önemsiz detayları öyküye katmamaya özen göstersem de– o gece bir bardak

madensuyu gibi serinletici bir içeceğin, anlatıcının konuşmayı sürdürmesine yardımcı olduğunu farz edebiliriz.

Ama doğrusunu söylemek gerekirse, işin gerçeği şu ki başta sadece hacı gemisi bölümüyle ilgileniyordum ve aklımda kısa bir öykü vardı; o kadar. Bu makul bir fikirdi. Ancak birkaç sayfa yazdıktan sonra nedense huzursuzlandım ve bir süreliğine ara verdim. O sayfaları, müteveffa Bay William Blackwood dergisine tekrar bir şeyler vermemi isteyinceye kadar çekmecemde tuttum.

Hacı gemisi bölümünün, serbest ve daldan dala atlayan öykü için iyi bir başlangıç noktası ve bütün "varoluş hissiyatını" basit ve duyarlı bir karakterle renklendirebilecek olay olduğunu ancak o zaman fark ettim. Ama başlangıç aşamasındaki bütün bu ruh halleri ve içsel kıpırtılar o sırada epey muğlaktı ve aradan geçen onca seneden sonra şimdi de daha net görünmüyorlar.

Bir kenara koyduğum o birkaç sayfa, konu seçiminde etkili oldu. Ama bütünün tamamını bilinçli olarak baştan yazdım. Oturup yazmaya başladığımda, uzun bir kitap olacağını biliyordum, ama *Blackwood* dergisinin on üç sayısına yayılacağını tahmin etmemiştim.

Bana bunun en sevdiğim kitabım olup olmadığı zaman zaman soruldu. Kamusal hayatta, özel hayatta ve hatta yazarın kendi eserleriyle arasındaki hassas ilişkide bile kayırmacılığa kesinlikle karşıyımdır. Prensipte bir favorim yok; ama bazı insanların Lord Jim'imi yeğlemelerine üzülecek veya sinirlenecek kadar da ileri gitmem. Hatta buna "anlam veremediğimi" bile söylemeyeceğim... Hayır! Ama bir keresinde epey şaşkınlığa ve hayrete kapıldım.

İtalya'dan dönen bir arkadaşım, orada kitabı beğenmeyen bir bayanla konuşmuş. Buna üzüldüm tabii, ama beni şaşırtan o bayanın kitaptan hoşlanmama sebebiydi. "Bilirsiniz işte," demiş, "çok marazi bir kitap!"

Bu açıklamayı bir saat boyunca sıkıntıyla düşündüm. Nihayet, temanın kadınların olağan duyarlılıklarına epey yabancı olduğunu da hesaba katarak, o bayanın İtalyan olamayacağı sonucuna vardım. Hatta Avrupalı mıydı acaba? Her halükârda, Latin mizaçlı hiç kimse kaybedilen onurun yoğun bir şekilde bilincinde olunmasında marazilik görmez. Böyle bir bilinçlilik doğru veya yanlış olabilir ya da yüzeysellikle suçlanabilir; ayrıca belki de Jim'im sık rastlanan bir insan tipi değil. Ama okuyucularıma şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki, soğukkanlılıkla sapkınlaştırılmış bir düşüncenin ürünü değildir. Kuzey sislerine ait bir figür de değildir. Güneşli bir sabahta, sıradan bir Doğu limanının ağzında, onun geçip gittiğini gördüm... sevimliydi... dikkat çekiciydi... şüphe altındaydı... çıt çıkarmıyordu. Zaten öyle olması gerekiyor. Onu anlamlandıracak uygun kelimeleri, elimden gelen tüm sempatiyle bulmak bana kalmıştı. O "bizden biriydi".*

* Tekvin 3:22, "İşte, adam iyiyi ve kötüyü bilmekle bizden biri gibi oldu..."

1. Bölüm

Bir seksenden belki üç beş santim kısaydı, sağlam yapılıydı ve omuzları hafifçe eğik, başı ileride, gözlerini kaçırmadan yukarı çevirmiş halde, saldıran bir boğa misali, insanın dosdoğru üstüne yürüyordu. Sesi kalındı, yüksekti ve davranışlarında kesinlikle agresif olmayan bir çeşit dik kafalı bir özgüven vardı. Bu tavrı gerekli görür gibiydi ve anlaşılan diğer herkese olduğu kadar kendisine de göstermekteydi. Lekesiz bir şekilde bakımlıydı, ayakkabılarından şapkasına kadar tepeden tırnağa bembeyaz giyinirdi ve gemi levazımcısının liman kâtipliğini yaptığı çeşitli Doğu limanlarında epey popülerdi.

Bir liman kâtibinin hiçbir sınavdan geçmesi gerekmez, ancak soyut düşünme yeteneğine sahip olması ve bunu pratikte sergilemesi gerekir. İşi, yelkenli, buharlı veya kürekli bir tekneye binip diğer gemi muhasebecileriyle yarışarak, demir atmak üzere olan herhangi bir gemiye gidip kaptanını neşeyle selamlamak, ona zorla bir kartvizit –gemi levazımcısının kartvizitini– vermek ve kaptanın karayı ilk ziyaretinde onu kararlılıkla ama dikkat çekmeden, gemilerde yiyip içilen şeylerle dolu geniş, mağaraya benzer bir dükkâna götürmektir; burada geminin denizde yolculuk edebilmesini ve güzel görünmesini sağlayacak her şey bulunur, halatı için salyafora kancası setinden tutun da pupasının oymaları için altın yap-

rağı plakalara dek. Serin salonunda rahat koltuklar, şişeler, purolar, yazı gereçleri, liman kuralları kitabının nüshası ve bir denizcinin kalbinde üç aylık yolculukta birikmiş tuzu eritecek kadar sıcak bir karşılama vardır. Böylece kurulan bağlantı, gemi limanda kaldığı sürece liman kâtibinin gemiye yaptığı günlük ziyaretler sayesinde sürdürülür. Kaptanın gözünde liman kâtibi dost kadar sadık ve oğul kadar ilgilidir, Eyüp peygamber kadar sabırlıdır, bir kadın kadar bencillikten uzak şekilde özverilidir ve içki arkadaşı kadar eğlencelidir. Daha sonra fatura gönderilir. Güzel ve insancıl bir meslektir. Bu yüzden iyi liman kâtiplerine az rastlanır. Soyut düşünebilmenin yanı sıra denizde yetişmiş olma avantajına da sahip bir liman kâtibi, işvereninden bol para almayı ve biraz hoşgörüyü hak eder. Jim'e bir iblisin bile sadakatini kazandıracak kadar çok para verilir ve hoşgörü gösterilirdi hep. Yine de o durup dururken, incitici bir nankörlükle istifa edip gidiverirdi. İşverenlerine söylediği bahaneler son derece yetersiz olurdu. O daha sırtını döner dönmez arkasından "Kahrolası geri zekâlı!" derlerdi. Onun ince duyarlılığını böyle eleştirirlerdi.

Sahilde çalışan beyaz adamlar ve gemi kaptanları için o Jim'di, o kadar... daha fazlası değildi. Soyadı da vardı tabii, ama söylemek istemezdi. Kimliğini gizli tutmak adına ördüğü duvarın (ki elek gibi delik deşikti) sebebi, kişiliğini değil bir gerçeği saklamaktı. Gerçek ortaya çıktığında, o sırada çalıştığı limandan ayrılıverip bir başkasına, genellikle daha da doğuya giderdi. Hep limanlarda çalışırdı, çünkü denizden sürgün edilmiş bir denizciydi ve soyut düşünme yeteneği sadece liman kâtipliğinde işine yarıyordu. Yükselen güneşe doğru gerileyip duruyordu ve gerçek, peşinden telaşsızca ama durdurulmaz bir şekilde geliyordu. Böylece, yıllar geçtikçe sırayla Bombay'da, Kalküta'da, Rangoon'da, Penang'ta, Batavia'da[1] tanındı ve bu uğrak yerlerinin her

1 Jakarta, Java. Numaralandırılmış dipnotlar çevirmene aittir.

birinde sadece liman kâtibi Jim olarak biliniyordu. Sonrasında, durumunun katlanılmazlığını keskin algısı sayesinde fark edip de acıklı yeteneğini gizlemek için limanlarla beyaz adamları tamamen terk ederek bâkir ormandaki bir köye yerleşince, oradaki Malay'lar kimliksizliğinin tek hecesine bir sözcük eklediler. Ona *Tuan*[2] Jim dediler: Yani... Lord Jim.

Bir papaz evinde büyümüştü. Büyük ticari gemilerin çoğunun kaptanları bu din ve huzur mekânlarından gelmedir. Jim'in babası Bilinmeyen'e dair o kadar çok kesin bilgiye sahipti ki, kulübelerde yaşayan insanların kendilerini erdemli hissetmelerini sağlamayı, şaşmaz Tanrı'nın köşklerde yaşattığı kişileri huzursuz etmeden başarıyordu. Bir tepenin üstüne kurulmuş küçük kilise, tırtıklı yaprakların arasından görülen yosunlu bir kayanın griliğindeydi. Orada yüzyıllardır durmaktaydı, ancak etraftaki ağaçlar ilk taşın konuluşunu anımsıyordu muhtemelen. Aşağıda, papaz evinin kırmızı cephesi çimenliklerin, çiçek yataklarının ve köknarların arasında hoş bir şekilde parlardı; arka tarafta meyve bahçesi, soldaysa taşla döşenmiş ahır avlusuyla, tuğla duvar boyunca uzanan eğik camlı seralar vardı. Ailede nesillerdir papazlık yapılmaktaydı; ancak Jim beş erkek çocuktan biriydi ve hafif tatil edebiyatı kitapları okuduktan sonra denizi arzulayınca, "ticaret gemilerine personel yetiştiren bir eğitim gemisine"[3] gönderilmişti hemen.

Orada biraz trigonometrinin yanı sıra babafingo serenlerinde yürümeyi öğrenmişti. Genelde seviliyordu. Denizcilikte üçüncüydü ve birinci filikada kürek çekiyordu. Mükemmel bir fiziğe sahip ve sağduyulu olduğundan, gemi direklerin-

---

2 "Lord"; Malay'lar arasında, yüksek konumlu insanlara yönelik yaygın bir hitap şekli.

3 Ya Liverpool'daki *Conway* (*Youth*'da [1902'de *Heart of Darkness* ve "The End of the Tether"la birlikte yayınlandı] ve "The Secret Sharer"da bahsedilir [*Twixt Land and Sea*'de, 1912]) ya da Conrad'ın sonradan oğlu Borys'i gönderdiği, Londra'daki Worcester.

de çok becerikliydi. Mevkisi pruva çanaklığıydı ve oradan aşağıya, kahverengi nehir tarafından ikiye bölünen huzurlu çatılar kalabalığına ve kirli göğün altında, çevredeki ovanın kenarlarında kalem gibi incecik yükselen, volkan gibi duman salan fabrika bacalarına, kaderi tehlikelerin ortasında ışıldamak olan bir adamın horgörüsüyle bakardı sık sık. Büyük gemilerin yola çıktığını, geniş kemerli feribotların sürekli hareket ettiğini, ayaklarının çok aşağısında teknelerin yüzdüğünü ve denizin uzaklardaki puslu görkemini görebilir, macera dünyasında heyecanlı bir hayat sürmeyi umardı.

İki yüz insan sesinin kargaşasının hâkim olduğu alt güvertedeyse kendini kaybeder ve zihninde daha şimdiden hafif edebiyat kitaplarındaki deniz hayatını yaşardı. İnsanları batan gemilerden kurtardığını, kasırgada gemi direklerini kestiğini, bir halata tutunarak dalgalarda yüzdüğünü veya yapayalnız bir kazazede olarak, keşfedilmemiş resiflerin üstünde yalınayak ve yarı çıplak yürüyüp, açlıktan ölmemek için kabuklu deniz hayvanları aradığını hayal ederdi. Tropik sahillerde vahşilerle dövüşür, denizlerin ortasında isyanları bastırır ve okyanustaki bir kayıkta bulunan umutsuz insanlara moral verirdi... Görev bilinci konusunda örnek alınacak biriydi ve kitaplardaki kahramanlar kadar korkusuzdu hep.

"Bir şeyler oluyor. Gelin!"

Ayağa fırladı. Oğlanlar merdivenlerden çıkıyorlardı. Yukarıdan koşuşturma sesleri ve bağrışmalar gelmekteydi, Jim lombar ağzından çıkınca donakaldı... apışıp kalmış gibiydi.

Bir kış gününün alacakaranlığıydı. Öğleden beri şiddetlenen bora nehir trafiğini sekteye uğratmıştı ve şimdi okyanusta büyük toplarla salvo yapılıyormuşçasına kesik kesik gürleyerek, bir kasırganın gücüyle esmekteydi. Yağmur ara ara yağıyordu ve Jim aralarda, kabaran, tehditkâr dalgaları, sahilin yakınında ceviz kabuğu gibi sallanan küçük gemiyi, çöken siste hareketsiz duran binaları, ağır ağır demir atan

geniş feribotları, alçalıp yükselen sırılsıklam olmuş iskeleleri görüyordu. Sonraki rüzgâr bütün bunları alıp götürdü sanki. Hava uçuşan sularla kaplandı. Sanki kasırganın vahşi kararlılığının, rüzgârın hiddet ve hevesle attığı çığlıkların, yeryüzündeki ve gökyüzündeki zalim gürlemelerin hedefi olan Jim huşuyla nefesini tuttu. Öylece durdu. Fıldır fıldır döndürülüyormuş hissine kapılmıştı.

Biri tarafından itildi. "Filikaya binin!" Oğlanlar koşarak yanından geçtiler. Sığınak arayan bir koster, demir atmış bir uskunaya çarpmıştı ve gemideki öğretmenlerden biri kazayı görmüştü. Oğlanlar güruhu küpeştelere tırmanmış, mataforaların etrafında toplanmıştı. "Çarpışma. Hemen ileride. Bay Symons görmüş." Birisi itince mizanaya çarpan Jim bir halata tutundu. Demir atmış olan eski eğitim gemisi zangır zangır titriyordu, rüzgâra dönük burnu hafifçe inip kalkıyordu ve yetersiz halatlarıyla zincirlerinden yükselen kalın uğultular, geminin denizdeki gençlik yıllarından dem vuruyorlardı nefes nefese. "İndirin!" Jim dolmuş olan kayığın mataforaların aşağısına düşüverdiğini görünce peşinden koştu. Kayığın denize düştüğünü işitti. "Bırakın, filikanın iplerini çözün!" Eğildi. Yandaki nehir fokurduyordu, köpük şeritleriyle kaplanmıştı. Çöken karanlıkta filikanın dalgalarla rüzgârın etkisine kapıldığı, bir an geminin yanında kalakaldığı görüldü. Jim filikadan birinin seslendiğini hayal meyal işitti: "Hayat kurtarmak istiyorsanız küreklere asılın gençler! Küreklere asılın!" Sonra birden burnu çok yükselen filika, dalgayı kürekleri havada aşarak rüzgârla dalgaların boyunduruğundan kurtuldu.

Jim omzunun sımsıkı kavrandığını işitti. "Çok geç delikanlı." Geminin kaptanı denize atlamak üzereymiş gibi görünen çocuğu omzundan tutup engellemişti; Jim yenilginin bilincinde olduğunu sergileyen gözlerle yukarı baktı. Kaptan sempatiyle gülümsedi. "Artık şansını bir dahaki sefere denersin. Bundan ders alırsın."

Filika tiz tezahüratlarla karşılandı. Yarısı suyla dolmuş halde, dans ede ede geri dönerken iki bitkin adam içindeki suyu boşaltıyorlardı. Rüzgâr ile denizin hengâmesiyle tehditkârlığını şimdi büyük bir âcizlik olarak gören Jim, onların etkisiz tehditleri karşısında kapıldığı huşuya iyice pişman oldu. Artık bu konuda ne düşüneceğini biliyordu. Bora umurunda değilmiş gibi geliyordu. Daha büyük tehlikelerle yüzleşebilirdi. Bunu yapacaktı... hem de herkesten daha iyi bir şekilde. İçinde korkudan eser kalmamıştı. Yine de o akşamı düşünceli bir edayla geçirirken –iri, gri gözlere sahip, kız yüzlü bir oğlandı–, alt güvertenin kahramanı filikanın dümencisiydi. Çevresindekiler hevesle sorular soruyorlardı. Anlatıyordu: "Kafasının denize batıp çıktığını görünce çengelli sırığımı suya sokuverdim. Çengel pantolonuna takılınca az kalsın denize düşüyordum, düşeceğim sandım, ama ihtiyar Symons dümen yekesini bırakıp bacaklarımı tuttu. Kayık az kalsın devriliyordu. İhtiyar Symons iyi adamdır. Bize sert davranmasına aldırmıyorum. Bacağımı tutarken bana durmadan küfrediyordu, ama çengelli sırığı sımsıkı tutmamı kendi üslubuyla söylüyordu o kadar. İhtiyar Symons çabucak paniğe kapılıveriyor, değil mi? Hayır... Kısa boylu, sarışın olanı demiyorum... hani şu uzun boylu, sakallı olan. Onu içeri çektiğimizde 'Ah bacağım! Ah bacağım!' diye inleyerek gözlerini yukarı çevirdi. O izbandut gibi adamın kız gibi bayılması tuhaftı. Sizler sırf bir sırık çengeli bacağınıza takıldı diye bayılır mısınız? Ben olsam bayılmazdım. Bacağına şu kadarcık battı." Çengelli sırığı gösterince, ki sırf bu yüzden aşağı getirmişti, kalabalık heyecanlandı. "Hayır sersem! Etine batırıp çekmedim... pantolonundan çektim. Epey kan aktı tabii."

Jim bunun zavallıca bir kibir gösterisi olduğu kanısındaydı. Bora, tıpkı korkunçluk rolü kadar sahte bir kahramanlığa sebebiyet vermişti. Yeryüzüyle gökyüzünün, kendisini gafil avlayan ve kılpayı kurtulmaya yönelik teyakkuz

halini adaletsizce sınayan gaddar hengâmesine sinirlendi. Yoksa filikaya binmediğine memnundu, çünkü bu daha az işine yarardı. Bilgisini o filikaya binenlere kıyasla daha çok artırmıştı. Herkes korkudan sinerken –buna emindi– sadece kendisi rüzgârın ve denizlerin sahte tehdidiyle başa çıkmayı bilecekti. Bu tehdidi nasıl yorumlayacağını biliyordu. Soğukkanlılıkla bakıldığında zavallıca görünüyordu. Jim içinde herhangi bir his duymuyordu; yaşadığı afallatıcı olayın son etkisi, fark edilmeden, oğlanlar topluluğunun şamatasının dışında kalarak, macera tutkusunun bir kez daha kanıtlanmasının ve içindeki çok yönlü cesareti keşfetmenin tadını çıkarmasıydı.

2. Bölüm

İki yıllık eğitimden sonra denize açıldı ve hayalinde çok iyi bildiği bölgelere gittiğinde buraların tuhaf bir şekilde macera yoksunu olduğunu gördü. Pek çok yolculuk yaptı. Gökyüzüyle deniz arasında yaşamanın sihirli monotonluğunu tanıdı: insanların eleştirilerine, denizin dayatmalarına ve ekmeğini kazanmasını sağlayan, ancak tek ödülü, verilen emekten tamamen keyif almak olan gündelik işlerin bayağı güçlüklerine katlanmak zorunda kaldı. Bu ödülü elde edemedi. Ancak geri dönemezdi, çünkü deniz hayatından daha cazip, zihin açıcı ve köleleştirici bir şey yoktur. Hem geleceği parlaktı. Beyefendiydi, tutarlıydı, uysaldı, görevlerini tamamen biliyordu ve zamanla, çok genç yaşta insanın içsel değerini, sinirlerinin sağlamlığını ve dayanıklılığını gün ışığına çıkaran, direncinin niteliğini ve yaptığı rollerin ardındaki gizli gerçeği sadece başkalarına değil kendisine de sergileyen deniz olaylarını hiç yaşamadan, güzel bir geminin ikinci kaptanı oldu.

Bütün bu süre boyunca denizin öfkesindeki içtenliğe sadece bir kez daha tanık olmuştu. Bu gerçek, insanların sandığı kadar sık sergilenmez. Maceraların ve boraların tehlikesinin çeşitli boyutları vardır ve gerçeklerin yüzünde sinsi, kasıtlı bir şiddete, insanın zihniyle kalbine zorla giren o tanımlanamaz şeye, karmaşık rastlantıların ya da doğanın

gazabının o insanın içinden umudu ve korkuyu, bitkinliğinin acısını ve dinlenme arzusunu söküp almaya yönelik fesatlığına, kontrolsüz gücüne, dizginsiz zalimliğine; o insanın şimdiye kadar gördüğü, tanıdığı, sevdiği, tadını çıkardığı ya da nefret ettiği her şeyi, paha biçilmez ve gerekli olan her şeyi –gün ışığını, anıları, geleceği– ezmek, parçalamak, yok etmek, o insanın canını almak gibi basit ve afallatıcı bir eylemle, değerli dünyasının tamamını gözlerinin önünden alıp götürmek arzusuna ancak arada sırada rastlanır.

Jim hafta başında, düşen bir seren tarafından yaralanınca[4], ki İskoç kaptanı[5] sonradan "Dostum! Kurtulması tam bir muucize bence!" dedi; günlerce sırt üstü yattı; afallamıştı, hırpalanmıştı, umutsuzdu ve huzursuzluk uçurumunun dibindeymişçesine sıkıntılıydı. Sonunun nasıl olacağını umursamıyordu ve bilincinin açık olduğu zamanlarda kayıtsızlığına fazla değer yüklüyordu. Görünmeyen bir tehlike, insan düşüncesinin kusurlu muğlaklığını taşır. Korku gölgelere bürünür ve insanoğlunun düşmanı, her türlü dehşetin babası olan Hayal Gücü teşviksiz kalınca tükenmiş duyguların donukluğuna gömülür. Jim dağınık kamarasında düzensizlikten başka bir şey görmüyordu. Ufak çaplı bir yıkımın ortasında yatarak semirirken, güverteye çıkmak zorunda kalmadığına içten içe seviniyordu. Ama arada sırada vücuduna akın eden kontrolsüz bir ıstırap, battaniyelerin altında inleyip kıvranmasına yol açıyordu ve ardından böyle hislerin acılarının çekilebildiği yaşamın bön zalimliği, bir şekilde kurtulmayı âcizce arzulamasına yol açıyordu. Sonra, durumu düzelince bu konuyu artık düşünmez oldu.

Ancak sakatlığı sürüyordu ve gemi bir Doğu limanına[6] yanaşınca hastaneye gitmesi gerekti. İyileşmesi uzun sürünce onu bırakıp gittiler.

---

4 Conrad burada *The Mirror of the Sea*'de (1906), Highland Forest'tayken gevşek bir seren yüzünden yaralandığını anımsar.

5 *Typhoon*'daki (*Typhoon and Other Stories*, 1903) MacWhirr için model olarak kullanılan Highland Forest kaptanı olsa gerek.

6 Singapur. Conrad Highland Forest'ta yaralandıktan sonra burada iyileşir.

Beyazlar koğuşunda sadece iki hasta daha vardı: biri lombar ağzından düşüp bacağını kırmış gambot kamarotuydu; diğeriyse komşu ilden gelen, gizemli bir tropik hastalığa yakalanmış, doktoru salak bulan ve Tamil[7] uşağının gözü pek bir sadakatle gizlice getirdiği patentli ilaçları kullanan bir çeşit demiryolu müteahhidiydi. Birbirlerine hayat öykülerini anlatıyor, biraz kâğıt oynuyor veya günü rahat koltuklarında, üzerlerinde pijamalarıyla, esneyerek, tek kelime etmeden geçiriyorlardı. Hastane bir tepedeydi ve sürekli ardına kadar açık duran pencerelerden giren hafif esinti, çıplak odaya gökyüzünün yumuşaklığını, yeryüzünün rehavetini, Doğu denizinin büyüleyici nefesini getiriyordu. Taşıdığı mis gibi kokular sonsuz dinlenmeyi, ebedi rüyaların armağanını çağrıştırıyordu. Jim her gün çalılı bahçelerin, şehrin çatılarının, sahildeki palmiyelerin yapraklarının ardındaki, Doğu'ya açılan yol olan dış limana, çelenk gibi süslü adacıklarla beneklenmiş, şenlendirici gün ışığıyla aydınlanan, gemileri oyuncakları andıran, hummalı faaliyetiyle bayram şenliğini çağrıştıran, tepesinde Doğu göğünün sonsuz dinginliği ve önünde ta ufka dek Doğu denizlerinin gülümseyen huzuru uzanan dış limana bakıyordu.

Bastonsuz yürüyebilmeye başlar başlamaz, memleketine dönmenin yolunu aramak için şehre indi. Şimdilik bir yol bulamayınca, beklerken limanda meslektaşlarıyla samimiyet kurdu doğal olarak. Bunlar iki çeşitti. Bazılarının, ki sayıları çok azdı ve orada nadiren görülüyorlardı, gizemli hayatları vardı, korsan mizaçlı ve hülyalı bakışlıydılar, enerjilerini bozulmaktan korumuşlardı. Uygarlığın ötesinde, denizin karanlık yerlerinde, çılgınca bir planlar, umutlar, tehlikeler, girişimler labirentinde yaşar gibiydiler ve fantastik hayatlarının az çok başarılı denebilecek tek yönü ölümleriydi sanki. Adamların çoğu ise, ki bunlar Jim gibiydiler, oraya tesadüfen gelmiş ve kalıp memleketlerinin gemilerinde subay ol-

7 Hindistan'da bir etnik grup.

muşlardı. Koşulları daha ağır olan, denetimlerin daha sıkı yapıldığı ve tehlikeli, fırtınalı okyanuslara açılmayı gerektiren vatani görevden artık ödleri kopuyordu. Doğu göğüyle denizinin ebedi huzuruna alışmışlardı. Kısa yolculuklara, rahat şezlonglara, kalabalık yerli mürettebatlara ve beyaz olmanın ayrıcalığına bayılıyorlardı. Sıkı çalışma düşüncesi ürpermelerine yol açıyordu ve tehlikeli bir şekilde rahat hayatlar sürüyorlardı; Çinlilerin, Arapların, melezlerin emrinde çalışırken sürekli işten atılmanın, sürekli çatışmaya girmenin eşiğindeydiler. Rahatlarının bozulmaması kaydıyla şeytanın bile emrinde çalışırlardı. Turnayı gözünden vuran kişilerden bahsedip duruyorlardı sürekli: Çin kıyısında tekne kaptanı olup keyif çatan birinden; Japonya'da bir yerlerde gününü gün eden bir başkasından ve Siyam ordusunda işleri tıkırında olan başka birinden. Söyledikleri her şeyde –eylemlerinde, görünüşlerinde, karakterlerinde– yumuşak bir nokta, bir çürüme yeri, hayatı kazasız belasız yaşama kararlılığı algılanabiliyordu.

Denizciler olarak görülen bu dedikoducu kalabalık başlangıçta Jim'e gölgelerden bile daha cisimsiz geldi. Ancak sonunda, sanki çok az çalışmalarına ve pek tehlikeye atılmamalarına karşın hali vakti son derece yerinde görünen bu adamlara hayranlık beslemeye başladı. Zamanla, başlangıçtaki horgörüsünün yanında bir başka duygu gelişti giderek ve memleketine dönmekten birden vazgeçip, *Patna*'ya[8] yerleşerek ikinci kaptanlık yapmaya başladı.

Patna o bölgede imal edilmiş, tepeler kadar eski bir vapurdu; tazı gibi inceydi ve artık kullanılmayan bir su tankından bile daha paslıydı. Sahibi Çinliydi; bir Arap tarafından kiralanmıştı ve bir çeşit firari olan New South Wales'li Alman kaptanı memleketine ulu orta sövmekten asla geri dur-

8 1888'de Singapur'a bu isimde bir gemi gelir. Ancak Conrad bu anlatıda ana model olarak Jeddah'ı kullanmıştır. Aslında Jeddah 1880'de yeni bir gemidir, burada geçtiği gibi "tepeler kadar eski" değildir.

masa da, anlaşılan Bismarck'ın zafer kazandıran politikasından ilham alarak, korkmadığı herkese dayılanıyor, mor burnu ve kırmızı bıyığıyla "kan ve demir"[9] edası taşıyordu. Ahşap bir vapur iskelesine yanaşmış halde duran vapura, dışı boyandıktan ve içi temizlendikten sonra, (aşağı yukarı) sekiz yüz hacı adayı[10] bindirildi.

Üç borda iskelesinden geldiler, imanla ve cennet umuduyla geldiler, çıplak ayaklarını durmadan sürüyerek, tek kelime etmeden, mırıldanmadan veya dönüp arkalarına bakmadan geldiler ve kısıtlayıcı parmaklıklardan kurtulunca güvertenin her tarafına yayıldılar, öne ve arkaya aktılar, açık lombar ağızlarından girerek aşağıyı tıka basa doldurdular, geminin en ücra köşelerine doluştular. Bir sarnıcı dolduran, gediklerin ve yarıkların içine akan, sessizce sarnıcın ağzına kadar yükselen su gibiydiler. Kuzeyden, güneyden ve doğu sınırlarından sekiz yüz tane erkek ve kadın gelmişti, imanla ve umutla, sevgiler ve anılar taşıyarak gelip orada toplanmışlardı, orman patikalarında yürümüşlerdi, nehirleri kat etmişlerdi, *prau*lara[11] binip sığ suları geçmişlerdi, küçük kanolarla adadan adaya gitmişlerdi, acı çekenleri görmüşlerdi, tuhaf görüntülerle karşılaşmışlardı, tuhaf korkulara kapılmışlardı, tek bir arzudan destek almışlardı. Çölde tek başına duran kulübelerden, kalabalık *kampong*'lardan[12], deniz kıyısındaki köylerden gelmişlerdi. Bir fikrin çağrısına uyarak ormanlarını, açıklıklarını, yöneticilerinin hamiliğini, servetlerini, yoksulluklarını, gençliklerinin mekânlarını ve babalarının mezarlarını geride bırakmışlardı. Tozla, terle, çamurla

9 Conrad kaptanı (Avustralya'nın bir eyaletinden gelme ve Alman kökenlidir) tasvir ederken, dönemin yaygın Alman karşıtlığından faydalanır, her ne kadar bu yaklaşım romanın başka bir yerindeki Stein karakteri tarafından dengelense de. Alman Şansölyesi Bismarck 1890'a kadar Avrupa politikasında son derece etkiliydi. "Kan ve demir" (blood and iron) kişinin amaçlarına ulaşmak için askeri güç kullanmasını ifade eder.

10 Jeddah'ta Singapur'dan Cidde'ye giden 953 Müslüman vardır.

11 Malay kayığı.

12 Malay veya Endonezya köyü.

kaplı halde, paçavralar içinde gelmişlerdi. Aile gruplarının başındaki güçlü adamlar; geri dönüş umudu taşımadan ilerleyen zayıf ihtiyarlar; merakla bakan korkusuz gözlere sahip delikanlılar ve dağınık, uzun saçlı utangaç küçük kızlar; kirli başörtülerinin uçlarıyla kundaklanmış, uyuyan bebeklerini, zor bir dinin bilinçsiz hacı adaylarını bağırlarına basan çekingen kadınlar.

Alman kaptan yeni ikinci kaptanına "Şu sığırlara bak," dedi.

Bu dinsel yolculuğun lideri olan Arap hepsinden sonra geldi. Gemiye ağır ağır yürüyerek bindi, beyaz cübbeli ve iri sarıklıydı, yakışıklı ve ağırbaşlı görünüyordu. Peşinden gelen uşakları bavullarını taşıyorlardı; *Patna* demir alıp iskeleden geri geri uzaklaştı.

İki adacığın ortasına yöneldi, yelkenli gemilerin demir atma bölgelerinin etrafından dolandı, bir tepenin yarım daire şeklindeki gölgesinin içinden geçti, ardından bir dizi köpüklü resife yaklaştı. Geminin arka tarafında ayakta duran Arap, deniz yolcularının duasını yüksek sesle okudu. Yolculuk sırasında En Yüce'nin himayesini istedi, insanların emekleriyle yüreklerindeki gizli niyetleri kutsaması için yalvardı; vapur alacakaranlıkta, boğazın sakin sularında ilerliyordu ve hacı gemisinin arka tarafından bakılınca uzakta görülen, tehlikeli bir bölgedeki kumsala, kazıklar üstüne imansızlar tarafından kurulmuş deniz feneri, vapurun dinsel misyonuyla dalga geçercesine alevden gözünü kırpıyordu sanki.

Vapur boğazdan çıktı, körfezden geçti, "Bir derece" geçidinden geçerek yoluna devam etti. Dingin göğün altında, kavurucu ve bulutsuz göğün altında, her türlü düşünceyi öldüren, kalbe sıkıntı çöktüren, gücün ve enerjinin yol açabileceği her türlü dürtüyü yok eden parlak güneş ışığıyla sarmalanmış halde, dosdoğru Kızıldeniz'e yöneldi[13]. O göğün

13 Patna, Jeddah'ın rotasını izleyerek Malacca Boğazı'ndan (Singapur'un kuzeyindedir) ve Bengal Körfezi'nden geçip Somali kıyısına gider.

sinsi görkeminin altındaki mavi ve derin denizse hareketsiz duruyordu, kımıltısızdı, dalgasızdı, kırışıksızdı, koyuydu, durgundu, ölüydü. *Patna* o parlak ve pürüzsüz ovada hafifçe tıslayarak ilerliyor, göğe siyah bir duman kurdelesi salıyor, ardındaki sudaysa bir vapurun hayaleti tarafından cansız denize çizilmiş bir hayalet yolu andıran, hemen kaybolan beyaz bir köpük kurdelesi bırakıyordu.

Her sabah güneş, turlarında hac yolculuğundaki ilerleyişe ayak uydurucasına, geminin arka tarafından her seferinde tamı tamına aynı uzaklıkta, sessiz bir ışık patlamasıyla doğuyor, öğleyin gemiye yetişiyor, ışınlarının toplanmış sıcaklığını sofuca bir gayeye sahip insanlara gönderiyor, öne geçip süzülerek alçalıyor ve her akşam denize gizemli bir şekilde gömülüyor, geminin yaklaşan pruvasıyla arasındaki uzaklığı koruyarak batıyordu. Vapurdaki beş beyaz adam, geminin orta kısmında, yolculardan izole olmuş halde yaşıyorlardı. Gemiyi pruvasından pupasına dek kaplayan tenteler beyaz bir çatı teşkil ediyordu ve engin, parlak okyanustaki insan kalabalığının varlığını ancak hafif bir uğultu, kederli mırıltılar ele veriyordu. Günler işte böyle geçip gidiyordu, dingin, sıcak, ağır; geçmişte birer birer yitiyorlardı, geminin arkasında hep yer alan bir uçuruma geri dönmemecesine düşer gibiydiler ve bir duman şeridinin altında yapayalnız olan siyah gemi engin karanlıkta, acımasız bir tanrının attığı kıvılcım yüzünden tutuşmuşçasına için için yanarak yoluna devam ediyordu.

Geceler, geminin üstüne bir kutsama gibi çöküyordu.

3. Bölüm

Dünyaya muhteşem bir sükûnet hâkimdi ve dingin ışıklar saçan yıldızlar, yeryüzüne sonsuz güvenliğin teminatını veriyordu sanki. Batıda alçakta parıldayan, uçları yukarı dönük hilal, bir altın kalıbından kesilip göğe atılmış incecik bir parça gibiydi ve buz tabakasını andıran serin, pürüzsüz Arap denizinin mükemmel düzlüğü, karanlık ufkun mükemmel çemberine uzanıyordu. Pervane, hareketleri emniyetli bir evren planına dahilmişçesine hiç aksamadan dönüyordu ve *Patna*'nın iki tarafındaki, kırışıksız ve titrek pırıltıların üstündeki iki adet derin su kıvrımı, düz ve ayrık tepelerinin arasında kısılı kalmış, hafifçe tıslayarak patlayan birkaç beyaz köpük girdabını, birkaç dalgacığı, birkaç titreşimi, birkaç salınımı çevreliyordu, ki bunlar geride bırakılınca vapurun ardında deniz yüzeyini bir an hareketlendirdikten sonra usulca şıpırdayarak yatışıyor, sonunda sakinleşerek, hareketli geminin siyah bir noktacık halinde hep merkezinde kaldığı denizin ve göğün yuvarlak sükûnetine karışıyordu.

Jim köprüdeyken, doğanın sessiz çehresinde tıpkı bir annenin yüzündeki durgun şefkate yayılan sevginin belirginliği gibi seçilebilen son derece net, dizginsiz güvenlikten ve huzurdan derinlemesine etkileniyordu. Tente çatının altında, zor bir dinin hacı adayları, beyaz adamların bilgeliğine ve cesaretine teslim olmuş halde, onların imansızlığının ve ateşli

gemilerinin demir kabuğunun gücüne güvenerek kilimlerde, battaniyelerde, çıplak tahtalarda, bütün güvertelerde, bütün karanlık köşelerde, boyalı kumaşlara sarınmış halde, kirli paçavralarla örtünmüş halde, başlarını küçük bohçalara yaslamış, yüzlerini kıvrılmış ön kollarına dayamış halde yatıyorlardı: erkekler, kadınlar, çocuklar; yaşlılar gençlerle, dermansızlar dinçlerle birlikte yatıyordu... Ölümün kardeşi olan uykunun karşısında hepsi eşitti.

Geminin hızı sebebiyle önden gelen rüzgâr yüksek küpeştelerin arasındaki uzun loşluktan düzenli olarak geçiyor, yüzükoyun uzanmış sıra sıra bedenlerin üstünden esiyordu; direklerin altına yer yer asılmış karpuz lambaların içinde birkaç loş alev yanıyordu ve aşağı vuran, geminin kesintisiz sarsıntısında hafifçe titreyen birkaç bulanık ışık çemberinde, havaya kaldırılmış bir çene, bir çift kapalı göz, gümüş yüzükler takılı esmer bir el, yırtık örtünün altında incecik bir uzuv, geriye eğilmiş bir baş, çıplak bir ayak, kendini bıçağa sunarcasına gerilmiş çıplak bir boyun görülüyordu. Zenginler ağır sandıklar ve tozlu kilimler kullanarak ailelerine barınaklar inşa etmişlerdi; fakirlerse yan yana uyuyorlardı, yeryüzünde sahip oldukları her şeyi bir paçavraya sarıp başlarının altına koymuşlardı; yalnız, ihtiyar adamlar bacaklarını kıvırarak namaz kilimlerinin üstüne yatmış, kulaklarını elleriyle kapamış, dirseklerini yüzlerinin birer tarafına koymuşlardı; omuzlarını kaldırmış ve alnını dizlerine yaslamış bir baba, sırt üstü yatan ve elini buyruk verircesine uzatmış dağınık saçlı bir oğlanın yanında kederli bir yüzle uyuklamaktaydı; beyaz kumaşla ceset gibi tepeden tırnağa örtünmüş bir kadının kollarında birer çıplak çocuk vardı; Arapların pupanın sağ tarafına yığılmış eşyaları girintili çıkıntılı bir tümsek oluşturmuştu ve tepede sallanan kargo lambasının ardında karmakarışık şekiller hayal meyal seçiliyordu: göbekli pirinç kapların ışıltıları, bir şezlongun ayaklığı, mızrak uçları, yastık yığınına yaslanmış eski bir kılıcın düz kını, teneke bir cez-

venin ucu... Kıç küpeştesine asılı uskurlu parakete, bu iman yolculuğunda kat edilen her milde düzenli olarak tek bir kez çınlıyordu. Uyuyan kalabalıktan bazen hafif ve sabırlı bir iç geçirme sesi, sıkıntılı bir rüya görürken verilen nefesin sesi yükseliyordu; geminin derinliklerinden ansızın gelen kısa, metalik tınlamalar, bir küreğin sert sürtünüşünün, bir ocak kapağının hızla kapatılmasının sesleri; aşağıdaki gizemli işleri yapan adamların göğüsleri öfkeyle dolmuşçasına gaddarca çınlıyordu: vapurun ince, yüksek gövdesiyse sabit hızla, çıplak direkleri sallanmadan ilerliyor, gökyüzünün erişilmez sakinliğinin altındaki suların engin dinginliğini durmadan yarıyordu.

Alabandadan alabandaya geçen Jim'in ayak sesleri derin sessizlikte kendi kulaklarına çok yüksek geldi, sanki izleyen yıldızlar tarafından yankılanıyordu: ufuk çizgisinde gezinen ve elde edilemeze sanki açlıkla bakan gözleri, yaklaşan olayın gölgesini görmedi. Denizdeki tek gölge, dev vapur bacasından yükselen ve sürekli dağılarak havaya karışan yoğun, kara dumana aitti. Pirinç kenarının bir kısmı pusula dolabının oval ışığıyla parlayan dümen, iki yanında sessizce ve neredeyse kımıldamadan duran birer Malay tarafından kullanılmaktaydı. Aydınlık kısmında arada sırada beliren elin siyah parmakları, dönen sivri uçlu çubukları bir tutup bir bırakmaktaydı; dümen zincirinin halkaları fıçının içinden, yüksek sesle gıcırdamaktaydı. Jim pusulaya göz atacaktı, elde edilemez ufuğa bakınacaktı, kendini çok iyi hissettiğinden aylak aylak, eklemleri çıtırdayana dek gerinecekti ve görünmez huzurdan cesaret almışçasına, hayatının sonuna kadar başına gelebilecek hiçbir şeyi umursamayacağını hissediyordu. Dümen dolabının arkasındaki alçak, üç bacaklı masaya dört raptiyeyle tutturulmuş haritaya arada sırada aylakça göz atıyordu. Üzerinde denizin derinliklerinin resmi bulunan o kâğıt parçasının, bir direğe sıkıca bağlanmış yuvarlak lambanın ışığıyla parlayan yüzeyi, denizin ışıldayan

yüzeyi kadar düz ve pürüzsüzdü. Üstünde paralel duran cetveller ve bir pergel vardı; geminin son öğlendeki konumu küçük bir siyah haçla işaretlenmişti ve ta Perim'e[14] kadar dümdüz uzanan bir kurşunkalem çizgisi, geminin rotasını –insanları kutsal yere, kurtuluş vaadine, sonsuz yaşam ödülüne götüren yolu– sergilerken, sivri ucu Somali sahiline dokunan kurşunkalem ise korunaklı bir rıhtımın sularındaki yelkensiz gemi direği misali silindir şeklinde ve hareketsizdi. Jim hayretle, denizle gökyüzünün bu muazzam dinginliği karşısında neredeyse minnet duyarak "Nasıl da dümdüz gidiyor," diye düşündü. Böyle zamanlarda aklına kahramanlıklar gelip dururdu; bu hayallere ve hayali başarılar kazanmaya bayılırdı. Hayatının en güzel kısmıydılar, gizli gerçeğiydiler, saklı gerçekliğiydiler. Muhteşem bir erkeksiliği, muğlaklığın cazibesini taşıyor, Jim'in gözlerinin önünden kahraman edasıyla geçiyorlardı; ruhunu alıp götürüyor ve sınırsız bir özgüvenin yüce, sihirli iksiriyle sarhoş ediyorlardı. Yüzleşemeyeceği hiçbir şey yoktu. Bu fikir o kadar hoşuna gitti ki, dikkatsizce ileri bakmayı sürdürürken gülümsedi; arkasına göz attığında geminin omurgasının denizde, ardında tıpkı haritadaki siyah kurşunkalem çizgisi gibi bıraktığı beyaz çizgiyi gördü.

Kazan dairesi vantilatörlerinin üstündeki ve altındaki teneke kül kovalarının tangırdayarak sallanması, Jim'in nöbetinin sonunun yaklaştığının habercisiydi. Hem tatminle hem de düşüncelerinin maceracı özgürlüğünü teşvik eden o dinginlikten ayrılmak zorunda kalmanın üzüntüsüyle iç geçirdi. Biraz uykuluydu ve sanki vücudundaki bütün kan ılık süte dönüşmüş gibi, uzuvlarına hoş bir uyuşukluğun yayıldığını hissediyordu. Kaptanı üstünde pijamalarıyla, pijama ceketinin önü açık halde sessizce yukarı gelmişti. Yüzü kırmızıydı, tam uyanamamıştı, sol gözü kısmen kapalıydı, sağ gözüyse aptal aptal bakıyordu ve camsıydı; koca kafasını haritaya eğip kaburgalarını mahmurca kaşıdı. Çıplak teninin gö-

14 Kızıldeniz'in girişinde bulunan bir ada.

rüntüsünde müstehcen bir şey vardı. Açık, ışıldayan bağrı yumuşak ve yağlı görünüyordu; sanki uykusunda terlerken yağ atmıştı. Kalas kesen ağaç testeresinin gıcırtısını andıran sert ve cansız bir sesle mesleki bir laf etti; çifte gerdanının katmeri, çenesinin hemen altına bağlanmış bir torba gibiydi. Bakakalan Jim son derece saygılı bir karşılık verdi; ancak sanki ilk defa o an gerçek haliyle görünen bu iğrenç ve tombul figür, sevdiğimiz dünyada pusu kurmuş habis ve adi her şeyin canlı örneği olarak, hafızasına çıkmamacasına kazındı: kurtuluşumuzun etrafımızdaki insanlara, gözlerimizi dolduran görüntülere, kulaklarımızı dolduran seslere ve ciğerlerimizi dolduran havaya bağlı olduğuna yürekten inanırız.

Ay, yavaşça aşağı süzülen o incecik altın parçası, denizin karanlık yüzeyinde gözden kaybolmuştu ve göğün ötesindeki sonsuzluk, yıldızların süregelen ışıltılarıyla, düz bir disk şeklindeki opak denizi örten yarı saydam kubbenin parıltısında, daha koyu loşlukla birlikte yeryüzüne yaklaşmış gibiydi. Gemi o kadar sarsıntısız hareket ediyordu ki insanlar ilerlediğini algılayamazlardı; sanki güneş sürüsünün ardındaki karanlık, eterli boşluklardan, müstakbel yaratımların nefesini bekleyen afallatıcı ve sakin ıssızlıkların içinden hızla geçen kalabalık bir gezegendi. "Aşağıya sıcak demek hafif kalır," dedi bir ses.

Jim dönüp bakmadan gülümsedi. Kaptan geniş sırtını kımıldamadan sergilemekteydi: o firarinin numarası, varlığınızın hiç farkında değilmiş gibi davranmak, işine gelince de dönüp size yiyecekmiş gibi bakıp, lağımdan fışkıran sular misali ağzından köpükler saçarak hakaretler savurmaktı. Şimdiyse somurtarak homurdanmakla yetindi; köprü merdiveninin başındaki mühendis yardımcısı istifini bozmadan, nemli avuçlarını kirli bir ter beziyle silerek yakınmayı sürdürdü. Denizcilerin burada, yukarıda keyiflerine diyecek yoktu; kendisi, onların ne işe yaradığını hiç anlamıyordu. Zaten gemiyi çalıştıranlar zavallı mühendislerdi ve geri kalan işleri de gayet güzel yapabilirlerdi; aslında onlar... "Kapa

çeneni!" diye homurdandı Alman duygusuzca. "Ya, tabii! Kapa çeneniymiş... Bir terslik çıktı mı koşa koşa bize gelirsiniz ama, değil mi?" diye devam etti diğeri. Yanmış, kömür gibi olmuştu resmen; ama neyse, artık işlediği günahlara üzülmüyordu, çünkü şu son üç gün içinde, kötü çocukların ölünce gittikleri yer konusunda gayet güzel bir eğitim almıştı... kesinlikle... Ayrıca aşağıdaki lanet olası tangırtılar yüzünden duvar gibi sağır olmuştu. Aşağıdaki kahrolası, kapalı, rutubetli, çürümüş hurda yığını eski bir güverte vincinden bile daha çok gürültü çıkarıyordu; kendisi, Tanrı'nın yarattığı her geceyi ve günü, çöpleri saniyede elli yedi rotasyonla parçalayan makinenin başında geçirerek canını neden tehlikeye attığını *hiç* bilmiyordu. Doğuştan fütursuzdu herhalde. Kendisi... "İçkiyi nereden buldun?" diye sordu Alman, oldukça vahşice ama pusula dolabının ışığında kımıldamadan, bir yağ blokundan beceriksizce oyulmuş bir heykel gibi durarak. Jim geri çekilen ufka gülümsemeyi sürdürdü; kalbi müşfik dürtülerle doluydu, zihniyse kendi üstünlüğünü düşünmekteydi. "İçki!" diye tekrarladı mühendis, sevimli bir horgörüyle: iki eliyle parmaklıklara asılmıştı, esnek kollarıyla gölge bir figürdü. "Senden değil kaptan. Sen çok kötüsün yahu. Can çekişen iyi bir adama bile bir yudum içki vermezsin. Siz Almanlar buna tasarruf diyorsunuz. Köylü kurnazları sizi." Duygusallaşmıştı. Şefi, sevgili şefi saat on civarı ona dört parmak içki vermişti –"Bir tanecik içtim!"–, ama o yaşlı düzenbazı ranzasından kaldırmak... beş tonluk vinçle bile mümkün değildi. Kesinlikle. En azından bu gece. Yastığının altında bir şişe birinci sınıf brendiyle, küçücük bir çocuk gibi mışıl mışıl uyumaktaydı. *Patna*'nın kumandanının kalın boğazından çıkan kısık homurtuda *Schwein*[15] sözcüğü yükselip alçalarak, esintiye kapılmış havai bir kuş tüyü gibi titreşti. Kaptan ve başmühendis birkaç yıldır sıkı dosttular... İkisi de kemik çerçeveli koruyucu gözlük takan,

15 Domuz (Alm.).

saygın görünüşlü, gri saçını kırmızı ipek şeritlerle bağlayarak atkuyruğu yapan, neşeli, kurnaz, yaşlı Çinlinin yanında çalışmaktaydılar. *Patna*'nın demirleme limanının iskele tarafındaki genel kanı, bu ikisinin zimmete geçirme konusunda "birlikte akla gelebilecek her şeyi yaptıkları"ydı. Dış görünüş itibariyle pek uyumlu görünmezlerdi; biri donuk gözlüydü, habisti ve yumuşak, tombul vücutluydu: diğeriyse sırım gibiydi, sıskaydı, başı yaşlı at kafası gibi uzun ve kemikliydi, avurtlarıyla şakakları çöküktü ve çukura kaçmış, camsı, cansız gözleri fütursuzca bakardı. Başmühendis bir ara Doğu'da bir yerlerde mahsur kalmıştı... Kanton'da, Şangay'da veya belki de Yokohama'da; orayı da, gemisinin batmasının sebebini de anımsamak istemiyordu muhtemelen. Yirmi yıl veya daha öncesinde gerçekleşen bu olaydan sonra, gençliği sebebiyle kendisine acındığından, sessiz sedasız işten atılmıştı ve hatırladığı kadarıyla geminin batmasının talihsizlikle pek ilgisinin bulunmayışı göz önüne alındığında, çok ucuz kurtulmuştu. Sonra, vapurlar bu denizlerde yaygınlaşınca[16], meslektaşlarının sayısı başlangıçta az olduğundan, bir süre sonra "işleri düzelmişti". Yabancılara, buralarda "eski kulağı kesiklerden" olduğunu iç karartıcı bir şekilde mırıldanmaktan hoşlanırdı. Hareket ettiğinde, üstüne bol gelen giysilerinin içinde iskelet kımıldardı sanki; yürüyüşü ortalıkta dolanmaktan ibaretti ve makine dairesinin tavan penceresinin etrafında gezinmekten, keyifsizce pipo tüttürmekten, bir metre yirmi santimlik kiraz tahtası piposunun ucundaki pirinç kâsede yer alan tütünü, hayal meyal gördüğü bir gerçekten yola çıkarak felsefi sistem kurmaya çalışan bir düşünürün embesilce ağırbaşlılığıyla yakmaktan hoşlanırdı. Normalde şahsi içki stokunu kimseyle paylaşmazdı; ancak o gece ilkelerinden taviz vermişti, dolayısıyla da zayıf iradeli bir Wapping'li olan yardımcısı bu beklenmedik ikramın ve

16 1880'lerde vapurlar giderek yelkenlilerin yerini alır. Bu durum yelkenli gemiler üzerine eğitim alan Conrad'ın denizcilik kariyerini olumsuz etkilemiştir.

içkinin sertliğinin etkisiyle gayet neşeli, şakacı ve geveze birine dönüşmüştü. New South Wales'li Alman'ın gazabı had safhadaydı; egzoz borusu gibi soluyordu ve bu sahneyi biraz eğlenceli bulan Jim bir an önce aşağı inmek istiyordu: nöbetinin son on dakikası, ısınmış bir tabanca gibi rahatsız ediciydi; bu adamlar kahramanlık maceraları dünyasına ait değillerdi; ama kötü insanlar da değillerdi. Kaptan bile... Gurul gurul mırıldanan, muğlak küfürler savuran o soluk soluğa et yığını karşısında, Jim'in midesi bulandı; ama böyle şeylerden gerçekten rahatsız olamayacak kadar keyifli ve uyuşuktu. Bu adamların kalitesi önemsizdi; onlarla omuz omuza çalışsa da kendisini etkileyemezlerdi; onlarla aynı havayı solusa da farklıydı... Kaptan, mühendisin yanına gidecek miydi?.. Hayat kolaydı ve Jim kendine fazla güveniyordu... O kadar güveniyordu ki... Düşüncelerini ayakta gizlice uyuklamaktan ayıran çizgi, örümcek ağı telinden bile inceydi.

Mühendis yardımcısı, lafı mali durumuna ve cesaretine getirivermişti.

"Kim sarhoş? Ben mi? Hayır, hayır kaptan! Yapma. Şefin serçeye bile kafayı bulmasına yetecek kadar içki vermeyecek pintilikte bir insan olduğunu çoktan anlamış olman gerekirdi yahu. Hem hayatımda içkinin bana kötü geldiği görülmemiştir; *beni* sarhoş edecek içki daha icat edilmedi. Bırak viskiyi, fıçılar dolusu sıvı ateş içsem bile bana bir şeycik olmaz yahu. Sarhoş olduğumu düşünsem kendimi denize atardım... İntihar ederdim yahu. Kesinlikle! Anında! Bu arada köprüden inmeyeceğim. Böyle bir gecede başka nerede hava alayım, ha? Güvertede, aşağıdaki it kopuğun arasında mı? Yok... hayatta olmaz! Ve senden hiç korkum yok."

Alman iki ağır yumruğunu göğe kaldırıp, tek kelime etmeden biraz salladı.

"Ben korku nedir bilmem," diye devam etti mühendis, buna gerçekten inanmanın hevesiyle. "Bu çürümüş balıkçı gemisindeki bütün pis işleri yapmaktan bile korkmuyorum yahu! Ayrıca şanslısın ki dünyada benim gibi, ölmekten

korkmayan insanlar var, yoksa halin nice olurdu... Sen ve plakaları kahverengi kâğıda benzeyen bu yaşlı gemi, haliniz nice olurdu... Bu kahverengi kâğıdın hali nice olurdu ha? Senin için hava hoş... Bu gemiden bir şekilde para kazanıyorsun; peki ya ben, benim elime ne geçiyor? Ayda altı üstü yüz elli dolar, anla işte. Sana ağzımı bozmadan soruyorum –bak, ağzımı bozmadan dedim–, böyle iğrenç bir işte kim çalışır? İş güvenliği yok yahu, yok! Ama ben korkusuz adamlardan biri olduğumdan..."

Parmaklığı bırakıp, yiğitliğinin şeklini ve boyutunu havada resmedercesine geniş el kol hareketleri yaptı; tiz sesi denizin üstünde uzun uzun ciyaklıyordu, sözlerini vurgulamak için parmak uçlarında ileri geri yürüyordu ve birden, arkadan sopayla vurulmuşçasına tepetaklak düşüverdi. Düşerken "Lanet olsun!" dedi; anlık bir sessizlikten sonra ciyaklamayı sürdürdü; Jim'le kaptan birlikte öne doğru sendelediler ve dengelerini koruyarak kaskatı halde durup, denizin dalgasız yüzeyine hayretle bakmayı sürdürdüler. Sonra yukarı, yıldızlara baktılar.

Ne olmuştu? Makineler hırıldayarak çalışmayı sürdürmekteydi. Dünya yörüngesinde ilerlerken durduruluvermiş miydi? Anlayamıyorlardı ve birden o sakin denizin, bulutsuz gökyüzünün kıpırtısızlığı, sanki felaketin eşiğindeymişler gibi son derece güvensiz göründü. Ayağa fırlayan mühendis tekrar yığılıp şekilsiz bir yığına dönüştü. Bu yığın, süregelen ıstırabın boğuk aksanıyla "Ne oluyor?" dedi. Sonsuz uzaklıktan gelen gök gürültüsünü andıran hafif bir ses, ses sayılamayacak, titreşim denebilecek bir şey yavaşça geçip gidince gemi, sarsılarak, gök gürültüsü denizin derinliklerinden homurdanmışçasına karşılık verdi. Dümenin başındaki iki Malay parlak gözlerle beyaz adamlara baktılar, ancak esmer elleri dümen çubuklarını bırakmadı. Geminin sivri uçlu gövdesinin tamamı esnekleşmişçesine, önünden arkasına doğru sırayla on santim kadar yükseldi sanki ve ardından kaskatı şekilde inerek, denizin pürüzsüz yüzeyini yarma işine devam

etti. Sarsıntısı durdu ve hafif gök gürültüsü sesi birden kesildi, gemi denizin titrediği ve havanın uğuldadığı dar bir kuşağı geride bırakmışçasına.

4. Bölüm

Bir ay kadar sonra Jim, ısrarlı sorular karşısında bu deneyimin gerçekliğini içtenlikle anlatmaya çalışırken, gemi hakkında şöyle dedi: "Orada her ne vardıysa, gemi onun üstünden, bir sopayı sürünerek aşan yılan gibi kolayca geçiverdi." Bu iyi bir benzetmeydi; soruların hedefi gerçeğin öğrenilmesiydi ve bir Doğu limanının polis mahkemesinde resmi soruşturma yürütülmekteydi. Yüksek tavanlı serin odadaki yüksek tanık kürsüsünde duran Jim'in yanakları yanıyordu; kafasının çok yukarısındaki büyük punkah'lar[17] yavaşça dönmekteydi ve aşağıdaki bir sürü esmer yüzün, beyaz yüzün, kırmızı yüzün, büyülenmişçesine dikkatli yüzlerin gözleri kendisine bakmaktaydı; düzgünce yerleştirilmiş o dar sıralarda oturan bütün bu insanlar sanki Jim'in sesine duydukları ilginin kölesi olmuşlardı. Sesi çok yüksekti, çınlamaları kendi kulaklarını rahatsız ediyordu, dünyada duyulabilen tek sesti, çünkü yanıt vermesine yol açan korkunç netlikte sorular bağrında ıstırap ve acı şeklinde biçimlenir gibiydi... Kişinin kendi vicdanının korkunç sorgusu gibi yürek paralayıcı ve sessizdi. Mahkemenin dışarısında güneş ortalığı kasıp kavuruyordu... İçerideyse büyük punkah'ların rüzgârı insanı ürpertiyordu, utanç insanı yakıp kavuruyordu, dikkatli gözlerin bakışları hançer gibi saplanıyordu.

17 Bezden veya palmira yaprağından imal edilen büyük tavan vantilatörü.

Sinekkaydı traşlı ve duygusuz polis mahkemesi yargıcının Jim'e denizcilik eksperi iki yardımcısının arasından bakan yüzü ceset gibi solgundu. Başları ve omuzları tavanın hemen altındaki geniş pencerenin ışığıyla tepeden aydınlatılan üç adam, seyircilerin izleyen gölgeler gibi göründükleri geniş mahkeme salonunun loşluğunda son derece nettiler. Gerçekleri istiyorlardı. Gerçekleri! Jim'den gerçekleri talep ediyorlardı, gerçekler herhangi bir şeyi açıklayabilirmiş gibi!

"Denizde yüzen, gemi enkazı gibi bir şeye çarptığınıza hükmetmenizin ardından kaptanınız size gidip geminizin hasar alıp almadığını kontrol etmenizi emretti. Darbenin etkisiyle geminizin hasar almış olabileceğini düşünüyor muydunuz?" diye sordu solda oturan eksper. İncecik, at nalı şeklinde sakalıyla çıkık elmacık kemikleri vardı ve dirseklerini kürsüye dayayarak güçlü ellerini yüzünün önünde kenetlemiş, Jim'e düşünceli, mavi gözleriyle bakmaktaydı; iri yarı, küçümseyici bir adam olan diğeriyse koltuğuna yaslanmış, sol kolunu dümdüz uzatmış, parmak uçlarını bir sümene hafifçe, ritmik hareketlerle vurmaktaydı. Ortadaki yargıç geniş koltuğunda dimdik oturuyordu, başını hafifçe omzuna eğmişti, kollarını göğsünde kavuşturmuştu ve hokkasının yanındaki cam vazoda birkaç çiçek durmaktaydı.

"Düşünmüyordum," dedi Jim. "Panik çıkmasın diye, kimseye seslenmemem ve ses çıkarmamam söylendi. Bu tedbiri mantıklı buldum. Tentelerin altında asılı duran lambalardan birini alıp ön tarafa gittim. Ön ambar kapağını açınca aşağıdan şıpırtılar geldiğini duydum. O zaman lambayı ipinden tutarak tamamen aşağı sarkıtınca, daha şimdiden ön ambarın yarısından fazlasına su dolduğunu gördüm. Bunun üzerine, su seviyesinin altında büyük bir delik açılmış olması gerektiğini anladım." Duraksadı.

"Evet," dedi iri yarı eksper, sümene hülyalı bir edayla gülümseyerek; parmaklarını durmadan oynatıyor, kâğıda ses çıkarmadan dokunuyordu.

"Henüz tehlikede olduğumuzu düşünmüyordum. Biraz sersemlemiş olabilirim, bütün bunlar çok sessiz sedasız ve çok ani olmuştu. Burunla ön ambar arasındaki darbe almış kısım dışında gemi bölmesi bulunmadığını biliyordum. Durumu kaptana anlatmak için geri döndüm. Köprü merdiveninin dibinde ayağa kalkan mühendis yardımcısıyla karşılaştım; şaşkın görünüyordu ve sol kolunun kırıldığını düşündüğünü söyledi; ben ön taraftayken o aşağı iniyormuş ve en üst basamakta ayağı kaydığı için düşmüş. 'Tanrım! O kahrolası bölme bir dakika sonra parçalanacak ve lanet olası gemi kurşun külçesi gibi batacak,' diye haykırdı. Beni sağ koluyla itti ve bağırarak koşup benden önce merdiveni çıktı. Sol kolu sarkıyordu. Peşinden çıkınca kaptanın onun üstüne saldırdığını ve onu bir vuruşta sırt üstü yere serdiğini gördüm. Kaptan ona tekrar vurmadı; eğilip öfkeyle, ama çok alçak sesle konuştu. Güvertede kıyameti koparmak yerine neden gidip motorları durdurmadığını soruyordu sanırım. 'Kalk! Koş! Çabuk!' diye bağırdığını işittim. Ayrıca küfretti. Mühendis sancak merdiveninden indi ve tavan penceresinin etrafından koşarak dolanıp, soldaki makine dairesinin güverte merdivenine koştu. Koşarken inliyordu..."

Jim ağır ağır konuşuyordu; olanları hızla ve çok net anımsıyordu; gerçekleri isteyen bu adamlara mühendisin iniltisini aynen taklit edebilirdi. Başta isyan hissine kapıldıktan sonra, olayların afallatıcı görünüşünün ardındaki asıl dehşeti ancak olanları ayrıntılarıyla anlatarak sergileyebileceği kanısına varmıştı. Bu adamların merak ettiği gerçekler, zamanda ve mekânda görünür, somut, algılanmaya açık bir halde varolmuş, bu da bin dört yüz tonluk bir vapuru[18] ve yirmi yedi dakikayı gerektirmişti; çeşitli şekillerde ifade edilebilecek niteliklere sahipti, görülen karmaşıklıkları anımsanabilirdi; ayrıca bir şey daha vardı ki, bu görünmez şey içte yaşayan yönetici, lanetleyici bir ruhtu, iğrenç bir bedendeki

18 Jeddah 993 tondur.

habis bir ruh gibiydi. Jim bu hususu açıklama kaygısındaydı. Yaşanılan sıradan bir olay değildi, her şeyiyle son derece önemliydi ve neyse ki Jim her şeyi anımsıyordu. Gerçeği söylemek adına konuşmayı sürdürmek istiyordu, belki kendini kurtarmak adına da ve her ne kadar sözlerini özenle seçse de, zihni çevresini sararak onu hemcinslerinden soyutlayan sıkışık gerçekler çemberinde dönüp duruyordu kesinlikle; sanki yüksek kazıklardan oluşan bir duvarla çevrelenmişti ve geceleyin dalgınca dönüp durarak zayıf bir nokta, bir yarık, aşılabilecek bir kısım, içinden geçip kaçmasını sağlayacak bir aralık bulmaya çalışıyordu. Zihnindeki bu berbat faaliyet yüzünden bazen konuşurken duraksıyordu...

"Kaptan köprüde dolanıp duruyordu; sakin görünüyordu, ama defalarca tökezledi ve yanına gidip konuşmaya başladığımda körmüşçesine bana çarptı. Söylediklerime belirgin bir karşılık vermedi. Kendi kendine mırıldanıyordu; 'Lanet olası buhar!' ve 'Canına yandığımın buharı!' gibi birkaç sözcük işittim o kadar... Buharla ilgili bir şeyler söylüyordu. Düşündüm ki..."

Konudan sapmaktaydı; konuşması konuyla ilgili, sancı hissi veren bir soruyla kesilince, şevkinin son derece kırıldığını ve bezginleştiğini hissetti. Ona gelecekti, ona gelecekti ve şimdi, zalimce sorgulanınca, evet ya da hayır yanıtını vermek zorunda kaldı. Kısaca "Evet, bunu yaptım," diyerek doğruyu söyledi ve yakışıklı yüzüyle, iri cüssesiyle, genç ve kasvetli gözleriyle, omuzlarını kaldırmış halde kürsüde dimdik dururken ruhu içinde kıvrandı. Bir başka, konuyla son derece ilgili ve son derece beyhude bir soruyu daha yanıtlamak zorunda kaldıktan sonra tekrar bekledi. Ağzında tatsız bir kuruluk vardı, sanki toz ve ardından tuz yemişti, ayrıca deniz suyu içmişçesine acı bir tat hissediyordu. Terli alnını sildi, dilini kurumuş dudaklarında gezdirdi, sırtında yukarıdan aşağıya bir ürpertinin yayıldığını hissetti. İriyarı eksper gözlerini kapamış, parmaklarıyla sessizce tempo tutuyordu,

dikkatsiz ve kederliydi; diğerininse bronzlaşmış, kenetlenmiş parmaklarının üstündeki gözleri şefkatle parlıyor gibiydi; yargıç öne eğildi; solgun yüzünü çiçeklere yaklaştırdıktan sonra koltuğunun kolçağına yaslanarak şakağını avcuna dayadı. Punkahların rüzgârı tepeden kafalara, bol cübbeler giymiş yerlilerin esmer yüzlerine, kendi tenleriymişçesine daracık askeri üniformalar giymiş ve sıkışık oturan, yuvarlak şapkalarını dizlerine koymuş, kan ter içindeki Avrupalıların üstüne esiyordu; bu arada duvar diplerinde hızla, hayalet gibi sessizce gidip gelen, yalınayak koşan, kırmızı kuşaklı, kırmızı sarıklı, uzun beyaz ceketlerini sımsıkı iliklemiş mübaşirler, av köpekleri gibi tetikteydiler.

Verdiği yanıtların aralarında etrafa bakınan Jim'in gözüne diğerlerinden ayrı oturan, çehresi yıpranmış ve sıkıntılı yüze sahip, ama dosdoğru ileri bakan sessiz gözleri ilgili ve dikkatli olan beyaz bir adam ilişti. Jim bir başka soruyu yanıtladıktan sonra "Bunlar ne işe yarayacak ki! Ne işe yarayacak!" diye haykırmak istedi. Ayağıyla yere hafifçe vurdu, dudağını ısırdı ve gözlerini kaçırıp kafaların üstüne baktı. Beyaz adamla göz göze geldi. Bu adam kendisine diğerleri gibi büyülenmişçesine bakmıyordu. Zeki bir iradeyle bakıyordu. Jim iki soru arasında, aklından bir düşünce geçirecek vakit buldu. Bu adam –diye düşündü– bana sanki arkamda biri ya da bir şey varmış gibi bakıyor. Bu adamla daha önce karşılaşmıştı... belki sokakta. Onunla hiç konuşmadığına emindi. Günlerce, pek çok gün boyunca kimseyle konuşmamıştı, içinden kendi kendine tutarsız ve sonu gelmez konuşmalar yapmıştı o kadar, hücresinde yapayalnız bir mahkûm ya da kırda kaybolmuş bir gezgin gibi. Şimdi bir amaca yönelik sorulsalar da anlamsız olan soruları yanıtlamasına karşın, bir daha hayatı boyunca herhangi bir zaman konuşacağından şüpheliydi. Gerçekleri söyleyen kendi sesi, artık konuşmanın işine yaramayacağı kanısını güçlendirmekteydi. Oradaki adamsa, Jim'in âcizce yaşadığı güçlüğün farkında gibiydi.

Jim ona baktıktan sonra gözlerini kararlılıkla, nihai bir veda etmişçesine kaçırdı.

Marlow[19] daha sonra, dünyanın dört bir yanında, Jim'i anımsamaya, uzun uzadıya, ayrıntılarıyla ve yüksek sesle anımsamaya hevesli olduğunu birçok kez gösterdi.

Belki bir akşam yemeğinden sonra, hareketsiz bitki yapraklarıyla ve çiçeklerle bezeli bir verandada, yanan puro uçlarının nokta nokta göründüğü karanlık günbatımında. Uzun bambu koltukların her birinde sessiz dinleyiciler vardı. Arada sırada ansızın hareket eden küçük kırmızı ışık gevşek bir elin parmaklarını, derin uykudaki birinin yüzünün bir kısmını aşağıdan aydınlatıyordu veya kırışıksız bir alnın gölgesindeki bir çift düşünceli gözde kızıl parıltıya yol açıyordu ve Marlow'un koltuğuna yayılmış dinlenen bedeni söylenen ilk sözcükte tamamen kımıltısız hale geliyordu; sanki ruhu uçarak zamanda geri dönmüştü ve geçmişin içinden konuşmaktaydı.

19 Burada, dramatize edilen anlatıcıdan ilk kez bahsedilir. Marlow, daha önce Conrad'ın *Youth* ve *Heart of Darkness*'ında yer alır ve son olarak *Chance*'te (1913) ortaya çıkacaktır.

5. Bölüm

"Ah evet. Tahkikata gittim," diyordu, "ve neden gittiğimi hâlâ merak ediyorum. Her birimizin koruyucu meleğinin olduğuna inanmaya hazırım, eğer her birimizin tanıdık bir şeytanının da olduğunu kabul ederseniz. Kabul etmenizi istiyorum, çünkü kendimi herhangi bir açıdan farklı hissetmek istemem ve ona sahip olduğumu biliyorum... yani şeytana. Kendisini görmüş değilim tabii, ama belirtilerini görüyorum. O kesinlikle var ve fesat olduğundan beni teşvik ediyor. Neye teşvik ediyor diye soracaksınız. Sorgulamaya teşvik ediyor, araştırmaya teşvik ediyor –uyuz bir yerlinin bir yargıcın avlusundaki verandada insanları sıkboğaz etmesine izin verileceğini sanmazsınız, değil mi?– Tanrı aşkına, hassas noktalara, sert noktalara, gizli ve hastalıklı noktalara sahip, beni görünce iğrençliklerini itiraf eden insanlara yanaşmaya kurnazca, beklenmedik şekillerde, gerçekten şeytani yöntemlerle ikna ediyor; sanki benim de anlatılacak sırlarım yokmuş gibi, sanki benim de yeryüzündeki belirlenmiş zamanımın sonuna kadar ruhuma acı verecek –Tanrı yardımcım olsun!– sırlarım yokmuş gibi. Böyle seçilmeyi hak edecek ne yaptığımı bilmek istiyorum. Şunu söyleyeyim ki, benim de herkes kadar sorunlarım var ve bu vadideki sıradan bir hacı kadar anılara sahibim, yani görüyorsunuz ki günah çıkartmaya uygun biri sayılmam. Öyleyse neden? Bilmiyorum...

belki de sırf akşam yemeklerinden sonra oyalanmak içindir. Charley dostum, yemeklerin mükemmeldi ve dolayısıyla bu adamlar sessiz sakin bir kâğıt oyununu bile zahmetli bir iş gibi görüyorlar. 'Kendimi yormayayım. Bırakayım Marlow konuşsun,' diye düşünüyorlar.

"Konuşayım! Tamam. Hem Kaptan Jim'den bahsetmek kolay, güzel bir yemekten sonra, deniz seviyesinden altmış metre yukarıda, insanın elinin altında bir kutu kaliteli puro varken, böylesine güzel ve canlılık verici bir akşamda, en iyilerimize bile burada sadece izne tabi olarak bulunduğumuzu ve yolumuzun yeterince aydınlatılmadığını, bütün değerli dakikalarımızın ve geri alınamaz adımlarımızın izlendiğini, sonunda başımız dik öleceğimize güvendiğimizi –ama çok da güvenmiyoruz aslında– ve çevremizdeki insanlardan pek az yardım aldığımızı unutturacak yıldızların altında. Gerçi hayatını yemek sonrası puro keyfiyle yaşayan insanlar yok değil tabii; rahat, keyifli, boş yaşamları belki bir mücadele masalıyla çeşnilendiriliyor, sonun anlatılmasından önce unutulacak bir masalla... sonun anlatılmasından önce... sonu varsa tabii.

"O tahkikat sırasında onunla ilk kez bakıştım. Şunu bilmelisiniz ki denizle uzaktan yakından ilgili olan herkes oradaydı, çünkü o olay günlerdir, Aden'den o gizemli telgrafın gelişinden beri hepimizin dilindeydi. Gizemli diyorum çünkü bir bakıma öyleydi, apaçık bir gerçeği, olabilecek neredeyse en apaçık ve çirkin gerçeği içerse de. Bütün sahilde başka şey konuşulmuyordu. Sabahları lüks kamaramda giyinirken, güne Parsi *dubash*'ımın[20] kilerde beleşe bir fincan çay içerken kâhyaya *Patna*'dan bahsedişini duyarak başlıyordum. Kıyıya iner inmez bir tanıdıkla karşılaştığımda ilk sözü 'Bundan daha tuhaf bir şey duydun mu?' oluyordu ve

20 Parsiler, Müslümanların İran'ı fethetmelerinden sonra 8. yüzyılda Hindistan'a göç eden Zerdüştlerin dinine mensup halktır. Parsiler bu dönemde genellikle tüccarlık ya da rahiplik yaparlardı; dubash çevirmen demektir.

mizacına göre alayla gülümsüyor, üzgün görünüyor veya bir iki küfür savuruyordu. Birbirini hiç tanımayan insanlar, sırf bu konuyu konuşup rahatlamak adına birbirlerine kırk yıllık dostmuş gibi yanaşıyorlardı; liman ofisinde, bütün gemi acentalarında, kendi acentanızda, beyazlardan, yerlilerden, melezlerden, hatta çıktığınız taş basamaklara çömelmiş kayıkçılardan bile duyuyordunuz... Tanrı aşkına! Kimileri kızgındı, kimileri dalga geçiyordu ve onlara ne olduğu tartışılıp duruyordu sürekli. Bu durum birkaç hafta sürdü ve gizemin aynı zamanda trajik olduğunun ortaya çıkacağı inancı yaygınlaşmaya başlamışken güzel bir sabah, liman ofisinin basamaklarının yanında gölgede dururken, iskeleden dört adamın bana doğru yürüdüklerini gördüm. Bu tuhaf grubun nereden çıktığını merak ederken, birden kendi kendime 'İşte geldiler!' diye bağırdım.

"Sahiden de gelmişlerdi; üçü iriydi, biriyse yaşayan hiçbir insanın olmaması gerektiği kadar şişmandı; güzel bir kahvaltının ardından, şafaktan bir saat kadar sonra gelmiş ve yurtdışına gidecek olan Dale Line vapurundan yeni inmişlerdi. Yanılmak mümkün değildi; *Patna*'nın şen kaptanını ilk bakışta tanıdım; şu güzel dünyamızın sevgili ekvator kuşağının tamamındaki en şişman adamdı. Dahası dokuz ay kadar önce onunla Samarang'da[21] karşılaşmıştım. Vapuruna liman ağzında yük bindiriliyordu ve kendisi Alman İmparatorluğu'nun tiran kurumlarına sövmekte ve bütün günlerini De Jongh'un arka dükkânında bira içerek geçirmekteydi; gözünü kırpmadan şişe başına bir gulden alan De Jongh sonunda beni kenara çekip küçük, kösele gibi suratını buruşturarak sırdaş bir edayla 'İş iştir, ama bu adam midemi çok bulandırıyor kaptan. İğrenç!' demişti.

"Ona gölgeden bakıyordum. Biraz acele ediyor, önden gidiyordu ve üstüne vuran gün ışığı cüssesini irkiltici bir şekilde sergiliyordu. Arka bacaklarının üstünde yürüyen

21 Java limanı.

eğitimli bir fil yavrusu gibiydi. Son derece havalıydı da... Üstünde parlak yeşil ve koyu turuncu yatay çizgiler taşıyan pijama, çıplak ayaklarında eskimiş hasır terlikler, başında da herhalde çöpten aldığı, kendisine iki beden küçük gelen, Manila kenevirinden yapılma halat ipiyle iri kafasının tepesinden bağlanmış çok kirli bir şapka vardı. Böyle bir adamın kimseden giysi ödünç alamayacağını anlıyordunuz. Neyse. Sağına soluna bakmadan telaşla yürüyerek bir metre ötemden geçip yukarıdaki liman ofisine yeminli ifade ya da rapor vermek gibi bir sebep yüzünden, masumca girdi.

"Anlaşılan önce baş nakliye müdürüyle konuşmuş. Archie Ruthvel yeni gelmişti ve söylediğine göre, yorucu gününe başkâtibini azarlamakla başlamak üzereydi. Bazılarınız onu tanıyor olabilirsiniz... İğrenç, sıska boyna sahip ve kaptanlardan sürekli yiyecek, bir parça tuzlu domuz eti, bir paket bisküvi, birkaç patates gibi şeyler dilenen kibar, ufak tefek bir Portekizli melezdir. Bir yolculukta ona depomdaki artıkların arasından canlı koyun armağan ettiğimi anımsıyorum; bana kıyak yapmasını istediğimden değil –yapamazdı zaten–, bahşişlerin kutsal hakkı olduğuna çocuksu bir şekilde inanmasından etkilendiğim için. Bu inancı o kadar güçlüydü ki, neredeyse güzeldi. Irkı –daha doğrusu iki ırkı– ve iklim... Aman, neyse. Onun hayatımın sonuna kadar arkadaşım kalacağını biliyorum.

"Eh, Ruthvel'in dediğine göre, tam başkâtibi öfkeyle azarlarken –iş ahlakı konusunda herhalde– arkasından hafif sesler geldiğini duyunca başını çevirmiş ve geniş ofisin ortasında, ters çevrilmiş ve şeritli pazen kumaşla sarılmış sekiz yüz kiloluk bir şeker fıçısını andıran toparlak ve devasa bir şey görmüş. Söylediğine göre o kadar şaşırmış ki, o şeyin canlı olduğunu uzun süre anlayamamış ve o nesnenin masasının önüne neden ve nasıl getirildiğini oturup uzun uzun düşünmüş. Antrenin kemerine doluşan punkah çekiciler, çöpçüler, polisler, dümenciler ve liman işçileri başlarını

uzatıp, neredeyse birbirlerinin sırtına çıkarak seyretmekteymişler. Tam bir curcunaymış. Gelen adamsa şapkasını çekip çıkarmayı başarmış ve hafifçe eğilip selam vererek Ruthvel'e yaklaşmaya başlamış; Ruthvel'in bana söylediğine göre bu görüntü o kadar şaşırtıcıymış ki, bir süre boyunca o hayaleti ne istediğini anlayamadan dinlemiş. Hayalet sert ve sıkıntılı, ama korkusuz bir sesle konuşmaktaymış ve Archie, *Patna* vakasıyla ilgili bir gelişmeye tanık olduğunu giderek anlamış. Söylediğine göre karşısındakinin kimliğini anlar anlamaz kendini çok kötü hissetmiş –Archie halden anlayan biridir ve morali kolayca bozuluverir– ama kendini toplayıp 'Susun! Sizi dinleyemem. Liman müdürüne gitmelisiniz[22]. Sizi dinlemem mümkün değil. Kaptan Elliot'la görüşmelisiniz. Bu taraftan, bu taraftan,' diye bağırmış. Ayağa fırlamış, uzun tezgâhın etrafından koşarak dolanıp adamı itmeye, çekiştirmeye başlamış; diğeriyse başta şaşkın ama uysal bir şekilde buna göz yummuş, ancak özel ofisin kapısındayken hayvani bir içgüdüyle geri çekilip, korkmuş öküz gibi burnundan solumuş. 'Bana baksana! Ne oluyor? Bırak beni! Bana baksana!' Archie kapıyı çalmadan açıvermiş. '*Patna*'nın kaptanı geldi efendim,' diye bağırmış. 'Girin kaptan.' Başını birtakım belgelerden hızla kaldıran yaşlı adamın gözlüğünün düştüğünü görmüş, kapıyı arkasından sertçe kapamış ve imzasını bekleyen bazı belgelerin bulunduğu masasına kaçmış; ama söylediğine göre içeride öyle korkunç bir tartışma kopmuş gibi, kendi adını yazmayı hatırlayacak kadar bile kafasını toplayamamış. Archie dünyanın en hassas nakliye müdürüdür. Söylediğine göre, kendini bir insanı aç aslanın önüne atmış gibi hissetmiş. Epey hengâme kopmuştur muhakkak. Sesleri aşağıdan işittim ve ta meydandaki bando platformuna kadar her yerden çok net duyulduğuna eminim. Yaşlı Elliot babanın ağzı iyi laf yapardı ve bağır-

22 Burada olay Singapur'da geçer. Oysa Jeddah'tan kaçanlar Aden'e götürülmüşlerdir.

maktan çekinmezdi. Kime bağırdığı da umurunda olmazdı. Karşısına Genel Vali gelse ona bile bağırırdı. 'Yükseleceğim kadar yükseldim,' derdi bana; 'emekliliğim de garantide. Kenarda köşede birkaç pound birikimim var ve çalışma tarzımı beğenmiyorlarsa memleketime giderim. Yaşlı bir adamım ve sözümü hiç sakınmadım. Artık tek istediğim ölmeden önce kızlarımın mürüvvetini görmek.' Bu konuda biraz takıntılıydı. Üç kızı ona şaşılacak kadar benzeseler de çok güzeldiler ve sabahları uyandığında onların evlilik şansları konusunda içi kararırsa ofisteki herkes bunu gözlerinden anlayıp tir tir titrerdi, çünkü kahvaltı niyetine birilerini çıtır çıtır yemesinin kesin olduğunu söylerlerdi. Gerçi o sabah firariyi yemek yerine, izninizle metaforu tamamlarsam, onu küçük küçük lokmalar halinde çiğneyip... Ah! Tükürdü.

"Dolayısıyla, birkaç dakika sonra canavar görünüşlü firarinin telaşla aşağı inip dış merdivende kımıldamadan durduğunu gördüm. Derin düşüncelere dalmak için yanımda durmuştu; iri, mor yanakları titriyordu. Başparmağını kemiriyordu ve bir süre sonra yan gözle, sıkıntıyla bakınca beni fark etti. Onunla birlikte karaya inmiş olan üç adam biraz uzakta, küçük bir grup halinde beklemekteydiler. Biri kolu askıda olan soluk benizli, habis, ufak tefek bir adamdı; ikincisi etrafına kaygısız bir embesil edasıyla bakınan uzun boylu, mavi flanel paltolu, sıska, sırık gibi biriydi. Üçüncüsüyse hararetle konuşur gibi görünen diğer ikisine sırtını dönmüş, elleri ceplerinde dimdik duran, geniş omuzlu bir delikanlıydı. Boş meydana bakıyordu. Toz içinde ve jaluzili bir kiralık at arabası, grubun hemen karşısında durdu ve sürücü sağ ayağını dizine koyarak ayak parmaklarını dikkatle incelemeye başladı. Hiç kımıldamayan, başını bile çevirmeyen delikanlı öylece güneşe bakıyordu. Bu Jim'i ilk görüşümdü. Sadece gençlerin bürünebileceği fütursuz ve dokunulmaz bir edası vardı. Orada öylece duruyordu, eli yüzü temizdi, yere sağlam basıyordu, geleceği parlak bir genç gibi görünüyordu;

bildiği her şeyi ve biraz daha fazlasını bilerek ona bakarken, sanki yalan söyleyerek benden bir şeyler koparmaya çalıştığını fark etmişim gibi sinirlendim. Kendinden o kadar emin görünmeye hakkı yoktu. Düşündüm ki... Şey, böyle birinin bile işleri ters gidiyorsa... Sırf üzüntüden şapkamı yere çalıp üstünde tepinebilirim diye düşünüyordum; bir keresinde, bir İtalyan barkasının kaptanının beceriksiz yardımcısı, gemilerle dolu limanın ağzından geçerken yanlış yere demir atınca öyle yaptığını görmüştüm. Jim'in son derece rahat bir tavırla öylece durduğunu görünce kendime 'Aptal mı? Hissiz mi?' diye sordum. Her an ıslıkla bir şarkı çalmaya başlayacakmış gibiydi. Bu arada diğer ikisinin tavırlarından hiç hoşlanmamıştım. Haklarında söylenenleri, ki resmi bir soruşturmanın konusu olacaktı, doğrular bir halleri vardı her nasılsa. *Patna*'nın kaptanı 'Yukarıdaki yaşlı, kaçık serseri bana it dedi,' dedi. Beni tanımış mıydı, bilmiyorum. Sanırım tanımıştı; her hâlükârda bakıştık. Gözleri ateş saçıyordu. Gülümsedim; it lafı, açık pencereden işittiğim hakaretlerin en hafifiydi. Dilimi tutamayıp, tuhaf bir şekilde "Öyle mi?" dedim. Başıyla onayladı, başparmağını tekrar kemirdi, usulca küfretti; sonra başını kaldırıp bana somurtarak ve hararetli bir küstahlıkla baktı... 'Pöh! Pasifik büyüktür dostum. Siz İngilizler elinizden geleni ardınıza koymayın; benim gibi bir adamın gidebileceği bir sürü yer biliyorum: Apia'da tanınırım, Honolulu'da da, sonra...' Düşünceli bir edayla duraksadı, bense öyle yerlerde kendisini 'tanıyanların' nasıl insanlar olduklarını kolayca tahmin edebildim. Öyle pek çok insanla benim de 'tanıştığımı' gizleyecek değilim. Bazen insan herkesle arkadaşlık eşit derecede güzelmiş gibi davranmak zorunda kalır. Benim öyle bir dönemim oldu ve dahası, şimdi o zorunluluğa hayıflanacak değilim, çünkü o kötü arkadaşların çoğu ahlaki... ahlaki –nasıl desem – düşkünlükleri ya da aynı ölçüde derin bir başka sebep yüzünden, sizlerin gereksiz yere... alışkanlıktan, korkaklıktan, iyi niyetten, yüzlerce sinsice ve

yetersiz sebepten dolayı masalarınıza davet ettiğiniz sıradan ve saygın, hırsız tacirlerden iki kat daha eğitici ve yirmi kat daha eğlenceliydiler.

"Flensborg veya Stettin[23] kökenli, Avustralyalı vatanseverim 'Siz İngilizler var ya, hepiniz serserisiniz,' diye devam etti, o değerli kuşun Baltık kıyılarındaki hangi derli toplu, küçük limanı yuva kurarak kirlettiğini şimdi gerçekten anımsamıyorum. 'Sen kimsin ki bağırıyorsun? Ha? Söylesene? Sizler başka uluslardan üstün değilsiniz, o yaşlı serseriyse kalkmış bana afra tafra yapıyor.' Tombul gövdesi bir çift sütunu andıran bacaklarının üstünde titriyordu; tepeden tırnağa titriyordu. 'Siz İngilizler hep böylesinizdir zaten... ortalığı ayağa kaldırırsınız... küçücük bir şeyde, sırf lanet olası ülkenizde doğmadım diye. Lisansımı alın. Alın. Lisans filan istemiyorum. Benim gibi bir adam sizin *verfluchte*[24] lisansınızı istemez. Lisansınıza tüküreyim.' Tükürdü. 'Amerikalılar sizden daha iyi,' diye bağırdı kaygı ve öfkeyle, o noktadan ayrılmasına izin vermeyen görünmez ve gizemli bir kavrayıştan kurtarmak istercesine ayaklarını kımıldatarak. O kadar sinirlenmişti ki mermi şeklindeki kafasının tepesinden duman çıkıyordu resmen. Benimse gitmemi engelleyen gizemli bir şey yoktu: duyguların en barizi olan merak, elleri ceplerinde ve sırtı kaldırıma dönük halde durmuş, meydanın yeşilliklerinin ardındaki Malabar Oteli'nin[25] sarı revakına, arkadaşı hazır olur olmaz yürüyüşe çıkacakmış edasıyla bakan delikanlının bu olanlara tepkisini görmek için olduğum yerde kalmama yol açıyordu. Böyle görünmesi berbattı. Onun kahrolmasını, şaşırmasını, defalarca iğne batırılmış böcek gibi kıvranmasını görmeyi bekledim... bir yandan da bunu görmekten biraz korkuyordum. Ne demek istediğimi anlarsınız belki. Bir insanın işlediği suçun

23 Baltık Limanları.

24 Kahrolası (Alm.).

25 Singapur'daki Hôtel de l'Europe'tan esinlenilmiştir.

değil, suçtan da öte bir zayıflığının ortaya çıkarılışını seyretmek kadar korkunç şey yoktur. En sıradan bir metanet, yasal anlamda suçlulara dönüşmemizi engeller; bilinmeyen ama belki, tıpkı dünyanın bazı bölgelerindeyken her çalının içinde bir yılanın gizlendiğinden şüphelenmek gibi varlığından şüphelenilen... belki fark edilerek ya da edilmeden gizlenen, dualarla sakınılmaya çalışılan ya da erkekçe horgörülen, belki hayatın yarısından fazlası boyunca bastırılan ya da görmezden gelinen zayıflıklarsa hepimizde bulunabilir. Yapmak zorunda kaldığımız bazı şeyler için küfür yiyebilir ve asılabiliriz, ama ruhumuz varlığını sürdürebilir... lanetlenmemize, boynumuza ip geçirilmesine karşın varlığını sürdürebilir, Tanrı aşkına! Bazı şeylerse –ki zaman zaman önemsiz görünürler– kimimizi tamamen, bütünüyle mahveder. Oradaki delikanlıyı seyrettim. Görünüşünden hoşlanmıştım; görünüşünü tanıyordum; doğru yerden gelmeydi; bizden biriydi. Kesinlikle akıllı ya da eğlenceli değil, ama varlıkları içten bir imanda ve cesaret içgüdüsünde temellenmiş insanlardan oluşan bir aileden geliyordu. Asker cesaretinden, sivil cesaretinden ya da herhangi bir tür özel cesaretten bahsetmiyorum. Doğuştan gelen dürtülerle yüzleşebilme yetisinden... kesinlikle entelektüelce olmayan, ama dürüst bir şevkten... anlarsınız ya, nankörce diyebileceğiniz ama kesinlikle paha biçilmez olan bir direnme gücünden... dışsal ve içsel dehşetlerin, doğanın gücünün, insanların yoldan çıkarıcı yozlaştırıcılıklarının karşısında düşüncesizce ve hoş bir şekilde bürünülen katılıktan bahsediyorum... verilerin gücüne, örneklerin bulaşıcılığına, fikirlerin kışkırtıcılığına karşı bağışıklı iman tarafından desteklenen bir katılıktan. Fikirleri boş verin! Zihninizin arka kapısını çalan berduşlardır, serserilerdir onlar, her biri özünüzün birazını alır, her biri düzgün yaşayıp ölmek istiyorsanız tutunmanız gereken birkaç basit kanıya olan inancınızın küçücük bir parçasını alıp götürür!

"Bunun Jim'le doğrudan ilgisi yok; dıştan bakıldığında, hayatımızda sağdan soldan yürüdüklerini hissetmek istediğimiz türden, zekânın kaprisleriyle, kaygıların diyelim, kaygıların sapkınlıklarından etkilenmeyen türden iyi kalpli, aptal insanların çok tipik bir örneğiydi o kadar. Görünüşünden etkilenerek güverteyi emanet edebileceğiniz türden bir insandı, hem mecazi hem de mesleki anlamda. Ne dediğimi bilerek konuşuyorum. Zamanında, kırmızı bayrağın[26] hizmetindeyken siz gençlere denizcilik mesleğini öğretmemiş miydim? O meslek ki bütün sırrı tek bir kısa cümleyle özetlenebilir, ancak genç dimağlara her gün yeniden belletilmelidir, ta ki uyanık oldukları zamanlardaki tüm düşüncelerinin parçası haline gelene dek. Ta ki gençlik uykularının bütün rüyalarına girene dek! Deniz bana iyi davrandı, ama ellerimden gelip geçen onca çocuğu düşünüyorum da, kimisi artık büyümüş, kimisiyse boğulmuş olan, ama hepsi de denizin işine yaramış bütün o çocukları düşünüyorum da, ben de fena davranmadım sanırım. Yarın memleketime gitsem, eminim ki daha iki gün geçmeden, liman girişi gibi bir yerde yanıma güneşten bronzlaşmış bir ikinci kaptan yanaşır ve şapkamın üstünden gelen genç, kalın bir ses 'Beni hatırladınız mı beyefendi?' diye sorar. 'Hani şu küçük Falanca'yım ben! Filanca gemiden. İlk yolculuğumdu.' Ben de boyu bu koltuğun sırtından uzun olmayan şaşkın bir oğlanı anımsarım, rıhtımda annesi ve belki ablası çıtlarını çıkarmadan, ama iskelelerin arasından usulca süzülerek uzaklaşan gemiye mendillerini sallayamayacak kadar kaygıyla duran; veya belki de babası oğlunu uğurlamak için erkenden gelmiş ve vinç ilgisini çektiği için sabah boyunca gemide kalmış, fazla uzun kalmış ve sonunda vedalaşamayacak kadar telaşla kıyıya inmesi gerekmiştir. Pupadaki çamur kılavuzu[27] ağır ağır konuşarak bana seslenir: 'Gemiyi biraz bekletin Kap-

26 İngiliz ticaret gemilerinin bayrağı.

27 Thames ve Londra limanlarının girişindeki bölgeyi bilen kılavuz.

tan Bey. Karaya inmek isteyen bir adam var... Haydi, inin beyefendi. Az daha Talcahuano'ya[28] gidiyordunuz, değil mi? İnme vaktiniz geldi, dikkatli olun... Tamam. Öndekiler, halatları çözmeye devam edin.' Cehennem çukuru gibi duman salan makineler çalışıp yaşlı nehri karıştırır, öfkeden köpürtür; karadaki adam dizlerini silmektedir... İyi kalpli kamarot ona şemsiyesini fırlatmıştır. Her şey yolundadır. Adam denize adağını adamıştır ve artık hiç umurunda değilmiş gibi yaparak evine gidebilir; gönüllü minik kurbanıysa ertesi sabah deniz tutacaktır felaket bir şekilde. Zamanla, mesleğinin bütün ufak tefek sırlarını ve tek büyük sırrını öğrenince, denizin arzusuna göre yaşamaya ya da ölmeye hazır hale gelecektir ve her seferinde denizin kazandığı bu aptal oyununa katılmış adam, sırtına ağır ve genç bir elin şaplak vurduğunu hissedip de neşeli, toy bir denizci sesinin 'Beni hatırladınız mı beyefendi? Hani şu küçük Falanca'yım ben,' dediğini işitince sevinecektir.

"Bakın, bu iyi; hayatınızda bir kez olsun bir işi doğru dürüst becerdiğinizi gösterir. Sırtıma öyle şaplak vurulduğu oldu ve yüzümü ekşittim, çünkü sert vurulmuştu, sonra da gün boyunca keyifliydim ve yattığımda o candan şaplak sayesinde kendimi daha az yalnız hissediyordum. Küçük Falanca'ları hatırlamaz mıyım hiç! Bakın, insanları görünüşlerinden tanıyabilirim. O delikanlıyı ilk görüşümde, ona güverteyi emanet edip mışıl mışıl uyumaya gidebilirdim... ve Tanrı aşkına! Bu güvenli olmazdı. Gıcır gıcır bir altın para kadar güven verici görünse de, metalinde değerini düşüren bir şey vardı. Ne kadar? Çok azıcık... nadide ve lanetli bir şey vardı çok azıcık; birazcık! Ama orada fütursuz edasıyla öylece dururken... insana belki de pirinç kadar vasat olduğunu düşündürüyordu.

"Buna inanamadım! Bakın, onun meslek onuru adına kıvrandığını görmek istiyordum. Diğer iki önemsiz adam,

28 Concepción, Şili civarındaki deniz üssü.

kaptanlarını görünce yavaşça bize doğru gelmeye başladılar. Yürürken sohbet ediyorlardı ve varlarmış yoklarmış umurumda değildi. Birbirlerine sırıtıyorlardı... Belki şakalaşıyorlardı. Birinin kolunun kırık olduğunu gördüm; beyaz bıyıklı, uzun boylu adamsa başmühendisti ve çeşitli açılardan oldukça sevimsizdi. Tamamen önemsizdiler. Yaklaştılar. Kaptan ayaklarının arasına cansız gözlerle bakıyordu; berbat bir hastalık, bilinmeyen bir zehrin gizemli etkisi yüzünden iyice şişmiş gibiydi. Başını kaldırıp da diğer ikisinin karşısında beklediklerini görünce şişkin suratını sıra dışı bir şekilde, horgörüyle çarpıtarak ağzını açtı –onlarla konuşmak için sanırım– ve sonra sanki aklına bir fikir geldi. Kalın, morumsu dudaklarını sessizce birleştirip, kararlı adımlarla paytak paytak yürüyerek at arabasına gitti ve kapı kolunu sabırsızca, öyle kör bir kabalıkla çekiştirmeye başladı ki arabayla midilli yan devrilecekler sandım. Tepeden tırnağa sarsılınca daldığı düşüncelerden sıyrılan sürücü hemen yoğun bir dehşetin tüm belirtilerini sergileyerek arabaya iki eliyle tutunup başını çevirdi ve taşıtına binen devasa adama oturduğu yerden baktı. Küçük makine fırtınaya kapılmışçasına sallanıp sarsılıyordu ve o eğilmiş boynun kızıl ensesi, o gerilmiş butların boyutu, yeşil ve turuncu şeritli kirli kumaşla kaplı ve inip kalkan o muazzam sırt, o çiğ renkli ve pis kütlenin arabaya girme çabası akla tuhaf ve ürkütücü olasılıklar getirip insanı kaygılandırıyordu, tıpkı hummalı birini korkutup şaşırtan acayip ve belirgin hayaller gibi. Kaptan gözden kayboldu. Tavanın ortadan ikiye ayrılmasını, tekerlekler üstünde duran o küçük kutunun olgunlaşmış bir pamuk kozası gibi patlayıvermesini bekledim biraz... ama yassılaşan yaylarının üstüne tıkırdayarak gömüldü o kadar ve jaluzilerden biri ansızın takırdayarak indi. Adamın omuzları tekrar belirdi, küçük açıklığı doldurmuştu; dışarı sarkıttığı şişkin başı kısılı kalmış bir balon gibi sallanıyordu, terlemekteydi, öfkeliydi, tükürük saçıyordu. Çiğ bir et parçası gibi kırmızı

olan tombul yumruğunu sürücüye fesatça salladı. Ona gitmesini, yola çıkmasını haykırdı. Nereye? Belki de Pasifik'in içine. Sürücü kırbaçını şaklattı; burnundan soluyan midilli hemen şahlanıp dörtnala koşmaya başladı. Nereye? Apia'ya mı? Honolulu'ya mı? Adamın oyalanabileceği 9600 kilometrelik tropikal kuşak vardı ve söylediği adresi işitmedim. Burnundan soluyan midilli onu göz açıp kapayıncaya kadar "*Ewigkeit*"e[29] götürüverdi ve kendisini bir daha görmedim; tanıdıklarım arasında da, beyaz bir toz bulutu içinde hızla köşeden sapan o küçük, köhne yolcu arabasında oturuşunu görmemden sonra ona rastlayan olmadı. Gitti, ortadan yok oldu, kayboldu, kaçtı ve tuhaf bir şekilde o yolcu arabasını da yanında götürmüş gibiydi, çünkü o kesik kulaklı doru midilliyle bir ayağı yaralı uyuşuk Tamil sürücüye bir daha rast gelmedim. Pasifik gerçekten de büyüktür; ama o kaptanın, yeteneklerini sergileyebileceği bir yer bulsa da bulmasa da, süpürgeye binmiş cadı gibi kaçtığı kesindi. Kolu askılı ufak tefek adam at arabasının peşinden koşarak cılız bir sesle 'Kaptan! Kaptan diyorum! Di-yo-ruum!' diye seslenmeye başladı; ama birkaç adımdan sonra durdu, başını eğdi ve ağır ağır yürüyerek geri döndü. Genç adamsa tekerleklerin sert takırtısını duyunca olduğu yerde döndü. Başka hiçbir hareket yapmadı; kımıldamadan ve el kol hareketleri yapmadan, yeni bir yöne dönmüş halde öylece durup, gözden kaybolan at arabasının saptığı yere baktı.

"Bütün bunları yaşamak anlatmaktan çok daha kısa sürdü, çünkü sizlere görsel izlenimlerin anlık etkilerini yavaş yavaş konuşarak yorumlamaya çalışıyorum.[30] Bir an sonraysa, Archie'nin zavallı *Patna* kazazedeleriyle biraz ilgilensin diye gönderdiği melez kâtip geldi. Kendini misyonuna tamamen adamış halde, hevesle ve başı açık bir şekilde

29 Sonsuzluk (Alm.).

30 Conrad'ın yazıları edebi izlenimcilikle ilişkilendirilmiştir sık sık. Bkz. Watt, *Conrad in the Nineteenth Century*.

binadan fırlayıp sağa sola bakındı. Ana hedefi konusunda başarısızlığa uğramaya mahkûmdu, ama diğerlerine böbürlenerek yaklaştı ve neredeyse anında kendini, tartışmayı çok istediği ortaya çıkan kolu askılı adamla şiddetli bir ağız dalaşının içinde buldu. Bu adam emirlere boyun eğecek değildi... 'Asla boyun eğmem.' Küstah, yarı soysuz, bodur bir yazmanın yalanlarından korkacak değildi. Duydukları 'doğru olsa bile', 'öyle birinin' kabadayılık taslaması karşısında sinecek değildi! Yatağa gitme isteğini, arzusunu, kararlılığını bağıra çağıra ifade etti. 'Tanrı'nın cezası bir Portekizli olmasan,' diye haykırdığını işittim, 'hastaneye gitmem gerektiğini bilirdin.' Sağlam kolunun yumruğunu kâtibin burnunun altına dayayıp itti; kalabalık toplanmaya başlamıştı; bocalasa da vakur görünmek için elinden geleni yapan melez niyetini açıklamaya çalıştı. Olayın sonunu görmeyi beklemeden uzaklaştım.

"Ama tesadüfen hastanede görmem gereken biri vardı ve tahkikatın başlamasından bir gün önce oraya gittiğimde, beyazlar koğuşunda o ufak tefek adamın, kolu kırık tahtalarıyla bağlanmış halde kıpraşarak sayıkladığını gördüm. Diğerini, sarkık beyaz bıyıklı, uzun boylu adamı da orada görünce çok şaşırdım. Tartışma sırasında korkmamış görünmek için büyük çaba harcayarak, kasıla kasıla yürüyerek usulca sıvıştığını gördüğümü anımsadım. Anlaşılan limanın yabancısı değildi ve bu zor zamanında Mariani'nin pazar civarındaki bilardo salonu ve meyhanesine dosdoğru gitmeyi başarmıştı. Bu adamı tanıyan ve başka bir iki yerde onunla suç ortaklığı yapmış olan aşağılık serseri Mariani, karşısında neredeyse eğilip yeri öpmüş ve onu adı çıkmış barakasının üst katındaki odaya yerleştirerek bol bol içki vermişti. Anlaşılan bu adam sersemlemiş haliyle kendi güvenliğinden endişe duymakta ve gizlenmek istemekteydi. Oysa Mariani, bana çok sonradan (günün birinde kamarotumdan bazı puroların parasını almak için gemime bindiğinde) söylediğine göre, yıllar önce kendisine pis bir işte yardımcı olmuş o adama sorgusuz

sualsiz daha da fazla yardım etmeye hazırdı anlayabildiğim kadarıyla. Kaslı göğsünü iki kez yumrukladı, gözyaşlarıyla parlayan kocaman siyah beyaz gözlerini devirdi: 'Antonio yok asla unutmak... Antonio yok asla unutmak!' O pis işin tam olarak ne olduğunu hiçbir zaman öğrenemedim, ama ne olursa olsun, Mariani o adama içinde sandalye, masa, bir köşesinde şilte ve döşemesinde dökülmüş sıvalar bulunan çok dağınık bir odanın anahtarıyla çeşitli içkiler vermişti. Adam üçüncü günün akşamına kadar orada kaldıktan sonra, bir kırkayak lejyonuyla karşılaşınca, birkaç korkunç çığlık atarak selameti kaçmakta bulmak zorunda kalmıştı. Kapıyı açıp, canını kurtarmak için çarpık çurpuk küçük merdivenden aşağı bir hamlede atlamış, Mariani'nin karnına inmiş, doğrulmuş ve tavşan gibi fırlayıp sokaklara kapağı atmıştı. Polisler onu sabah erkenden bir çöp yığınından çıkarmışlardı. Başta asılmaya götürüldüğünü sandığından, özgürlüğünü kazanmak için kahramanca mücadele etmişti; ancak yatağının kenarına oturduğumda, iki gündür çıtını çıkarmadan yatmaktaydı. Beyaz bıyıklı, dar, bronzlaşmış kafası yastığın üstünde biçimli ve sakin görünüyordu, savaşmaktan yıpranmış çocuk ruhlu bir askerin kafası gibiydi, donuk bakışlarının ardında belli belirsiz seçilen, bir pencere camının ardında çömelmiş ve hayal meyal görülen korkunç bir yaratığı andıran hayaletimsi bir kaygı hariç. O kadar sakindi ki, şu meşhur olayı bir de onun bakış açısından dinleyebileceğimi tuhaf bir şekilde ummaya başladım. Sonuçta vasat bir iş yapan ve belirli bir davranış standardına sahip muğlak bir topluluğun üyesi olmam dışında beni hiç ilgilendirmeyen bir olayın üzücü ayrıntılarını neden öğrenmeye çalıştığımı açıklayamam. İsterseniz sağlıksız bir merak diyebilirsiniz; ama bir şeyler öğrenmek istediğim kesindi. Belki de bilinçaltım derin ve aklayıcı bir sebep, merhamet uyandıracak bir açıklama, az çok ikna edici bir bahane bulmayı umuyordu. Aslında imkânsızın, insanoğlunun yarattığı

en dik kafalı hayaletin sergilenişinin, sis gibi yükselen, gizli ve kurtçuk gibi kemiren, ölümün kesinliğinden daha ürpertici olan, huzursuzluk verici şüphenin, sabit davranış standardını bir tahta otururcasına benimsemiş egemen gücün şüphesinin giderilmesinin peşine düştüğümü şimdi çok iyi anlıyorum. İnsanın tesadüfen yüzleşebileceği en zor şeydir bu; panikle haykırmalara ve sessiz sedasız yapılan ufak tefek alçaklıklara yol açar; belanın gerçek gölgesidir. Bir mucizeye mi inanıyordum? Peki, bunu neden o kadar hevesle arzuluyordum? Daha önce hiç görmesem de, zayıflığını bilmenin yol açtığı düşüncelere sırf görünüşüyle kişisel bir kaygı katan, onları gizemli ve dehşetli bir şeye dönüştüren, sanki – geçmişteki– gençliğimizin onun gençliğine benzemesinden dolayı, hepimizi bekleyen yıkıcı kaderi ima eden o delikanlı için az çok geçerli bir bahane bulmayı kendi iyiliğim adına mı istiyordum? Korkarım araştırmalarımın gizli sebebi buydu. Bir mucize aradığıma şüphe yoktu. Şimdi bana mucizevi gelen tek şeyse embesilliğimin boyutu. O hırpalanmış ve güvenilmez hastanın, şüphenin hayaletini kovacağını içtenlikle umuyordum. Ben de epey çaresiz olmalıydım ki, kayıtsızca sarf ettiğim birkaç dostane cümleye mühendisin, her terbiyeli hastanın yapacağı gibi, bitkince bir gönüllülükle karşılık vermesinden sonra hiç zaman kaybetmeden *Patna* sözcüğünü, incecik floş ipek kumaşla sarmalarcasına, özenli bir soruya katarak telaffuz ettim. Bencilce bir hassasiyet sergiliyordum; onu irkiltmek istemiyordum; o umurumda değildi; ona ne kızıyor ne de acıyordum. Yaşadıkları önemsizdi, kurtulması benim için bir şey ifade etmezdi. Ufak tefek kötülükler yaparak yaşlanmıştı ve artık ne tiksinti uyandırabilirdi ne de merhamet. '*Patna*?' diye tekrarladı, birkaç saniyeliğine anımsamaya gayret eder göründü ve şöyle dedi: 'Çok doğru. Ben buralarda eski kulağı kesiklerdenim. Onun battığını gördüm.' Tam böyle aptalca bir yalan karşısında kapıldığım öfkeyi ifade edecektim ki, çabucak ekledi: 'Sürüngenlerle doluydu.'

"Bunu duyunca duraksadım. Ne demek istemişti? Camsı gözlerinin ardındaki kıpır kıpır dehşet hayaleti sanki bir an hareketsiz kalıp gözlerime hüzünle baktı. 'Gece nöbeti sırasında beni ranzamdan kaldırdılar ve geminin batışını seyrettirdiler,' diye devam etti düşünceli bir ses tonuyla. Sesi birden kaygılandırıcı ölçüde güçlü geldi. Budalalığıma pişman oldum. Koğuşta kenarları kalkık, kar beyazı kepli hemşireler yoktu; ancak uzun demir karyolalar sırasının ortasında, liman girişindeki bir gemide kaza geçirmiş ve alnı dikkat çekici şekilde bandajlanmış esmer ve sıska biri oturmaktaydı. İlginç hastam birden dokunaç gibi incecik kolunu uzatıp omzumu pençe gibi eliyle kavradı. 'Sadece benim gözlerim onu görecek kadar keskindi. Gözlerimin keskinliği meşhurdur. Herhalde beni bu yüzden çağırdılar. Hiçbiri onun batışını görecek kadar çabuk bakmadı, ama batışından sonrasını gördüler ve hep beraber şarkı söylediler... Şöyle:...' Kurt ulumasına benzer bir ses ruhumun derinliklerine uzandı. 'Ah! Şunu sustursana,' diye inledi kazazede öfkeyle. Mühendis tarifsiz bir kibirle 'Bana inanmıyorsun galiba,' diye devam etti. 'Bak sana söylüyorum, Basra Körfezi'nin bu tarafında benimki gibi gözler yoktur. Yatağın altına bak.'

"Hemen eğildim tabii. Eğilmezdim diyen beri gelsin. 'Ne görüyorsun?' diye sordu. 'Hiçbir şey,' dedim, kendimden çok utanarak. Yüzümü çılgınca ve ezici bir horgörüyle inceledi. 'Doğrudur,' dedi, 'oysa ben baksam neler görürdüm. Diyorum ya, benimki gibi gözler yoktur.' Bir sır verme hevesiyle, yine pençesiyle beni kavrayarak aşağı çekti. 'Milyonlarca pembe kara kaplumbağası. Benimki gibi gözler yoktur. Milyonlarca pembe kara kaplumbağası. Bir geminin batışını görmekten daha berbat. Batan gemileri sabahtan akşama kadar, pipomu tüttürerek seyredebilirim. Bana neden pipomu geri vermiyorlar? Pipomu tüttürürken o iğrenç tipleri seyredebilirdim. Gemi onlarla doluydu. Gözetlenmeleri gerek biliyorsun.' Şakacı bir edayla göz kırptı. Başımdan dam-

layan ter üstüne düştü; ordu ceketim ıslak sırtıma yapışmıştı; hafif ikindi rüzgârı sıra sıra dizili karyolaların üstünden hızla esiyordu, perdelerin sert kıvrımları diklemesine kımıldayarak pirinç kornişleri takırdatıyordu, boş yatakların örtüleri çıplak döşemenin biraz yukarısında sessizce kabarıyordu ve iliklerime kadar ürperdim. O çıplak koğuşta esen hafif tropikal kuşak rüzgârı, memleketimdeki eski bir ahırda esen şiddetli kış rüzgârı gibi soğuktu. 'Sakın şunu bas bas bağırtmayın beyefendi,' diye seslendi kazazede uzaktan, sıkıntı ve öfkeyle; duvarlardan yankılanan sesi tünelden gelen titrek bir sesleniş gibiydi. Pençe gibi el omzumu çekti; yanımdaki adam bana ukalaca, pis pis baktı. 'Gemi onlarla doluydu biliyorsun, o yüzden gizlice sıvışmamız gerekiyordu,' diye fısıldadı çok çabucak. 'Pespembeydiler. Pespembeydiler... mastı kadar küçüktüler, kafalarının tepesinde birer gözleri vardı ve çirkin ağızları pençelerle çevriliydi. Iyy! Iyy!' Elektrik çarpmışçasına peş peşe hızla sarsılınca, düz battaniyenin altında harekete geçen çırpı gibi bacaklarının genel hatları belirdi; vücudu serbest bırakılmış arp yayı gibi titriyordu ve ben aşağı bakarken, adamın içindeki hayaletimsi dehşet camsı gözlerinin içinden çıkıverdi. Soylu ve sakin, yaşlı asker çehresi bir anda gözlerimin önünde, sinsi kurnazlığın, iğrenç tedbirliliğin ve âcizce korkunun yozluğuyla dağılıverdi. Çığlık atacakken kendini tuttu... 'Şşt! Şimdi aşağıda ne yapıyorlar?' diye sordu, sesinde ve hareketlerinde tuhaf bir ihtiyatlılıkla döşemeyi göstererek; ne demek istediğini birden anlayınca zekâm midemi epey bulandırdı. 'Hepsi uyuyorlar,' diye karşılık verdim, ona dikkatle bakarak. İşte buydu. Duymak istediği buydu; onu yatıştıracak söz tam da buydu. Uzun bir soluk aldı. 'Şşt! Ses çıkarma, kıpraşma. Ben buralarda eski kulağı kesiklerdenim. O yabanileri bilirim. İlk kımıldayanın kafasına vuracaksın. Sayıları çok fazla ve gemi en fazla on dakika sonra batar.' Yine hızlı hızlı soludu. 'Çabuk ol,' diye bağırdı birden ve bağırmayı sürdürdü:

'Hepsi uyandı... Milyonlarcalar. Beni eziyorlar! Bekle! Ah, bekle! Onları sinek gibi ezeceğim. Beni bekle. Yardım et! Yar-dım et!' Kesik kesik ve uzun bir uluma, iyice rahatsızlığa kapılmama yol açtı. Uzaktaki kazazedenin ellerini sargılı kafasına acınacak bir şekilde kaldırdığını gördüm; üstünde erkek bir asistan doktor koğuş koridorunda, bacaklarına kadar inen önlüğüyle tersten bakılan bir teleskoptan görülürcesine belirdi. İtiraf ediyorum ki epey sarsılmıştım ve daha fazla olay çıkarmadan dışarıdaki galeriye kaçtım. Uluma peşimden intikam alırcasına geldi. Boş sahanlığa saptığımda birden çevremdeki her şey son derece dinginleşti ve çıplak, parlak merdiveni dağınık zihnimi toplamamı mümkün kılan sessizlikte indim. Aşağıda karşılaştığım, avludan geçmekte olan bir cerrah beni durdurdu. 'Adamınızı ziyarete mi gelmiştiniz kaptan? Sanırım onu yarın taburcu edebiliriz. Ama bu salaklar kendilerine hiç dikkat etmiyorlar. O hacı adayları gemisinin başmühendisi burada. Tuhaf bir vaka. Deliryum tremensin en ağır hali. Şu Yunan mıdır, İtalyan mıdır nedir, onun meyhanesinde üç gün boyunca içip durmuş. Ya ne olacaktı ki? Duyduğuma göre günde dört şişe brendi içmiş. Eğer doğruysa muhteşem. İçi kazan demiriyle kaplı olsa gerek. Kafası, ah! Kafası gitmiş tabii, ama işin tuhaf yanı, sayıklarken tamamen saçmalamıyor. Anlamaya çalışıyorum. Çok tuhaf... öyle bir deliryumdayken kurduğu mantık. Normalde yılanlar görmesi gerekir, ama görmüyor. Zaten bugünlerde normali ara da bulasın. Eh! Gördüğü... eee... görüntüler kara kaplumbağalarıyla ilgili. Ha ha! Ama cidden, burada ilk kez bu kadar ilginç bir deliryum tremens vakasıyla karşılaşıyorum. O kadar içtikten sonra ölmesi gerekirdi aslında. Ah! Zor bir vaka. Tropikal kuşakta tam yirmi dört sene geçirmiş. Onu cidden görmelisiniz. Soylu görünüşlü yaşlı bir ayyaş. Hayatımda gördüğüm en ilginç insan... tıbbi açıdan tabii. Görmek ister misiniz?'

"Başından beri kibarlık ederek ilgilenmiş numarası yapmaktaydım, ama şimdi esef havasına bürünerek zamansızlıktan yakındım ve çabucak elini sıktım. 'Baksanıza,' diye seslendi arkamdan, 'o tahkikata katılamaz. Önemli bir tanık mı ki sizce?'

"'Kesinlikle hayır,' diye seslendim kapıdan."

6. *Bölüm*

"Anlaşılan yetkililer de aynı kanıdaydılar. Tahkikat ertelenmedi. Kanuna uygunluk adına, kararlaştırılan günde yapıldı ve şüphesiz ki insanların ilgisinden dolayı kalabalıktı. Gerçekler konusunda yani temel bir gerçek konusunda kuşku yoktu. *Patna*'nın nasıl hasar gördüğünü bulmak olanaksızdı; mahkeme bunu öğrenmeyi ummuyordu; dinleyicilerin arasında da merak eden tek bir kişi bile yoktu. Evet, dediğim gibi limandaki bütün denizciler geldiler, tüm rıhtım çalışanları da. Farkında olsalar da olmasalar da, gelmelerine yol açan ilginin sebebi tamamen psikolojikti. İnsan duygularının gücü, kuvveti, dehşeti hakkında temel bir keşifte bulunulmasını bekliyorlardı. Böyle bir keşif yapılamazdı elbette. Durumla yüzleşebilecek halde olan ve bunu isteyen tek adam, herkesin bildiği gerçekten boş yere sakınıyordu sürekli ve o konuda sorulan, demir kutuya vurulan bir çekiç kadar yönlendirici olan kurnazca soruların hedefi, kutunun içinde yatanı bulmaktı. Ancak resmi tahkikat bundan başka bir şey olamazdı zaten. Hedefi bu meselenin altında yatan sebebi değil, nasıl gerçekleştiğini yüzeysel bir şekilde keşfetmekti.

"Genç adam bunu onlara söyleyebilirdi ve her ne kadar seyircilerin asıl ilgilendikleri bu olsa da, kendisine sorulan sorular onu ister istemez, örneğin bana göre bilinmeye değer tek gerçekten uzaklaştırdı. Kurumsal yetkililerin insan

ruhunun durumunu incelemelerini bekleyemezsiniz... yoksa sadece karaciğerinin mi demeliydim? Onların işi sonuçları irdelemekti ki açıkçası ilgisiz bir polis mahkemesi yargıcıyla iki denizcilik eksperi başka pek bir işe yaramazlar. Niyetim bu adamların aptal olduklarını ima etmek değil. Yargıç çok sabırlıydı. Eksperlerden biri, kırmızımtırak sakallı ve sofu bir yelkenli gemi kaptanıydı. Diğerinin adıysa Brierly idi. Koca Brierly. Bazılarınız Koca Brierly'yi[31] duymuşsunuzdur... Hani Blue Star gemi kafilesinin savaş gemisinin kaptanıydı. İşte o adam.

"Kendisine bahşedilen onurdan çok sıkılmış gibiydi. Hayatında hiç hata yapmamıştı, hiç kaza geçirmemişti, hiç talihsizlik yaşamamıştı, düzenli yükselişi hiç sekteye uğramamıştı ve bırakın özgüvensizliği, kararsızlığı bile hiç tanımamış şanslı adamlardan biriydi görünüşe bakılırsa. Otuz iki yaşında, Doğu ticaretindeki en yüksek idari konumlardan birindeydi... dahası, sahip olduklarını çok önemsiyordu. Dünyada başka örneği olmayan bir şeye sahipti ve sanırım ona açıkça sorsanız, komutanlıkta eşi benzeri olmadığına inandığını itiraf ederdi. Uygun adamı seçmişlerdi. Geri kalan tüm insanlar, yani saatte on altı deniz mili kat edebilen çelik vapur *Ossa*'nın kaptanlığını yapmayanlar, oldukça zavallı yaratıklardı. Brierly denizde hayatlar kurtarmıştı, zor durumdaki gemilerin yardımına koşmuştu, hizmetlerinden dolayı sigortacılar ona altın bir kronometre armağan etmişlerdi, yabancı bir ülkenin hükümeti de ona üzerine uygun bir yazı kazınmış dürbün vermişti. Meziyetlerinin ve kazandığı ödüllerin son derece bilincindeydi. Ondan hoşlanırdım, oysa tanıdığım bazı insanlar –hem de yumuşak başlı, dostane insanlar– hiç hazzetmezlerdi. Kendini benden çok daha üstün gördüğüne en ufak şüphem yok –Doğu ve Batı'nın impa-

31 Bu öykünün ilham kaynağı, 1880'de ünlü klipper (sürat teknesi) Cutty Sark'ta intihar eden genç bir kaptan olabilir (bkz. Sherry, *Conrad's Eastern World*).

ratoru olsanız bile onun huzurunda kendinizi küçük hissederdiniz–, ama buna hiç gücenemiyordum. Beni elimde olan herhangi bir sebepten dolayı horgörüyor değildi. Anlarsınız ya? Önemsizliğimin sebebi yeryüzünün en şanslı insanı olmayışımdı, *Ossa*'nın kaptanı Montague Brierly olmayışımdı, mükemmel denizciliğimin ve yılmak bilmez yiğitliğimin kanıtı olan, üstü yazılı altın kronometreye ve gümüş kakmalı dürbüne sahip olmayışımdı; meziyetlerimin ve kazandığım ödüllerin son derece farkında olmayışımdı, ayrıca türünün en muhteşemi olan bir siyah retriever tarafından tapılırcasına sevilmeyişimdi ki bir insanın öyle bir köpek tarafından bu kadar sevildiği görülmemiştir. Bütün bunların insanın başına kakılması can sıkıcıydı şüphesiz; ancak bu vahim dezavantajları aşağı yukarı bir milyar iki yüz milyon insanla paylaştığımı düşününce, o adamın fesatlıktan uzak ve horgörülü acımasına, ondaki muğlak ve cazip bir şey uğruna katlanabileceğimi fark ettim. Bu cazip şeyin ne olduğunu kendime hiçbir zaman tanımlamasam da, o adamı kıskandığım anlar oluyordu. Hayatın zorlukları, onun halinden memnun ruhunu ancak bir kayanın pürüzsüz yüzeyinde iğneyle açılan çizik kadar etkileyebiliyordu. Kıskanılacak bir durumdu bu. Tahkikatı yöneten gösterişsiz, solgun yüzlü yargıcın solunda oturuşuna bakarken, kendinden hoşnutluğu bana ve dünyaya granit kadar sert bir yüzey sergilemekteydi. Çok kısa süre sonra intihar etti.

"Jim'in vakasını sıkıcı bulmasına şaşmamalı; ben onun sorgulanan delikanlıyı ne kadar küçümsediğini korkuya yakın bir hisse kapılarak düşünürken, o da kendi durumunu içinden sorgulamaktaydı muhtemelen. Kendini, hafifletici sebepler olmadan suçlu bulmuş olsa gerek ve gizli kanıtı denize atlarken yanında götürdü. İnsanları biraz olsun tanımışsam, intiharına yol açan mesele çok önemliydi hiç şüphesiz; fikirleri uyandıran, böyle eşlikçilere alışık olmayan adamın birlikte yaşamayı imkânsız bulacağı türden bir dü-

şünceyi canlandıran küçük ayrıntılardandı. Para, içki ya da kadın meselesi olmadığını bilecek konumdayım. Tahkikatın bitiminden sadece bir hafta sonra ve yurtdışına gitmek üzere limandan ayrılalı üç gün bile olmadan denize atladı; sanki denizdeki tam o noktada öbür dünyanın kapılarının, geçmesi için ardına kadar açıldığını görmüştü.

"Ama ani bir dürtünün işi değildi bu. Birinci sınıf denizci olan ve yabancılara iyi davranan, ancak amirinin yanındayken gördüğüm en asık suratlı ikinci kaptana dönüşen beyaz saçlı yardımcısının olanları anlatırken gözleri yaşardı. Anlaşılan sabahleyin güverteye çıktığında Brierly harita odasında yazı yazmaktaymış. 'Dörde on vardı,' dedi adam, 've gece nöbetçisi hâlâ görev başındaydı. Kaptan Brierly, köprüde üçüncü kaptanla konuştuğumu duyunca beni içeri çağırdı. Gitmek istemedim Kaptan Marlow, gerçekten... utanarak söylüyorum ki, zavallı Kaptan Brierly'ye katlanamıyordum; bir insanın iç dünyasını asla bilemeyiz. Ben de dahil olmak üzere bir sürü insandan fazla terfi etmişti ve sırf "Günaydın" derken bile size kendinizi aşağılanmış hissettirebilmesi sinir bozucuydu. Kendisiyle sadece iş meseleleri hakkında konuşurdum beyefendi, o zaman da kibarlığımı korumakta epey zorlanırdım.' (Burada kendini övüyordu. Brierly'nin böyle tavırlara yarım yolculuktan fazla nasıl katlanabildiğini sık sık merak etmişimdir.) 'Bir karım ve çocuğum var,' diye devam etti, 've şirkete on yılımı verdim, hep yükselmeyi umarak... ne aptalmışım. Kaptan Brierly bana kibirle "Buraya gelin Bay Jones," diye seslendi. İçeri girdim. "Geminin konumunu saptayacağız," dedi, elinde bir pergelle haritaya eğilerek. Aslında bunu nöbetçi subayın gitmeden önce yapması gerekirdi. Ama bir şey demedim ve kaptanın geminin konumunu küçük bir haçla işaretleyerek tarihi ve saati yazmasını seyrettim. On yedi, sekiz, dört diye düzgünce yazmasını şimdi gözümde canlandırabiliyorum. Seneyi haritanın başına kırmızı mürekkeple yazacaktı. Kaptan Brierly haritalarını

asla bir seneden fazla kullanmazdı. O harita şimdi bende. İşini bitirince doğrulup, koyduğu işarete bakarak kendi kendine gülümsedikten sonra başını kaldırıp bana baktı. "Otuz iki mil daha gitti mi," dedi, "kurtulmuş olacağız ve o zaman rotayı yirmi derece güneye çevirebilirsin."

"'O yolculukta Hector Kıyısı'nın[32] kuzeyinden geçiyorduk. 'Peki efendim,' dedim, ama neden böyle uğraştığını merak ediyordum, çünkü zaten rotayı değiştirmeden önce kendisiyle görüşmem gerekecekti. Tam o sırada sekiz çan çalındı: köprüye çıktık ve üçüncü kaptan gitmeden önce her zamanki gibi 'Hızölçerde yetmiş bir yazıyor,' dedi. Kaptan Brierly önce haritaya, sonra etrafa bakındı. Hava karanlık ve bulutsuzdu; yıldızlar sanki yüksek enlemlerdeki ayazlı bir gecedeymişiz gibi netti. Kaptan birden hafifçe iç geçirerek 'Ben arka tarafa gidiyorum, yanlışlık olmasın diye senin için hızölçeri sıfırlayacağım,' dedi. 'Bu rotada otuz iki mil daha giderseniz güvende olursunuz. Bakalım... Hızölçerde yüzde altılık bir oynama yaparım; yani otuz mil sonra sancak tarafına yirmi derece dönebilirsiniz. Yolu uzatmaya gerek yok... Değil mi?' Bu kadar uzun konuşmasına ilk kez tanık oluyordum ve anlam veremedim. Bir şey demedim. Merdivenden indi ve gece gündüz nereye gitse peşinden ayrılmayan köpek burnunu indirerek arkasından gitti. Kaptanın çizme topuklarının kıç güvertesinde çıkardığı sesleri işittim; sonra durup köpekle konuştu... 'Geri dön Rover. Köprüye çık oğlum! Haydi git,' dedi. Sonra karanlıkta bana seslendi: 'Şu köpeği harita odasına kapatın Bay Jones, tamam mı?'

"'Onun sesini son duyuşumdu bu Kaptan Marlow. Konuştuğunu son duyan bendim beyefendi.' Yaşlı adamın sesi epey titrekleşti. 'O zavallı hayvanın peşinden atlayacağından korkuyordu, anlarsınız ya?' diye devam etti titreyerek. 'Evet Kaptan Marlow; hızölçeri benim için ayarlamıştı; hem de... inanabiliyor musunuz? İçine biraz yağ koymuştu.

---

32 Borneo'nun güneybatı sahilinde bir resif.

Yanına da yağdanlığı bırakmıştı. Beş buçukta lostromo yardımcısı geminin arka tarafını yıkamak için hortum getirdi; sonra koşarak köprüye çıktı... 'Arka tarafa gelir misiniz Bay Jones?' dedi. 'Tuhaf bir şey var. Dokunmak istemiyorum.' Kaptan Brierly'nin altın kronometresi, küpeşteye özenle asılmıştı.

"'Onu görer görmez durumu anladım beyefendi. Dizlerimin bağı çözüldü. Sanki atladığını görmüştüm ve ne kadar geride kaldığını da biliyordum. Kıç tarafındaki hızölçerde on sekiz ve üç çeyrek mil yazılıydı, ayrıca ana direkte dört tane demir bağlama direği eksikti. Çabuk batmak için alıp ceplerine koymuştu herhalde; ama Tanrım! Kaptan Brierly istese dört bağlama direği taşırken de yüzebilecek kadar güçlü bir adamdı. Belki de sonunda özgüveni biraz sarsılmıştı. Sanırım hayatı boyunca sergilediği tek kaygı belirtisi buydu, ama eminim ki tek bir kulaç bile atmaya çalışmamıştır, oysa kazayla düşse bütün gün yüzebilirdi. Evet beyefendi. Yüzme konusunda kimse eline su dökemezdi. Yani öyle diyordu, bir keresinde işittim. Gece nöbeti sırasında iki mektup yazmış, biri şirkete, diğeri bana. Rotayla ilgili bir sürü talimat vermiş –oysa ben bu mesleğe ondan önce başlamıştım–; *Ossa*'nın kaptanı olarak kalmak istiyorsam Şanghay'daki şirket çalışanlarına nasıl davranmam gerektiği konusunda da bir sürü tavsiyesi vardı. En sevdiği oğluna yazan bir baba gibiydi Kaptan Marlow, oysa ondan yirmi beş yaş büyüktüm ve o daha bacak kadar çocukken ben tuzlu suyu tatmıştım. Gemi sahiplerine yazdığı mektupta –göreyim diye açıkta bırakmıştı– onlara karşı vazifesini her zaman... o ana dek yerine getirdiğini ve şimdi bile onlara ihanet etmediğini, çünkü gemiyi bulunabilecek en iyi denizciye emanet ettiğini söylüyordu... Beni kastediyordu beyefendi, beni! Onlara, eğer intiharı sebebiyle tamamen gözlerinden düşmezse tavsiyesine kulak vereceklerini, ölümüyle boşalan mevkiye işime bağlı olduğum için beni getireceklerini söylüyordu. Böyle bir sürü şey

yazmış beyefendi. Gözlerime inanamadım. Kendimi o kadar tuhaf hissettim ki,' diye devam etti yaşlı adam, son derece heyecanla ve göz kenarındaki bir şeyi ıspatula büyüklüğündeki başparmağıyla ezerek. 'Sanki sırf benim gibi talihsiz bir adama yardım etmek için gemiden atlamış sanırdınız beyefendi. Onun böyle korkunç, düşüncesiz bir şekilde bu dünyadan ayrılmasının şokuyla ve başıma talih kuşu konduğunu düşünerek bir haftayı ruh gibi geçirdim. Ama boşuna heyecanlanmışım. *Ossa*'nın kaptanlığına *Pelion*'un kaptanı atandı... Gemiye Şanghay'da bindi... Bodur züppenin tekiydi beyefendi; gri ekose takım elbise giymişti, saçını ortadan ayırmıştı. 'Şey... ben... şey... yeni kaptanınızım Bay... Bay... şey... Jones.' Leş gibi losyon kokuyordu... İğrençti Kaptan Marlow. Ona ters ters baktığım için kekeliyordu bence. Hayal kırıklığına uğramamın doğal olduğunu mırıldandı... *Pelion*'un kaptanlığına ikinci kaptanının atandığını hemen öğrenmemin iyi olacağını söyledi. Kendisinin bununla hiç ilgisi yokmuş tabii... en iyisini ofistekiler bilirmiş... Özür diledi... 'Siz ihtiyar Jones'a aldırmayın beyefendi,' dedim; 'o böyle şeylere alışıktır yahu.' Hassas kulaklarını incittiğim barizdi ve birlikte ilk öğle yemeğimize oturduğumuzda gemideki bir sürü şeyde kusur bulmaya başladı sinir bozucu bir şekilde. Öyle bir sesi ancak Punch ve Judy[33] gösterilerinde duymuştum. Dişlerimi sıkıp sadece tabağıma baktım ve elimden geldiğince sustum, ama sonunda kendime hâkim olamadım: küçük bir dövüş horuzu gibi ayağa fırlayıp, fiyakalı giysilerini hışırdatarak etrafta parmak uçlarında dolanmaya başlamıştı. 'Benim müteveffa Kaptan Brierly'ye benzemediğimi göreceksiniz.' 'Gördüm zaten,' dedim somurtarak, ama bifteğimle uğraşır gibi yaparak. 'Siz yaşlı bir hödüksünüz Bay... şey... Jones; üstelik yaşlı bir hödük olduğunuzu şirketteki

33 İtalya'da on altı ila on sekizinci yüzyıllarda geliştirilen popüler bir komedi türü olan *commedia dell'arte*den türemiş geleneksel bir çocuk kukla gösterisi. Bir çeşit soytarı olan Punchinello, Punch'ın prototipiydi.

herkes biliyor,' dedi bana cırlak bir sesle. Canına yandığımın bulaşıkçıları öylece durmuş, pişmiş kelle gibi sırıtarak dinliyorlardı. 'Zor bir insan olabilirim,' diye karşılık verdim, 'ama sizi Kaptan Brierly'nin koltuğunda görmek hiç hoşuma gitmedi.' Bıçağımla çatalımı bıraktım. 'Oraya sen oturmak isterdin tabii... Mesele bu,' dedi alayla. Salondan çıktım, pılımı pırtımı topladım, iskeleye indim ve istifçiler bütün eşyalarımı ayaklarımın dibine bıraktılar. Evet. İşsizdim... karadaydım... on yılımı verdikten sonra... hem de dokuz bin altı yüz kilometre uzakta, maaşımın yarısıyla karınlarını doyuran beş parasız bir karımla dört çocuğum vardı. Evet beyefendi! Kaptan Brierly hakkında ileri geri konuşulduğunu duymaktansa istifayı bastım. Bana gece dürbününü bırakmıştı... işte burada; ayrıca köpeğine bakmamı istemişti... o da burada. 'Selam Rover, zavallıcık. Kaptan nerede Rover?' Köpek başını kaldırıp bize hüzünlü, sarı gözlerle baktı, üzgün bir edayla havladı ve masanın altına girdi.

"Bütün bunlar iki yıldan daha uzun bir süre sonra, bu Jones'un Matherson'dan –herkes ona deli Matherson derdi–, hani şu işgalden önce Haï-phong'ta takılan Matherson'dan kaptanlığını devraldığı, hem de çok tuhaf bir rastlantıyla devraldığı döküntü *Fire-Queen* gemisinde gerçekleşmekteydi. Yaşlı adam genizden konuşarak devam etti:

"'Evet beyefendi, Kaptan Brierly en azından burada unutulmayacak. Babasına uzun bir mektup yazdım, ama karşılık alamadım... Ne bir teşekkür etti ne de canın cehenneme dedi! Tek kelime yazmadı! Belki de bilmek istemiyorlardı.'

"Kırmızı bir pamuklu mendille kel kafasının terini silen o sulu gözlü yaşlı Jones'un görüntüsü, köpeğin hüzünlü havlamaları, Brierly'nin anısına kurulmuş tek türbe olan o sinekli güverte kamarası, hafızamdaki Brierly'yi anlatamayacağım kadar üzücü bir gizeme büründürüyordu; hayatı boyunca, normalde yaşaması gereken neredeyse bütün korkulardan uzak durmasını sağlamış olan, kendi ihtişamına duyduğu

inancın intikamını felek ölümünden sonra almıştı. Neredeyse bütün korkulardan! Belki de hepsinden. İntihar etmek için kendine nasıl pohpohlayıcı bir bahane bulmuştu kimbilir.

"'Neden öyle düşüncesizce bir şey yaptı Kaptan Marlow, bir fikriniz var mı?' diye sordu Jones avuçlarını birleştirerek. 'Neden? Anlam veremiyorum! Neden?' Basık ve buruşuk alnına şaplak vurdu. 'Fakir, yaşlı ve borç batağında olsaydı, ki alakası yoktu veya deli olsaydı tamam. Ama delirecek adam değildi ki o. İnanın bana. Bir kaptan yardımcısı, kaptanıyla ilgili önemli her şeyi bilir. Gençti, sağlıklıydı, hali vakti yerindeydi, derdi tasası yoktu... Bazen burada oturup durmadan düşünüyorum, başım ağrıyana kadar düşünüyorum. Mutlaka bir sebebi vardı.'

"'Şuna emin olabilirsiniz ki Kaptan Jones,' dedim, 'sebep ikimizi de pek rahatsız edecek bir şey değildi.' Bunun üzerine zavallı yaşlı Jones, çamura dönmüş beynine ışık tutulmuş gibi, şaşılacak kadar derin, son bir söz söyledi. Burnunu silip bana kederle kafa salladı: 'Evet, evet! İkimiz de kendimizi çok beğenmedik hiç.'

"Brierly ile yaptığım son konuşmayı anımsarken, çok kısa süre sonra öldüğünü aklımdan çıkarmıyorum tabii. Kendisiyle en son tahkikat sırasında konuştum. İlk celseden sonra sokakta yanıma geldi. Sinirli haline şaşırdım, çünkü normalde konuşmaya lütfettiğinde gayet havalı davranır ve sanki muhatabının varlığı epey komik bir şakaymış gibi, biraz da keyifli ve hoşgörülü bir tavır takınırdı. 'Beni tahkikata zorla dahil ettiler, anlarsın ya,' diye söze başladı ve her gün mahkemeye gitmenin zorluklarından bir süre yakındı. 'Daha ne kadar sürecek kim bilir. Üç gün herhalde.' Onu sessizce dinledim; o sırada kanımca konuşmuşum konuşmamışım fark etmezdi. 'Ne gereği var ki? Hayatımda böyle aptalca bir tuzak görmedim,' diye devam etti hararetle. Başka seçenek olmadığını belirttim. Sözümü bastırılmış bir çeşit şiddetle kesti. 'Kendimi sürekli salak gibi hissediyo-

rum.' Ona baktım. Brierly kendinden bu kadar bahsetmezdi hiç. Sustu ve paltomun yakasını tutup hafifçe çekti. 'O delikanlıya neden işkence ediyoruz?' diye sordu. Bu soru aklımdan çıkmayan bir düşünceyle o kadar örtüşüyordu ki, 'Bilmem, belki de izin verdiği içindir,' deyiverdim. Aslında oldukça gizemli olması gereken bu söze karşılık vermesine şaşırdım. 'Kesinlikle,' dedi öfkeyle. 'O sefil, kaptanın sırra kadem bastığını anlamıyor mu? Ne olmasını umuyor ki? Onu hiçbir şey kurtaramaz. İşi bitti.' Sessizce birkaç adım yürüdük. 'Niye o muameleye katlanıyor ki?' diye bağırdı, doğulularda görülen enerjik bir havayla, ellinci meridyenin doğusunda rastlanabilecek hareketli bir tavırla konuşarak. Lafı buraya getirmesine çok şaşırmıştım, ama şimdi bunun aslında karakterine tamamen uygun olduğundan şüpheleniyorum; zavallı Brierly aslında kendini düşünüyordu herhalde. Ona *Patna*'nın kaptanının bir sürü tanıdığı olduğunu ve neredeyse her yerden kaçabileceğini anımsattım. Jim'in durumuysa tam tersiydi; devlet tarafından şimdilik Denizci Evi'ne[34] yerleştirilmişti ve muhtemelen cebinde beş parası yoktu. Kaçmak biraz para gerektirir. 'Öyle mi? Her zaman değil,' dedi acı acı gülerek ve söylediğim başka bir söze şöyle karşılık verdi: 'Eh, madem öyle, yerin altı metre dibine saklansın ve orada kalsın. Tanrı aşkına! *Ben olsam* öyle yapardım.' Ses tonu nedense beni sinirlendirdi; dedim ki: 'Kaçsa kimsenin peşine düşmeyeceğini bilmesine karşın kalıp bu meseleyle yüzleşmesi bir çeşit cesaret bence.' Brierly 'Cesareti boşver!' diye homurdandı. 'Öyle bir cesaret insanın başını beladan korumaz ve hiç sevmediğim bir cesaret çeşididir. Hatta korkaklık bence... yumuşaklık. Bak ne diyeceğim, ben ortaya iki yüz rupi koyayım, sen de yüz rupi[35] koy da o sefili yarın sabah erkenden kaçıralım. O düzgün bir adam, cezalandırılmasına gerek yok... durumu

34 Singapur'daki üst düzey denizcilerin kaldığı konukevi.

35 Hindistan'ın standart para birimi.

anlayacaktır. Anlaması gerek! Lanet olsun, bu meselenin bu kadar büyümesi resmen afallatıcı; o öylece otururken kahrolası yerliler, seranglar[36], Hintli gemiciler, serdümenler insanı yerin dibine geçirecek kanıtlar sunup duruyorlar. Korkunç bir şey bu. Sen de korkunç olduğunu düşünmüyor musun, hissetmiyor musun Marlow; söylesene –haydi–, bir denizci olarak bunu korkunç bulmuyor musun? Oysa kaçıp gitse bütün bunlar hemen sona erecek.' Brierly bunları son derece sıra dışı bir hararetle söylemişti ve cüzdanını çıkarmak istercesine elini uzattı. Onu durdurdum ve o dört adamın korkaklıklarını çok da önemli bulmadığımı soğuk bir tavırla söyledim. 'Bir de kalkmış kendine denizci diyorsundur herhalde,' dedi öfkeyle. Kendime gerçekten de öyle dediğimi ve öyle olduğumu umduğumu söyledim. Beni dinledikten sonra, sanki bireyselliğimden soyutlarcasına, kalabalığın içine itercesine iri kolunu salladı. 'İşin en berbat tarafı şu ki,' dedi, 'hiçbirinizde onur yok; nasıl olmanız gerektiğini yeterince düşünmüyorsunuz.'

"Bu arada ağır ağır yürüyorduk; liman ofisinin karşısında, tam da *Patna*'nın dev cüsseli kaptanının kasırgaya kapılmış ufacık kuş tüyü misali sırra kadem bastığı yeri görebileceğimiz bir noktada durduk. Gülümsedim. Brierly devam etti: 'Bu bir rezalet. Aramızda her türden insan var... Bazıları şerefsiz; ama lanet olsun, meslek onurumuzu korumalıyız, yoksa ortalıkta cirit atan cahillerden farkımız kalmaz. İnsanlar bize güveniyor. Anlıyor musun? Güveniyorlar! Açıkçası Asya'dan gelen hacı adayları umurumda değil, ama düzgün bir adam, gemisi paçavra balyalarıyla yüklü olsa bile öyle davranmaz. Bizler organize bir camia değiliz ve bir arada kalmamızı sağlayan tek şey meslek ahlakımız. Böyle bir olay insanların güvenini sarsar. İnsan denizcilik hayatının neredeyse tamamını yargılanmadan geçirebilir. Ama yargılandı mı... İşte o zaman!... Eğer ben...'

36 Hintli bir tayfanın lostromosu ya da kaptanı.

"Sustu ve ses tonunu değiştirerek devam etti: 'O adamla konuşacaksan sana hemen şimdi iki yüz rupi veririm Marlow. Tanrı'nın cezası! Keşke buraya hiç gelmeseydi. Açıkçası akrabalarımdan onun akrabalarını tanıyanlar var sanırım. Babası rahip; geçen sene Essex'teki kuzenimde kalırken onunla bir kere konuştuğumu şimdi hatırlıyorum. Yanılmıyorsam o yaşlı adam, denizci oğluyla epey gurur duyuyor gibiydi. Korkunç. Bunu ben yapamam, ama sen...'

"Yani Jim sayesinde Brierly'nin gerçek yüzünü gördüm, gerçek halini ve oynadığı rolü denize gömmesinden birkaç gün önce. O işe bulaşmayı reddettim elbette. 'Ama sen' derken takındığı tavır (zavallı Brierly'nin elinde değildi), sanki böcek kadar önemsiz olduğumu ima etmesi, teklifine sinirlenmeme yol açmıştı ve bu provokasyon ya da başka bir sebep yüzünden, tahkikatın Jim için ağır bir ceza olduğuna ve bununla –tamamen kendi iradesiyle– yüzleşmesinin, içinde bulunduğu berbat durumda onu temize çıkaran bir faktör olduğuna kanaat getirdim. Daha önce bundan çok emin değildim. Brierly gücenerek gitti. O zamanki ruh halini şimdi daha iyi anlıyorum.

"Ertesi gün mahkemeye geç geldim ve tek başıma oturdum. Brierly ile yaptığım konuşma aklımdan çıkmıyordu tabii ve artık ikisini de izliyordum. Birinin yüzünde karamsar bir küstahlık, diğerindeyse horgörülü bir can sıkıntısı vardı; ancak bu tavırlardan biri diğerinden daha gerçek olmayabilirdi ve birinin gerçek olmadığının bilincindeydim. Brierly'nin yaşadığı can sıkıntısı değildi... bezginlikti; öyleyse belki Jim de küstah değildi. Teorime göre değildi. Umutsuz olduğunu tahmin ediyordum. Sonra bakıştık. Bakıştık ve gözlerindeki ifade beni onunla konuşmaktan tamamen vazgeçirdi. Hangi seçenek –küstahlık ya da umutsuzluk– doğru olursa olsun, ona faydam dokunamayacağını hissettim. Tahkikatın ikinci günüydü. O bakışmadan çok kısa süre sonra tahkikat yine ertesi güne ertelendi. Beyaz adamlar hemen sıraya dizilip dışarı çık-

maya başladılar. Az önce Jim'e tanık kürsüsünden inebileceği söylenmişti, bu yüzden ilk çıkanlardan olmayı başardı. Kapının aydınlığında geniş omuzlarını ve başının hatlarını gördüm ve biriyle –benimle havadan sudan konuşan bir yabancıyla– sohbet ederek yavaşça yürürken, duruşma salonundan baktığımda, Jim'in birkaç basamağı inen küçük kalabalığa sırtını dönüp verandanın parmaklığına dirseklerini yasladığını seçebildim. Mırıltılar ve çizme sesleri duyuluyordu.

"Sonraki duruşma bir tefeciye yapılan saldırı ve darpla ilgiliydi sanırım; sanık –düz, beyaz sakallı saygın bir köylüydü– kapının hemen dışında oğulları, kızları, damatları, onların karılarıyla birlikte kilimde oturuyordu ve galiba köyünün halkının yarısı da etrafında çömelmiş veya ayakta duruyordu. Sırtının bir kısmıyla siyah omzu açıkta olan, burnuna incecik altın halka takılmış zayıf bir zenci kadın birden cırlak, şirret bir sesle konuşmaya başladı. Yanımdaki adam ister istemez başını kaldırıp kadına baktı. Tam o sırada kapıdan, Jim'in kaslı sırtının arkasından geçiyorduk.

"Sarı köpeği o köylüler mi getirmişti bilmiyorum. Her neyse, orada bir köpek vardı, yerli köpeklere özgü sessiz bir sinsilikle insanların bacaklarının arasında dolanıyordu; yanımdakinin ayağı ona takıldı. Köpek ses çıkarmadan sıçrayarak uzaklaştı; adam sesini biraz yükselterek ve yavaşça gülerek 'Şu sefil ite bak,' dedi ve hemen ardından içeri ite kaka akın eden kalabalık bizi birbirimizden ayırdı. Ben bir an geri çekilip duvara yaslanırken, yabancı merdivenden inip gözden kaybolmayı başardı. Jim'in döndüğünü gördüm. Bir adım öne çıkıp yolumu kesti. Yalnızdık; bana inat ve kararlılıkla baktı. Kendimi bir ormanda zorla tutuluyor gibi hissettim. Veranda artık boşalmıştı, mahkemenin gürültüsü ve hareketliliği sona ermişti; çıt çıkmayan binanın derinliklerinde bir yerden Doğulunun sesi yalvarırcasına sızlanmaya başladı. Kapıdan usulca girmeye çalışan köpek çabucak oturup pire aramaya koyuldu.

"Jim çok usulca 'Bana mı dedin?' diye sordu ve öne eğildi, bana doğru demeyeceğim, üstüme yürürcesine eğildi; belki ne demek istediğimi anlamışsınızdır. 'Hayır,' dedim hemen. O alçak ses tonundaki bir şey, savunmaya geçmem için uyarı olmuştu. Ona baktım. Bir ormanda buluşmaya çok benziyordu, mesele daha belirsizdi o kadar, çünkü ne paramı ne de canımı istiyor olabilirdi... Basitçe verebileceğim ya da gönül rahatlığıyla savunabileceğim hiçbir şeyi istiyor olamazdı. 'Hayır diyorsun,' dedi son derece ciddiyetle, 'ama ben duydum.' 'Yanılmış olmalısın,' diye itiraz ettim; apışıp kalmıştım ve gözlerimi ondan ayırmıyordum. Yüzünü seyretmek gök gürültüsünden önce kararan göğü, fark edilmeden değişen renk tonlarını, olgunlaşan şiddetin dinginliğinde gizemli bir şekilde koyulaşan loşluğu seyretmek gibiydi.

"'Bildiğim kadarıyla sen sorguya çekilirken ağzımı bile açmadım,' diyerek tamamen doğruyu söyledim. Bu görüşmenin saçmalığına biraz sinirlenmeye başlamıştım. Şimdi fark ediyorum ki, hayatımda dayak yemeye hiç o kadar yaklaşmamıştım... Yani cidden; yumruklanmaktan bahsediyorum. Sanırım bu olasılığı az çok sezmiştim. Beni açıkça tehdit ettiğinden değil. Tersine, tuhaf bir şekilde pasifti... Anlarsınız ya? Ama kaşlarını çatıyordu ve çok iri yarı olmasa da, bir duvarı yıkabilecek kadar sağlam yapılı görünüyordu. Fark ettiğim en rahatlatıcı belirti, bir çeşit yavaş ve hantal tereddüttü, ki bunu tavırlarımla sesimdeki bariz içtenliğe yordum. Yüz yüze duruyorduk. Mahkemede darp davası sürmekteydi. Kulağıma sözcükler çalındı: 'Kuyu... bufalo... sopa... çok korktuğumdan...'

"'Neden bütün sabah boyunca gözlerini benden ayırmadın?' dedi Jim sonunda. Beni tepeden tırnağa süzdü. 'Sen hassassın diye hepimiz öylece oturup önümüze mi bakalım yani?' diye sertçe tersledim. Onun saçmalıklarına kuzu gibi boyun eğmeye niyetim yoktu. Gözlerini tekrar kaldırdı ve bu sefer dosdoğru yüzüme bakmayı sürdürdü. 'Hayır. Bunda bir terslik yok,' dedi, bu sözün doğruluğu konusunda

kendisiyle tartışırcasına... 'Bunda bir terslik yok. Böyle şeyler yaşıyorum. Ama' –konuşmasını hızlandırdı– 'bu mahkemenin dışındayken kimsenin bana hakaret etmesine izin vermem. Yanında bir adam vardı. Onunla konuşuyordun... Ah evet... biliyorum; gayet normal. Onunla konuşuyordun, ama duymamı istiyordun...'

"Kendisine tuhaf bir kuruntuya kapılmış olduğunu söyledim. Bunu nereden çıkardığını bilmiyordum. 'Buna sinirlenmekten çekinirim sandın,' dedi çok hafif bir gücenmişlikle. En küçük ifade değişikliklerini bile ayırt edecek kadar ilgilenmiştim, ama durumu biraz olsun anlayabilmiş değildim; ancak bu sözünün veya belki de sadece söyleyiş tarzının beni birden ona tamamen hoşgörülü davranmaya neden yönelttiğini bilmiyorum. Yaşadığım beklenmedik ve tatsız duruma sinirlenmeyi tamamen kestim; aptallık ediyordu ve bunun berbat, talihsiz bir aptallık olduğunu seziyordum. Bu görüşmenin kibarca bitmesini istiyordum, istenmeyen ve iğrenç bir sırdaşlığı bitirmek istercesine. İşin en komik tarafı, böyle kılı kırk yararak düşünürken bir yandan da bu karşılaşmanın muhtemelen açıklanamayacak ve beni küçük düşürecek rezilce bir kavgaya dönüşmesinden korktuğumun farkındaydım. *Patna*'nın ikinci kaptanı tarafından gözü morartılmış veya benzer bir hasar almış olarak üç günlük şöhret elde etmek istemiyordum. O ise ne yapacağını umursamıyordu muhtemelen, en azından ne yaparsa yapsın kendini tamamen haklı görecekti. Sessiz, hatta uyuşuk tavrına karşın bir şeye şaşılacak kadar öfkelenmiş olduğunu anlamak için büyücü olmaya gerek yoktu. Onu her ne pahasına olursa olsun sakinleştirmeyi çok istediğimi inkâr etmiyorum; bunu nasıl yapacağımı bilsem yapardım. Ama tahmin etmişsinizdir ki bilmiyordum. Karşımda tek bir parıltı bile içermeyen bir karanlık vardı. Sessizce karşı karşıya durduk. On beş saniye kadar daha ateş saçtıktan sonra bana bir adım yaklaşınca, bir darbeyi savuşturmaya hazırlandım, ama kaslarımı

kımıldatmadım sanırım. 'İki adam boyunda ve altı adam kadar güçlü olsan,' dedi çok usulca, 'yine de sana hakkındaki fikrimi söylerdim. Sen...' 'Dur!' diye bağırdım. Bir an duraksadı. 'Hakkımdaki fikrini söylemeden önce,' diye devam ettim çabucak, 'ne dediğimi veya ne yaptığımı söyler misin lütfen?' Daha sonraki sessizlikte beni öfkeyle inceledi, bense hafızamı insanüstü bir çabayla zorladım, ama duruşma salonundan gelen ve haksız yere suçlandığını hararetli bir gevezelikle savunan Doğulunun sesi dikkatimi dağıtıyordu. Sonra neredeyse aynı anda konuştuk. 'Sana öyle olmadığımı birazdan göstereceğim,' dedi, olay çıkacakmış izlenimi veren bir ses tonuyla. 'Gerçekten bilmiyorum,' dedim içtenlikle aynı anda. Bakışlarındaki horgörüyle beni ezmeye çalıştı. 'Korkmadığımı gördün ya, şimdi saf ayağına yatıyorsun,' dedi. 'Şimdi hangimiz it, ha?' İşte o zaman meseleyi nihayet anladım.

"Yumruklayacak bir yer seçmeye çalışırcasına yüzümü inceliyordu. 'Hiç kimseye izin verme...' diye mırıldandı tehditkârca. Gerçekten komik bir yanlış anlamaydı; kendini tamamen ele vermişti. Size ne kadar afalladığımı anlatamam. Hislerimi yüzümden okumuş olacak ki yüz ifadesi biraz değişti. 'Ulu Tanrım!' dedim. 'Benim öyle bir laf ettiğimi sanmıyorsun herhalde...' 'Ama duyduğuma eminim,' dedi ısrarla, bu içler acısı sahnenin başlangıcından beri ilk kez sesini yükselterek. Sonra biraz horgörüyle ekledi: 'Yani sen değildin, öyle mi? Pekâlâ; ben de diğerini bulurum.' 'Saçmalama,' diye bağırdım öfkeyle; 'yanlış anlamışsın.' 'Duydum,' dedi tekrar, sarsılmaz ve ciddi bir sebatla.

"İnadı kimilerini güldürebilirdi. Ben gülmedim. Ah, gülmedim! Kendi doğal güdüsü tarafından böylesine ifşa edilen bir adam görülmemişti hiç. Tek bir sözcük, tedbiri tamamen elden bırakmasına yetmişti... Oysa edebimizi korumak için vücudumuzu giysilerle örtmemiz gerekir ve bahsettiğim tedbirlilik, iç benliğimizin saygınlığını korumak için daha da

gereklidir. 'Saçmalama,' diye tekrarladım. 'Ama diğer adam söyledi, bunu inkâr etmiyorsun?' dedi üstüne basa basa ve bana gözlerini kaçırmadan bakarak. Bakışlarına karşılık vererek 'Evet, inkâr etmiyorum,' dedim. Sonunda gözleri aşağıya, işaret eden parmağıma çevrildi. Başta anlamamış, sonra da şaşkınlığa ve nihayet hayrete ve korkuya kapılmış göründü; sanki o köpek bir canavardı ve kendisi daha önce hiç köpek görmemişti. 'Sana hakaret etmek kimsenin aklının ucundan bile geçmedi,' dedim.

"Heykel gibi hareketsiz duran o zavallı hayvanı uzun uzun inceledi; kulaklarını dikmiş ve uzun burnunu kapı aralığına uzatmış halde oturan köpek, birden bir mekanizmanın parçasıymışçasına ağzıyla bir sineğe hamle yaptı.

"Jim'e baktım. Güneşte yanmış beyaz cildinin kırmızısı birden yanaklarının altında koyulaştı, alnını işgal etti, kıvırcık saçının köklerine yayıldı. Kulakları iyice kızıllaştı ve kafasına hücum eden kan, berrak mavi gözlerini bile birkaç ton kararttı. Hafifçe büzülen dudakları, hüngür hüngür ağlayacakmışçasına titredi. Kendini son derece küçük düşmüş hissettiğinden konuşamadığını fark ettim. Belki de bir başka sebep hayal kırıklığıydı... Belki de beni döverek stres atmayı, sakinleşmeyi ummuştu. Öyle bir kavga fırsatından nasıl bir tür rahatlama ummuştu kim bilir. Herhangi bir şeyi bekleyebilecek kadar saftı, ama bu sefer kendini bir hiç uğruna ele vermişti. Beni etkili bir şekilde haksız çıkarmayı o şekilde başarmak gibi çılgınca bir umut beslemekle kendine karşı –bırakın beni– dürüst olmuştu ve talihi ironik şekilde ters gitmişti. Başına yediği darbeye karşın tamamen sersemlememiş bir adam gibi, genzinden kaba bir ses çıkardı. Acınacak haldeydi.

"Ona ancak bahçe kapısından çıktıktan epey sonra yetişebildim. Hatta sonunda koşar adım yürümek zorunda kaldım, ama nihayet soluk soluğa yetişip de ona kaçtığını söylediğimde 'Asla!' diyerek hemen bana döndü. *Benden* kaçtığını kastetmediğimi açıkladım. 'Kimseden kaçmam...

Dünyadaki hiç kimseden,' diye onayladı dik kafalılıkla. Tek bir bariz istisnayı belirtmekten kaçındım, ki en cesurumuzun bile başına gelebilirdi; bunu çok yakında anlayacağını düşündüm. Ben söyleyecek bir şeyler bulmaya çalışırken bana sabırla baktı, ama o an aklıma bir şey gelmeyince yürümeye devam etti. Onu kaybetmek istemediğimden yanında yürüdüm ve yanlış izlenim bırakmak istemediğimi söyledim çabucak, şeyim hakkında... şeyim... kekeledim. Tamamlamaya çalıştığım bu sözün salaklığına afallamıştım, ancak cümlelerin gücünün anlamlarıyla ya da kurulma mantıklarıyla ilgisi yoktur. Aptalca gevelemem hoşuna gitmiş gibiydi. Kendine son derece hâkim olduğunu ya da ruh halinin muhteşem bir esneklikle değişebildiğini düşündüren kibarca bir sakinlikle sözümü kesti... 'Sonuçta benim hatamdı.' Bu sözüne çok şaşırdım: önemsiz bir meseleden bahsediyordu sanki. Anlamının ne kadar acıklı olduğunun farkında değil miydi? 'Affedersin,' diye devam etti biraz üzüntüyle, 'mahkemede bana bakıp duran insanlar o kadar salaktı ki... sandığım şeyin gerçek olduğunu düşündüm.'

"Böyle demesi birden onu bambaşka bir gözle görmeme şaşılacak şekilde yol açtı. Utanmamış ve içine erişilmez gözlerine merakla baktım. 'Öyle bir şeye katlanamam,' diye kestirip attı, 'katlanmak istemem de. Mahkeme ayrı; orada katlanmak zorundayım ve katlanabilirim.'

"Onu anladığımı öne sürmeyeceğim. Kendisine dair sahip olmama izin verdiği fikirler, yoğun siste anlık görülen hareketli yarıklar gibiydi. Bir ülkenin genel görünüşü hakkında fikir vermeyen, net ve gözden kayboluveren ayrıntılar gibiydi. İnsanın merakını uyandırıyor, ama tatmin etmiyorlardı; yön bulmakta hiç işe yaramazlardı. Sonuçta beni yanıltıyordu. O akşam, gittikten sonra kendime onu böyle özetledim. Birkaç gündür Malabar Oteli'nde kalmaktaydım ve ısrarla davet edince benimle orada akşam yemeği yedi."

7. Bölüm

"O günün ikindisinde, yurtdışına gidecek bir posta gemisi gelmişti ve otelin büyük restoranının yarısından fazlası, ceplerinde yüzlerce poundluk dünya turu biletleri bulunan insanlarla doluydu. Yolculukları sırasında birbirinden sıkılmış görünen, evcimen edalı evli çiftler vardı; insanlar küçüklü büyüklü gruplar halinde veya tek başlarına, ciddiyetle veya şamatayla yemek yiyorlardı, ama hepsi de memleketlerindeki gibi düşünüyor, sohbet ediyor, şakalaşıyor ya da kaş çatıyordu ve yeni izlenimlere ancak üst katlardaki bavulları kadar açıktılar. Bundan sonra gittikleri yerlerle yaftalanacaklardı, tıpkı bagajları gibi. Bu ayrıcalığın tadını çıkaracak ve bavullarına yapıştırılmış biletleri, giderek açılan ufuklarının yegâne kalıcı kanıtı olarak koruyacaklardı. Esmer yüzlü garsonlar, geniş ve cilalı döşemede sessizce tökezliyorlardı; arada sırada bir kızın zihni kadar masum ve boş kahkahası veya bir nüktedanın, masasındaki sırıtan insanlara gemide yaşanan son skandalı hevesle, ballandıra ballandıra anlatışı duyuluyordu. Alımlı giyinmiş iki gezgin kız kurusu, mönüyü hırçınca inceliyor, solgun dudaklarla fısıldaşıyorlardı; tahta suratlı ve tuhaftılar, iki debdebeli bostan korkuluğu gibiydiler. Biraz şarap Jim'in kalbini ve çenesini açtı. İştahının da yerinde olduğunu fark ettim. Tanışıklığımızın başlangıcını geçmişe gömmüş gibiydi. O konu artık bu dünyada bir daha irdelenmeyecekti

sanki. Ve karşımda sürekli gözlerimin içine bakan çocuksu mavi gözler, genç bir çehre, geniş omuzlar, bronzlaşmış açık bir alın, tutam tutam sarı saçların köklerinde beyaz bir çizgi, olanca sempatime karşın afallatıcı bulduğum bir görüntü vardı: içtenlik, hilesiz gülümseyiş, gençliğin ciddiyeti. Düzgün biriydi; bizden biriydi. Ağırbaşlılıkla, bir çeşit sakin dobralıkla ve otokontrolün, küstahlığın, duyarsızlığın, muazzam bir bilinçsizliğin, müthiş bir kandırmacanın ürünü olabilecek sükûnetle konuşuyordu. Kim bilir! Üçüncü birinden, bir futbol maçından, geçen seneki hava durumundan bahsedercesine sohbet ediyorduk. Zihnim bir varsayımlar denizinde salınmaktaydı ve nihayet konuşmanın geldiği nokta, ona bu tahkikatın genel olarak kendisini herhalde oldukça yıpratmış olduğunu gücendirmeden söyleyebilmemi sağladı. Kolunu masa örtüsünün üstünden uzatıp, tabağımın yanında duran elimi kavrayarak sabit gözlerle baktı. *İrkildim.* 'Çok zor olsa gerek,' diye kekeledim, bu sözsüz his gösterisine şaşırarak. 'Cehennem azabı gibi,' deyiverdi boğuk bir sesle.

"Bu hareket ve bu söz, yan masalardan birindeki iki şık, dünya gezgini erkeğin başlarını buzlu pudinglerinden kaygıyla kaldırıp bakmalarına yol açtı. Kalktım ve kahve içip puro tüttürmek için ön galeriye geçtik.

"Küçük sekizgen masalardaki cam kürelerin içinde mumlar yanıyordu; konforlu hasır koltukların arasında sert yapraklı bitki öbekleri vardı ve büyük pencerelerden giren ışığı yansıtan, uzun bir sıra halinde çifter çifter uzanan kırmızı sütunların arasından görülen ışıltılı ve kasvetli gece, muhteşem bir perde gibiydi. Geçen gemilerin ışıkları çok uzaklardan, batan yıldızlar gibi titreşiyordu ve dış limanın ardındaki tepeler, hareketsiz duran yuvarlak, siyah fırtına bulutu kümelerini andırıyordu.

"'Kaçamadım,' diye söze başladı Jim. 'Kaptan kaçtı... kendini kurtardı. Ben yapamadım, yapmam da. Hepsi bir şekilde yakayı sıyırdılar, ama ben onlar gibi yapamam.'

"Koltuğumda kımıldamaya cesaret edemeden pür dikkat dinledim; bilmek istiyordum ve bugün hâlâ bilmiyorum, sadece tahmin edebiliyorum. Aynı anda hem özgüvenli hem de moralsizdi; sanki suçsuzluğuna olan inancı, içinde kıvranıp duran gerçeği sergilemesini engelliyordu. Altı metrelik duvardan atlayamayacağını itiraf eden bir adamın ses tonuyla konuşmaya başlayarak, artık asla memleketine dönemeyeceğini söyledi; bunun üzerine aklıma Brierly'nin 'Essex'teki yaşlı rahip, denizci oğluyla epey gurur duyuyor gibiydi,' deyişi geldi.

"Jim'in kendisiyle 'gurur duyulduğunu' bilip bilmediğinden emin değilim, ama 'babasından' bahsederkenki hesaplı tavrı, o sevgili köy başrahibinin dünyanın başlangıcından beri büyük bir ailenin sorunlarıyla en çok ilgilenen, en iyi adam olduğunu düşünmemi sağlamaya yönelikti. Bunu asla dile getirmese de, yanlış anlamaya mahal vermeyecek bir şekilde ima etmeye özen gösterdi, ki bu tavrı gerçekten içten ve güzeldi, ama öykünün diğer unsurlarına çok uzakta yaşayan insanları yürek paralayıcı bir şekilde katıyordu. 'Artık orada çıkan bütün gazetelerde okumuştur,' dedi Jim. 'Zavallı babamın yüzüne asla bakamam.' Bunu duyunca gözlerimi kaldıramadım, ta ki 'Asla açıklayamam. Anlamaz,' dediğini duyana dek. O zaman gözlerimi kaldırıp baktım. Düşünceli bir edayla puro tüttürüyordu ve bir an sonra kendini toplayıp tekrar konuşmaya başladı. Birden onu, suç ortakları diyelim, suç ortaklarıyla karıştırmamı istemediğini fark etti. Onlardan biri değildi; kesinlikle bambaşka türden bir insandı. Hiç itiraz belirtisi sergilemedim. Gerçeği öğrenmek adına onu kendisini mazur gösterecek en ufak bir şeyden bile mahrum bırakmaya niyetim yoktu. Kendi sözüne ne kadar inandığını bilmiyordum. İyi görünmeye ne kadar çabaladığını –böyle bir çabası vardıysa tabii– bilmiyordum, kendisinin de bildiğini sanmıyorum; çünkü hiç kimsenin, kendini bilmenin kasvetli gölgesinden kurtulmak adına ne kadar

kurnazca numaralara başvurduğunu tam olarak anlamadığına inanırım. Jim 'bu salak tahkikat bitince' ne yapacağını merak ederken çıtımı çıkarmadım.

"Anlaşılan Brierly gibi o da bu yasal süreçleri küçümsüyordu. Kime başvuracağını bilmediğini itiraf ederken, benimle konuşmaktan çok yüksek sesle düşündüğü belliydi. Sertifikası elinden alınmıştı, kariyeri bitmişti, kaçacak parası yoktu, görebildiği kadarıyla bulabileceği iş yoktu. Belki memleketinde bir şeyler bulabilirdi; ama bu tanıdıklarından yardım istemesi anlamına gelirdi ve bunu yapmayacaktı. Gemilerde çalışmaktan başka çıkar yol göremiyordu. Belki bir vapurda serdümenlik yapabilirdi. Serdümenliğe razıydı. 'Emin misin?' diye sordum acımasızca. Yerinden fırlayıp taş parmaklığa giderek geceye baktı. Bir an sonra geri döndü ve koltuğumun yanında durdu; genç yüzünde zaptedilmiş yeni bir duygunun ıstırabı vardı. Bir gemiyi idare etme becerisinden şüphe duymadığımı çok iyi anlamıştı. Biraz titrek sesle bana neden öyle dediğimi sordu. Ona 'çok iyi' davranmıştım. Hatta gülmemiştim –bunu söylerken mırıldanmaya başladı–, 'hani şu hatayı yaptığımda bile, kendimi şaşkın eşeğin teki durumuna düşürdüğümde bile.' Sözünü kesip, öyle bir hatanın gülünecek bir şey olmadığını epey dostane şekilde söyledim. Oturup kararlı bir tavırla biraz kahve içti, küçük fincandaki kahveyi son damlasına kadar bitirdi. 'Ama bu, hatalı davrandığımı kabullendiğim anlamına kesinlikle gelmiyor,' diye belirtti net bir şekilde. 'Öyle mi?' dedim. 'Öyle,' diye onayladı usulca ve kararlılıkla. 'Yerimde olsan *sen* ne yapardın biliyor musun? Biliyor musun? Peki ya sen kendini...' Yutkundu... 'kendini bir... bir... it olarak görmüyor musun?'

"Sonra bana –yemin ederim ki!– soran gözlerle baktı. Anlaşılan bu soruyu samimiyetle sormuştu! Ancak yanıt vermemi beklemedi. Kendimi toplamama fırsat vermeden devam etti, gecenin içindeki bir yazıyı okurcasına dosdoğru

ileriye baktı. 'Bütün mesele hazır olmak. Ben hazır değildim; o... o sıralar değildim. Kendime bahane bulmak istemiyorum; ama açıklamak istiyorum... birilerinin anlamasını istiyorum... birisinin... en azından bir kişinin! Senin! Neden sen olmayasın?'

"Ciddiydi, biraz da gülünçtü, her zamanki gibi, bir bireyin sahip olması gerektiğini düşündüğü ahlaki kimliği ateşten kurtarma çabaları, bu değerli uzlaşma anlayışı, oyunun kurallarındandı o kadar, daha fazlası değildi, ama yine de doğal içgüdüler üstünde sınırsız güce sahip olduğunu farz etmesi yüzünden, başarısızlığının korkunç bedelleri yüzünden son derece etkiliydi. Öyküsünü usulca anlatmaya başladı. Ketum günbatımının ışığında o dördünü bir kayıktan kurtaran Dale Line vapuruna bindikleri günden itibaren kendilerine şüpheyle bakılmış. Şişman kaptan bir yalan atmış, diğerleriyse susmuşlar ve yalana başta inanılmış. Zalim acılardan, hatta belki de zalim ölümden kurtarma şansına eriştiğiniz zavallı kazazedeleri çapraz sorguya çekmezsiniz. Sonrasındaysa, *Avondale*'in subayları düşünme fırsatı bulduklarında o meselede 'bir terslik' olduğunu fark etmiş olabilirler; ancak fark etseler bile şüphelerini kendilerine saklamışlar elbette. Batan *Patna* vapurunun kaptanını, ikinci kaptanını ve iki mühendisini kurtarmışlardı ve bu kadarı onlara yeterli gelmişti muhtemelen. Jim'e o gemide geçirdiği on gün boyunca neler hissettiğini sormadım. O kısımla ilgili anlattıklarından çıkardığım kadarıyla, yaptığı keşif –kendisi hakkında yaptığı keşif– karşısında biraz afallamıştı ve bu keşfi, sarsıcı muazzamlığını tamamen anlayabilecek tek kişiye anlatmaya çalışmıştı şüphesiz. Şunu anlamalısınız ki, keşfi küçümsemeye çalışmamıştı. Buna eminim; farkı bu zaten. Kıyıya inip de, içinde böylesine zavallıca bir rol oynadığı öykünün beklemediği sonucunu duyunca ne hissettiğinden hiç bahsetmedi ve bunu tahmin etmek güç. Kendini boşluğa düşmüş gibi mi hissetmişti acaba? Acaba? Ama kısa sürede

toparlanmıştır muhakkak. Karada tam on beş gün kalmıştı, Denizci Evi'nde beklemişti ve o sıralar orada altı yedi adam kaldığından, kendisinden biraz bahsedildiğini işitmiştim. Onun diğer kusurlarının yanı sıra, suratsız bir kabadayı olduğu kanısındaydılar. O günleri verandada, şezlonga gömülerek ve mezarından ancak yemek zamanlarında ya da gecenin geç vakitlerinde rıhtımlarda, etrafından soyutlanmış halde, kararlılıkla ve sessizce, evsiz bir hayalet gibi tek başına gezinmek için çıkarak geçirmiş. 'O sıralar kimseyle üç kelime bile konuşmamışımdır sanırım,' dediğini duyunca ona çok acıdım; hemen ardından ekledi: 'O adamlar sineye çekmemeye karar verdiğim şeyler söyleyip duruyorlardı ve kavga çıksın istemiyordum. Hayır! O sıralar istemiyordum. Fazla şeydim, fazla... İçimden gelmiyordu.' 'Yani kendine hâkim oldun,' dedim neşeyle. 'Evet,' diye mırıldandı, 'hâkim oldum. Ama yemin ederim ki çok zordu.' 'İnsan bazen irade gücüyle neler başarıyor,' dedim. Sırtına yaslanmış, bacaklarını dümdüz uzatmış ve kollarını sarkıtmış halde defalarca kafa sallayıp onayladı. Daha üzücü bir görüntü hayal edemezdiniz. Birden başını kaldırdı, doğruldu, uyluğuna şaplak vurdu. 'Ah! Ne büyük bir fırsat kaçırdım! Tanrım! Ne büyük bir fırsat kaçırdım!' diye bağırdı, ama sondaki 'kaçırdım' kısmı bir ıstırap çığlığı gibiydi.

"Tekrar susup, kaçan fırsata kımıldamadan, dalgınca hayıflandı; bir an genişleyen burun delikleri o harcanmış olanağın sarhoş edici kokusunu çekti. Şaşırdığımı veya afalladığımı sanıyorsanız bana birden fazla konuda haksızlık ediyorsunuz demektir! Ah, hayal gücü geniş bir adamdı! Kendini ele veriyordu; kendini teslim ediyordu. Geceye bakan gözlerinde tüm içsel varlığını görebiliyordum; düşüncesizce kapıldığı kahramanlık hevesinin hayali dünyasına balıklama dalmıştı. Elde edemediklerine öylesine tamamen ve doğal bir şekilde hayıflanıyordu ki, yitirdiklerine esef duyacak vakti yoktu. Kendisini bir metre öteden seyreden benden çok

uzaktaydı. Romantik başarıların imkânsız dünyasına her an biraz daha giriyordu. Sonunda o dünyanın merkezine ulaştı! Çehresine tuhaf, salt bir mutluluk yayıldı, gözleri aramızda yanan mumun ışığıyla parladı; kesinlikle gülümsüyordu! Merkeze inmişti... en ortaya. Yüzlerinizde –benimkinde de– asla belirmeyecek esrik bir gülümsemeydi bu çocuklar. 'Keşke gemide kalsaydım diyorsun yani,' diyerek onu geri getirdim.

"Bana döndü; gözleri birden hayret ve acıyla dolmuştu, yüzü şaşkındı, irkilmişti, ıstıraplıydı, sanki bir yıldızdan düşüvermişti. Sizler de, ben de asla öyle görünmeyeceğiz. Kalbine soğuk bir parmak ucu dokunmuşçasına, tepeden tırnağa ürperdi. Nihayet iç geçirdi.

"Merhametli bir ruh halinde değildim. Çelişkili sözleriyle insanı kışkırtıyordu. 'Önceden bilmemen talihsizlik olmuş!' dedim gayet fesatça; ancak haince fırlattığım ok zarar vermeden düştü... Ayaklarının dibine düştü ve o, eğilip oku almayı düşünmedi. Belki fark etmemişti bile. Sonunda gevşeyerek 'Boşver!' dedi. 'Bak, resmen yamuluyordu. Lambamı alt güvertenin köşebent demirine kaldırdığımda, avcum kadar bir pas parçası kendiliğinden düştü.' Elini alnında gezdirdi. 'O şey gözlerimin önünde canlıymış gibi kımıldayıp düşüverdi.' 'Kendini çok kötü hissetmişsindir herhalde,' dedim öylesine. 'Kendimi düşündüğümü mü sanıyorsun,' dedi, 'arkamda, sırf o ön ambarda uyuyan yüz altmış kişi, kıç tarafında da uyuyanlar varken; güvertede de uyuyanlar varken, olup bitenin farkında olmadan uyurlarken, zaman olsa bile kayıklar ancak üçte birine yetecekken? Orada dururken, demirin parçalanacağını ve yatanların sular altında kalacaklarını düşündüm... Ne yapabilirdim ki... ne?'

"O mağaramsı yerin kalabalık loşluğunda durduğunu ve lambanın, diğer tarafında okyanusun ağırlığı bulunan gemi bölmesinin küçük bir kısmını aydınlattığını, Jim'in uyuyanların soluklarını işittiğini zihnimde kolayca canlan-

dırabiliyorum. Demire ateş saçan gözlerle, düşen pastan irkilmiş halde, her an ölebileceğini bilmenin yükünün altında ezilerek baktığını görebiliyorum. Anladığım kadarıyla kaptanı onu ikinci kez göndermişti ve sanırım onu köprüden uzak tutmak istiyordu. Jim bana ilk dürtüsünün bağırarak o insanları hemen uyandırmak, dehşetle ayağa fırlamalarını sağlamak olduğunu söyledi; ama âcizliğini öyle derinden hissetmiş ki ses çıkaramamış. İnsanlar dillerinin damaklarına yapıştığını söylerken bunu kastediyorlar sanırım. 'Ağzım kupkuruydu,' dedi o halini kısaca anlatmak için. Dolayısıyla ses çıkarmadan birinci ambar kapağından yukarı çıkmış. Oradan sarkan bir yelken kaza eseri üstüne savrulmuş; yelken bezinin yüzüne hafifçe dokunduğunu hissedince az kalsın kapak merdiveninden düştüğünü hatırlıyordu.

"Ön güvertede durup da bir başka uyuyanlar kalabalığına bakarken dizlerinin zangır zangır titrediğini itiraf etti. Motorlar artık durdurulmuş, gemi buhar salmayı kesiyormuş. Geminin kalın gümbürtüsü bütün geceyi bir bas teli gibi titretiyormuş. Gemi sarsılıyormuş.

"Yer yer bazı kafaların kilimlerden kalktığını, belli belirsiz şekillerin doğrulup oturma pozisyonuna geçtiğini, bir an mahmurca kulak kabarttıklarını, sonra dalga gibi yükselen sandıkların, buhar vinçlerinin, vantilatörlerin karmaşasının içinde tekrar uzandıklarını görmüş. Bütün bu insanların o tuhaf sesi akıllıca yorumlayacak kadar bilgi sahibi olmadıklarının farkındaymış. O cahil ve sofu kalabalığın gözünde demir gemi, beyaz yüzlü adamlar, gördükleri her şey, duydukları her ses, vapurdaki her şey eşit derecede tuhafmış ve sonsuza dek anlaşılmaz kalacağından güvenilirmiş. Jim bunun talihli bir durum olduğunu fark etmiş. Gerçeği bilmek korkunçmuş.

"Unutmayın ki geminin batmak üzere olduğuna inanıyordu, ki yerinde kim olsa aynısını düşünürdü; okyanusu uzak tutan paslı plakalar yamuluyordu ve eninde sonunda

ölümcül bir şekilde parçalanacaktı, altı oyulmuş bir baraj gibi aynı anda parçalanacaktı ve ansızın hücum eden sular her şeyi kaplayacaktı. Öylece durup o uzanmış bedenlere bakmış, kaderinin farkında olan mahvolmuş bir adam olarak, o sessiz cesetler topluluğunu incelemiş. *Cesetmişler!* Kimse onları kurtaramazmış! Belki yarısına yetecek kadar kayık varmış, ama zaman yokmuş. Zaman yokmuş! Zaman yokmuş! Ağzını açmaya, elini ayağını kımıldatmaya değmez gibiymiş. Daha üç sözcük haykıramadan ya da üç adım atamadan, insanların umutsuzca mücadeleleriyle köpüren, yardım çığlıklarıyla inleyen bir denizde debeleniyor olacakmış. Yardım edilmeyecekmiş. Olacakları tamamen hayal etmiş; ambar ağzının yanında elinde lambayla kımıldamadan dururken hepsini yaşamış... yürek paralayıcı en küçük ayrıntısına dek yaşamış. Sanırım mahkemede söyleyemediği bu şeyleri bana anlatırken tekrar yaşadı.

"'Şimdi seni nasıl görüyorsam, elimden hiçbir şey gelmeyeceğini de aynı netlikle gördüm. Canım uzuvlarımdan çekildi sanki. Olduğum yerde öylece durup beklemeye karar verdim. Sadece birkaç saniyem olduğunu düşünüyordum...' Birden buhar makinesi çalışmayı tamamen kesmiş. O gürültünün dikkat dağıtıcı olduğunu, ama birden çöken sessizliğin dayanılmayacak kadar iç karartıcı hale geldiğini söyledi.

"'Denizde boğulmadan önce dumandan boğulacağımı sandım,' dedi.

"Kendini kurtarmayı düşünmediğini savundu. Beyninde sürekli belirip kaybolan tek düşünce şuymuş: sekiz yüz insan ve yedi kayık; sekiz yüz insan ve yedi kayık.

"'Kafamın içinde birisi yüksek sesle konuşuyordu,' dedi biraz çılgınca. 'Sekiz yüz insan ve yedi kayık ve zaman yoktu! Düşünsene.' Küçük masada bana doğru eğildi; gözlerine bakmamaya çalıştım. Son derece vahşi ve kısık bir sesle 'Ölümden korkuyor muydum sanıyorsun?' diye sordu. Avcunu masaya vurunca kahve fincanları sarsıldı. 'Korkmadı-

ğıma yemin etmeye hazırım... Korkmuyordum... Tanrı aşkına... hayır!' Doğrulup kollarını kavuşturdu; çenesi göğsüne düştü.

"Uzun pencerelerden gelen hafif tabak çanak sesleri işittik. Birden insan sesleri duyuldu ve galeriye birkaç neşeli adam girdi. Kahire'deki eşeklerle ilgili anılarını anlatıp gülüyorlardı. Kasıla kasıla yürüyen al yanaklı bir dünya gezgini, usulca yürüyen uzun bacaklı, solgun, kaygılı bir delikanlıyla pazardan satın aldıkları konusunda dalga geçiyordu. 'Hayır, cidden... o kadar abartır mıyım sanıyorsun?' diye sordu delikanlı, içtenlikle üstüne basa basa. Gruptakiler uzaklaşarak sandalyelere oturdular; yakılan kibritler ifadesiz yüzlerle donuk, beyaz gömleklerin ön kısımlarını bir an aydınlattı; iştahla yemek yenirken yapılan çeşitli sohbetlerin uğultusu bana absürd ve çok uzak geldi.

"'Adamlarımdan bazıları bana kol mesafesinde, birinci ambar kapağının üstünde uyuyorlardı,' diye tekrar söze başladı Jim.

"Şunu bilmelisiniz ki o gemide Kalashee nöbeti[37] tutulurdu; geceleri herkes uyurdu ve gerektiğinde sadece serdümenlerle gözcüler uyandırılırdı. Jim'in içinden en yakındaki Hintli gemiciyi sarsarak uyandırmak gelmiş, ama bunu yapmamış. Nedense ellerini iki yanından sarkıtmayı sürdürmüş. Korkmuyormuş... Yo hayır! Yapamıyormuş o kadar. Belki ölümden korkmuyordu, ama bence acil durumdan korkuyordu. Kahrolası hayal gücü ona paniğin bütün korkunçluğunu, birbirini eze eze kaçan insanları, yürek paralayıcı çığlıkları, dolup taşan kayıkları... eşini benzerini hiç duymadığı bir deniz felaketinin bütün afallatıcı olaylarını sergilemişti. Ölmeye razı olabilirdi, ama sessiz sedasız, bir çeşit huzurlu trans içinde, fazladan dehşete tanık olmadan ölmek istiyordu sanırım. Ölmeye hazır olmak çok nadir bir

37 Organize olmayan nöbet; görevler herkes tarafından paylaşılır. Kalashee, Doğu Hindistan'lı denizcidir.

durum değildir, ama kaybedilen mücadeleyi sonuna dek sürdüren, kararlılığın delinmez zırhıyla kuşanmış insanlara nadir rastlanır; umut azaldıkça huzur arzusu güçlenir ve sonunda yaşam arzusuna baskın çıkar. Bu yoğun bezginlik halini, çabanın boşunalığını, dinlenme özlemini hangimiz gözlemlememiş veya bizzat hissetmemişizdir? Üstün güçlerle mantıksızca mücadele edenler bunu iyi bilir... kayıklarda mahsur kalmış kazazedeler, çölde kaybolmuş gezginler, doğanın düşüncesiz gücüyle ya da kalabalıkların aptalca zalimliğiyle savaşanlar."

8. Bölüm

"Ambar kapağının yanında ne kadar süre kımıldamadan durup da ayaklarının altındaki geminin her an batmasını, hücum eden suların onu bozuk para gibi geriye savurmasını beklediğini bilmiyorum. Çok değildir... belki iki dakika. Göremediği iki adam uykulu uykulu sohbete başlamışlar, ayrıca saptayamadığı bir yerden tuhaf ayak sürüme sesleri geldiğini duyuyormuş. Bu hafif seslerin üstündeyse felaket öncesinin korkunç sakinliği, çarpışma öncesinin katlanılması güç sessizliği varmış; sonra belki de koşup kayık halatlarını kesebileceğini, böylece gemi batarken kayıkların yüzebileceğini akıl etmiş.

"*Patna*'nın köprüsü uzundu ve bütün kayıklar oradaydı; dört tanesi bir tarafta, üç tanesiyse diğer taraftaydı... en küçükleri iskele tarafında, dümen dolabının yanındaydı. Bana onları her an kullanılmaya hazır halde tutmaya çok özen gösterdiğini, bariz bir inandırma kaygısıyla vurguladı. Görevini biliyordu. Bence bu konuda iyi bir ikinci kaptandı. 'En kötü ihtimale hazırlıklı olmak gerektiğini düşünürüm hep,' dedi yüzüme kaygıyla bakarak. Bu sağlam prensibi başımı sallayarak onaylarken, gözlerimi karşımdaki adamın belli belirsiz dengesizliğinden kaçırdım.

"Sarsak adımlarla koşmaya başlamış. Bacakların üstünden geçmek, kafalara çarpmamaya özen göstermek zorun-

da kalıyormuş. Birden aşağıdan birisi paltosunu tutmuş ve dirseğinin altından sıkıntılı bir sesle konuşmuş. Jim'in sağ elindeki lambanın aydınlattığı yukarı dönük esmer yüz, hem sesiyle hem de gözleriyle ona yalvarmış. Jim onun dilini su kelimesini anlayacak kadar biliyormuş; adam bu kelimeyi defalarca, ısrarla, dua edercesine, neredeyse umutsuzca tekrarlamış. Jim kendini çekip kurtarmaya çalışınca, bacağına bir kolun dolandığını hissetmiş.

"'Herif bana boğulan bir adam gibi tutunmuştu,' dedi etkileyici bir şekilde. 'Su, su! Hangi suyu kastediyordu? Ne biliyordu? Beni bırakmasını elimden geldiğince sakince emrettim. Beni durduruyordu, zaman azdı, başka adamlar kımıldanmaya başlamışlardı; zaman istiyordum... kayıkların iplerini kesecek kadar zaman. Adam bu sefer elimi tuttu; bağırmaya başlayacağını hissettim. Bunun panik çıkarmaya yeteceğini anlayınca serbest elimdeki lambayı suratına geçirdim. Lambanın camları kırıldı, ışık söndü, ama adam darbenin etkisiyle beni bıraktı ve koşmaya başladım. Kayıklara ulaşmak istiyordum; kayıklara ulaşmak istiyordum. Peşimden geldi. Ona döndüm. Sessiz kalmayacaktı; bağırmaya çalışıyordu; biraz ümüğünü sıktıktan sonra ne istediğini anladım. Biraz su istiyordu, içme suyu; su çok idareli dağıtılıyordu bilirsin ve yanında defalarca dikkatimi çekmiş küçük bir oğlan vardı. Oğlu hastaydı ve susamıştı. Adam yanından geçtiğimi görünce biraz su dilenmişti. Hepsi buydu. Köprünün dibinde, karanlıktaydık. Bileklerimi tutmuş bırakmıyordu; ondan kurtulamıyordum. Gidip ranzamın altından mataramı aldım ve ellerine tutuşturdum. Ortadan kayboldu. Ben de ne kadar susadığımı o zaman fark ettim.' Dirseğine yaslanıp tek eliyle gözlerini örttü.

"Omurgamdan aşağı tuhaf bir karıncalanmanın yayıldığını hissettim; bütün bunlarda bir tuhaflık vardı. Alnındaki eli hafifçe titriyordu. Kısa sessizliği bozdu.

"'Böyle şeyler insanın başına sadece bir kere gelir ve... Ah! Neyse! Sonunda köprüye çıktığımda o herifler kayıklardan

birini indiriyorlardı. Bir kayığı! Tam merdivenden çıkarken ağır bir şey kafamı kıl payı ıskalayarak omzuma çarptı. Beni durdurmayınca, başmühendis –onu ranzasından kaldırmışlardı– gergiyi tekrar kaldırdı. Nedense artık hiçbir şeye şaşırmaz olmuştum. Bütün bunlar doğal geliyordu... ve korkunç... ve korkunç. O sefil manyağın darbesini savuşturdum ve küçük bir çocukmuşçasına ayaklarını yerden kesip havaya kaldırınca kollarımın arasında "Yapma! Yapma! Seni zencilerden biri sandım," diye fısıldamaya başladı. Onu fırlatınca köprüde kayarak ufak tefek adamı –yardımcısını– devirdi. Kayıkla uğraşan kaptan dönüp baktı ve başını eğerek, vahşi bir hayvan gibi hırlayarak üstüme yürüdü. Kımıldamadan, taş gibi durdum. Aynen şunun gibi sağlam duruyordum,' dedi sandalyesinin yanındaki duvara parmak eklemleriyle tık tık vurarak. 'Sanki artık her şeyi duymuştum, her şeyi görmüştüm, her şeyi daha şimdiden yirmi kere yaşamıştım. Onlardan korkmuyordum. Yumruğumu kaldırınca kaptan durup "Ah! Sensin demek. Çabuk, yardım et," diye mırıldandı.

"'Aynen öyle dedi. Çabuk!' Sanki herhangi biri yeterince çabuk olabilirmiş gibi. "Bir şey yapmayacak mısın?" diye sordum. "Evet. Kaçacağım," diye hırladı başını geriye çevirerek.

"'Ne demek istediğini o zaman anlamadım sanırım. Diğer ikisi artık ayağa kalkmışlardı ve kayığa koştular. Telaşla koştular, inliyorlardı, itiyorlardı; kayığa ve gemiye ve birbirlerine... bana küfrediyorlardı. Mırıldanarak. Kımıldamıyordum, konuşmuyordum. Geminin eğikliğine baktım. Doka çekilmiş gibi hareketsizdi, ama şöyleydi.' Elini avcu aşağı dönük halde ve parmak uçlarını kıvırarak kaldırdı. 'Şöyleydi,' diye tekrarladı. 'Karşımda ufuk çizgisini görebiliyordum, çok netti, pruvanın üstünde uzanıyordu; uzaklardaki siyah ve ışıltılı suları görebiliyordum, hareketsizdi... gölet gibi hareketsizdi, ölümcül bir hareketsizliği vardı, denizi hiç bu kadar hareketsiz görmemiştim... bakmaya katlanamadığım kadar hareketsizdi. Onarılamayacak kadar eski demir plaka yüzün-

den bir geminin baş aşağı batışını gördün mü hiç? Gördün mü? Ah, evet, onarmak! Bunu düşündüm... akla gelebilecek her şeyi düşündüm; ama gemi bölmesini beş dakikada veya elli dakikada onarabilir misin? Aşağı inecek adamları nereden bulacaktım? Hem gemi kaburgası... gemi kaburgası! O gemi bölmesinin halini görsen, balyozla bir kere bile vuracak cesaretin olur muydu? Olurdu deme; sen görmedin; kimse görmemişti. Lanet olsun. Öyle bir şey yapmak için binde bir bile olsa, küçücük bile olsa şansın olduğuna inanman gerekir; ama görsen buna inanmazdın. Kimse inanmazdı. Orada öylece durmamın itlik olduğunu düşünüyorsun, ama sen ne yapardın? Ne! Bilemezsin... kimse bilemez. Müdahale etmek için zaman gerekir. Elimden ne gelirdi ki? Tek başıma kurtaramayacağım onca insanı korkudan deliye döndürmenin ne faydası olurdu? Hiçbir şeyin kurtaramayacağı o insanları? Bana bak! Nasıl karşında bu koltukta oturuyorsam...'

"Her birkaç sözcükte bir hızla nefes alıyor ve yüzüme çabucak, ıstırabının etkisini gözlercesine bakıyordu. Benimle konuşmuyordu, karşımda konuşuyordu o kadar, görünmez bir kişiyle tartışıyordu, hayatındaki düşman ve ayrılmaz bir partnerle, ruhunun bir başka sahibiyle. Bunlar adli tahkikatı aşan meselelerdi: hayatın özüyle ilgili ve yargıç gerektirmeyen ince ve önemli bir tartışmaydı. Jim bir müttefik, bir yardımcı, bir suç ortağı istiyordu. Meseleyle ilgili bütün hayaletlere, iddiaları olan saygınlara ve zaruriyetleri olan adı çıkmışlara adil olmak isteyen birinin hüküm vermesini imkânsız kılan tartışmada kandırılarak, köreltilerek, tuzağa düşürülerek, korkutularak taraf tutma riskine girdiğimi hissettim. Jim'i görmemiş olan ve sözlerini ancak ikinci elden duyan sizlere yaşadığım karmaşık hisleri anlatamam. Sanki Anlaşılamaz'ı anlamaya zorlanıyordum; bu kadar rahatsızlık verici bir başka his tanımıyorum. Bütün gerçeklerin içinde gizlenen geleneğe ve sahtekârlığın temelindeki içtenliğe bakmaya zorlanıyordum. Jim tüm yönlere birden sesle-

niyordu... hem sürekli gün ışığına dönük yöne, hem de tıpkı ayın diğer yarıküresi gibi gizlice ebedi karanlıkta var olan, sadece bazen kenarı ürkütücü, kül rengi ışıkla aydınlanan yönümüze. Beni etkiledi. Bunu itiraf ediyorum, itiraf ediyorum. Muğlak, önemsiz bir durumdu... Öyle diyebilirsiniz: Jim milyonda bir görülecek türden, kayıp bir delikanlıydı... ama aynı zamanda bizden biriydi de; olay karınca yuvasını su basması kadar önemsizdi, ama Jim'in tavrının esrarengizliği beni sanki türünün en önde gelen bireyiymiş, sanki söz konusu gizli gerçek insanoğlunun özidrakını etkileyecek kadar önemliymiş gibi etkiledi..."

Marlow duraksayıp sönmekte olan, ince ve uzun purosunu yaktı; sanki öyküyü tamamen unutmuştu ve sonra birden tekrar söze başladı.

"Benim hatamdı tabii. İnsanın gerçekten ilgi duyması yersizdir. Kusurum bu. Jim bambaşka biriydi. Kusurum, başka insanların rastlantısal niteliklerine, dış niteliklerine dikkat etmeyişim, eskici sandıklarındaki giysilerle birinci sınıf keten giysileri birbirinden ayırt edemeyişim. Başka insanların... evet, bu. O kadar çok insanla tanıştım ki," diye devam etti anlık bir kederle, "ve onlarla tanışmanın bir çeşit... bir çeşit... etki diyelim, etkisi oldu; bu adam bir örnek ve her seferinde tek gördüğüm o kişinin insanlığıydı. Kahrolası bir demokrat bakışı bu; belki tamamen körlükten daha iyidir, ama hiç faydasını görmedim. İnsanlar üzerlerindeki güzel keten giysilere bakılmasını istiyorlar. Ama böyle şeyler hiç ilgimi çekmedi. Ah! Bir eksiklik bu, eksiklik; sonra da ılık bir akşam geliyor; vist oynamayacak kadar tembel bir sürü adam ve bir öykü..."

Tekrar duraksadı, belki teşvik edici bir söz beklentisiyle, ama kimse konuşmadı; sadece ev sahibi, bir görevi yerine getirircesine gönülsüzce mırıldandı:

"Sen çok ince düşünüyorsun Marlow."

"Kim? Ben mi?" diye mırıldandı Marlow alçak sesle. "Yo, hayır! Ama *Jim* öyle yapardı; ben bu öyküyü başarıyla an-

latmak için elimden geleni yapsam da sayısız ayrıntıyı atlıyorum... O kadar küçük, renksiz sözcüklere dökülmesi o kadar güç ayrıntılar ki... Çünkü Jim o kadar saf olmakla durumu iyice karmaşıklaştırıyordu... Zavallıcık, hayal edebileceğiniz en saf insandı! Tanrı aşkına! Hayret vericiydi. Karşımda oturmuş, bana hiçbir şeyle yüzleşmekten korkmayacağını söylüyor ve buna inanıyordu. Bakın, bu müthiş bir masumluktu ve muazzamdı, muazzamdı! Onu çaktırmadan, benimle dalga geçtiğinden şüphelenerek inceliyordum. Yüzleşemeyeceği hiçbir şey olmadığını açıkça ve dürüstçe söylüyordu. 'Açıkça ve dürüstçe söylüyorum bak,' diyordu! O kadar 'yükseldikten', 'çok başarılı bir gence' dönüştükten sonra kendini karada ve denizde karşılaşabileceği tüm güçlüklere hazırlamıştı. Bu ihtiyatlılığını gururla itiraf ediyordu. Tehlikelere ve korunma yollarına kafa yormuş, en kötü ihtimalleri düşünmüş ve en iyi davranışların provasını yapmıştı. Son derece mutlu bir hayat sürmüş olmalı. Düşünebiliyor musunuz? Bir sürü macera, şan, şöhret, muzafferce ilerleyiş! Ayrıca her gün derinden hissettiği zekâsının tadını çıkarıyordu. Kendini kaybetmişti, gözleri parlıyordu ve söylediği her söz, absürdlüğünün ışığıyla araştırılan kalbimi göğsümde biraz daha ağırlaştırıyordu. Kahkaha atmak gibi bir niyetim yoktu ve gülümsemeyeyim diye ciddi bir çehreye büründüm. Jim sinirlenmiş gibiydi.

"'Hep beklenmedik şeyler olur,' dedim yatıştırıcı bir sesle. Mankafalığıma horgörüyle 'Pöh!' diyerek karşılık verdi. Sanırım beklenmedik şeylerin onu etkileyemeyeceğini kastetmişti; mükemmel bir şekilde hazırlanmıştı ve kendisini ancak anlaşılamayacak şeyler alt edebilirdi. Gafil avlanmıştı. Denize ve göğe, gemiye, o adamlara usulca küfretti. Her şey ona ihanet etmişti! Kandırılmış ve serçe parmağını bile kıpırdatmasını engelleyen bir çeşit asilce boyun eğişe sevk edilmişti; ne yapılması gerektiğini açıkça gören diğerleriyse o kayıkla ite kaka, kan ter içinde uğraşıyorlarmış. Son anda terslik çıkmış. Anlaşılan o telaşla ön kalastranın sürgüsünü açmaya çalışırken sıkıştırmışlar ve şimdi bu ölümcül kazanın üstesin-

den gelebilmek için deli gibi çabalamaktaymışlar. O heriflerin uyuyan bir dünyanın sessizliğinde usulca yüzen hareketsiz gemide canla başla didinmelerini, o kayığı kurtarmak için zamanla yarışmalarını, emekleyerek yerlerde sürünmelerini, âcizce ayağa kalkmalarını, çekmelerini, itmelerini, birbirlerine hiddetle söylenmelerini, cinayet işlemeye, ağlamaya hazır olmalarını ve birbirlerini boğazlamalarını sadece arkalarında tavizsiz ve soğuk bakışlı bir amir gibi duran ölümün engellediğini görmek eğlenceli olurdu herhalde. Ah, evet! Eğlenceli olurdu herhalde. Jim bütün bunları görmüştü, horgörüyle ve hınçla anlatabilirdi; sanırım olanların ayrıntılarını bir çeşit altıncı his sayesinde biliyordu, çünkü bana onlara ve kayığa hiç bakmadan, tek bir kez bile bakmadan uzakta durduğuna yemin etti. Ve ona inandım. Galiba geminin tehditkâr eğimini, en kusursuz güvenliğin ortasında keşfedilen yakın tehdidi izlemekle meşguldü. Hayalci kafasının tepesinde, bir saç telinde asılı duran kılıç karşısında büyülenmişti.

"Gözlerinin önündeki dünyada hiçbir şey kımıldamıyormuş ve karanlık ufuk çizgisinin birden yükseldiğini, denizin engin düzlüğünün aniden ve hızla kabardığını, geminin şiddetle sarsıldığını, uçurumun kavrayışını, umutsuz çabaları, yıldızlı göğün kafasının üstüne bir tabut kapağı gibi ebediyen indiğini, gençliğinin isyanını, karanlık sonu rahat rahat hayal edebiliyormuş. Bunu yapabiliyormuş! Tanrı aşkına! Kim yapamazdı ki? Ayrıca zavallıcığın bu açıdan usta bir sanatçı olduğunu, tez ve öngörülü vizyona sahip yetenekli biri olduğunu unutmamalısınız. Hayal gücünün sergiledikleri onu tepeden tırnağa soğuk taşa dönüştürmüştü; ama kafasının içinde düşüncelerin ateşli dansı vardı, topal, kör, dilsiz düşüncelerin dansı... korkunç sakatların dansı. Bana sanki bağlama ve çözme[38] gücüne sahipmişim gibi içini açtığını söylememiş miydim? Kendisini bağışlayacağımı umarak iyice derinlere iniyordu, oysa bağışla-

38 Matta 18:18: "Yeryüzünde bağlayacağınız her şey gökyüzünde de bağlanmış olacak ve yeryüzünde çözeceğiniz her şey gökyüzünde de çözülmüş olacak."

mam hiç işine yaramazdı. Ciddiyetle yapılan kandırmacaların hafifletemeyeceği, kimsenin yardımının dokunamayacağı durumlardan biriydi bu; o günahkârı Yaradan'ı bile kendi başının çaresine baksın diye terk etmişti sanki.

"Köprünün sancak tarafında, kayık için verilen, deliliğin heyecanını ve bir kumpasın sinsiliğini taşıyan mücadelenin olabildiğince uzağında duruyormuş. Bu arada iki Malay dümeni tutmayı sürdürmekteymişler. Denizde geçen o, Tanrı'ya şükür ki benzersiz olayın aktörlerini hayalinizde canlandırın: dördü kendilerinden geçmişçesine ve gizlice didinirken üçü hiç kımıldamadan bakıyordu; bezgin, rüyalar gören, umutlu, kısılı kalmış, yok oluşun eşiğinde görünmez bir el tarafından tutulan, derin cehalet içindeki yüzlerce insanı örten tentelerin yukarısındaydılar. Geminin durumu göz önüne alındığında eminim ki olası bir tehlike bundan iyi tasvir edilemezdi. Kayığın yanındaki heriflerin korkudan kendilerini kaybetmek için her türlü sebepleri vardı. Açıkçası ben orada olsam geminin her an batabileceğini düşünürdüm. Oysa hâlâ su üstünde kalmayı sürdürmekteydi! O uyuyan hacı adaylarının kaderi yolculuklarını ısrarla tamamlamaktı. Sanki merhametli olduğunu söyledikleri Tanrı'nın yeryüzünde mütevazı şehadetlerine biraz daha ihtiyacı vardı ve tepeden bakıp okyanusa 'Yapmayacaksın!' demişti. Eski demirin ne kadar sağlam olabildiğini bilmesem, kaçabilmeleri şaşılacak kadar açıklamasız bir olay olarak kafamı kurcalardı... Eski demir, arada sırada karşımıza çıkan, yıpranıp gölgeye dönmüş ve hayatın ağırlığını göğüsleyen bazı insanların ruhları kadar sağlamdır. İki dümencinin o yirmi dakika boyuncaki davranışlarına hiç şaşırmıyorum. Tahkikatta tanıklık etmeleri için Aden'den[39] getirilen çeşitli yerlilerin arasındaydılar. Biri son derece çekingendi, çok gençti ve pürüzsüz, sarı, neşeli çehresi iyice genç görünmesine yol açıyordu. Brier-

39 Süveyş Kanalı'nda bir liman şehri.

ly'nin çevirmen aracılığıyla ona o sırada ne düşündüğünü sorduğunu ve çevirmenin kısa bir diyalogtan sonra yargıca kibirli bir edayla döndüğünü anımsıyorum:

"'Hiçbir şey düşünmemiş.'

"Sabırlı gözlerini kırpıştırıp duran, uzun beyaz saçını yıkanmaktan solmuş mavi bir pamuklu mendille sıkıca toplamış, avurtları çökük, kırışıklar yüzünden esmer teni iyice kararmış diğeriyse gemide terslik olduğunu bildiğini, ama kendisine emir verilmediğini söyledi; emir verildiğini hatırlamıyordu; neden dümeni bıraksındı ki? Başka sorular sorulunca zayıf omuzlarını geriye attı ve o sırada beyaz adamların ölüm korkusuyla gemiyi terk etmek üzere olduklarını aklına bile getirmediğini söyledi. Buna şimdi de inanmıyordu. Davranışlarının gizli sebepleri olabilirdi. Yaşlı çenesini bilgiççe salladı. Aha! Gizli sebepler. Son derece tecrübeli bir adamdı ve *şu* beyaz *tuan*'ın bilmesini istiyordu ki –yüzünü çevirdiği Brierly başını kaldırmadı–, denizde yıllar boyu beyaz adamlara hizmet ederek çok şey öğrenmişti; birden, büyülenmişçesine dinleyen bizlere heyecandan titreyerek bir sürü tuhaf isim saydı, ölmüş kaptanların isimlerini, unutulmuş devlet gemilerinin isimlerini, sanki dilsiz zamanın eli tarafından asırlar boyu çarpıtılmış tanıdık isimleri. Sonunda onu susturdular. Mahkemeye sessizlik çöktü... En az bir dakika süren bu sessizlikten sonra mırıltılar yükseldi. İkinci celsenin *en* heyecan verici olayıydı bu... Bütün seyircileri etkiledi, birinci sıranın ucunda somurtarak oturan ve gizemli bir savunma anlayışına sahip gibi görünen bu aleyhindeki tuhaf tanığa bir kez olsun bakmayan Jim hariç herkesi.

"Yani o iki Hintli gemici dümeni bırakmamışlardı ve alın yazıları öyle olsa orada öleceklerdi. Beyazlar onlara bakmamışlardı bile, muhtemelen varlıklarını unutmuşlardı. Jim kesinlikle hatırlamıyordu. Hiçbir şey yapamadığını hatırlıyordu; hiçbir şey yapamıyormuş, artık yapayalnızmış. Gemiyle birlikte batmaktan başka yapılacak şey yokmuş. Ortalığı

ayağa kaldırmak gereksizmiş. Değil mi? Sessizce ayakta durarak, bir çeşit kahramanca ketumluk fikriyle kaskatı kesilerek beklemiş. Başmühendis köprüde ihtiyatla koşup onu yeninden çekiştirmiş.

"'Gel de yardım et! Tanrı aşkına, gel de yardım et!'

"Parmak uçlarında koşarak kayığa geri dönmüş ve sonra tekrar kaygıyla gelip Jim'i yine yeninden tutarak yalvarmaya ve küfretmeye başlamış.

"'Ellerimi öpecek sandım,' dedi Jim vahşice,' hemen ardındansa ağzından köpükler saçarak yüzüme "Zamanım olsa kafanı yarıverirdim," deyiverdi. Onu ittim. Birden boynumu kavradı. Tanrı'nın cezası! Ona vurdum. Bakmadan vurdum. "Canını kurtarmayacak mısın lanet olası korkak?" dedi ağlayarak. Korkakmış! Bana lanet olası korkak dedi! Ha ha ha ha! Bana dedi ki... Ha ha ha!...'

"Geriye yaslanmış, kahkahadan kırılıyordu. Hayatımda o ses kadar hınçlı bir şey duymamıştım. Eşeklerden, piramitlerden, pazarlardan filan bahsedenlerin gülüşmelerinin arasında bir afet gibi belirmişti. Loş galeride sesler kesiliverdi, solgun yüzler hep birden döndü ve öyle derin bir sessizlik çöktü ki, verandanın mozaik döşemesine düşen çay kaşığının belirgin tıngırtısı hafif ve gümüşi bir çığlık gibiydi.

"'Etrafta insanlar varken böyle gülmemelisin,' diye azarladım. 'Onlara kabalık oluyor.'

"Başta duymamış gibi yaptı, ama az sonra beni hiç görmeyen ve sanki korkunç bir hayalin merkezini arayan gözlerle bakarak, fütursuzca mırıldandı: 'Ah! Beni sarhoş sanacaklar.'

"Sonra da sanki bir daha çıtını bile çıkarmayacakmış gibi göründü. Ama korkmayın! Nasıl sırf iradesiyle yaşamına son veremezse, aynı şekilde artık kendini konuşmaktan alıkoyamazdı."

9. Bölüm

"'Kendi kendime "Batsana... Kahrolası! Batsana!" diyordum.' Tekrar konuşmaya bu sözlerle başladı. Bitmesini istiyordu. Yapayalnız kalmıştı ve içinden gemiye böyle lanet okuyarak hitap ederken, bir yandan da –anladığım kadarıyla– bayağı komedi sahnelerinin tadını çıkarma ayrıcalığını yaşıyordu. Hâlâ o sürgüyle uğraşmaktaymışlar. Kaptan 'Aşağıdan kaldırmayı deneyin,' diye emrediyormuş ve diğerleri yan çiziyorlarmış elbette. Gemi birden batarsa o kayığın altında sıkışıp kalmaktan korkuyorlarmış. Ufak tefek mühendis 'Neden sen denemiyorsun? En kuvvetlimiz sensin,' diye sızlanmış. 'Lanet olsun! Ben fazla şişmanım,' demiş kaptan âcizce, tükürükler saçarak. Melekleri ağlatacak kadar komikmiş. Bir an öylece durmuşlar ve sonra baş-mühendis tekrar Jim'e koşmuş.

"'Gel de yardım et be adam! Deli misin ki elindeki tek fırsatı reddediyorsun? Gel de yardım et be adam! Be adam! Baksana... Bak!'

"Sonunda Jim, diğerinin manyakça bir ısrarla gösterdiği kıç tarafına bakmış. Daha şimdiden göğün üçte birini kaplamış sessiz, kara bir kasırga görmüş. Yılın o vaktinde böyle kasırgalar nasıl bastırıverir bilirsiniz. Önce ufkun kararduğını görürsünüz, o kadar; sonra bir bulut opak duvar gibi yükselir. Güneybatıdan hızla yaklaşan, sivri kenarlı, etrafı

kirli beyaz parlaklıkla çevrili bir sis yıldızları, koca takım-yıldızları yutar; gölgesi suların üstünde uçarak denizle gök-yüzünü harmanlar, tek bir karanlık uçuruma dönüştürür. Ve her şey hareketsizdir. Ne gök gürültüsü ne rüzgâr ne ses; tek bir şimşek bile çakmaz. Sonra o kasvetli enginlikte parlak bir kemer belirir; sanki karanlık bir iki kez dalgalanır ve ansızın rüzgârla yağmur katı bir şeyi parçalayıp içinden geçmişçesine tuhaf bir anilikle bastırıverir. Öyle bir bulut fark edilmeden gelmiş. Bulutu yeni görmüşlerdi ve ortalık güllük gülistanlıkken bile geminin birkaç dakikada batma ihtimali varken, denizdeki en ufak bir çalkantının gemiyi anında batırıvereceğini varsaymaları hiç şaşırtıcı değil. Gemi kasırga öncesi dalgasında ilk ve son hareketini yaparak denize dalıp, ta dibe kadar inecekti. Dolayısıyla iyice korkup gayrete gelmiş, ölmeye son derece gönülsüz olduklarını yeni tuhaflıklarla sergilemeye başlamışlar.

"Jim karamsarca bir sebatla 'Etraf zifiri karanlıktı, zifiri karanlıktı,' diye devam etti. 'Bize arkadan usulca yaklaşıvermişti. Canına yandığımın! Öncesinde az da olsa umudum vardı galiba. Bilmiyorum. Ama artık o da tükenmişti. Böyle kapana kısılmak beni çıldırtıyordu. Tuzağa düşmüşçesine öfkeliydim. Ki *sahiden* tuzağa düşmüştüm! Gecenin sıcak olduğunu da anımsıyorum. Hiç esinti yoktu.'

"O kadar iyi anımsıyordu ki, koltuğunda soluk soluğaydı; sanki gözlerimin önünde terliyor ve boğuluyordu. Onu çıldırttığı kesindi; tekrar yıkılmasına yol açmıştı –bir bakıma–, ama aynı zamanda köprüye koşarak gitmesine yol açan ve sonradan unuttuğu önemli hedefi hatırlatmış. Cankurtaranların iplerini kesmeye gelmişti. Bıçağını çıkarıp ipleri kesmeye girişmiş, hiçbir şey görmemişçesine, hiçbir şey duymamışçasına, gemideki hiç kimseyi tanımazmışçasına. Onun iflah olmaz şekilde inatçı ve deli olduğunu düşünseler de, bu beyhude zaman kaybına yüksek sesle karşı çıkmaya cesaret edememişler. İşini bitirince, başladığı noktaya

geri dönmüş. Başmühendis orada bekliyormuş; onu tutup yüzünü yaklaştırarak, kulağını ısırmak istercesine öfkeyle fısıldamış:

"'Seni geri zekâlı budala! O hayvanların hepsi denize düşünce seni alkışlayacaklar mı sanıyorsun? Şu kayıklara binmek için kafanı parçalayacaklar.'

"Kendisine aldırmayan Jim'in dirseğinin yanında ellerini ovuşturmuş. Kaptan, olduğu yerde ayaklarını kaygıyla sürterek 'Çekiç! Çekiç! *Mein Gott!*[40] Çekiç getirin,' diye mırıldanıyormuş.

"Ufak tefek mühendis, çocuk gibi sızlanıyormuş, ama kırık koluna karşın aralarında en az korkan kişiymiş anlaşılan, hatta makine dairesine inecek cesareti toplamış. Bunun az şey olmadığını kabul etmek gerekir. Jim'in söylediğine göre, köşeye sıkışmış bir adamın umutsuzluğuyla, hafifçe inleyerek birden fırlayıvermiş. Anında geri dönmüş, merdivenden elinde çekiçle çıkmış ve hiç duraksamadan sürgüye gitmiş. Diğerleri hemen Jim'in yanından ayrılıp yardıma koşmuşlar. Jim çekiç sesleri duymuş ve ardından sürgünün açıldığını işitmiş. Kayık serbestmiş. Jim ancak o zaman dönüp bakmış... ancak o zaman. Ama yaklaşmamış... yaklaşmamış. Yaklaşmadığını, kendisiyle... o çekiçli adamlar arasında hiçbir ortak yön bulunmadığını bilmemi istiyordu. Hiç bulunmadığını. Onlarla arasında kat edilemez bir mesafe, aşılamaz bir engel, dipsiz bir uçurum bulunduğunu düşünüyordu büyük olasılıkla. Onlardan olabildiğince uzaktaymış... geminin ta diğer yanındaymış.

"Ayakları o uzak noktaya sanki yapışmış; gözlerini, bir araya gelip eğilmiş ve korkunun bayağı işkencesinin etkisiyle tuhafça sallanan, hayal meyal seçtiği o gruptan ayıramıyormuş. Köprüye çivilenmiş küçük masanın yukarısındaki, puntele bağlanmış bir el lambası –*Patna*'da harita odası yokmuş– adamların çalışan omuzlarını, bükülmüş ve inip

40 Tanrım! (Alm.)

kalkan sırtlarını aydınlatıyormuş. Kayığı pruvasından itiyorlarmış, gecenin içine itiyorlarmış; itiyorlarmış ve artık dönüp Jim'e bakmıyorlarmış. Sanki artık ondan umudu kesmişler, kendilerinden fazla uzaklaşmış ve geri dönüşsüz bir şekilde ayrılmışçasına, artık yalvarmaya, bakmaya veya el kol hareketi yapmaya değmezmişçesine. Geriye dönüp de onun pasif kahramanlığına bakmaya, uzak durmasına sinirlenmeye zamanları yokmuş. Kayık ağırmış, pruvayı iterken teşvik edici sözler söylemeye harcayacak nefesleri yokmuş; ama otokontrollerini rüzgârda savrulan saman tozları misali darmadağın eden dehşetin yol açtığı panik yüzünden telaşlı çabaları biraz salakça bir hal almış, bir farstaki kaba saba ve dayanıklı soytarılara benzemişler. Elleriyle itiyorlarmış, kafalarıyla itiyorlarmış, tatlı canlarını kurtarmak için vücutlarının tüm ağırlığıyla itiyorlarmış, ruhlarının tüm gücüyle itiyorlarmış... ama pruvayı mataforadan kurtarır kurtarmaz tek bir adammışçasına harekete geçip telaşla kayığa binmeye başlamışlar. Dolayısıyla kayık şiddetle sallanmış ve onları geriye iterek birbirlerini âcizce itip kakmalarına yol açmış. Bir süre şaşkınlıkla öylece kalakalmışlar; birbirlerine akıllarına gelen bütün küfürleri öfkeyle fısıldadıktan sonra tekrar denemişler. Bu durum üç kez tekrarlanmış. Jim bana bu kısmı somurtarak, düşünceli bir edayla anlattı. O komedideki tek hareketi bile gözden kaçırmamış. Ciddi ve dikkatli gözlerini bana çevirerek 'Onlardan tiksiniyordum. Onlardan nefret ediyordum. Bütün bunları görmek zorunda kaldım,' dedi sakince. 'Öyle bir rezilliğe katlanmak zorunda kalmış başka insan var mıdır?'

"Bir an başını ellerinin arasına aldı, ağza alınmaz rezalet yüzünden dikkati dağılmış bir adam gibi. Bunlar mahkemede açıklayamayacağı şeylerdi... hatta bana bile açıklayamazdı; ama konuşurken bazen duraksadığında onu anlamasam, içini dökmesine uygun biri olmazdım zaten. Metanetine yapılan bu saldırıda alaycı, kinci ve pis bir intikam niyeti vardı;

yaşadığı çetin sınavda dalga geçen bir taraf vardı... ölümün ya da onursuzluğun yaklaşmasıyla birlikte çarpılan suratlarda beliren adi, komik ifadeler.

"Anlattıklarını unutmadım, ama aradan geçen onca zamandan sonra sözlerini kelimesi kelimesine hatırlamıyorum; olayları sadelikle anlatırken iç sıkıntısını ve hıncını muhteşem bir şekilde ifade etmeyi başardığını anımsıyorum sadece. Bana söylediğine göre iki kere, sonunun geldiğine emin olarak gözlerini kapamış ve iki kere onları tekrar açmak zorunda kalmış. Her seferinde derin dinginlikte bir kararma fark etmiş. Tepeye gelen sessiz bulutun gölgesi gemiye düşmüş ve sanki oradaki bütün sesleri kesmiş. Jim tentelerin altından gelen insan seslerini duyamaz olmuş. Bana söylediğine göre gözlerini her kapayışında zihninde uzanmış, ölmeye hazırlanan insan kalabalığı çok net canlanıyormuş. Onları tekrar açtığındaysa inatçı kayıkla deli gibi boğuşan dört adamı hayal meyal görüyormuş. 'Her seferinde geriye itiliyor, öylece durup birbirlerine küfrü basıyor, sonra birden hep birlikte tekrar hücum ediyorlardı... Görsen kahkahadan kırılırdın,' dedi gözlerini aşağı çevirerek; sonra onları bir anlığına kaldırıp yüzüme kederli bir gülümseyişle baktı: 'Tanrı aşkına, hayatım çok eğlenceli geçecek sanırım! Çünkü o komik manzarayı ölene kadar bol bol göreceğim.' Gözlerini tekrar indirdi. 'Göreceğim ve duyacağım... Göreceğim ve duyacağım,' diye tekrarladı iki kez, arada uzun süre duraksayıp boş boş bakarak.

"Kendini topladı.

"'Gözlerimi kapalı tutmaya karar verdim,' dedi, 've yapamadım. Yapamadım ve bunu başkalarının bilmesi umurumda değil. Öyle bir şeyi yaşamadan konuşmasınlar. Sıkıysa aynısını yaşayıp daha iyisini yapsınlar bakayım. İkinci seferde gözlerimle birlikte ağzım da açıldı. Geminin kımıldadığını hissetmiştim. Pruvası biraz alçalmıştı o kadar... Sonra hafifçe yükseldi, çok yavaşça! O kadar yavaştı ve o kadar

hafifti ki... Gemi günlerdir o kadarcık bile inip kalkmamıştı. Bulut hızla öne geçince bu ilk dalga sanki kurşun denizinde ilerliyor gibi göründü. O kımıltıda hayat yoktu. Ama bana bir fikir vermeyi başardı. Sen olsan ne yapardın? Kendinden emin birisin, değil mi? Şimdi –şu dakika– bu binanın kımıldadığını, koltuğunun altında azıcık kımıldadığını hissetsen ne yapardın? Sıçrardın! Tanrı aşkına! Oturduğun yerden ta şu çalı kümesine kadar sıçrardın.'

"Taş parmaklığın ardındaki geceyi eliyle gösterdi. Suskunluğumu korudum. Bana çok sabit, çok sert baktı. Yanılmak olanaksızdı: şimdi bana kabadayılık taslıyordu ve hiç istifimi bozmamalıydım, yoksa tek bir mimik ya da sözcük yüzünden, konuyla ilgili ve bana dair ölümcül bir itirafta bulunmak zorunda kalabilirdim. Öyle bir risk almaya hazır değildim. Unutmayın ki karşımda Jim duruyordu ve bize o kadar benziyordu ki, tehlikeli olmaması mümkün değildi. Ama merak ediyorsanız şu kadarını söyleyeyim ki, verandanın önündeki çimenliğin ortasında duran karanlık kütlenin ne kadar uzakta olduğunu çabucak bakıp hesapladım. Jim abartmıştı. Oranın bir iki metre gerisine düşerdim; kesinlikle emin olduğum tek şey bu.

"Beklediği son an gelince kımıldamamış. Zihninde düşünceler uçuşsa da, ayakları kalaslara yapışmış gibi kalakalmış. Yine o anda, kayığın etrafındaki adamlardan birinin ansızın gerilediğini, kollarını kaldırıp havayı pençelediğini, sendelediğini ve yığıldığını görmüş. Adam tamamen devrilmemiş, usulca oturmuş o kadar, omuzlarını makine dairesinin tavan penceresinin kenarına yaslayarak iki büklüm oturmuş. 'Buharcıydı. Pos bıyıklı, bitkin görünüşlü, beyaz suratlı bir adamdı. Üçüncü mühendislik yapardı,' diye açıkladı Jim.

"'Ölmüştü,' dedim. Mahkemede bundan biraz bahsedildiğini duymuştuk.

"'Öyle diyorlar,' dedi ağırbaşlı bir ilgisizlikle. 'Asla öğrenemedim tabii. Kalbi zayıfmış. Adam bir süredir kendini

kötü hissettiğinden yakınıyordu. Heyecandanmış. Fazla yorulmaktanmış. Kim bilir? Ha ha ha! Onun da ölmek istemediği kolayca görülüyordu. Tuhaf, değil mi? Bence kandırılarak ölüme itilmiştir. Kandırılmıştır... kesinlikle. Kandırılarak öldürülmüştür, Tanrı aşkına! Tıpkı benim... Ah! Keşke kımıldamadan dursaydı; yanına gelip de gemi batıyor diye onu ranzasından kaldırmaya çalıştıklarında defolup gitmelerini söyleseydi! Keşke ellerini ceplerine sokup onlara küfretseydi!'

"Ayağa kalktı, yumruğunu salladı, bana öfkeyle baktı ve oturdu.

"'Kaçırılmış bir fırsat ha?' diye mırıldandım.

"'Neden gülmüyorsun?' dedi. 'Cehennemde bulunmuş bir şaka. Kalbi zayıfmış! Bazen keşke benimki de zayıf olsa diyorum.'

"Bu sinirimi bozdu. 'Öyle mi?' diye bağırdım derin, köklü bir alaycılıkla. 'Evet! *Anlamıyor* musun?' diye haykırdı. 'Daha ne isteyebilirsin bilmiyorum' dedim öfkeyle. Bana hiç anlamadan baktı. Bu okum da hedefi bulmamıştı ve Jim etraftan ok toplamakla uğraşacak biri değildi. İnanın şüphelenmemişti bile; adil bir mücadele olmazdı. Fırlattığım okun hedefi bulmamasına, Jim'in kirişin sesini bile duymamasına sevindim.

"Adamın öldüğünü o sırada bilemezdi tabii. Bir dakika sonra –güvertedeki son dakikasında– etrafını, bir kayayı çevreleyen deniz gibi saran karmakarışık olaylarla duyumlar yaşamış. Bu benzetmeyi özenle yaptım, çünkü söylediklerinden ister istemez vardığım sonuca göre, her şey olup biterken tuhaf bir pasiflik yanılsamasını korumuş; sanki eyleme geçmemiş de, kendisini eşek şakasının kurbanı olarak seçmiş şeytani güçlerin kuklası olmaya katlanmış. Aklına gelen ilk düşünce, ağır mataforaların sürtünme gücünü nihayet hissettiği olmuş... sanki güverteden topuklarına geçen bir sarsıntı, omurgasından başının tepesine kadar çıkmış. Sonra,

fırtına artık çok yaklaştığından, daha büyük bir dalga pasif gemiyi öyle tehditkâr bir şekilde kaldırmış ki Jim'in nefesi kesilmiş, beyniyle kalbiyse panik dolu haykırışlar tarafından hançer gibi delinmiş. 'Bıraksana! Tanrı aşkına bırak! Bırak! Gidiyor.' Sonra kayık makaralardan boşanarak düşünce tentelerin altından bir sürü irkilmiş insan sesi yükselmiş. 'Bu herifler kayığı indirmeyi başardıklarında, ölüleri bile uyandıracak çığlıklar attılar,' dedi Jim. Sonra, kayık denize gürültüyle düşünce, içinden tok ayak ve devrilme sesleri gelmiş ve bunlara şaşkın bağrışmalar karışıyormuş: 'Kancadan çıkar! Kancadan çıkar! İtsene! Kancadan çıkar! Canını kurtarmak istiyorsan it şunu! Kasırga geliyor...' Jim rüzgârın çok yukarıdan hafifçe mırıldandığını işitmiş; ayaklarının altından bir acı çığlığı yükseldiğini işitmiş. Kayıp bir insan sesi yan taraftan bir döner kancaya küfretmeye başlamış. Gemi çomak sokulmuş arı kovanı gibi vızıldayarak öne arkaya sallanmaya başlamış; Jim bana bunları usulca anlatırken –o sırada yüzü de, sesi de çok sakindi– durup dururken 'Bacaklarına takılıp tökezledim,' deyiverdi.

"Kımıldadığından bahsettiğini ilk duyuşumdu bu. Kendimi tutamayıp şaşkınlıkla homurdandım. Sonunda içinde bir şeyler harekete geçmişti, ama tam o anda, harekete geçmesinin sebebini bilmiyordu, tıpkı devrilen bir ağacın kendisini deviren rüzgârı bilmeyişi gibi. Bütün bunlar ona gelmişti; sesler, görüntüler, cesedin bacakları... Tanrı aşkına! Şeytani şakaya alet oluyordu, ama –bakın– etkilendiğini hayatta itiraf etmeyecekti. İnsanı yanılsamasının etkisine ilginç bir şekilde sokabiliyordu. Bir cesede yapılan kara büyüden bahsediliyormuş gibi dinliyordum.

"'Adam çok yavaşça yan yattı; güvertede gördüğümü hatırladığım son şey bu,' diye devam etti. 'Ne yaptığı umurumda değildi. Doğruluyormuş gibi görünüyordu; doğrulduğunu düşündüm tabii, yanımdan koşup küpeşteyi aşmasını ve diğerlerinin peşinden aşağıdaki kayığa atlamasını bekledim.

Aşağıdan tangır tungur sesler geldiğini duyuyordum; sanki bir bacadan gelen bir ses "George!" diye bağırdı. Sonra üç kişi birden bağırdı. Sesleri ayrı ayrı geldi: biri sızlanıyordu, biri çığlık atıyordu, biri uluyordu. Iyy!'

"Biraz ürperdi; güçlü bir el onu saçından tutup koltuktan kaldırmışçasına yavaşça doğrulduğunu gördüm. Yavaşça doğruldu... tamamen kalktı ve dimdik durup da o el saçını bırakınca, ayaklarının üstünde biraz sallandı. 'Bağırıyorlardı,' derken yüzünde, hareketlerinde, sesinde korkunç bir dinginlik vardı... O bağrışmanın o sahte sessizlik efektinde doğrudan gelecek hayaletini duymak için kulak kabarttım. Jim korkunç, donuk bir bakışla beni koltuğumun arkalığına mıhlayarak 'O gemide sekiz yüz kişi vardı,' dedi. 'Sekiz yüz canlı insan vardı ve aşağıdakiler kalkmış, gemideki tek ölüye inip kendini kurtarmasını söylüyorlardı. "Atla George! Atla! Ah, atlasana!" Elimi mataforaya koyarak öylece durdum. Çıt çıkmıyordu. Zifiri karanlık çökmüştü. Ne gökyüzü görülüyordu, ne deniz. Yandaki kayığın gemiye çarptığını işitiyordum ve oradan bir süre başka ses gelmedi, ama altımdaki gemi konuşma sesleriyle doluydu. Birden kaptan haykırdı: "*Mein Gott!* Kasırga! Kasırga! Küreklere asılın!" İlk yağmur tıslamasıyla ve ilk sert rüzgârla birlikte 'Atla George! Seni tutarız! Atla!' diye seslendiler. Gemi yavaşça öne yatmaya başladı. Yağmur geminin üstünü parçalanmış bir deniz gibi kapladı; kepim başımdan uçup gitti; nefesim genzime gerisingeri itildi. Yine birisinin çılgınca "Geo-o-o-orge! Ah, atlasana!" diye haykırdığını sanki kule tepesindeymişim gibi işittim. Altımdaki gemi batıyordu, baş aşağı batıyordu...'

"Elini kararlılıkla yüzüne kaldırıp parmaklarıyla sanki örümcek ağları topluyormuş gibi hareketler yaptı ve sonra açık avcuna yarım saniye bakıp ansızın konuştu:

"'Atlamışım...' Kendini durdurdu, gözlerini kaçırdı... 'Anlaşılan,' diye ekledi.

"Berrak mavi gözleri bana zavallı bir ifadeyle çevrildi; karşımda öyle şaşkın ve incinmiş halde durduğunu görünce, çocukça bir felaket karşısında âciz kalan ihtiyarın eğlenmeyle karışık derin merhametine ve üzücü kaderine boyun eğmiş bilgelik hissine kapılmak içimi kararttı.

"'Anlaşılan evet,' diye mırıldandım.

"'Bunu ancak yukarı bakınca anladım,' diye açıkladı çabucak. Ki bu mümkün. Başı belaya girmiş küçük bir çocuk gibi konuşuyordu. Bilmiyordu. Bir şekilde olmuştu. Bir daha asla olmayacaktı. Birinin üstüne düşmüş ve filikanın oturaklarından birine devrilmiş. Sol tarafındaki bütün kaburga kemikleri kırıldı sanmış; sonra dönünce, terk ettiği geminin tepesinde yükseldiğini ve kırmızı yan lambasının yağmurlu siste görülen bir tepe yamacı gibi iri iri parladığını hayal meyal seçmiş. 'Gemi bir duvardan yüksek gibiydi; kayığın yanında kayalık gibi yükseliyordu... Ölmek istedim,' diye haykırdı. 'Geri dönüş yoktu. Sanki bir kuyuya atlamıştım... dipsiz bir çukura...' "

10. Bölüm

"Parmaklarını kenetledi ve ayırdı. Bundan daha doğru bir şey olamazdı: gerçekten de dipsiz bir çukura atlamıştı. Bir daha asla tırmanamayacağı yükseklikten düşmüştü. Kayık artık geminin pruvasını geride bırakmıştı. O sırada hava birbirlerini göremeyecekleri kadar karanlıkmış; dahası yağmur yüzünden körelmiş ve neredeyse boğulacak haldeymişler. Söylediğine göre bir mağarada sele kapılmak gibiymiş. Kasırgaya sırtlarını dönmüşler; anlaşılan kaptan arka tarafta kürek çekmeye başlamış ve iki üç dakika boyunca zifiri karanlıkta dünyanın sonu bir tufanla gelmiş. Deniz 'yirmi bin çaydanlık' gibi tıslıyormuş. Bu Jim'in benzetmesi, benim değil. İlk kasırgadan sonra çok rüzgâr esmemiş sanırım; zaten Jim tahkikat sırasında denizin o gece çok dalgalı olmadığını itiraf etti. Pruvada çömelip arkaya kaçamak bir bakış fırlatmış. Yukarıdaki, direğin tepesindeki lambanın dağılmaya hazır son bir yıldız gibi sarı sarı parladığını görmüş o kadar. 'Hâlâ orada olduğunu görünce dehşete kapıldım,' dedi. Aynen böyle dedi. Onu dehşete düşüren, hâlâ boğulmamış olmasıydı. O korkunç olayın bir an önce olup bitmesini istiyordu şüphesiz. Kayıkta kimse çıt çıkarmıyormuş. Kayık karanlıkta uçarcasına gidiyormuş, ama çok ilerlemiş olamaz tabii. Sonra sağanak öne geçmiş ve yüksek, dikkat dağıtıcı tıslama sesi yağmurla birlikte uzaklaşıp duyulmaz

olmuş. Artık kayığın kenarlarından gelen hafif şıpırtılardan başka ses duyulmuyormuş. Birisinin dişleri takırdıyormuş. Jim'in sırtına bir el dokunmuş. Hafif bir ses 'Orada mısın?' demiş. Bir başkası titrek sesle 'Gemi batmış!' diye haykırınca hep birlikte kalkıp geriye bakmışlar. Işık görmemişler. Ortalık zifiri karanlıkmış. Yüzlerine incecik, soğuk yağmur damlaları çiseliyormuş. Kayık biraz sallanıyormuş. Diş takırtıları hızlanmış, kesilmiş ve iki kere daha başladıktan sonra adam titremesini kontrol altına alıp 'Ta-ta-tam za-za-manında... Bırrr!' diyebilmiş. Jim 'Battığını gördüm. O sırada geriye bakıyordum,' diyen kişiyi tanımış; başmühendisin sesiymiş. Rüzgâr neredeyse tamamen kesilmiş.

"Karanlıkta yüzlerini rüzgâr yönüne biraz çevirerek, çığlıklar duymayı beklercesine bakmışlar. Jim başta gecenin gözlerinin önündeki sahneyi karartmasına sevinmiş; ama sonra olanları bilip de hiçbir şey görmemek ve duymamak, korkunç bir talihsizliğin doruğu gibi gelmiş nedense. 'Tuhaf, değil mi?' diye mırıldandı, dağınık anlatısı sırasında kendi sözünü keserek.

"Bana o kadar tuhaf gelmedi. Gerçeğin, hayal gücünün yarattığı dehşetin yarısı kadar bile kötü, acı verici, afallattıcı ve kinci olmadığına bilinçaltıyla inanmıştı herhalde. Sanırım o ilk anda, gecenin içinde ansızın ve vahşice ölen sekiz yüz insanın bütün korkularının, bütün dehşetlerinin, bütün âcizliklerinin toplamını ruhunda hissetmişti, yüreği sızlamıştı, yoksa neden, 'O kahrolası kayıktan atlayıp yüzerek, bir buçuk kilometre veya daha fazla, ne kadar olursa olsun yüzerek geriye, tam o noktaya gidip bakmalıymışım gibi geldi...' desindi ki? Neden böyle bir dürtüye kapılsındı? Bunun anlamını kavrıyor musunuz? Neden tam o noktaya geri dönsündü ki? Neden olduğu yerde boğulmasındı... amacı boğulmaksa? Neden tam o noktaya, bakmaya gitsindi... sanki ölüp rahatlamadan önce hayal gücünün her şeyin bittiğini kesin olarak anlayıp yatışması gerekiyormuş gibi?

Başka açıklaması olan varsa buyursun. Siste anlık görülen tuhaf ve heyecanlı görüntülerden biriydi o. Sıra dışı bir ifşaydı. Jim sanki söylenebilecek en doğal şeymiş gibi konuşmuştu. O dürtüye direnmiş ve sonra sessizliğin farkına varmış. Bana bundan bahsetti. O kurtarılmış, kalpleri pır pır atan canların etrafında birleşerek ölüm kadar dingin, sonsuz bir enginliğe dönüşen denizin, göğün sessizliğinin farkına varmış... Dudaklarını tuhaf bir şekilde, son derece dokunaklı gerçeği anlatırken kendine hâkim olmaya çalışan bir adam gibi büzerek 'Kayığa iğne düşse duyulurdu,' dedi. Bir sessizlik! Bunu neye yorduğunu ancak onu o şekilde yaratan Tanrı bilir. 'Yeryüzünde herhangi bir yerin o kadar dingin olabileceğini sanmazdım,' dedi. 'Deniz, gökyüzünden ayırt edilmiyordu; görülecek ve duyulacak hiçbir şey yoktu. Ne bir ışıltı ne bir şekil ne bir ses... Sanki bütün karalar batmıştı, sanki ben ve kayıktaki o herifler hariç dünyadaki herkes boğulmuştu.' Parmak eklemlerini kahve fincanlarının, likör bardaklarının, puro uçlarının arasına yaslayarak masaya eğildi. 'Buna inanır gibi oldum. Her şey gitmişti ve her şey bitmişti...' Derin derin iç geçirdi... 'benimle birlikte.'"

Marlow ansızın doğrulup purosunu fırlatıverdi. Puro sarmaşıkların arasından oyuncak roket gibi, ardında kırmızı bir iz bırakarak uçtu. Kimse kımıldamadı.

Marlow birden canlanarak "Hey, ne düşünüyorsunuz?" diye haykırdı. "Kendine karşı dürüst değildi, değil mi? Kurtarılmış yaşamı bitmişti, çünkü ayaklarının altında toprak yoktu, göreceği görüntüler yoktu, kulaklarına gelen insan sesleri yoktu. Yok oluş... Hey! Sadece bulutlu gökyüzü, uçsuz bucaksız deniz, esintisiz hava vardı o kadar. Sadece gece vardı; sadece sessizlik.

"Bu bir süre devam etmiş ve sonra birden, hep birlikte konuşarak, kurtuluşlarından bahsetmeye başlamışlar. 'Batacağını baştan anlamıştım zaten.' 'Tam zamanında kaçtık.' 'Kılpayı kurtulduk yahu!' Jim bir şey demiyormuş, ama din-

miş olan esinti tekrar başlamış, çiseleyen yağmur ferahlık getirmiş ve deniz, hayretle afallama anlarını takip eden bu konuşma tepkisine mırıltısıyla eşlik etmiş. Gemi batmışmış! Gemi batmışmış! Buna şüphe yokmuş. Kimsenin elinden bir şey gelmezmiş. Aynı sözleri durmadan tekrarlamışlar; kendilerini tutamaz gibiymişler. 'Batacağına hiç şüphem yoktu. Işıkları kayboldu. Kesinlikle battı. Işıkları kayboldu. Olacağı buydu zaten. Batmaması mümkün değildi...' Geride sadece boş bir gemi bırakmışlar gibi konuşmaları Jim'in dikkatini çekmiş. Geminin çabucak battığı sonucuna varmışlar. Bu onları biraz rahatlatmış sanki. Birbirlerine geminin batışının uzun sürmüş olamayacağını söylemişler... 'Ütü gibi dibe inivermiştir.' Başmühendis batma anında direkteki fenerin 'kibrit gibi' söndüğünü söylemiş. Bunu duyan ikinci mühendis isterik kahkahalar atmış. 'Se-se-se-vindim, se-se-se-vindim.' 'Dişleri elektrikli bir çıngırdak gibi takırdıyordu,' dedi Jim, 've birden ağlamaya başladı. Çocuk gibi ağlayarak konuşuyor, nefesini tutuyor ve hıçkırarak "Ah Tanrım! Ah Tanrım! Ah Tanrım!" diyordu. Biraz susup birden tekrar başlıyordu, "Ah, zavallı kolum! Ah, zavallı ko-lu-u-u-um!" diye. İçimden onu yumruklamak geldi. Bazıları arka tarafta oturuyorlardı. Onları hayal meyal görüyordum. Sesler geliyordu, mırıl mırıl, homur homur. Bütün bunlara katlanmak çok zordu. Üşüyordum da. Ve yapabileceğim hiçbir şey yoktu. Kımıldarsam denize düşeceğimi düşünüyordum...'

"Eliyle gizlice masayı yokladı, likör bardağına dokununca da birden sanki yanan kömür parçasına rast gelmiş gibi çabucak elini geri çekti. Şişeyi biraz öne ittim. 'Biraz daha alır mısın?' diye sordum. Bana öfkeyle baktı. 'Sana olanları anlatmak için illa sarhoş mu olmam gerekiyor?' diye sordu. Dünya gezginleri yatmaya gitmişlerdi. Gölgede dimdik duran, hayal meyal seçilen, kendisine bakıldığında irkilip öne eğilen, duraksayan ve sessizce geri çekilen, beyazlara bürünmüş kişi hariç yalnızdık. Vakit geç oluyordu, ama konuğuma acele ettirmedim.

"Öyle perişan haldeyken, diğerlerinin birisine küfretmeye başladıklarını işitmiş. 'Neden atlamadın deli?' demiş azarlayan bir ses. Başmühendisin kayığın arka tarafından kalkıp ön tarafa doğru, 'dünyanın en büyük geri zekâlısına' sövüp sayarak geldiği duyulmuş. Kaptan da kürek çekerken hırıldayarak hakaretler yağdırıyormuş. Jim bu gürültü yüzünden başını kaldırınca 'George' ismini duymuş ve karanlıkta bir elin göğsüne vurduğunu hissetmiş. 'Kendini nasıl savunacaksın sersem?' diye sormuş bir ses, kendini haklı görmenin hiddetiyle. 'Bana diyorlardı,' dedi Jim. 'Bana küfrediyorlardı... küfrediyorlardı... George sanmışlardı.'

"Duraksayıp baktı, gülümsemeye çalıştı, gözlerini kaçırıp devam etti. 'O bücür ikinci mühendis kafasını burnumun dibine kadar yaklaştırdı. "Hey, kahrolası ikinci kaptan bu!" "Ne!" diye bağırdı kaptan kayığın diğer ucundan. Başmühendis "Hayır!" diye çığlığı bastı. Sonra o da durup yüzüme baktı.'

"Rüzgâr birden kesilmiş. Yine yağmur başlamış ve gecenin dört bir yanından, denize yağmur yağınca çıkan hafif, kesintisiz, biraz esrarengiz ses yükselmiş. 'Başta konuşamayacak kadar afalladılar,' diye devam etti Jim, 'ben de onlara ne diyebilirdim ki?' Bir an kekeledi ve devam etmeye çabaladı. 'Bana ağza alınmaz küfürler ettiler.' Fısıltıya dönüşen sesi bazen birden yükseliveriyordu; gizli iğrençliklerden bahsedercesine tutkulu bir horgörüyle sertleşiyordu. 'Bana ne söyledikleri önemli değil,' dedi somurtarak. 'Seslerindeki nefreti duyabiliyordum. Bu iyi bir şeydi. O kayıkta olmamı affedemiyorlardı. Bundan nefret ediyorlardı. Deliye dönmüşlerdi...' Kısa bir kahkaha attı. 'Ama beni şey yapmaktan kurtardı... Bak! Filika küpeştesinde kollarımı kavuşturmuş oturuyordum!' Kalkıp masanın kenarına oturdu ve kollarını kavuşturdu. 'Aynen böyle... Gördün mü? Biraz arkaya eğilsem düşerdim... diğerlerinin yanını boylardım. Birazcık eğilsem; azıcık, azıcık.' Kaşlarını çatıp orta parmağının ucuyla

alnına tık tık vurdu. 'Sürekli buradaydı,' dedi etkileyici bir şekilde. 'Sürekli buradaydı... o fikir. Ve yağmur... soğuktu, sağanaktı, erimiş kar gibi soğuktu. İncecik pamuklu giysilerim ıslandıkça daha da soğuk geliyordu... Bir daha asla o kadar üşümeyeceğimi biliyorum. Gökyüzü de karaydı... Kapkaraydı. Hiçbir yerde tek bir yıldız, tek bir ışık yoktu. O lanet olası kayık dışında, karşımda ağaca tırmanmış hırsıza havlayan bir çift saldırgan melez köpek gibi bağıran o ikisi dışında hiçbir şey yoktu. Hav! Hav! "Burada ne işin var!" "Beyefendi hazretleri teşrif etmişler!" "Elini kirletmeyecek kadar centilmendi tabii." "Transtan çıktın ha?" "Gizlice binmek için?" Hav hav! "Senin yaşamaya hakkın yok!" Hav hav! O ikisi birbirlerinin sesini bastırmaya çalışıyorlardı. Üçüncüsüyse kıç tarafından sesleniyordu... Yağmur yüzünden onu göremiyordum... Ettiği küfürlerin bazılarını duyamıyordum. Hav hav! Ha-va-va-va-vav! Hav hav! Onları duymak hoştu; sağ kalmamı sağlıyordu. Hayatımı kurtardı. Beni sesleriyle kayıktan düşürmeye çalışır gibiydiler! "Atlayacak cesareti bulmana şaşırdım doğrusu." "Burada istenmiyorsun." "Kim olduğunu bilsem seni denize atıverirdim..." "Pis herif." "Diğerine ne yaptın?" "Atlayacak cesareti nereden buldun seni korkak?" "Şimdi üçümüz seni denize atsak, bizi kim durduracak?..." Nefes nefeseydiler; sağanak dindi. Sonrası hiçlik. Kayığın etrafında hiçbir şey yoktu, ses bile. Beni denize atmak istiyorlardı ha? Haydi bakalım! Bence dillerini tutsalar zaten istedikleri olacaktı. Beni denize atacaklarmış! Öyle mi? "Deneyin," dedim. "Deneyin de göreyim." "Sen ölümü bile hak etmiyorsun," diye ciyakladılar hep bir ağızdan. Hava o kadar karanlıktı ki, onları ancak kımıldadıklarında görüyordum. Tanrı aşkına! Keşke deneselerdi.'

"Kendimi tutamayıp 'Amma tuhaf olaymış!' diye haykırdım.

"'Fena değil ha?' dedi sanki biraz hayretle. 'O buharcıyı bir sebepten dolayı öldürmüşüm gibi davranıyorlardı. Bunu

neden yapmış olabilirdim ki? Hem nereden bilecektim? O kayığa bir şekilde binmemiş miydim? O kayığa... ben...' Dudaklarının çevresindeki kaslar bilinçsizce kasılınca çarpılan yüzü, her zamanki maskemsi ifadesini dağıttı. Orada, bulutun içindeki kıvrımları bir anlığına gözler önüne seren yıldırım gibi vahşi, anlık bir ifade belirdi. 'Binmiştim. Orada, yanlarında olduğum barizdi, değil mi? Bir insanın öyle bir şey yapıp üstüne bir de suçlanması korkunç, değil mi? O seslendikleri George'ları hakkında ne biliyordum ki? Güvertede kıvrılmış yattığını gördüğümü hatırlıyordum. Başmühendis "Katil korkak!" deyip duruyordu. Bu ikisinden başka sözcük hatırlamıyor gibiydi. Umurumda değildi, ama sesi canımı sıkmaya başladı. "Kapa çeneni," dedim. Bunun üzerine o adi herif kendini toplayıp ciyakladı. "Onu öldürdün. Onu öldürdün." "Hayır," dedim, "ama seni cidden öldüreceğim." Ben ayağa fırlayınca, kayığın oturak tahtasına takılıp paldır küldür geriye düştü. Neden bilmiyorum. Çok karanlıktı. Herhalde gerilemeye çalışıyordu. Ayakta öylece durup kıç tarafına baktım; o lanet olası bücür ikinci mühendis sızlanmaya başladı, "Kolu kırık bir adama vuracak değilsin ya... Bir de kendine beyefendi diyorsun," diye. Ağır ayak sesleri duydum... bir... iki... bir de hırıltılı bir homurtu. Öbür hayvan üstüme yürüyordu, pupaya sürtünen küreği takırdıyordu. Hareket ettiğini gördüm, iriydi, iriydi... Bir siste, rüyada görülen bir adam gibiydi. "Gel haydi," diye bağırdım. Onu yelken bezi balyası gibi denize atıverecektim. Durdu, kendi kendine bir şeyler mırıldanıp geri döndü. Belki de rüzgârı duymuştu. Ben duymadım. Atlattığımız son kasırga o oldu. Kaptan küreğine geri döndü. Üzgündüm. Elimden gelse... gelse...'

"Kıvrık parmaklarını açıp kapadı; elleri hevesle ve şiddetle titriyordu. 'Sakin, sakin,' diye mırıldandım.

"'Ha? Ne? Heyecanlanmadım,' diye itiraz etti; çok gücenmişti ve dirseğini birden kımıldatınca konyak şişesini devirdi. Hemen kalkıp koltuğumu sildim. Jim ise arkasında

mayın patlamışçasına masadan fırladı ve havada yan dönerek yere inip, çömelerek bana ürkek gözlerini ve burun deliklerinin yukarısındaki kısmı bembeyaz kesilmiş yüzünü sergiledi. Sonra yüzünde çok sıkıntılı bir ifade belirdi. Dökülmüş alkolün kesif kokusu gecenin serin, zifiri karanlığında birden etrafımızı sanki biraz içki âlemi yapmışız gibi sararken 'Çok özür dilerim. Ne sakarım!' diye mırıldandı epey üzüntüyle. Restoranın ışıkları söndürülmüştü; uzun galeride sadece mumumuzun ışığı vardı ve sütunlar kararmıştı. Parlak yıldızların arasından, Kordon'daki Liman Ofisi'nin yüksek kenarı net seçiliyordu; o kasvetli bina bizi daha iyi görüp duyabilmek için yaklaşmıştı sanki.

"Jim fütursuz bir edaya büründü.

"'O zaman şimdikinden daha sakindim. Her şeye hazırdım. Bunlar önemsiz ayrıntılardı...'

"'O kayıkta epey macera yaşamışsın,' dedim.

"'Hazırdım,' diye tekrarladı. 'Geminin ışıkları kaybolduktan sonra o kayıkta her şey olabilirdi... Akla gelebilecek her şey ve kimsenin ruhu duymazdı. Bunu hissettim ve hoşuma gitti. Ortalık da iyice karanlıktı. Geniş bir mezara tıkılıvermiş adamlar gibiydik. Kafa yoracağımız hiçbir şey yoktu. Bizi yargılayacak hiç kimse yoktu. Hiçbir şeyin önemi yoktu.' Bu sohbet sırasında üçüncü kez sertçe güldü, ama etrafta onun sadece sarhoş olduğunu düşünecek kimse yoktu. 'Korku yoktu, kanun yoktu, ses yoktu, göz yoktu... Bizim gözlerimiz bile yoktu, ta ki... ta ki şafağa dek, en azından.'

"İma ettiği gerçeğe şaşırdım. Engin denizdeki bir kayık tuhaf bir şeydir. Ölümden kılpayı kurtulan kişilerin üstüne deliliğin gölgesi çöker sanki. Geminiz sizi hayal kırıklığına uğratınca bütün dünyanız hayal kırıklığına uğratmış gibi olur; sizi yaratan, dizginleyen, size bakan dünya. Sanki bir uçurumun üstünde salınan ve enginlikle temas kuran insanlar serbest kalırlar ve kahramanlığı, saçmalamayı, iğrençliği istedikleri kadar abartabilirler. Kazazedelerin inançları, dü-

şünceleri, sevgileri, nefretleri, fikirleri, hatta fiziksel dünyayı görme tarzları farklı farklı olur tabii; o kayıktakilerin perişanlığı izolasyonlarını iyice artırıyordu... Zalim koşullar onları, ideal davranış anlayışları asla şeytani ve afallatıcı bir şakayla sınanmamış olan diğer insanlardan tamamen uzaklaştırmıştı. Jim'e sorumluluklarını kabullenmediği için kızmışlardı. Jim ise bütün olanlara duyduğu nefreti onlara yöneltmişti; kendisine sundukları iğrenç fırsat yüzünden onlardan intikam almak istiyordu. Denizin ortasındaki bir kayık, bütün düşüncelerin, duyguların, duyumların, hislerin temelinde yatan mantıksızlığı mutlaka açığa çıkarır. Yumruklaşmamalarının bir sebebi, yaşadıkları deniz kazasının alaycı zalimliğiydi kısmen. Sadece tehditler savurmuşlardı; son derece etkili bir kandırmacaydı bu, baştan sona kandırmacaydı, sürekli zaferin eşiğinde olan gerçek dehşetleri hep insanoğlunun sebatı karşısında bozguna uğrayan Karanlık Güçler tarafından muazzam bir horgörüyle planlanmıştı. Bir süre bekledikten sonra 'Eee, ne oldu peki?' diye sordum. Beyhude bir soruydu. Tek bir iç açıcı ayrıntının bile lütfedilmesini, deliliğin ve karanlık dehşetin sadece ima edilerek kıyak geçilmesini umamayacak kadar çok şey biliyordum şimdiden. 'Hiç,' dedi. 'Ben ciddiydim, onlarınsa tek istediği şamata yapmaktı. Hiçbir şey olmadı.'

"Güneş yükseldiğinde Jim aynen kayığın pruvasına atladığı zamanki halindeymiş. Ne azimli bir tetiktelik! Üstelik bütün gece dümen yekesini elinden bırakmamış. Dümeni kayığa yüklemeye çalışırken denize düşürmüşler ve sanırım kayığı gemiden uzaklaştırmaya, her şeyi aynı anda yapmaya telaşla çalışırlarken yeke bir şekilde tekmelenerek ön tarafa gitmiş. Uzun, ağır bir tahta parçasıymış; galiba Jim onu altı saat kadar elinden bırakmamış. Hazır olmak diye buna derim! Jim'in gecenin yarısı boyunca sessizce ayakta durduğunu, yüzünü rüzgâra çevirerek o somurtkan adamlara baktığını, hayal meyal hareketlerini izlediğini, oturak-

lardan gelen mırıltılara kulak kabarttığını hayal edebiliyor musunuz! Onunki sarsılmaz cesaret miydi, yoksa korkudan kaynaklanan bir çaba mıydı? Ne dersiniz? Dayanıklılığı inkâr edilemez. Altı saat kadar savunmada kalmış; altı saat boyunca, kayık rüzgârın keyfine göre yavaşça ilerler ya da dururken kımıldamadan tetikte durmuş; yatışan deniz ise sonunda uykuya dalmış; Jim'in başının tepesinden bulutlar geçmiş; gökyüzüyse ışıksız ve siyah bir enginlikken küçülüp kasvetli ve aydınlık bir kubbeye dönüşmüş, daha da aydınlanmış, doğuda soluklaşmış, ufukta uçuklaşmış; kıç tarafındaki alçak yıldızları örten karanlık şekillerinse dış hatlarının belirmesi rahatlatıcı olmuş; omuzlara, kafalara, çehrelere, yüz hatlarına dönüşmüşler... Jim'e hazin gözlerle bakıyorlarmış, saçları dağınıkmış, giysileri yırtıkmış, beyaz şafağa kırmızı göz kapaklarını kırpıştırıyorlarmış. Jim 'Sokakta bir hafta kafayı çekmiş gibi görünüyorlardı,' diye benzetme yaptı; sonra o gün havanın güzel olacağının şafaktan anlaşıldığını mırıldandı. Bilirsiniz, denizcilerin sürekli havadan bahsetmek gibi bir huyları vardır. Bana mırıldandığı birkaç sözcük, ufuk çizgisinin üstünde kenarı beliren güneşi, denizin her tarafında sanki sular ürpererek o ışık küresini doğuruyormuşçasına gezinen engin bir titreşimi, sanki havada iç geçiren son bir esintiyi zihnimde canlandırmama yetti.

"Bir bardak suya damlayan güçlü zehir gibi, sıradan sözcüklere yıpratıcı bir haklılık hissi katan bir nefretle bana 'Kıç tarafında omuz omuza oturuyorlardı, kaptan ortadaydı, üç kirli baykuş gibi bana bakıyorlardı,' dediğini işittim; ama aklım hâlâ o şafaktaydı. O dört adamın berrak göğün altında, denizin ıssızlığında, tek başına duran güneşle, dingin okyanustaki kendi muhteşem yansımasına daha yukarıdan bakmak istercesine bulutsuz gökyüzüne tırmanan o hayat veren benekle ilgilenmeden, kısılı kalmış halde durduklarını hayal edebiliyordum. 'Bana kıç tarafından seslendiler,' dedi Jim, 'arkadaşmışız gibi. Onları duydum. Bana yalvarı-

yor, mantıklı olmamı ve o "lanet olası tahtayı" bırakmamı söylüyorlardı. Neden *bırakmıyordum* ki? Bana bir zararları dokunmamıştı, değil mi? Zararları dokunmamıştı... Dokunmamıştı!'

"Akciğerlerindeki havayı boşaltamıyormuş gibi yüzü kızardı.

"'Zararları dokunmamışmış!' diye bağırdı. 'Sen karar ver. Durumu anlayabilirsin. Değil mi? Anlıyorsun... değil mi? Zararları dokunmamışmış! Ah evet; çok iyi biliyorum, atladım. Orası öyle. Atladım! Atladığımı sana söylemiştim; ama onların işiydi aslında. Sanki çengelli sırık uzatıp beni aşağı çekmişlerdi. Anlamıyor musun? Anlamalısın. Haydi. Konuş... çekinme.'

"Yüzüme odaklanan huzursuz gözleriyle soruyor, yalvarıyor, meydan okuyor, rica ediyordu. Kendimi tutamayıp 'Zor bir sınavdan geçmişsin,' diye mırıldandım. 'Hak etmediğim kadar,' dedi hemen. 'O çete... Bana doğru dürüst şans tanımadı bile. Şimdi de kalkmış dostça davranıyorlardı... Ah o kadar dostça davranıyorlardı ki, lanet olasıcalar! Ahbapmışız, onlar gemi arkadaşlarımmış. Hepimiz aynı kayıktaymışız. Elimizden geleni yapmalıymışız. Kötü bir niyetleri yokmuş. George umurlarında değilmiş. George son anda ranzasından bir şey almaya gitmiş ve ayağı takılmış. O herif budalanın tekiymiş. Çok üzücüymüş tabii... Bana bakıyorlardı; dudakları kımıldıyordu; kayığın diğer ucundan kafalarını sallıyorlardı... Üçü de; sesleniyorlardı, bana. Neden seslenmesinlerdi ki? Atlamamış mıydım? Bir şey demedim. Söylemek istediklerimi ifade edecek kelime yoktu. O sırada ağzımı açsam hayvan gibi ulurdum o kadar. Kendime ne zaman uyanacağımı soruyordum. Yanlarına gelmemi, kaptanı sessiz sakin dinlememi söylediler. Akşama kadar kurtarılacağımız kesinmiş... Kanal[41] trafiğinin tam ortasındaymışız; şimdi kuzeybatıda duman varmış.

41 Süveyş Kanalı.

"'O hafif, çok hafif bulanıklığı, içinden denizin sınırı ve gökyüzü seçilen o alçaktaki, kahverengi sisi görmek bende korkunç bir şok etkisi yarattı. Onlara seslenip, bulunduğum yerden kendilerini gayet iyi duyabildiğimi söyledim. Kaptan karga gibi bir sesle küfretmeye başladı. Sırf *ben* rahat edeyim diye avaz avaz bağıracak değilmiş. 'Kıyıdan duyulursun diye mi korkuyorsun?' diye sordum. Beni lime lime etmek istermiş gibi öfkeyle baktı. Başmühendis bana aldırmamasını tavsiye etti. Henüz tam olarak kendime gelemediğimi söyledi. Diğeri kıç tarafında kalın bir et sütunu gibi doğruldu ve durmadan konuştu...'

"Jim hâlâ düşünceliydi. 'Eee?' dedim. 'Ortak uydurdukları yalanlar umurumda mıydı ki?' diye umursamazca haykırdı. 'Canlarının istediğini söyleyebilirlerdi. Onları ilgilendirirdi. Ben olanları biliyordum. İnsanları neye inandırırlarsa inandırsınlar, benim için gerçekler değişmezdi. Kaptanın konuşmasına, ikna etmeye çalışmasına... konuşmasına, ikna etmeye çalışmasına göz yumdum. Durmadan konuşuyordu. Birden dizlerimin bağının çözüldüğünü hissettim. Hastaydım, yorgundum... ölesiye yorgundum. Dümen yekesini elimden bıraktım, onlara sırtımı döndüm ve en öndeki oturak tahtasına oturdum. Canıma tak etmişti. Anlayıp anlamadığımı sordular... Söyledikleri her şey harfiyen doğru değil miydi? Doğruydu, Tanrı aşkına! Onlara göre doğruydu. Başımı çevirmedim. Kendi aralarında konuştuklarını işittim. "O gerzek bir şey demez." "Ah, durumun gayet farkında." "Kendi haline bırakın; sorun çıkarmaz." "Ne yapabilir ki?" Ne yapabilirdim ki? Hepimiz aynı kayıkta değil miydik? Sağır olmaya çalıştım. Kuzeydeki duman kaybolmuştu. Ortalık çok sakindi. Bir fıçıdan su içtiler, ben de içtim. Sonra kayığın yelkenini küpeştelerin arasına enlemesine germek için epey uğraştılar. Nöbet tutar mıydım? Yelkenin altına girip gözümün önünden gittiler, çok şükür! Kendimi çok, çok yorgun hissediyordum, tü-

kenmiştim, sanki doğduğumdan beri gözüme bir saat uyku girmemişti. Güneşin parıltıları yüzünden denizi göremiyordum. Arada sırada içlerinden biri çıkıp etrafa bakınıyor, sonra tekrar yelkenin altına giriyordu. Oradan zaman zaman homurtular geldiğini duyuyordum. Uyuyabilenler vardı. En azından biri. Bense uyuyamıyordum! Her taraf, her taraf ışıl ışıldı ve sanki kayık ışığın içinden boşluğa düşüyordu. Bazen kendimi oturak tahtasında bulup çok şaşırıyordum...'

"Koltuğumun önünde dikkatli adımlarla ileri geri dolanmaya başladı; tek eli pantolonunun cebindeydi, başını düşünceli bir ifadeyle eğmişti ve sağ kolunu uzun aralıklarla, görünmez bir yabancıyı yolundan çekmek istercesine kaldırıyordu.

Farklı bir ses tonuyla, 'O sırada delirmeye başladığımı düşünüyorsundur herhalde,' diye söze başladı. 'Öyle düşünmekte haklısın da, kepimi yitirdiğimi hatırlıyorsan. Güneş çıplak kafamı ta doğudan batıya dek kavurdu, ama o gün bir zarar görmedim sanırım. Güneş beni delirtemedi...' Delilik fikrini sağ koluyla kenara itti... 'Beni öldüremedi de...' Kolu yine bir gölgeyi itti... '*Beni* etkileyemedi.'

"'Öyle mi?' dedim; bu yeni gelişme karşısında tarifsiz bir hayrete kapılmıştım ve ona sanki topuğunun üstünde dönüp de bana bambaşka bir çehre sergilemiş gibi baktım.

"'Beyin humması geçirmedim, düşüp ölmedim de,' diye devam etti. 'Tepemdeki güneşle ilgilenmedim bile. Gölgede oturuyormuşum gibi sakince düşünüyordum. Kaptan olacak o yağ tulumu hayvan, yelken bezinin altından kısa saçlı, koca kafasını çıkarıp balık gözüne benzeyen gözleriyle bana baktı. "*Donnerwetter!*[42] Öleceksin," diye homurdanıp kaplumbağa gibi içeri çekildi. Onu görmüştüm. Onu duymuştum. Beni rahatsız etmemişti. Tam tersini düşünüyordum o sırada.'

---

42 Lanet olsun (Alm. birebir çevirisi, gök gürültülü fırtınadır).

"Geçerken bana dikkatle göz atarak düşüncelerimi anlamaya çalıştı. Kendimi olabildiğince ele vermeyen bir sesle 'Yani ölüp ölmeyeceğini daha önce düşünmüş müydün?' diye sordum. Yürümeyi kesmeden başıyla onayladı. 'Evet, orada tek başıma otururken bunu düşünmeye başlamıştım,' dedi. Birkaç adımda yolunun hayali sonuna vardı; geri gelmek için döndüğünde ellerini ceplerine daldırmıştı. Koltuğumun önünde durup bana tepeden baktı. Gergince ve merakla 'İnanmıyor musun?' diye sordu. Etkilenmiştim; bana söylemeyi uygun bulduğu her şeye inanmaya hazır olduğumu ciddiyetle ifade ettim."

11. Bölüm

"Başını yana eğerek beni dinledi; içinde hareket ettiği, varlığını çevreleyen siste bir yarık daha gördüm. Jim'i görmemi sağlayan tek ışık loştu ve cam kürenin içinde cızırdayan mumdan geliyordu; Jim'in arkasındaki karanlık gecenin belirgin yıldızlarının uzak parıltıları, insanın gözlerini daha koyu bir karanlığın derinliklerine çekiyordu; yine de sanki gizemli bir ışık bana onun çocuksu kafasını sergiledi, sanki içindeki delikanlı bir anlığına parlayıp sönmüş gibi. 'Sen çok iyi bir insansın, beni böyle dinliyorsun,' dedi. 'Bana iyi geliyor. Bunun benim için anlamını bilmiyorsun. Bilmiyorsun...' Kendini ifade edecek sözcük bulamaz gibiydi. Onu açık seçik gördüm. Etrafınızda görmekten hoşlanacağınız türden bir gençti; eski halinize benzetmekten hoşlanacağınız türden; çoktan söndüğünü, tükendiğini, soğuduğunu sandığınız ve bir başka alevin yaklaşmasıyla birlikte sanki yeniden harlanan, derinlerde, çok derinlerde bir yerlerde titreşen bir ışık... bir sıcaklık yayan illüzyonları paylaşır görünen türden! Evet, o sırada onu gördüm... ve son görüşüm değildi... 'Benim durumumda bir insan için kendisine inanılması ne demektir, daha yaşlı birine içini açması ne demektir bilmiyorsun. O kadar zor bir durum ki... öyle korkunç bir haksızlık ki... anlaması o kadar güç ki.'

"Sisler yine kapanıyordu. Ona ne kadar yaşlı ve ne kadar bilge göründüğümü bilmiyorum. O sırada hissettiğimin yarısı kadar bile yaşlı görünmüyordum herhalde; sahip olduğumu bildiğim faydasız bilgeliğin yarısını bile fark etmiyordu. Sadece denizcilik mesleğinde, batmak ya da yüzmek için çoktan yola çıkmış kişilerin yürekleri, kıyıda duran, engin denizin kendi ateş saçan gözlerinin yalnızca bir yansıması olan ışıltılarına parlak gözlerle bakan gençlere böylesine sempati duyar kesinlikle. Her birimizi denize götüren beklentilerin öyle muhteşem bir muğlaklığı, öyle görkemli bir belirsizliği vardır ki, maceralar öyle güzel bir hırsla arzulanır ki, onlar kendilerinin tek ödülüdür! Elimize ne geçer derseniz... Şey, bundan bahsetmeyelim; ama hangimiz gülümsememizi bastırabiliriz ki? Başka hiçbir hayat tarzında illüzyon, gerçeklikten bu kadar kopuk değildir... Başka hiçbirinde başlangıç illüzyondan *ibaret* değildir... Başka hiçbirinde hayal kırıklığı öylesine tez gelmez, boyun eğiş öylesine mutlak olmaz. Hepimiz aynı arzuyla yola çıkıp da aynı şeyi öğrenmedik mi, lanet ettiğimiz berbat günlerde aynı ihtişamın anısına sevgiyle tutunmadık mı? Öyleyse yoğun bir dürtü bizi ele geçirdiğinde, mesleki yakınlık hissinin yanı sıra daha geniş bir duygunun, bir erkeği çocuğa bağlayan duygunun gücünü hissetmemiz şaşırtıcı mı? Karşımda duruyordu, gerçeğin verdiği acıya yaşlılığın ve bilgeliğin çare olabileceğine inanıyordu; son derece zor bir durumda, ak sakallıların gülümsemelerini gizlerken ciddiyetle kafa sallamalarına yol açan türden zor bir durumda olduğunu görüyordum. Ölümü düşünüyormuş... Kahrolası! *Buna* kafa yormuştu, çünkü canını kurtardığını sanıyordu, oysa hayatındaki tüm ihtişam geceleyin o gemiyle birlikte gitmişti. Bundan daha doğal ne olabilir! Açıkça şefkat istemesi epey trajik ve komikti; aramızda merhametini benden daha iyi esirgeyebilecek biri var mı? Ona bakarken sisler yarığı doldurdu ve Jim'in sesi konuştu:

"'Anlarsın ya, o kadar şaşkındım ki... İnsanın başına geleceğini hiç tahmin etmediği türden bir durumdu. Mesela dövüşmek gibi değildi.'

"'Haklısın, değildi,' diye kabul ettim. Değişmiş gibiydi, birden olgunlaşmıştı sanki.

"'Emin olmak imkânsızdı,' diye mırıldandı.

"'Ah! Emin değildin,' dedim; aramızdan, gecenin içinde uçan bir kuş gibi geçen, hafif iç geçirme sesi beni rahatlattı.

"'Evet, değildim,' dedi cesurca. 'Uydurdukları o berbat hikâye gibiydi. Yalan değildi, ama doğru da değildi. Bir şeydi... İnsan bariz yalanları fark eder. O meseledeyse, doğruyla yanlışın arasındaki sınır kağıt gibi incecikti.'

"'Daha ne istiyordun?' diye sordum; ama alçak sesle konuştuğumdan beni duymadı sanırım. Sanki hayat, uçurumlarla ayrılan bir yol ağıymış gibi konuşuyordu. Sesi sağduyulu geliyordu.

"'Ya atlamasaydım... Yani, ya gemide kalsaydım? Şey... Ne kadar? Diyelim ki bir dakika... yarım dakika... Haydi. O zaman bana otuz saniye sonra denize düşeceğim kesin gibi gelmişti; peki önüme çıkan herhangi bir şeye –kürek, can-kurtaran simidi, parmaklık gibi bir şeye– tutunmaz mıydım? Sen olsan tutunmaz mıydın?'

"'Kurtulmak için evet,' dedim.

"'Kurtulmak isterdim,' diye karşılık verdi, 'ama...' Mide bulandırıcı bir ilaç yutmak üzereymişçesine ürperdi... 'atladığımda niyetim bundan fazlasıydı,' dedi kasılarak, güçlükle; sanki üstüme dalga dalga gelen stresi yüzünden koltukta biraz kımıldadım. Gözlerini indirip bana odaklandı. 'Bana inanmıyor musun?' diye haykırdı. 'Yemin ederim! Lanet olsun! Beni buraya konuşmak için getirdin ve... İnanmalısın! İnanacağını söylemiştin.' Sakince 'Tabii ki inanıyorum,' demem onu yatıştırdı. 'Affedersin,' dedi. 'Bir centilmen olmasan seninle bütün bunları konuşmazdım elbette. Tahmin etmeliydim... Ben... ben... ben de centilmenim...' 'Evet evet.'

dedim çabucak. Yüzüme bakıyordu; gözlerini yavaşça kaçırdı. 'Sonunda neden onlara uymadığımı artık anlıyorsundur. Yaptığım şey yüzünden korkmayacaktım. Hem zaten gemide kalsam da kurtulmak için elimden geleni yapacaktım. Açık denizde saatlerce yüzdükten sonra kurtarılmış insanlar var. Çoğundan daha uzun süre dayanabilirdim. *Kalbim* sağlamdır.' Sağ yumruğunu cebinden çıkarıp göğsüne vurunca sanki gecenin içinde boğuk bir patlama oldu.

"'Doğru,' dedim. Bacaklarını biraz ayırıp başını eğerek düşündü. 'Saç teli gibi incecik,' diye mırıldandı. 'İkisi arasında saç teli gibi incecik bir çizgi bile yoktu. Ve o sırada...'

"'Gece yarısı bir saç telini görmek güçtür,' diye, korkarım biraz fesatça araya girdim. Mesleki dayanışmadan kastımı görüyor musunuz? Sanki beni kandırmış gibi ona gücenmiştim... beni!... Sanki ilk zamanlarımın illüzyonunu muhteşem bir şekilde koruma fırsatından mahrum bırakmıştı, sanki ortak yaşamımızdan o görkemli illüzyonun son parıltısını çalmıştı. 'Dolayısıyla gemiyi terk ettin... Hemen.'

"'Atladım,' diye sertçe düzeltti. 'Atladım... Dikkatini çekerim!' diye tekrarladı; bariz ama muğlak niyetini merak ettim. 'Şey, evet! Belki o zaman görememiştim. Ama o kayıktayken bol bol zaman ve ışık vardı. Düşünebiliyordum da. Kimse bilmeyecekti tabii, ama bu durumumu kolaylaştırmadı. Buna da inanmalısın. Bu kadar konuşmayı istememiştim... Hayır... Evet... Yalan söylemeyeceğim... İstemiştim; tam da istediğim şeydi... orada. Sen ya da herhangi biri beni zorlayabilir miydi sanıyorsun, eğer... ben... ben anlatmaya korkmuyorum. Düşünmeye de korkmuyordum. Duruma çekinmeden bakıyordum. Kaçmayacaktım. Başta, geceleyin, o herifler olmasa ben belki... Hayır! Tanrı aşkına! Onlara bu hazzı tattırmayacaktım. Çok kötü davranmışlardı. Bir masal uydurdular ve sanırım ona inandılar. Ama ben gerçeği biliyordum ve onunla yüzleşecektim... tek başıma, kendi kendime. Öylesine zalimce, haksızca bir şeye boyun eğme-

yecektim. Sonuçta neyi kanıtlamıştı ki? Berbat bir şekilde dağılmıştım. Hayattan bezmiştim açıkçası; ama o.... o... o şekilde kaçmamın ne faydası olacaktı ki? Doğru yol değildi o. İnanıyorum ki... inanıyorum ki... Hiçbir şeyi sona erdirmeyecekti.'

"İleri geri dolanmaktaydı, ama son sözcükle birlikte birden bana döndü.

"'*Sen* neye inanıyorsun?' diye sertçe sordu. Sonra sessizlik oldu ve ansızın derin, umutsuzluk verici bir bitkinliğe kapıldığımı hissettim; sanki Jim'in sesi beni bir rüyadan, enginlikleri ruhumu yıpratıp bedenimi tüketen boşluklarda gezinme rüyasından uyandırmıştı.

"Az sonra tepemde inatla '... Hiçbir şeyi sona erdirmeyecekti,' diye mırıldandı. 'Hayır! Doğru olan onunla yüzleşmekti... tek başıma, kendim için... bir başka fırsat kollamaktı... öğrenmek için...'"

12. Bölüm

"Etrafta çıt çıkmıyordu. Jim'in hislerinin sisi aramızda, onun mücadelelerinden rahatsız olmuşçasına kımıldıyordu ve o cismani olmayan örtünün yarıklarından bakınca onu ve yalvarışını çok net görüyordum; bir resimdeki sembolik figür gibiydi. Gecenin soğukluğu uzuvlarımın üstünde mermer levha gibi ağırdı.

"Aslında kendimi o uyuşukluktan kurtarabileceğimi kanıtlamak için 'Anlıyorum,' diye mırıldandım.

"'Günbatımından hemen önce *Avondale* bizi kurtardı,' dedi kasvetli. 'Buhar sala sala dosdoğru üstümüze geldi. Tek yapacağımız oturup beklemekti.'

"Uzun bir aradan sonra 'Uydurdukları masalı anlattılar,' dedi. Ve yine o iç karartıcı sessizlik çöktü. 'O sırada neye karar verdiğimi benden başka bilen yoktu,' diye ekledi.

"'Hiçbir şey demedin,' diye fısıldadım.

"'Ne diyebilirdim ki?' diye sordu aynı kısık sesle... 'Hafif bir sarsıntı. Gemiyi durdurduk. Hasara baktık. Panik çıkarmadan kayıkları indirmeye çalıştık. Birinci kayık inerken gemi batıverdi. Kurşun gibi battı... Bundan daha açık ne olabilirdi...' Başını eğdi... 've daha korkunç?' Gözlerimin içine bakarken dudakları titriyordu. 'Atlamıştım, değil mi?' diye sordu dehşetle. 'Buna katlanmam gerekiyordu. Uydurdukları masal önemli değildi.' Bir an ellerini kenetleyip loş-

lukta sağa sola bakındı. 'Ölüleri kandırmak gibiydi,' dedi kekeleyerek.

"'Ve ölen yoktu,' dedim.

"Bunu duyunca benden uzaklaştı. Ancak böyle tasvir edebilirim. Birden sırtını parmaklığın yakınında gördüm. Orada bir süre, gecenin saflığıyla huzuruna hayran kalmışçasına durdu. Aşağıdaki bahçede bulunan çiçekli bir çalı, rutubetli havaya yoğun kokusunu yayıyordu. Jim hızla bana geri döndü.

"'Ve önemi yoktu,' dedi dik kafalılıkla.

"'Belki de yoktu,' diye kabullendim. Onunla başa çıkamayacağımı düşünmeye başlamıştım. Sonuçta ne biliyordum ki?

"'Ölen olsun ya da olmasın, kendimi aklayamadım,' dedi. 'Canımı kurtarmaya çalışmıştım, değil mi?'

"'Şey, evet... o açıdan bakarsan,' diye mırıldandım.

"Başka bir şeyde odaklanarak 'Sevindim tabii,' dedi dikkatsizce. 'Gerçek öğrenilince,' dedi yavaşça ve başını kaldırdı. 'Duyunca ilk düşüncem ne oldu biliyor musun? Rahatladım. O haykırışların... Sana haykırışlar duyduğumu söylemiş miydim? Hayır mı? Şey, duymuştum. İmdat çığlıkları... çiseleyen yağmurda kaybolan çığlıklar. Hayal gücümün ürünüydüler herhalde. Ama yine de pek... Ne salakça... Diğerleri duymamışlardı. Onlara sonradan sordum. Hepsi de hayır dediler. Hayır mı? Oysa ben o sırada bile duyuyordum! Tahmin etmeliydim, ama düşünmedim... Sadece dinledim. Çok hafif çığlıklar... günlerce. Sonra buradaki o kısa boylu melez adam gelip benimle konuştu. "*Patna*... Fransız gambotu... başarıyla Aden'e çekildi... Soruşturma... Denizcilik Bürosu... Denizci Evi... orada kalmana karar verildi." Onunla birlikte yürüyüp sessizliğin tadını çıkardım. Demek aslında bağıran olmamıştı. Hayal gücümün işiydi. Ona inanmak zorundaydım. Artık hiçbir şey duyamıyordum. Ne kadar katlanabilirdim diye merak ediyorum. Hem sonlara doğru giderek kötüleşmeye başlamıştı... yani... sesler giderek yükselmişti.'

"Düşüncelere daldı.

"'Ve aslında hiçbir şey duymamışım! Pekâlâ, öyle olsun! Ama ışıklar! Işıklar gerçekten sönmüştü! Onları görmemiştik. Işıklar yoktu. Olsa yüzerek geri dönerdim... Geri döner ve aşağıdan seslenirdim... Beni güverteye çekmeleri için yalvarırdım... O zaman fırsatım olurdu... Bana inanmıyor musun? Ne hissettiğimi nereden biliyorsun?... Ne hakla inanmıyorsun?... O durumda bile az kalsın geri dönecektim... anlıyor musun?' Sesi alçaldı. 'Bir ışıltı bile yoktu... bir ışıltı bile...' diye itiraz etti kederle. 'Olsa beni burada görmezdin, anlamıyor musun? Beni gördüğün halde inanmıyorsun.'

"Hayır anlamında kafa salladım. Gemi çeyrek milden uzakta olamazken ışıkların kaybolması epey tartışılması gereken bir meseleydi. Jim ilk sağanak dindiğinde hiç ışık olmadığında ısrarlıydı; diğerleri de *Avondale*'deki subaylara aynı şeyi söylemişlerdi. İnsanlar kafa sallayıp gülümsemişlerdi elbette. Mahkemede yanımda oturan yaşlı kaptan beyaz sakalıyla kulağımı kaşındırarak 'Yalan söyleyecekler tabii,' diye fısıldamıştı. Aslında kimse yalan söylemiyordu; direkteki fenerin denize atılan bir kibrit gibi söndüğünü söyleyen başmühendis bile. En azından bilerek yalan söylemiyorlardı. Karaciğeri o durumda olan bir adam, başını geriye çabucak çevirip bakarken, göz ucuyla salınan bir parıltı görmüş olabilirdi pekâlâ. Geminin çok yakınında olmalarına karşın herhangi bir ışık görmemişlerdi ve bunu tek bir şekilde açıklayabilmişlerdi; gemi batmıştı. Bariz ve rahatlatıcı bir sonuçtu bu. Tahmin ettikleri olayın öylesine çabuk gerçekleşmesi telaşlarını haklı çıkarmıştı. Başka bir açıklama aramayışlarına şaşmamalı. Oysa işin gerçeği çok basitti ve Brierly söyler söylemez mahkeme bu konuyla ilgilenmeyi kesmişti. Hatırlarsanız gemi durdurulmuştu ve gecenin içinde burnu rotasına dönük halde duruyordu; ön bölmesi suyla dolduğundan pupası yukarıda ve pruvası aşağıdaydı. Dolayısıyla yelkenlerin ayarı bozulduğundan, kasırga pupanın

yakınından hafifçe vurunca geminin burnu demir atılmışçasına hızla rüzgâra doğru dönüvermişti. Konumundaki bu değişiklik, bütün ışıklarının birkaç dakikada, boca yönünde bulunan kayıktakiler tarafından görülmez hale gelmesine yol açmıştı. Görülse sessiz bir yakarış etkisi uyandırabilirdi... Bulutun karanlığında kaybolan parıltıları, pişmanlık ve merhamet hisleri uyandırabilen bir insan bakışının gizemli gücünü taşırdı. Gemi 'Buradayım... Hâlâ buradayım,' demiş olurdu... En terk edilmiş insanın gözleri bile daha fazla ne diyebilir ki? Ama gemi onlara kaderlerini horgörürcesine sırt çevirmişti; yüküyle birlikte dönüp yeni tehlikeye, açık denize öfkeyle bakmıştı, ki oradan tuhaf bir şekilde kurtuldu ve ömrü bir tersanede parçalanmakla son buldu, sanki gözlerden uzakta, çekiç darbeleriyle can vermek alın yazısıymış gibi. Hacı adaylarına ne oldu bilmiyorum; ama ertesi sabahın dokuzunda, karşılarına Réunion'dan[43] yurduna giden bir Fransız gambotu çıktı. Gambotun kaptanının raporu kamuya açıklandı. Sakin ve puslu denizde başı tehlikeli bir şekilde yatmış o vapurun sorununu anlamak için rotadan biraz sapmışlar. Vapurun kanca gönderinde ters duran bir bayrak[44] varmış (serang gündüz akıllılık edip acil durum işareti vermiş); ancak aşçılar mutfaklarda her zamanki gibi yemek hazırlamaktaymış. Güverteler koyun ağılı gibi doluymuş; bütün küpeştelerin üstü ve köprü insanlarla kaplıymış; yüzlerce göz bakıyormuş ve gambot yanaşırken, sanki onca ağız bir büyüyle mühürlenmiş gibi çıt çıkmamış.

"Fransız seslenip de anlaşılır bir karşılık alamayınca ve dürbünüyle bakıp da güvertedeki kalabalığın hasta görünmediğine kanaat getirince, bir kayık göndermeye karar vermiş. Gemiye çıkan iki subay, serangı dinlemişler, Arap'la konuşmaya çalışmışlar ve bir şey anlamamışlar; ama acil durumun ne olduğu belliymiş tabii. Ayrıca

43 Hint Okyanusu'nda bir ada (1642'de Fransa'nın idaresine geçer).

44 Gemi bayrağının ters asılması acil durum işaretidir.

köprüde mışıl mışıl uyurcasına kıvrılmış yatan bir beyaz adam cesedi görünce çok şaşırmışlar. Çok sonraları bir ikindi vakti, tamamen tesadüf eseri Sydney'de bir kafede rast geldiğim ve olayı gayet iyi hatırlayan yaşlı bir Fransız teğmen bana '*Fort intrigués par ce cadavre,*'[45] dedi. Laf arasında şunu belirteyim ki, bu olayın sahiden de kısa süreli hafızalara ve zamana meydan okuma gücü vardı: insanların akıllarında, dillerinin ucunda tuhaf bir çeşit canlılıkla kalmayı sürdürüyordu sanki. Yıllar sonra, binlerce kilometre ötede, en alakasız konularda ondan bahsedildiğine tanık olmanın şüpheli hazzına sık sık eriştim. Bu gece de sohbet konumuz olmadı mı? Üstelik buradaki tek denizci benim. O olay sadece benim için bir anı. Yine de bir şekilde konusu açıldı! Ama birbirlerini tanımayan ve bu meseleyi bilen iki adam yeryüzünün herhangi bir yerinde karşılaşsalar, ayrılmadan önce mutlaka ondan bahsederler. O Fransız'ı ilk kez görüyordum ve bir saat sonra, bir daha görüşmemek üzere ayrıldık: çok konuşkan birine benzemiyordu; önünde yarısı siyah sıvıyla dolu bir kadehle uyuşuk uyuşuk oturan, buruşuk üniformalı, sessiz sakin, izbandut gibi bir adamdı. Apoletleri biraz kirliydi, tıraşlı yanakları iri ve solgundu, enfiye düşkünü gibiydi... anlarsınız ya? Kullanıyordu demiyorum, ama ona çok uyardı. Her şey bana mermer masanın üstünden, istemediğim bir *Home News* nüshasını uzatmasıyla başladı. '*Merci,*' dedim. Biraz havadan sudan bahsettik; sonra, ben nasıl olduğunu anlamadan konuya dalıvermiştik ve bana 'o cesedi görünce epey meraklandıklarını' söylüyordu. Denetim görevlilerinden biriymiş meğer.

"Oturduğumuz müessesede, deniz subayları için çeşitli yabancı içkiler satılıyordu ve teğmen herhalde sadece *cassis à l'eau*[46] olan ilaç görünümlü siyah içeceğini yudumlayıp,

45 Ceset etrafında dönen dolaplar (Fr.).

46 Su katılmış frenküzümü likörü.

bir gözüyle bardağın içine bakarak hafifçe kafa salladı. '*Impossible de comprende... Vous concevez,*'[47] dedi tuhaf bir ilgisizlik ve düşüncelilik karışımıyla. Durumu anlamayı imkânsız bulmaları bana çok normal geldi. Gambottaki kimse serangı anlayacak kadar İngilizce bilmiyormuş. Ayrıca iki subayın etrafında epey gürültü varmış. 'Etrafımızı sardılar. O ölü adamın çevresinde (*autour de ce mort*) çember oluşturdular,' diye anlattı. 'Önce en acil meselelerle ilgilenmek gerekiyordu. Bu insanlar huzursuzlanmaya başlamışlardı... *Parbleau!*[48] Öyle bir güruh... Anlamıyor musunuz?' dedi laf arasında filozof edasıyla. Gemi bölmesine gelince, komutanına oranın çok tehlikeli göründüğünü ve uzak durmanın en iyisi olacağını söylemiş. Gemiye çabucak (*en toute hâte*) iki palamar bağlamışlar ve *Patna*'yı pupasından çekmeye başlamışlar, ki o koşullar altında bu pek aptalca sayılmaz, çünkü dümen pedalının çoğu su üstüne çıktığından dümen pek işe yaramazmış ve bu manevra, teğmenin hararetle söylediğine göre son derece dikkatli olmayı gerektiren (*exigeait les plus grands ménagements*) gemi bölmesinin üstündeki baskıyı azaltmış. Yeni tanışımın bu kararların çoğunu bizzat verdiğini düşündüm ister istemez; artık pek faal olmayan güvenilir bir subaya benziyordu, ayrıca denizci edası da vardı, gerçi orada kalın parmaklarını karnının üstünde hafifçe kenetlemiş halde otururken, yüzlerindeki sakin ve sade ifade sanki acıyla sıkıntının gizeminin üstüne örtülmüş bir peçeymiş gibi gelen köylü nesillerin günahlarını, ıstıraplarını, pişmanlıklarını dinleyip duran huysuz, sessiz sakin köy rahiplerini anımsatıyordu. Üstünde apoletli ve pirinç düğmeli redingot yerine, geniş çenesine kadar düzgünce iliklenmiş eski, siyah bir *soutane*[49] olmalıydı. Yaptıklarının çok zor bir iş olduğunu, denizci olduğum için (*en votre qualité de marin*) bunu şüphesiz (*sans doute*) anlayacağımı söyler-

47 Anlamak imkânsızdı... tahmin edersiniz ki.

48 Tanrı aşkına!

49 Papaz cübbesi.

ken geniş göğsü ritmik bir şekilde inip kalkıyordu. Sonunda bana biraz eğilerek, tıraşlı dudaklarını büzüp hafifçe tıslayarak nefes verdi. 'Neyse ki,' diye devam etti, 'deniz bu masa gibi dümdüzdü ve buradakinden fazla rüzgâr yoktu...' Bulunduğumuz mekân bana sahiden de dayanılmayacak kadar havasız ve çok sıcak geliyordu; yüzüm sanki utanıp kızaracak kadar gençmişim gibi yanıyordu. Söylediğine göre gemiyi en yakındaki İngiliz limanına götürmüşler (*naturellement*) ve orada sorumlulukları sona ermiş, '*Dieu merci.*'[50] Nefes verince tombul yanakları biraz düzleşti... 'Çünkü, dikkatinizi çekerim (*notez bien*), gemiyi çekerken palamarların yanına iki tane baltalı serdümen diktik, hiç ayrılmadılar, halatları kesmeleri için, eğer...' Ağır gözkapaklarını kırpıştırıp gözlerini aşağı çevirerek ne demek istediğini gayet güzel anlattı... 'Siz olsanız ne yapardınız! İnsan elinden geleni yapar (*on fait ce qu'on peut*),' dedi ve düşünceli hareketsizliğine boyun eğiş edası katmayı bir an başardı. 'İki serdümen otuz saat boyunca oradan ayrılmadılar. İki!' diye tekrarladı, sağ elini biraz kaldırıp iki parmağını göstererek. Yaptığını gördüğüm ilk el hareketiydi bu. Böylece elinin tersinde bulunan, yıldız şeklindeki yara izini 'fark edebildim.' Kurşun yarası olduğu belliydi; sanki bu keşif gözlerimi keskinleştirmişçesine, şakağının hemen altından başlayıp başının yan tarafındaki kısa beyaz saçının altında gözden kaybolan bir başka yara izini, mızrak ya da pala yarası izini gördüm. Ellerini yine karnının üstünde kenetledi. 'Şeyde kalmayı sürdürdüm... şeyde... Hafızam zayıflıyor (*s'en va*). *Ah! Patt-nà. C'est bien ça*[51]. *Patt-nà. Merci.* İnsanın unutması ne tuhaf. O gemide otuz saat kaldım...'

"'Sahi mi!' diye bağırdım. Ellerine bakmayı sürdürerek dudaklarını biraz büzdü, ama bu sefer tıslamadı. 'Subaylardan birinin orada kalıp nöbet tutmasına (*pour ouvrir l'oeil*),' dedi kaşlarını soğukkanlılıkla kaldırarak, 'karar verilmişti

50 Tanrı'ya şükür.

51 Bu iyi.

haklı olarak.' Uzun uzun iç geçirdi. 'Bir de çeken gemiyle sinyaller yoluyla haberleşmesine filan, anlarsınız ya... Bence doğru karardı. Kayıklarımızı her an denize atılabilecek şekilde hazır tuttuk. Ayrıca o gemide önlemler aldım... *Enfin*![52] Elimden geleni yaptım. Zor bir durumdu. Otuz saat. Bana biraz yemek hazırladılar. Şaraba gelince... etrafa bakındım ama bir damla bile yoktu.' Hareketsizliğinde ve sakin yüz ifadesinde belirgin değişiklik olmadan, derin bir tiksintiyi ifade etmeyi tuhaf bir şekilde başarmıştı. 'Ben... anlarsınız ya... Şarapsız karnımı doyurmaktan hiç hazzetmem.'

"Buna hayıflanmayı sürdüreceğinden korktum, çünkü elini kolunu kımıldatmasa ve yüzünü ekşitmese de, o anıya ne kadar sinirlendiğini hissettiriyordu. Ama o konuyu tamamen unutmuş gibi göründü. Yüklerini onun tabiriyle 'liman yetkililerine' teslim etmişler. Geminin soğukkanlılıkla teslim alınmasına şaşırmış. 'Sanki onlara her gün böyle tuhaf şeyler bulunup getiriliyordu (*drôle de trouvaille*). Sizler ilginçsiniz... siz ötekiler,' dedi; sırtı duvara yaslıydı ve yiyecek çuvalı kadar hissiz görünüyordu. O sırada limanda bir savaş gemisiyle bir Hint vapuru[53] varmış; teğmen, *Patna*'nın yolcularının bu iki geminin kayıklarıyla, sorunsuzca tahliye edilmelerine hayran kaldığını gizlemedi. Aslında uyuşuk çehresi hiçbir şeyi gizlemiyordu; saptanması imkânsız yöntemlerle çarpıcı etkiler uyandırmak gibi gizemli, neredeyse mucizevi bir güce sahipti, ki en yüce sanatın doruğudur bu. 'Yirmi beş dakikada... Saat tuttum... Sadece yirmi beş dakikada...' Ellerini karnından çekmeden parmaklarını ayırıp tekrar kenetledi; bu hareketi, kollarını hayretle kaldırmasından çok daha etkiliydi... 'Kıyıdaki kalabalık (*tout ce monde*)... gündelik işlerle uğraşıyordu... Geride sadece nöbet tutan denizcilerle (*marins de l'État*) o ilginç ceset (*cet intéressant cadavre*) kaldı. Yirmi beş dakikada...' Gözlerini indirerek ve başını

52 Konu değişikliğini belirtmekte kullanılır (Birebir çevirisi, sonunda).
53 Hindistan'a giden İngiliz yolcu gemisi.

biraz yana eğerek, dilini iyi kotarılmış bir işin tadını çıkarırcasına ağzında gezdirdi. İnsanı takdirinin son derece değerli olduğuna, başka herhangi bir hareket yapmadan ikna ediyordu; pek bozmadığı hareketsizliğine geri dönerek bana Toulon'a[54] gitmelerinin emredilmesinden iki saat sonra yola çıktıklarını söyledi, 'Böylece (*de sorte pue*) hayatımdaki o olayda (*dans cet épisode de ma vie*) gizemli pek çok yön kaldı.'"

54 Güneydoğu Fransa'daki surlu liman ve deniz üssü.

13. Bölüm

"Bu sözlerden sonra, duruşunu değiştirmeden, tamamen pasif bir sessizliğe büründü. Ona eşlik ettim ve ansızın, ama durup dururken değil de sanki yumuşak ve boğuk sesinin, hareketsizlikten sıyrılmasının önceden belirlenmiş vakti gelmişçesine, '*Mon Dieu*! Zaman nasıl da geçiyor!' dedi. Bundan daha sıradan bir laf edemezdi, ancak söylenişi hayal kurduğum bir ana denk geldi. Hayatımızı yarı kapalı gözlerle, hassaslığı azalmış kulaklarla, pasif düşüncelerle geçirmemiz ne tuhaf. Belki böylesi daha iyidir; belki de çoğunluk için hayatı böylesine yaşanır ve güzel kılan tam da bu hassaslık azalmasıdır. Yine de, hoş uyuşukluğumuza geri dönmeden önce birçok şeyi, her şeyi bir anda görmemizi, duymamızı, anlamamızı sağlayan ender uyanış anları yaşamamış çok az kişi vardır aramızda. O konuşurken gözlerimi kaldırdım ve onu ilk kez görüyor gibi oldum. Göğsüne yaslanmış çenesini, buruşuk ceketini, kenetlenmiş ellerini, oraya bırakılıvermişçesine hareketsiz durduğunu gördüm. Sahiden de zaman geçmişti; ona yetişmiş ve geride bırakmıştı. Onu çok geride, birkaç ucuz armağan vererek bırakmıştı; demir grisi saçı, bronzlaşmış yüzündeki yoğun bitkinlik, iki yara izi, bir çift cilalı apolet; büyük şöhretlerin hammaddesine sahip şu tutarlı, güvenilir adamlardan, muazzam başarıların temellerine törensiz gömülmüş sayısız candan biriydi. Ken-

dini tanıtmak için omuzlarını duvardan birkaç santim ayırarak 'Şimdi *Victorieuse*'da asteğmenim,' dedi (Victorieuse o sıralar Fransız Pasifik Donanması'nın amiral gemisiydi). Masanın diğer tarafından hafifçe eğilerek selam verdim ve ona Rushcutters Koyu'nda[55] demir atmış ticaret gemisinin kaptanı olduğumu söyledim. O gemiyi 'bildiğini', güzel, küçük bir gemi olduğunu söyledi. Vurdumduymaz tarzıyla çok kibar davrandı. Hatta sürekli dikkat çekici bir şekilde soluyarak 'Ah, evet. Küçük, siyah bir gemi... çok güzel... çok güzel (*très coquet*)...' diye tekrarlarken, iltifat edercesine başını yana eğme zahmetine bile girdi sanırım. Bir süre sonra yavaşça dönerek vücudunu sağımızdaki cam kapıya çevirdi. 'Sıkıcı bir kasaba (*triste ville*),' dedi kapıya bakarak. Aydınlık bir gündü; güneyden sert bir rüzgâr esiyordu ve yoldan gelip geçen erkeklerle kadınların kaldırımlarda rüzgârla boğuştuklarını, yolun karşı tarafındaki evlerin güneşle aydınlanan ön cephelerinin yüksek toz girdapları yüzünden bulanıklaştığını görebiliyorduk. 'Biraz egzersiz olsun diye,' dedi, 'kıyıya indim ama...' Sözünü bitirmedi ve istirahatinin derinliklerine tekrar gömüldü. Sonra o derinliklerden ağır ağır çıkarak 'Lütfen... söylesenize,' diye söze başladı, 'o meselenin aslı neydi... tam olarak (*au juste*)? Çok tuhaftı. Mesela o ölü adam filan.'

"'Yaşayan adamlar da vardı,' dedim; 'onlar çok daha tuhaftı.'

"'Şüphesiz, şüphesiz,' diye alçak sesle katıldı ve ardından, düşünüp taşınmışçasına ekledi: 'Bu bariz.' Ona bu konuda en çok ilgimi çeken şeyi anlatmakta hiç zorlanmadım. Bilmeye hakkı var gibi geldi: *Patna*'da otuz saat kalmamış mıydı, o olaya katılmamış mıydı, 'elinden geleni' yapmamış mıydı? Beni iyice rahip edasıyla ve –herhalde gözlerini indirmiş olduğundan– sofuca odaklanmış gibi görünerek dinledi. Bir iki kere 'Vay canına!' dercesine kaşlarını kaldırdı (göz-

55 Sydney, New South Wales'in doğusundaki bir koy.

kapaklarını kaldırmadan). Bir keresinde sakince 'Ya, pöh!' diye bağırdı ve sözüm bitince dudaklarını maksatlı bir şekilde büzüp bir çeşit hüzünlü ıslık çaldı.

"Başka biri olsa bu tavrı sıkılma, ilgisizlik kanıtı olarak görülebilirdi; ama o, kendi okült tarzıyla, hareketsizliğini değerli düşüncelerle yüklü derin bir karşılıkmış gibi göstermeyi başarıyordu. Sonunda kibarca ve neredeyse fısıldayarak 'Çok ilginç,' dedi, o kadar. Hayal kırıklığımı atlatmama fırsat kalmadan, kendi kendine konuşurcasına ekledi: 'İşte bu. *İşte* bu.' Çenesi iyice göğsüne batmış, sandalyesindeki vücudu ağırlaşmıştı sanki. Ona tam ne demek istediğini soracakken bir çeşit hazırlık ürpertisi tüm bedeninden, rüzgârın hissedilmesinden önce durgun suya yayılan hafif titreşimler gibi geçti. 'Demek o zavallı genç adam diğerleriyle birlikte kaçtı,' dedi ağırbaşlı bir sakinlikle.

"Neden gülümsedim bilmiyorum; anımsadığım kadarıyla, Jim'in olayıyla ilgili bir tek o zaman içtenlikle gülümsedim. Ama nedense bu basit söz, Fransızca söylenince komik gelmişti... '*S'est enfui avec les autres,*' demişti teğmen. Birden adamın küçük ayrıntıları fark edebilme yeteneğini takdir etmeye başladım. Meselenin özüne anında inivermişti: umursadığım tek şeyi bulmuştu. Sanki konu hakkında bir profesyonele danıştığımı hissettim. Gerçekleri bilen ve karmaşık meseleleri çocuk oyuncağı gibi gören bir uzmanın soğukkanlı ve olgun sakinliğine sahipti. 'Ah! Gençler, gençler...' dedi hoşgörüyle. 'Sonuçta insanı öldürmez.' 'Ne öldürmez?' diye sordum hemen. 'Korkmak.' Ne demek istediğini açıklarken içkisini yudumladı.

"Yaralı elinin son üç parmağının dimdik durduğunu ve birbirinden bağımsız hareket edemediğini fark ettim; kadehini güçlükle tutarak kaldırdı. 'İnsan hep korkar. Ne derse desin...' Kadehi beceriksizce bıraktı... 'Korku, korku... bakın... hep vardır...' Göğsündeki pirinç düğmenin yanına, tam da Jim'in kalbinde bir sorun olmadığını söyleyip itiraz

ederken vurduğu noktaya dokundu. İtiraz belirtisi sergilemiş olmalıyım ki ısrar etti: 'Evet! Evet! İnsan ne derse desin, ne derse desin, sorun değildir; ama hesap gününün sonunda kimse başkalarından daha akıllı veya cesur davranmaz. Cesaretmiş! Bunu bekleyip görmek gerekir hep. Çok gezdim (*roulé ma bosse*),' dedi, bu argo sözü son derece sakin bir ciddiyetle söyleyerek, 'dünyanın her yerini gezdim; cesur adamlar, ünlü adamlar tanıdım! *Allez*![56]' Dikkatsizce içti. 'Cesur... anlarsınız ya... orduda insan öyle olmalıdır... mesleğin gereğidir (*le métier veut ça*). Değil mi?' diye sordu bana sağduyulu bir ifadeyle. '*Eh bien*! Hepsi de... bakın, hepsi de, dürüst olanlar... *Bien entendu*[57]... en cesurumuzun bile bir noktada... bir noktada... bir yerlerde bir noktada her şeyi boşverdiğini itiraf ettiler (*vous lâchez tout*). Ve bu gerçeğe katlanarak yaşamak gerek... anlıyor musunuz? Bazı koşullar birleştiğinde korku kaçınılmaz olur. Berbat bir dehşet (*un trac épouvantable*). Bu gerçeğe inanmayanlar bile korkuya kapılırlar... kendilerinden korkarlar. Kesinlikle. İnanın bana. Evet. Evet... Benim yaşımda insan ne dediğini bilir... *Que diable*!'[58] Bütün bunları soyut bilgeliğin sözcüsüymüşçesine kımıldamadan söylemişti, ama bu noktada başparmaklarını yavaşça döndürmeye başlayarak tarafsızlık havasını yoğunlaştırdı. 'Bariz... *Parbleu*!' diye devam etti; 'çünkü istediğiniz kadar kararlı olun, basit bir baş ağrısı veya hazımsızlık (*un dérangement d'estomac*) bile yeter... Beni örnek alalım... Kanıtlarım var. *Eh bien*! Şimdi sizinle konuşan ben, bir keresinde...'

"Kadehini boşalttı ve başparmaklarını döndürmeye devam etti. 'Hayır, hayır; insanı öldürmez kesinlikle,' dedi sonunda; şahsi anektodunu anlatmaktan vazgeçtiğini görünce, ısrarın işe yaramayacağını da anladığımdan, büyük bir hayal

56 Haydi!
57 Elbette.
58 Ne şeytani!

kırıklığına uğradım. Sessizce oturdum; o da aynısını, hiçbir şeyden bu kadar haz alamazmışçasına yaptı. Artık başparmakları bile kımıldamıyordu. Birden dudakları hareket etmeye başladı. 'İşte böyle,' dedi sakince. 'İnsanoğlu korkak doğar (*L'homme est né poltron*). Bu bir zorluktur... *Parbleu*! Yoksa hayat fazla kolay olurdu. Ama alışkanlık... alışkanlık... zorunluluk... anlıyor musunuz?... Başkalarının gözleri... *Voilà*. İnsan buna katlanır. Sonra sizden daha iyi durumda olmayıp da numara yapan kişileri örnek alırsınız...'

"Sustu.

"'O genç adamın –dikkat ederseniz– çevresinde örnek alabileceği öyle kişiler yoktu... En azından o sırada,' dedim.

"Hoşgörüyle kaşlarını kaldırdı: 'Vardı demiyorum; vardı demiyorum. Söz konusu genç adamın karakteri mükemmel olabilir... mükemmel olabilir,' diye, biraz hırıldayarak tekrarladı.

"'Böyle anlayışlı yaklaşmanıza sevindim,' dedim. 'O konuda kendini –Ah!– umutlu hissediyordu ve...'

"Masanın altından ayak hışırtıları gelince sustum. Adam ağır gözkapaklarını yukarı çekti. Dediğim gibi, yukarı çekti –çünkü o eylemdeki kararlılık başka şekilde ifade edilemez– ve sonunda gözlerini tamamen açarak bana baktı. Karşımda iki dar, gri halkacık vardı; gözbebeklerinin derin karanlığının çevresindeki iki küçük çelik çember gibiydiler. O devasa bedenden yöneltilen o sert bakış mutlak bir kifayeti, jilet gibi keskin bir savaş baltasını çağrıştırıyordu. 'Pardon,' dedi üstüne basa basa. Sağ elini kaldırıp öne eğildi. 'İzin verirseniz... İddiam şuydu ki, insan cesaretinin kendiliğinden ortaya çıkmadığını (*ne vient pas tout seul*) bilerek pekâlâ yaşayabilir. Bunda altüst olacak pek bir şey yok. Böyle bir gerçek hayatı imkânsız kılmaz... Ama onur... onur mösyö!... Onur hakikidir... hakikidir! Ve hangi hayatın kıymeti kalır...' Tezcanlılıkla, ama irkilen bir öküzün otların arasından doğrulması gibi ağır ağır ayağa kalktı... 'onursuzlaşınca... *Ah ça! Par*

exemple[59]... Fikir söyleyemem. Fikir söyleyemem... çünkü... Mösyö... o durum hakkında hiçbir şey bilmiyorum.'

"Ben de kalkmıştım; son derece kibar davranmaya çalışarak, bir şömine rafındaki iki porselen köpek gibi sessizce bakıştık. Lanet olası! Kabarcığı patlatmıştı. Konuşmamıza, insanların konuşmalarını kollayan ve onları boş laflara dönüştüren beyhudelik belası çökmüştü. 'Peki ama,' dedim sıkıntıyla gülümseyerek, 'insan onurlu görünmekle yetinemez mi?' Hemen itiraz edecekmiş gibi göründü, ama konuşurken fikrini değiştirdi. 'Bu benim için çok hassas bir konu Mösyö... Beni çok aşar... Üstünde düşünmediğim bir konu.' Yara izli elinin baş ve işaret parmaklarıyla önünde, tepesinden tuttuğu kepinin üstüne ağır ağır eğildi. Ben de eğildim. Birlikte eğildik: birbirimize gayet resmi davranarak ayaklarımızı yere sürterken, üstü başı kirli bir garson bu gösteriye para ödemişçesine, eleştiren gözlerle bakmaktaydı. '*Serviteur*,' dedi Fransız. Yine ayaklarını sürttü. 'Mösyö... Mösyö...' Cam kapı, geniş sırtının ardından kapandı. Güney rüzgârının onu önüne kattığını gördüm; elini başına götürüp omuzlarını kaldırdı; paltosunun etekleri bacaklarına sertçe çarpıyordu.

"Tek başıma, hevesim kırılmış halde gerisingeri oturdum... Jim'in meselesi konusunda hevesim kırılmıştı. Aradan üç seneden fazla zaman geçmesine karşın hâlâ o konuyla ilgilenmem sizi şaşırtıyorsa, şunu bilmelisiniz ki Jim'i çok yakın zamanda görmüştüm. Samarang'dan Sydney'e götürmek üzere bir yük alıp dosdoğru oraya gelmiştim; son derece sıradan bir işti –şu bizim Charley'nin tabiriyle mantıklı işlerimden biriydi– ve Samarang'da Jim'le biraz görüşmüştüm. O sıralar tavsiyem üzerine De Jongh tarafından işe alınmıştı. Liman kâtipliği yapıyordu. De Jongh ona 'Denizdeki temsilcim' diyordu. Bundan daha iç karartıcı, ufacık bir ihtişam parıltısı bile taşımayan iş düşünülemez... sigortacılık

59 Örneğin şu.

hariç. Bücür Bob Stanton da –bizim Charley onu iyi tanırdı– aynı deneyimden geçmişti. Hani sonradan şu *Sephora* kazası sırasında bir leydinin hizmetçisini kurtarmaya çalışırken boğulan. Puslu bir sabahta, İspanya kıyısı açıklarında çarpışma olmuştu. Bütün yolcular düzgünce kayıklara bindirilip gemiden uzaklaştırılmışken Bob o kızı kurtarmak için gemiye dönüp güverteye çıkmış. O kız nasıl olmuştu da geride bırakılmıştı anlamadım; neyse, kız tamamen delirmiş. Gemiden ayrılmıyormuş. Küpeşteye sımsıkı tutunmuş ve bırakmıyormuş. Boğuşmaları kayıklardan net görülebiliyormuş; ama zavallı Bob ticari gemilerde çalışan ikinci kaptanların en kısa boylusuydu ve duyduğuma göre kadın ayakkabılı haliyle bir yetmiş beş boyundaymış, at gibi de kuvvetliymiş. Böylece birbirlerini çekiştirip durmuşlar; zavallı kız durmadan avaz avaz bağırıyormuş, Bob da arada sırada kayığındakilere gemiden uzak durmalarını sesleniyormuş. Denizcilerden biri gülümsemesini bastırarak bana şöyle demişti: 'Sanki yaramaz bir genç, annesiyle kavga ediyordu beyefendi.' Aynı kişi şunları da söyledi: 'Sonunda Bay Stanton'ın kızı çekmekten vazgeçtiğini, öylece durup ona baktığını, seyrettiğini gördük. Herhalde akan sular kızı küpeşteden uzaklaştırır da böylece eline kızı kurtarma fırsatı geçer diye düşündüğünü tahmin ettik sonradan. Canımızı tehlikeye atmak istemediğimizden yaklaşmaya cesaret edemiyorduk ve az sonra eski gemi birden sancak tarafından denize dalıp batıverdi... cup diye battı. Anafor korkunçtu. Ne canlı ne de ölü bir şeyin çıktığını gördük.' Zavallı Bob'un karada karmaşık bir aşk hayatı vardı sanırım. Denizi sonsuza dek terk edip karada mutluluğu bulmayı umuyordu, ama sonunda kontrolörlük yapmaya başlamıştı. O işi ona Liverpool'daki kuzeni bulmuştu. Bize iş hayatında yaşadığı tecrübeleri anlatırdı. Gözlerimizden yaşlar akana kadar güldürürdü ve buna pek alınmış görünmezdi; yer cücesi gibi kısacık boyuyla ve karnına kadar inen sakalıyla aramızda parmak uçlarında dolanarak

'Gülün bakalım, ama o işi bir hafta yapınca ruhum kavrulmuş bir bezelye tanesi kadar küçüldü,' derdi. Jim'in ruhu yeni hayat koşullarına nasıl uyum sağlamıştı bilmiyorum – ona bedenen ve ruhen erimesini engelleyecek bir iş bulmakla meşguldüm– ama eminim ki maceraperest hayal gücü açlıktan ölmek üzereydi. Yeni işinde beslenemediği kesindi. O işi yaptığını görmek can sıkıcıydı; gerçi öyle inatla ve sakince çalışıyordu ki, onu takdir ediyordum. Kılıksız haliyle çalışıp didindiğini gördükçe, hayal gücünün abartılarının cezasını çektiğini düşünüyordum... Taşıyabileceğinden fazla görkemin peşinde koşmanın kefaretini ödüyordu. Kendini ihtişamlı bir yarış atı olarak görmeyecek kadar çok sevmişti, şimdiyse bir seyyar satıcının eşeği gibi onursuzca çalışmak zorundaydı. İşini çok iyi yapıyordu. Kendini dışa kapıyor, başını eğiyor, tek kelime etmiyordu. Gayet iyiydi; gerçekten gayet iyiydi... Gerçi o unutulmak bilmez *Patna* meselesinden maalesef bahsedildiğinde tuhaf bir şekilde kavgaya tutuştuğu oluyordu. Ne yazık ki Doğu denizlerine yayılan o skandal asla unutulmayacaktı. İşte bu yüzden, Jim'le işimin bittiğini asla hissedemiyordum.

"Fransız teğmen gidince oturup Jim'i düşündüm; ama kısa süre önce telaşla el sıkıştığımız yerdeki, De Jongh'un serin ve loş arka dükkânındaki halini değil, yıllar önce Malabar Oteli'nin uzun galerisinde benimle baş başa olduğu zamanki, sönmeye yüz tutmuş mum ışığında, arkasında soğuk ve karanlık gece varkenki halini düşündüm. O sırada ülkesinin kanununun saygın kılıcı başının tepesinde asılıydı. Ertesi gün –yoksa o gün müydü? (ayrıldığımızda vakit geceyarısını çoktan geçmişti)– mermer suratlı polis mahkemesi yargıcı, saldırı ve darp davasında verilen para ve hapis cezalarını açıkladıktan sonra, eline korkunç silahı alıp Jim'in bükülmüş boynuna indiriverecekti. O gece yaptığımız konuşma, ertesi gün idam edilecek biriyle yapılan son görüşme gibiydi tuhaf bir şekilde. Üstelik Jim suçluydu. Suç-

luydu... bunu kendime defalarca söylemiştim, suçluydu ve işi bitmişti; yine de onu resmi bir idamın formalitelerinden kurtarmak istiyordum. Bunu neden istediğimi açıklayacak değilim... Açıklayabileceğimi sanmıyorum; ama şimdiye kadar anlamadıysanız ya ben çok muğlak konuşmuşum ya da sizler beni doğru dürüst dinlemeyecek kadar uykulusunuz. Ahlak anlayışımı savunmuyorum. Ona Brierly'nin ilkel ve basit kaçış planını –öyle diyebilirim– anlatmamın ahlakla ilgisi yoktu. Rupiler yanımdaydı. Cebimdeydi ve isterse alabilirdi. Ah! Borç olarak; borç olarak tabii... Ayrıca kendisine iş verecek bir adamla (Rangoon'da)[60] tanıştırabilirdim onu... Elbette! Büyük bir zevkle. Birinci kattaki odamda kalem, mürekkep ve kâğıt vardı. Ve daha konuşurken bile mektuba başlamak için sabırsızlanıyordum: gün, ay, yıl, saat 2.30... Eski dostluğumuz adına senden Bay James Filanca'ya iş bulmanı rica ediyorum, kendisi vs. vs.... Onun uğruna böyle bir mektup yazmaya bile hazırdım. Sempatimi değilse bile kendisi adına daha hayırlı bir şeyi kazanmıştı... O hissin kaynağına ve kökenine inmiş, egoizmimin gizli duyarlılığına ulaşmıştı. Sizlerden hiçbir şey gizlemiyorum, çünkü aksi takdirde davranışım hiçbir insanın hakkının olmadığı kadar aptalca görünür; hem –ayrıca– yarın içtenliğimi, geçmişin diğer dersleri gibi unutacaksınız. Kaba ve açık konuşmak gerekirse, o konuşmada ben kusur bulunamaz adamdım; ancak ahlaksızlığımın kurnazlığı, o suçlunun basit ahlakına yenilmişti. O da bencildi şüphesiz, ama onun bencilliğinin kökeni daha soyluydu, hedefi daha yüceydi. Ne dersem diyeyim kendi idam törenine katılmak istediğini keşfettim ve çok şey demedim, çünkü tartışırsak gençliğinin çok belli olacağını hissediyordum; benim belki doğrudur diye düşünmekten bile vazgeçtiğim şeylere inanıyordu. İfade edilmeyen, doğru dürüst netleştirilmemiş umudunun

60 1989'dan beri Rangon, Myanmar'ın (eski Burma) başkenti ve en büyük limanı.

çılgınca olmasında bir hoşluk vardı. Başını iki yana sallayarak 'Kaçmak mı! Aklımın ucundan bile geçmez,' dedi. 'Sana yaptığım teklifin karşılığında hiçbir şey beklemiyorum, minnet duymanı da beklemiyorum,' dedim; 'durumun düzelince parayı geri ödersin ve...' Gözlerini kaldırıp bakmadan 'Çok iyisin,' diye mırıldandı. Onu gözlerimi kısarak seyrettim: gelecek ona korkunç bir şekilde muğlak görünüyor olmalıydı; ama sendelemedi, sanki gerçekten de kalbinde hiç sorun yoktu. Sinirlendim... O gece ilk sinirlenişim değildi bu. 'Bu berbat mesele,' dedim, 'senin gibi bir insan için üzücüdür diye tahmin ediyorum...' 'Öyle, öyle,' diye fısıldadı iki kez, gözlerini yerden ayırmadan. Yürek paralayıcıydı. Işığın tepesinde kule gibi yükseliyordu ve yanağındaki ayva tüylerini, yüzünün pürüzsüz cildinin kızardığını görebiliyordum. İster inanın ister inanmayın, insanı çileden çıkaracak kadar yürek paralayıcıydı. Beni zalimliğe sevk etti. 'Evet,' dedim, 've izninle şunu itiraf edeyim ki, kalmakla nasıl bir avantaj elde etmeyi umduğunu hiç bilmiyorum.' 'Avantaj mı!' diye mırıldandı hareketsiz dururken. 'Gerçekten bilmiyorum,' dedim hiddetlenerek. Yavaşça, yanıtsız bir şeye kafa yorarcasına 'Sana durumu anlatmaya çalışıp duruyorum,' diye devam etti. 'Ama sonuçta, bu *benim* sorunum.' Onu terslemek için ağzımı açınca birden bütün özgüvenimi yitirdiğimi fark ettim; sanki o da benden umudu kesmişti, çünkü yüksek sesle düşünen bir adam gibi mırıldandı: 'Gittiler... Hastanelere gittiler... Hiçbiri yüzleşmek istemedi... Onlar!...' Horgörüsünü belirtmek istercesine elini hafifçe kımıldattı. 'Ama ben bu meseleyi aşmalıyım, yan çizmemeliyim, yoksa... Hiçbir şekilde yan çizmeyeceğim.' Sustu. Saplantılı bir yüz ifadesi vardı. Bilinçsiz yüzünde peş peşe horgörü, umutsuzluk, kararlılık belirdi... sanki sihirli bir ayna, dünya dışı varlıkların usulca geçişini yansıtmaktaydı. Hilekâr hayaletlerin, haşin gölgelerin arasında yaşıyordu. 'Ah! Saçmalama dostum,' diye söze başladım. Bir an sabırsızlandı. 'Anlamıyor gibisin,'

dedi sertçe; sonra bana gözlerini kırpmadan bakarak konuştu: 'Atlamış olabilirim, ama kaçmıyorum.' 'Seni gücendirmek istemedim,' dedim ve salakça ekledim: 'Senden üstün adamların bile bazen kaçmayı uygun buldukları olmuştur.' Kıpkırmızı kesildi, bense şaşkınlıktan az daha küçük dilimi yutacaktım. 'Olabilir,' dedi sonunda; 'ben o kadar üstün değilim; kaçmayı göze alamam. Bu meseleyle mücadele etmek zorundayım... *Şimdi* mücadele ediyorum.' Koltuğumdan kalktım; her tarafımın tutulduğunu hissettim. Utandırıcı sessizliği bozmak için, rahat bir tavırla 'Vaktin bu kadar geç olduğunu fark etmemişim,' demek geldi aklıma. 'Bütün bunlardan sıkılmışsındır,' dedi kabaca; 'açıkçası' –şapkasını aramaya başladı– 'ben de sıkıldım.'

"Eh! Bu eşsiz teklifi reddetmişti. Uzattığım yardım elini vurup yana itmişti; artık gitmeye hazırdı ve parmaklığın ardındaki gece onu hiç kımıldamadan, av olarak gözüne kestirmişçesine beklemekteydi sanki. Jim'in sesini duydum. 'Ah! İşte burada!' Şapkasını bulmuştu. Birkaç saniye rüzgârda öylece durduk. 'Şeyden sonra ne yapacaksın? Şeyden...' diye çok alçak sesle sordum. 'Kariyerim biter herhalde,' diye huysuzca mırıldandı. Kendimi az çok toplamıştım ve huysuzluğuna aldırmamaya karar verdim. 'Lütfen unutma,' dedim, 'gitmenden önce seninle tekrar görüşmeyi çok isterim.' 'Görüşmemen için sebep göremiyorum. Canına yandığımın mahkemesi beni görünmez kılacak değil ya,' dedi büyük bir hınçla... 'Kılsa keşke, ama hiç şansım yok.' Sonra tam giderken korkunç bir şekilde, kararsızca kekeleyip hareket ettiğini, berbat bir tereddüt gösterisi sergilediğini gördüm. Tanrı onu... beni bağışlasın! Geniş hayal gücü yüzünden, el sıkışmakta zorlanacağımı sanmıştı. Anlatılamayacak kadar korkunç bir durumdu. Sanırım ona birden bağırdım, uçuruma düşmek üzere olan bir adama bağırırcasına bağırdım; seslerimizi yükselttiğimizi hatırlıyorum, sefilce sırıtıyordu, elimi ezercesine sıktı, huzursuzca güldü. Mum söndü ve sonunda

o faslı atlatırken karanlıkta bir inilti duydum. Jim bir şekilde uzaklaşmıştı. Gece onu yuttu. Jim korkunç bir şekilde toydu. Korkunçtu. Hızla hareket eden çizmelerinin çakıl taşlarını ezdiğini işittim. Koşuyordu. Resmen koşuyordu, gidecek hiçbir yeri yoktu. Üstelik daha yirmi dört yaşında bile değildi.[61]"

61 Romanın seri halinde yayınlanan versiyonunda Jim'in yaşı daha büyüktür: "Daha yirmi altı yaşında bile değildi." (*Blackwood* dergisi, Mart 1900.)

14. Bölüm

"Biraz uyudum, alelacele kahvaltı yaptım ve biraz tereddütten sonra, o sabah erkenden gemime yapacağım ziyareti iptal ettim. Aslında büyük bir hata yapmıştım, çünkü ikinci kaptanım gayet mükemmel bir insan olsa da o kadar vesveseliydi ki, karısından beklediği zamanda mektup almasa hiddetten ve kıskançlıktan deliye döner, işine hiç odaklanamaz, bütün çalışanlarla tartışır veya kamarasında ağlar ya da öyle sinirli davranırdı ki tayfayı neredeyse isyan çıkaracak hale getirirdi. Buna asla bir açıklama bulamamıştım: on üç yıldır evliydiler; karısını bir kez görmüştüm ve açıkçası o kadar çirkin bir kadın yüzünden günaha girecek kadar yalnız bir erkek hayal edemiyordum. Bu fikrimi zavallı Selvin'e açmamakla iyi mi ettim bilmiyorum; adamcağız zaten kendi hayatını cehenneme çeviriyordu, ben de acısını dolaylı olarak çekiyordum, ama hiç kuşkusuz sahte olan bir çeşit kibarlık beni engelliyordu. Denizcilerin evlilik ilişkileri ilginç bir konudur ve size bazı örnekler... Ama şimdi bunun ne yeri ne de zamanı; konumuz Jim ve o bekârdı. Hayal gücünün körüklediği vicdanı veya gururu, gençliğinin belalı yoldaşları olan bütün abartılı hayaletlerle haşin gölgeler onun idam kütüğünden kaçmasına izin vermiyorlarsa, böyle yoldaşlara elbette ki sahip olmayan ben mutlaka gidip onun kellesinin uçurulmasını görecektim. Mahkemeye yürüyerek gittim. Et-

kilenmeyi ya da zihinsel bir kazanım elde etmeyi, ilgi duymayı, hatta korkmayı pek beklemiyordum... Gerçi insanın arada sırada ödünün kopması faydalıdır, disipline girmesini sağlar. Ama içimin o kadar kararmasını beklememiştim. Jim'e verilen cezanın öfkelendirici tarafı, ortamdaki soğukluk ve fesatlıktı. Suçun gerçek anlamı, insan topluluğuna ihanet edilmesidir ve bu açıdan bakıldığında Jim adi bir hain değildi, ama sinsice idam edilmişti. Darağacına çıkarılmamıştı, gözleri kızıl bezle bağlanmamıştı (Tower Tepesi'nde kızıl bez kullanılıyor muydu? Kullanılması gerekirdi), suçu karşısında dehşete kapılan ve kaderine üzülüp ağlayan huşulu bir kalabalık yoktu... İç karartıcı bir intikam havası yoktu. Yürürken güneş ışıl ışıldı, avutucu olmayacak kadar tutkulu bir aydınlıktı, sokaklar kırık bir kaleydoskop misali karmakarışık renk parçalarıyla doluydu: sarılar, yeşiller, maviler, göz kamaştırıcı beyazlar, örtülmemiş bir omzun kahverengi çıplaklığı, kırmızı tenteli bir öküz arabası, bağcıklı tozlu botlarıyla ve marş adımlarıyla yürüyen esmer kafalı ve haki vücutlu yerli piyadelerden oluşma bir bölük, üstüne küçük gelen koyu bir üniforma giyip rugan kemer takmış ve başını kaldırıp bana sanki göç eden ruhu öngörülmemiş bir –nasıl derler; avatar– enkarnasyon yüzünden müthiş acılar çekermişçesine zavallı Doğulu gözleriyle bakan bir yerli polis. Avludaki tek ağacın gölgesinde, saldırı davasıyla ilgisi olan köylüler pitoresk bir grup halinde oturuyorlardı; o sahne bir Doğu gezileri kitabındaki renkli bir kamp kromolitografisine[62] benziyordu. Bir tek arka plandaki olmazsa olmaz duman ve sürü halinde otlayan hayvanlar eksikti. Gerideki, ağaçtan daha yüksek olan boş, sarı duvar ışığı yansıtıyordu. Mahkeme salonu iç karartıcıydı, genişlemiş gibiydi. İlerideki loş kısımda punkahlar öne arkaya, öne arkaya sallanıp duruyorlardı. Boş sıraların arasında, sofu gibi meditasyona dalmışçasına kımıldamadan du-

62 Baskı alanının mürekkebe duyarlı ve resimsiz kalacak alanın mürekkep geçirmez hale getirildiği metal ya da taş bir yüzeyin kullanıldığı bir baskı yöntemi olan litografyayla elde edilen renkli resim.

ran, çıplak duvarlara kıyasla küçücük görünen çarşaflı figürler yer yer görülüyordu. Dayak yemiş kişi, kafası tıraşlı, tombul bağrının yarısı açık ve burun kemiğinin üstünde parlak sarı bir kast işareti bulunan obez, çikolata renkli davacı, kibirli bir hareketsizlikle oturmaktaydı; sadece loşlukta kımıldayan gözleri ışıldıyordu ve soludukça burun delikleri hızla açılıp kapanıyordu. Brierly bütün geceyi bir atletizm pistinde koşarak geçirmişçesine, başını kaldırıp bakmadan koltuğuna çöktü. Sofu yelkenli gemi kaptanı heyecanlı görünüyor ve huzursuzca hareket ediyordu; sanki kalkıp da hepimizi içtenlikle duaya ve tövbeye davet etmemek için kendini zor tutmaktaydı. Yargıcın özenle yatırılmış saçının altındaki, derisi son derece solgun olan kafası, yıkanıp saçı tarandıktan sonra yatağa oturtulmuş umutsuz bir hastanın kafası gibiydi. Çiçek vazosunu –içinde, uzun saplarında birkaç pembe gonca açılmış bir demet erguvan çiçeği vardı– yana itti ve uzun, mavimtırak bir kâğıdı iki eliyle tutarak göz gezdirdi, ön kollarını masanın kenarına yasladı ve tonlamasız, net ve umursamaz, yüksek bir sesle okumaya başladı.

"Tanrı aşkına! Darağaçlarından ve kesik kellelerden bahsederek saçmalasam da sizi temin ederim ki kelle uçurulmasından çok daha berbattı. Bütün bunlarda ağır, iç karartıcı bir nihailik havası vardı; baltanın inişinden sonra dinlenmeyi ve güvende olmayı ummak bile o ortamda mümkün değildi. Bu işlemler bir idam hükmünün soğuk intikamcılığına, sürgün hükmünün zalimliğine her bakımdan sahipti. O sabah gözüme öyle göründü... Şimdi bile, o sıradan olayın abartılı yorumunda inkâr edilemez bir gerçeklik payı bulur gibiyim. O sırada bunu ne kadar yoğun hissettiğimi tahmin edersiniz. Belki de nihailiği bir türlü kabullenemeyişimin sebebi buydu. O mesele hep aklımdaydı, ona dair yorumları dinlemeye hep hevesliydim, sanki pratikte halledilmemiş gibi: bireysel görüşleri... uluslararası görüşleri... Tanrı aşkına! Mesela o Fransızınkini. Kendi ülkesinin kanununu makine gibi tutkusuzca ve net bir söyleyişle okuyordu; makineler konuşabilse-

ler sesleri öyle çıkardı. Yargıcın başının yarısı kâğıdın ardında gizliydi, alnı kaymaktaşı gibiydi.

"Mahkemede çeşitli sorular soruldu. Birincisi, geminin denizde yolculuk etmeye her açıdan uygun olup olmadığıydı. Mahkeme uygun olmadığına karar verdi. Hatırladığım kadarıyla sonraki soru, kaza sırasında geminin uygun şekilde ve denizcilik becerileriyle kullanılıp kullanılmadığıydı. Nedense buna olumlu yanıt verdiler, sonra da kazanın sebebini tam olarak gösterecek bir kanıt bulunmadığını söylediler. Yüzen bir gemi enkazına çarpılmıştı muhtemelen. Ben şahsen o sıralar çıralık çam yüklü bir Norveç barkasının denizde kaybolduğunu anımsadım, hem de tam fırtınada ters dönüp aylarca o şekilde yüzecek türden bir gemiydi... karanlıkta öldürecek gemiler arayan bir çeşit deniz hortlağı. Denizlerde karşılaşılabilecek her türlü belanın, sislerin, buzdağlarının, fesat ölü gemilerin ve insana vampir gibi yapışıp tüm gücünü, ruhunu ve hatta umudunu bile tüketen ve geride sadece posası kalmış gibi hissettiren uzun, sinsi kasırgaların cirit attığı Kuzey Atlantik'te böyle gezgin cesetlere sık rastlanır. Ama orada –o denizlerde– böyle bir olay fesat bir tanrının özel müdahalesine benzeyecek kadar nadirdi ve amaç bir buharcının öldürülmesi ve Jim'in başına ölümden de beter bir felaket getirilmesi değilse, tamamen anlamsız bir kötülük gibi görünüyordu. Aklıma gelen bu bakış açısı dikkatimi dağıttı. Bir süre boyunca, yargıcın sesini duysam da söylediklerini anlamadım; ama birden sözleri netleşti. 'Belirgin görevlerini tamamen göz ardı ederek,' dedi. Bir sonraki cümleyi bir şekilde kaçırdım ve sonra, 'Kendilerine emanet edilmiş can ve malları tehlike anında terk ettiler,' diye tonlamasızca devam eden ses kesildi. Beyaz alnın altındaki bir çift göz, kâğıdın üstünden karanlık bir bakış attı. Hemen Jim'e, ortadan kaybolmasını beklercesine baktım. Hiç kımıldamıyordu, ama oradaydı. Pembe, sarışın ve son derece dikkatli bir şekilde oturmaktaydı. 'Dolayısıyla...' diye söze başladı ses vurguyla. Jim ağzını aralayarak bakmak-

ta, kürsünün ardındaki adamı can kulağıyla dinlemekteydi. Punkah'ların esintisinin hissedildiği dinginlikte yargıcın sözleri duyuluyordu ve bu sözlerin Jim'deki etkisini seyrederken, resmi dili ancak kesik kesik işitiyordum. 'Mahkeme... Gustav Falanca... kaptan... Almanya vatandaşı... James Filanca... ikinci kaptan... sertifikaları iptal edilmiştir.' Sessizlik çöktü. Yargıç kâğıdı bırakmıştı ve yana eğilip koltuğunun kolçağına yaslanarak Brierly ile rahat bir tavırla konuşmaya başladı. İnsanlar çıkmaya başladılar; başkalarıysa ite kaka içeri giriyorlardı ve ben de kapıya yöneldim. Dışarıda kımıldamadan durdum ve Jim bahçe kapısına gitmek üzere yanımdan geçerken kolundan tutup onu durdurdum. Bana sanki halinin sorumlusu benmişim gibi öyle bir baktı ki bocaladım; sanki hayattaki tüm kötülüklerin temsilcisiymişim gibi baktı. 'Bitti,' diye kekeledim. 'Evet,' dedi boğuk bir sesle, 've artık hiç kimse[63]...' Kolunu çekip kurtardı. Uzaklaşan sırtını seyrettim. Uzun bir sokaktı, dolayısıyla Jim'i bir süre daha gördüm. Oldukça yavaş ve biraz paytak paytak yürüyordu, düz yürümekte zorlanır gibiydi. Onu gözden kaybetmeden hemen önce hafifçe tökezlediğini görür gibi oldum.

"'Yetişin! Adam denize düştü,' dedi kalın bir ses arkamdan. Dönünce, uzaktan tanıdığım Batı Avustralyalı bir adamı gördüm, adı Chester'dı.[64] O da Jim'in arkasından bakmıştı. Bağrı son derece geniş bir adamdı, maun rengi ve kaba hatlı yüzü sinekkaydı tıraşlıydı, saçı demir grisiydi ve üst dudağındaki gür bıyığının kılları kalındı. Sanırım inci avcılığı, define arayıcılığı, tacirlik ve balina avcılığı yapmıştı; söylediğine göre korsanlık hariç denizde bir adamın yapabileceği her şeyi yapmıştı. Aslında av sahası Pasifik'in kuzeyi ve güneyiydi; ama satın alacak ucuz bir vapur bulmak için ta buralara kadar gelmişti. Geçenlerde bir yerlerde bir guano[65] adası keşfet-

63 Evlilik seremonisinin sözleriyle alay ediliyor.

64 Chester'la Robinson o sıralar Avustralya sularında tanınan denizcilerdi.

65 Deniz kuşu gübresi.

mişti –söylediğine göre–, ama adanın etrafı tehlikeliydi ve oraya demir atmak en hafif tabirle emniyetsizdi. 'Altın madeni gibi,' diye haykırırdı. 'Walpole Resifi'nin[66] tam ortasındaysa ve kırk kulaçtan az herhangi bir yerine demir atılamıyorsa ne olmuş yani? Fırtınalar da var. Ama birinci sınıf bir yer. Altın madeni gibi... hatta daha iyi! Ama kimse oraya gitmek istemiyor. Oraya gidecek bir kaptan ya da gemi sahibi bulamıyorum. Bu yüzden o canım maddeyi bizzat taşımaya karar verdim.' Vapur aramasının sebebi buydu ve o sıralar doksan beygir gücünde, eski, döküntü bir brik için bir Parsi firmasıyla sıkı pazarlığa giriştiğini biliyordum. Defalarca karşılaşıp sohbet etmiştik. Jim'in ardından ukalaca baktı. 'Çok mu üzülmüş?' diye sordu horgörüyle. 'Oldukça,' dedim. 'Öyleyse işe yaramazın tekiymiş,' diye fikrini söyledi. 'Neden üzülüyor ki? Altı üstü bir parça eşek derisi. Kimseyi adam etmez. Her şeyi olduğu gibi görmek gerek... yoksa baştan pes et daha iyi. Bu dünyada hiçbir yere gelemezsin. Bana baksana. Hiçbir şeye üzülmemekte ustalaştım.' 'Evet,' dedim, 'sen her şeyi olduğu gibi görüyorsun.' 'Keşke ortağımın benimle geldiğini görebilsem, görmek istediğim bu,' dedi. 'Ortağımı tanır mısın? Yaşlı Robinson'u?[67] Evet, o Robinson. *Tanımıyor* musun? Meşhur Robinson. Zamanında şimdiki zamane gençlerinin hepsinden daha fazla afyon taşıyıp fok avlamış. Alaska'da fok uskunalarına binermiş; orada sis o kadar yoğun oluyormuş ki insanları birbirinden ancak Yüce Tanrı ayırt edebiliyormuş. Tanrı'nın cezası Robinson. İşte o adam. Şu guano meselesinde ortağız. Hayatının en büyük fırsatını yakaladı.' Dudaklarını kulağıma yasladı. 'Yamyam?[68] Şey, ona bu lakabı yıllar önce takmışlar. O öyküyü hatırlar mısın? Stewart

66 Güneybatı Pasifik'teki resifler.

67 Bkz. 64. dipnot.

68 Conrad yamyamlık konusuna başka yerlerde değinir (19. yüzyıl denizcilik öykülerinde sık işlenen bir temaydı): bkz. *Heart of Darkness* ve "Falk".

Adası'nın[69] batı tarafında bir gemi kaza yapmıştı; evet, yedisi kıyıya çıkmışlar ve anlaşılan birbirleriyle pek geçinememişler. Bazı insanlar çok huysuz oluyor... krizleri fırsata dönüştürmeyi bilmiyorlar... her şeyi olduğu gibi görmüyorlar... *Olduğu* gibi evlat! Bunun sonucunda ne oluyor peki? Bariz! Bela, bela; kafalarına vuruluveriyor büyük ihtimalle ve hak ediyorlar da. Öyle tiplerin en çok cesetleri işe yarar. Söylediklerine göre Majesteleri'nin gemisi *Wolverine*'in bir kayığı Robinson'u bulduğunda adam esmer su yosunlarının üstünde anadan doğma diz çökmüş halde ilahi okuyormuş; o sırada hafif bir kar yağışı varmış. Kayığın kıyıya kürek mesafesi kalana kadar yaklaşmasını bekledikten sonra kalkıp kaçmış. Kayaların üstünde bir saat peşinden koşmuşlar; sonunda bir denizcinin fırlattığı taş şans eseri kulağının arkasına isabet edip onu bayıltmış. Adada tek başına mıymış? Elbette. Ama fok uskunalarının öyküsü gibi bu da; o öykünün ne kadarı doğru, ne kadarı yanlış, ancak Tanrı bilir. Filikadakiler pek araştırmamışlar. Onu bir subay peleriniyle sarmalayıp ellerinden geldiğince çabucak götürmüşler; gece çökmekteymiş, hava bozacak gibiymiş ve gemi beş dakikada bir top atışıyla yerini belli ediyormuş. Üç hafta sonra Robinson eski haline dönmüş. Kıyıda söylenenlere kulak asmamış; çenesini sımsıkı kapalı tutup insanların ciyaklamalarına izin vermiş. Gemisini ve varını yoğunu kaybetmek ona yetmiş zaten, hakkında söylenen kötü sözlere aldırmamış. İşte tam aradığım adam.' Kolunu kaldırıp sokaktaki birine işaret çaktı. 'Biraz parası var, o yüzden ortağım olmasına izin verdim. Mecburdum! Öyle bir keşfi ziyan etmek günah olurdu ve meteliksizdim. Hoşuma gitmedi; ama durumu olduğu gibi görebiliyordum ve paylaşmaya *mecbursam* –diye düşündüm– Robinson'la paylaşırım. O kahvaltı yaparken otelden çıkıp mahkemeye geldim, çünkü bir fikrim var... Ah! Günaydın Kaptan Robinson... Bu arkadaşım, Kaptan Robinson.'

---

69 Yeni Zelanda'nın üçüncü büyük adası; güneybatı Pasifik'te, South Adası'nın güney ucunun ilerisindedir.

"Beyaz, kaba pamuklu kumaştan takım elbise giymiş, yaşlılıktan titreyen kafasına yeşil kenarlı güneş şapkası geçirmiş, saygın görünüşlü, bir deri bir kemik, yaşlı bir adam sokağı ayaklarını sürüyerek, koşar adım geçip yanımıza geldi ve ellerini bir şemsiyenin sapına yaslayarak durdu. İçinde kehribar rengi kıllar seçilen beyaz, gür sakalı karnına kadar iniyordu. Buruşuk gözkapaklarını şaşkınca kırpıştırarak bana baktı. 'Nasılsınız? Nasılsınız?' dedi dostça, cırlak bir sesle ve sendeledi. 'Biraz sağırdır,' dedi Chester çaktırmadan. 'Ucuz bir vapur bulmak için onu neredeyse on bin kilometre öteden mi getirdin?' diye sordum. Chester son derece enerjik bir edayla 'Onu görür görmez, iki misli daha uzağa bile götürebileceğimi anladım,' dedi. 'O vapur sayesinde köşeyi döneceğiz dostum. Koca Avustralya adalarındaki bütün kaptanlarla gemi sahiplerinin lanet olası salaklar olmaları benim suçum mu? Bir keresinde Auckland'deki[70] bir adamla üç saat konuştum. "Bir gemi gönder," dedim, "bir gemi gönder. İlk yükün yarısını sana veririm, bedavaya... sırf iyi bir başlangıç yapmak adına." "Yeryüzünde gemi gönderecek başka yer kalmasa bile kabul etmem," dedi. Geri zekâlının tekiydi tabii. Kayalar varmış, akıntılar varmış, demir atacak yer yokmuş, o sarp kayalıklara tırmanılmazmış, sigorta şirketleri riski göze almazmış, üç yıldan önce parasını geri alamazmış. Geri zekâlı! Karşısında bir diz çökmediğim kaldı. "Ama durumu olduğu gibi görsene," dedim. "Kayaları, fırtınaları filan boşver. Durumu olduğu gibi gör. Orada guano var, Queensland'li[71] şeker ekicileri kapışır... Daha limanda birbirlerine girerler diyorum sana." Ama salak işte, ne yapacaksın? "Yine şaka yapıyorsun Chester," dedi... Şakaymış! Neredeyse ağlayacaktım. Kaptan Robinson'a sor... Bir gemi sahibi daha vardı... Wellington'da, beyaz yelekli şişman bir

70 Yeni Zelanda'nın başlıca liman şehri.

71 Kuzeydoğu Avustralya'da bir eyalet.

adam; beni dolandırıcı filan sandı. "Ne tür bir gerzek aradığını bilmiyorum," dedi, "ama şu an meşgulüm. İyi sabahlar." Onu tuttuğum gibi ofisinin penceresinden dışarı atmak istedim. Ama yapmadım. Papaz gibi kibardım. "Bir düşün," dedim. "*Lütfen* bir düşün. Yarın gelirim." Homurdanarak "bütün gün dışarıda olacağını" söyledi. Merdivende sinirden kafamı duvara vurmak istedim. Kaptan Robinson sana anlatabilir. O canım maddenin güneşin altında harcandığını düşünmek korkunçtu. Şekerkamışlarına öyle bir boy attırırdı ki... Queensland'liler köşeyi dönerdi! Son olarak şansımı denemeye gittiğim Brisbane'de de bana bir delinin ismini verdiler. Sersemler! Karşıma çıkan tek aklı başında adam, beni gezdiren arabacıydı. Çökmüş bir adama benziyordu. Hey! Kaptan Robinson! Brisbane'deki arabacımdan bahsetmiştim sana... hatırlıyor musun? Herif çok akıllıydı. Her şeyi görüveriyordu. Onunla konuşmak gerçekten keyifliydi. Bir akşam, gemi sahipleriyle berbat bir gün geçirdikten sonra kendimi o kadar kötü hissediyordum ki "Kafayı çekmeliyim," dedim, "haydi gel, kafayı çekmezsem delireceğim." "Tam adamına söyledin," dedi; "haydi gidelim." O olmasa ne yapardım bilmiyorum. Hey! Kaptan Robinson.'

"Ortağının kaburgalarını dürttü. 'He he he!' diye gülen yaşlı adam sokağa amaçsızca bakındıktan sonra hüzünlü, uçuk gözbebekleriyle bana şüpheyle baktı... 'He he he!' Şemsiyeye biraz daha yaslanıp yere baktı. Defalarca kaçmaya çalışmıştım elbette, ama Chester her seferinde beni paltomdan tutarak durduruvermişti. 'Bir dakika. Aklıma bir fikir geldi.' 'Neymiş o canına yandığımın fikri?' diye patladım sonunda. 'Sizinle geleceğimi sanıyorsan...' 'Hayır, hayır evlat. İstesen bile artık çok geç. Bir vapur bulduk bile.' 'Bir vapur hayaleti bulmuşsunuz,' dedim. 'Başlangıç için idare eder... müşkülpesent insanlardan değiliz. Değil mi Kaptan Robinson?' Yaşlı adam gözlerini kaldırmadan 'Tabii! Tabii! Tabii!' diye cırladı ve ihtiyarlıktan titreyen kafasını kararlılıkla sallama-

ya başladı. Chester çoktan gözden kaybolmuş olan Jim'in yürümüş olduğu sokağı başıyla göstererek 'Şu genç adamı tanıyorsun galiba,' dedi. 'Dün gece Malabar'da seninle yemek yemiş... öyle duydum.'

"Bunun doğru olduğunu söyledim; kendisinin de güzel ve kaliteli yaşamayı sevdiğini, ama şimdilik her kuruşunu biriktirmek zorunda olduğunu –'Ne kadar paramız olursa o kadar iyi! Değil mi Kaptan Robinson?'– söyledikten sonra omuzlarını kaldırıp nemli sakalını sıvazladı; meşhur Robinson ise yanında öksürüp duruyordu, şemsiyenin sapına sımsıkı tutunmuştu ve yaşlı kemikleri her an dağılıverecek gibiydi. Chester çaktırmadan 'Anlarsın ya, bütün para bu morukta,' diye fısıldadı. 'Ben projeyi toparlamaya çalışırken sıfırı tükettim. Ama bekle hele, bekle hele. Köşeyi dönmeme az kaldı.' Birden sergilediğim sabırsızlık belirtilerine çok şaşırmış gibiydi. 'Yapma ama!' diye haykırdı. 'Ben sana volilerin en büyüğünden bahsediyorum, sense kalkmış...' 'Bir randevum var,' diye yalvardım kibarca. 'Ne olmuş yani?' diye sordu gerçekten şaşırarak. 'Biraz ertele.' 'Şimdi öyle yapıyorum zaten,' dedim; 'bana ne istediğini söylemeyecek misin?' 'Onun gibi yirmi otel satın alabilirim,' diye homurdandı kendi kendine; 'hem de içlerinde kalan bütün salaklarla birlikte. Yirmi otel.' Kurnazca başını kaldırdı. 'O genç adamı istiyorum.' 'Anlamadım,' dedim. Chester çabucak ve özgüvenle 'İşe yaramazın teki, değil mi?' diye sordu. 'Bilmem,' dedim. 'Üzüldüğünü sen söyledin,' diye itiraz etti Chester. 'Doğrusu bence insan... Her neyse, çok becerikli olamaz; ama anlarsın ya, adam arıyorum ve elimde ona uygun bir iş var. Onu benim adada çalıştıracağım.' Hararetle kafa salladı. 'Oraya kırk amele götüreceğim. Gerekirse zorla götürürüm. Ah! İyi davranacağım ama: ahşap baraka, oluklu sacdan çatı... Hobart'taki bir tanıdığım bana altı aylık senet karşılığında materyalleri verecek. Kesinlikle. Çok iyi davranacağım. Sonra su vereceğim. Bana güvenip altı tane ikinci el demir su deposu

verecek birini bulmam gerek. Yağmur suyunu toplayacağım, ha? O genç adam sorumlu olsun. Amelelerin şefi olsun. İyi fikir, değil mi? Ne dersin?' 'Walpole'a bazen bir sene yağmur yağmaz,' dedim; gülemeyecek kadar şaşırmıştım. Dudağını ısırdı; canı sıkılmış gibiydi. 'Aman, neyse, bir çaresine bakarım artık... Belki gemiyle su taşırım. Boşver! Mesele o değil.'

"Bir şey demedim. Birden zihnimde bir görüntü canlanmıştı; Jim gölgesiz bir kayalığa tünemişti, dizlerine kadar guanoya batmıştı, kulaklarında deniz kuşlarının çığlıkları vardı, tepesinde parlak güneş asılıydı; göz alabildiğine uzanan bomboş gökyüzüyle bomboş okyanus, sıcakta titreşiyordu. 'Can düşmanıma bile öyle bir şeyi tavsiye etmem...' diye söze başladım. 'Senin neyin var yahu?' diye haykırdı Chester. 'Ona iyi para vereceğim... yani para kazanmaya başlar başlamaz tabii. Çok kolay iş. Bir şey yapmayacak ki; kemerine iki tane altıpatlar takacak... Kırk ameleden korkacak değil ya... İki tane altıpatlar taşıyacak ve silahlı tek adam o olacak! Göründüğünden çok daha kolay. Onu ikna etmeme yardımcı olmanı istiyorum.' 'Hayır!' diye bağırdım. Yaşlı Robinson bir an sulu gözlerini kaldırdı; Chester bana yoğun bir horgörüyle baktı. 'Yardımcı olmayacaksın yani?' dedi yavaşça. Sanki birini öldürmesine yardım etmemi istemiş gibi öfkeyle 'Tabii ki hayır,' diye karşılık verdim; 'zaten kabul etmeyeceğine eminim. Zor durumda olabilir, ama bildiğim kadarıyla zırdeli değil.' 'İşe yaramazın teki,' diye yüksek sesle düşündü Chester. 'Tam bana göre. Durumu olduğu gibi görebilsen, bu işin tam ona göre olduğunu anlardın. Ayrıca... Eline geçebilecek en güzel, en garantili fırsat bu!' Birden sinirlendi. 'Birini bulmam şart. O kadar!' Tepindi ve sevimsizce gülümsedi. 'Neyse, ona adanın ayaklarının altında batmayacağını garanti edebilirim... Tahminimce o konuda biraz hassastır.' 'İyi sabahlar,' diye kestirip attım. Bana sanki anlaşılmaz bir budalaymışım gibi baktı... Yaşlı

adamın kulağına 'Gitmeliyiz Kaptan Robinson,' diye haykırdı birden, 'Parsi'ler anlaşmayı tamamlamamızı bekliyorlar.' Ortağını koltuk altından sımsıkı tuttu, döndürdü ve beklenmedik bir şekilde başını geriye çevirerek bana sırıttı. Tepemi attıran bir tavır ve ses tonuyla. 'Ona iyilik yapmaya çalışıyordum,' dedi. 'Onun adına konuşayım... Sağol, ama kalsın,' diye karşılık verdim. 'Ah! Cin gibisin,' dedi alaycı bir gülümseyişle, 'ama diğerlerinden farkın yok. Burnun havalarda. Bakalım *sen* onunla neler yapacaksın.' 'Bir şey yapmak istediğim yok.' 'Yok mu?' dedi tükürük saçarak; gri bıyığı öfkeyle titrerken, yanında kötü şöhretli Robinson sırtı bana dönük halde, yıpranmış bir araba atı gibi sabırla ve kımıldamadan, şemsiyesine yaslanarak durmaktaydı. 'Ben guano adası bulmadım,' dedim. 'Bence seni elinden tutup götürseler bile öyle bir adayı tanımazsın,' diye karşılık verdi hemen; 've bu dünyada bir şeyden faydalanabilmek için önce onu görmen gerekir. Tamamen görebilmen gerekir.' 'Başkalarına gösterebilmek de gerekir,' diye imada bulundum, yanında iki büklüm duran ihtiyarın sırtına göz atarak. Chester burnundan soludu. 'Onun gözlerinde sorun yok, merak etme. Aptal değil o.' 'Tabii ki değil!' dedim. Yaşlı adamın şapkasının kenarının altından, bir çeşit kabadayıca hürmetle 'Gelin Kaptan Robinson,' diye bağırdı; Tanrı'nın cezası hafifçe sıçrayarak boyun eğdi. Vapur hayaleti onları beklemekteydi, o güzel adadaysa bir servet yatıyordu! Tuhaf bir çift Argonot'tular.[72] Chester ağır ağır yürüyordu, şıktı, iri yarıydı ve fatih tavırlıydı; diğeriyse uzun boyluydu, çökmüştü, halsizdi ve onun koluna girmişti, bacakları incecikti, ayaklarını sürüye sürüye, âcizce bir telaşla yürümekteydi."

72 Yunan mitolojisinden: Jason'la birlikte altın postun peşine düşen kahramanlar. 1849'da Kaliforniya'daki altına hücum furyasına katılan insanlara da bu isim verilirdi.

15. Bölüm

"Jim'i aramaya hemen çıkmayışımın tek sebebi gerçekten de savsaklayamayacağım bir randevumun olmasıydı. Sonra acentamın ofisindeyken talihsizlik eseri, Madagaskar'dan yeni gelmiş bir adam muhteşem iş planını anlatarak beni esir etti. Planı sığırlarla, fişeklerle ve Prens Ravonalo diye biriyle ilgiliydi; ama meselenin can alıcı noktası bir amiralin, galiba Amiral Pierre'in salaklığıydı. Her şey bununla ilgiliydi ve herif canla başla konuşuyordu. Pörtlek gözleri balık gözü gibi parlıyordu, alnı yumru yumruydu ve uzun saçını ayırmadan geriye taramıştı. Muzafferce tekrarlayıp durduğu bir söz vardı: 'Hep derim, minimum riskle maksimum kazanç. Nasıl ama?' Başımı ağrıttı, kahvaltımı berbat etti, ama beni bir türlü rahat bırakmadı; ondan kurtulur kurtulmaz dosdoğru sahile gittim. Jim'in rıhtım parmaklığına yaslanmış durduğunu gördüm. Yanı başında beş anna[73] için tartışan üç yerli kayıkçı epey tantana yapıyorlardı. Jim geldiğimi duymadı, ama parmağımla hafifçe dokunur dokunmaz zemberekten boşanmışçasına dönüverdi. 'Bakınıyordum,' diye kekeledi. Ne dediğimi pek hatırlamıyorum, ama sorun çıkarmadan benimle otele geldi.

"Beni uslu bir çocuk gibi, itaatkârca takip ediyordu; hiç taşkınlık yapmıyordu, sanki gelip de onu götürmemi bekle-

73 Rupi'nin on altıda biri değerinde Hint parası.

mişti. Uysallığına bu kadar şaşırmam yersizdi aslında. Kimine kocaman, kimineyse hardal tohumundan küçük görünen bu yuvarlak dünyada –nasıl desem– sığınabileceği hiçbir yer yoktu. İşte bu! Sığınabileceği... yalnızlığıyla baş başa kalabileceği... Yanımda çok sakince yürüyerek etrafa bakınıyordu; bir keresinde başını çevirip, siyah yüzünde antrasit gibi ipeksi parıltılar seçilen, uzun kuyruklu ceketle sarımtırak pantolon giymiş bir Sidiboy[74] itfaiyeciye baktı. Ancak herhangi bir şey gördüğünden, hatta varlığımın sürekli farkında olduğundan bile şüpheliyim; çünkü onu sağa sola çekiştirmesem, duvar gibi bir engele çarpana dek dosdoğru yürürdü sanırım. Onu yatak odama soktum ve hemen mektup yazmak için oturdum. Burası dünyadaki, evrenin geri kalanıyla uğraşmak zorunda kalmadan kendisiyle hesaplaşabileceği tek yerdi (belki Walpole Resifi hariç, ama orada buradaki kadar rahat edemezdi). O kahrolası mesele onu görünmez kılmasa da –kendi tabiriyle–, görünmezmiş gibi davrandım. Sandalyeme oturur oturmaz yazı masama ortaçağ kâtibi gibi eğildim ve kalemi tutan elimin hareketleri hariç çıt çıkarmayarak, kaygılı bir sessizliğe büründüm. Korktum diyemem; ama odada tehlikeli bir şey varmış da ilk hareketimde üstüme saldıracakmış gibi kımıldamadan duruyordum. Oda pek geniş sayılmazdı... O yatak odalarını bilirsiniz... bir çeşit sayvanlı karyola, iki üç sandalye, üstünde yazdığım masa, çıplak bir döşeme... Bir cam kapı yukarıdaki verandaya açılıyordu ve Jim, kendisiyle baş başa kalmaya alışmakta zorlanarak, oraya dönük halde durmaktaydı. Alacakaranlık çöktü; olabildiğince az hareket ederek ve yasadışı bir iş yaparcasına ihtiyatla mum yaktım. Jim'in çok zorlandığı kesindi ve açıkçası ben de o kadar zorlandım ki, cehennemin dibine veya en azından Walpole Resifi'ne gitmesini istediğim oldu. Sonuçta belki de Chester'ın böyle bir felaketle başa çıkabilecek bir adam olduğunu düşündüm bir iki kez. O tuhaf idealist, bu

74 Afrika kökenli uşak.

felaketten faydalanmanın bir yolunu hemen, hiç şaşmadan bulmuştu. Belki de, hayal gücü daha kıt insanlara gizemli ya da tamamen umutsuzluk verici gelen şeylerin gerçek doğasını cidden görebiliyordu. Durmadan yazdım; muhatabıma tüm gecikmiş borçlarımı ödedikten sonra, benden önemsiz dedikodular içeren bir mektup almayı beklemek için hiçbir sebepleri bulunmayan kişilere yazmaya geçtim. Arada sırada çaktırmadan yan gözle bakıyordum. Jim olduğu yerde durmaktaydı, ama sırtı spazm geçirircesine titriyordu; omuzları durup dururken kalkıveriyordu. Mücadele ediyordu, mücadele ediyordu; en çok da nefes almak için, anlaşılan... Mumun düz alevinin tek bir tarafta oluşturduğu devasa gölgeler kasvetli bir bilince sahipti sanki; kaçamak bakışlarım hareketsiz mobilyalarda bir dikkat algılıyordu. Hararetle yazarken hayal gücüm harekete geçmişti ve her ne kadar bir an kalemimi durdurduğumda odaya tamamen sessizlik ve sakinlik çökse de, şiddetli ve tehditkâr bir kargaşa oluşmuş, örneğin denizde kasırga kopmuşçasına çok rahatsız oldum ve düşüncelerimi toplayamadım. Bazılarınız ne demek istediğimi anlayabilirsiniz... Bir çeşit korku hissiyle birlikte gelen o kaygı, huzursuzluk ve sinirlilik karışımı; kabullenmesi hoş olmasa da, insanın direncini özel bir şekilde artırır. Jim'in hislerinin stresine katlanmanın meziyet olduğunu söylemiyorum; mektuplara sığınabiliyordum, gerekirse yabancılara bile yazabilirdim. Birden, yeni bir kâğıt alırken, hafif bir ses duydum, ki o loş odaya birlikte kapandığımızdan beri duyduğum ilk sesti. Başımı kaldırmadan, yazmayı keserek öylece durdum. Hastaların başında bekleyen kişilerin geceleyin acılı bir bedenden, bezgin bir ruhtan gelen böyle hafif sesler duydukları olur. Jim cam kapıyı öyle sertçe iterek açtı ki, kapının bütün camları sarsıldı: Jim dışarı çıkınca nefesimi tuttum, başka ne duymayı beklediğimi bilmeden kulak kabarttım. Chester'ın sert eleştirisine göre, Jim her şeyi olduğu gibi görebilen bir adamın önemsememesi gereken anlamsız

bir formaliteyi gerçekten fazla kafaya takıyordu. Anlamsız bir formaliteymiş; bir parşömen parçasıymış. Neyse. O ulaşılmaz guano yığınıysa bambaşka bir meseleydi. İnsanın öyle bir şeye üzülmesi anlaşılır bir durumdu. Aşağıdaki restorandan hafif insan sesleriyle çatal bıçak tıngırtıları ve bardak çınlamaları geliyordu; mumumun yaydığı ışığın kenarı, açık kapının ardındaki Jim'in sırtını hafifçe aydınlatıyordu, ötesiyse zifiri karanlıktı; Jim engin bir boşluğun eşiğinde durmaktaydı, iç karartıcı ve umutsuzluk verici okyanusun sahilindeki yapayalnız bir insan gibiydi. Okyanusta Walpole Resifi vardı tabii –doğruya doğru–, karanlık uçurumdaki bir noktacıktı, boğulan adamın tek kurtuluş yoluydu. Jim'e duyduğum şefkat, o anki halini başkalarının görmesini istemediğimi düşünmeme yol açtı. Benim için zordu. Sırtı artık titremiyordu; ok gibi dimdik duruyordu, hayal meyal seçiliyordu ve hareketsizdi; bu hareketsizliğin anlamı sanki sudaki kurşun parçası gibi ruhumun dibine çöküp öyle bir ağırlık yaptı ki, yapabileceğim tek şeyin onun cenaze masraflarını ödemek olmasını tüm kalbimle istedim bir an. Kanunun bile onunla işi bitmişti. Onu gömmek öyle kolay bir iyilik olurdu ki... Budalalığımızı, zayıflığımızı, faniliğimizi hatırlatan her şeyi göz önünden kaldırmaktan ibaret olan hayat bilgeliğine o kadar uygun olurdu ki... Bütün bunlar verimliliğimizi azaltır; başarısızlıklarımızın anıları, dinmek bilmeyen korkularımızın belirtileri, ölü arkadaşlarımızın cesetleri... Belki Jim gerçekten de abartıyordu. Ve eğer bu doğruysa... Chester'ın teklifi... Bu noktada yeni bir kâğıt alıp kararlılıkla yazmaya başladım. Jim ile o karanlık okyanusun arasında benden başka bir şey yoktu. Sorumluluk duyuyordum. Konuşursam, o hareketsiz ve acı çeken delikanlı bilinmeyene atlayıp o son çareye tutunur muydu? Ses çıkarmanın bazen ne kadar zor olduğunu keşfettim. Söylenen sözün tuhaf bir gücü vardır. Hem neden olmasındı ki? Yazmayı sürdürürken kendime ısrarla sorup duruyordum. Boş sayfada, kaleminin

ucunun tam altında durup dururken Chester'la yaşlı ortağı son derece net ve eksiksiz bir şekilde belirliveriyorlardı, optik bir oyuncak tarafından kopyaları çıkarılmışçasına yürüyor ve el kol hareketleri yapıyorlardı. Onları bir süre seyrettim. Hayır! Herhangi bir insanın kaderini etkilememeliydiler, fazla hayali ve abartılıydılar. Hem söz uzaklara gider, çok uzaklara... zaman içinde yıkıma yol açar, havada uçan kurşunlar gibi. Bir şey demedim ve dışarıda sırtı ışığa dönük halde duran Jim, insanoğlunun bütün görünmez düşmanları tarafından bağlanmış ve ağzı tıkanmışçasına hiç kımıldamadı ve ses çıkarmadı."

16. Bölüm

"Onun sanki doğuştan kahramanmışçasına sevildiğini ve takdir edildiğini, ona güvenildiğini, gücüyle yiğitliğinin efsaneleştiğini göreceğim zaman yaklaşmaktaydı. Gerçeği söylüyorum... emin olun; burada oturup da ondan boş yere bahsedişim kadar gerçek bu. Jim'de en küçük belirtide tutkusunun yüzünü ve hayalinin şeklini görebilme yeteneği vardı ki bu yetenek olmasa yeryüzünde ne âşıklar olurdu ne de maceraperestler. Epey şan şöhret ve kırsal kesimde sade mutlu bir hayat elde etti (masumluktan bahsetmeyeceğim) ve bunları başkaları kadar hak ediyordu. Mutluluk, mutluluk –nasıl desem– her yerde altın bir kupadan kana kana içilir; tadı size özeldir... sadece size özeldir ve onunla istediğiniz kadar sarhoş olabilirsiniz. Daha önce olanlardan tahmin edebileceğiniz gibi, Jim bol bol içenlerdendi. Onu bulduğumda dudaklarındaki o iksir yüzünden sarhoş değilse bile çakırkeyifti. Mutluluğa bir anda erişmemişti. Bildiğiniz gibi bir süre iğrenç gemi levazımcılarının arasında yaşamak zorunda kalıp acı çekmişti ve şey yüzünden... şey... güvenim diyebilirsiniz... güvenim yüzünden kaygılanmıştım. Şimdiyse, onu en ışıltılı haliyle görünce içimin tamamen rahatladığını söyleyemem. Onu son gördüğümde –ışık saçıyordu, buyurgandı ama bir yandan da ortamıyla tamamen uyum içindeydi– ormanlarda ve insanların arasında yaşıyordu. Etkilendi-

ğimi kabul ediyorum, ama şunu kendime itiraf etmeliyim ki edindiğim kalıcı izlenim bu değildi. İzolasyonu tarafından korunuyordu, üstünlüğüyle tek başınaydı, âşıklarıyla çok iyi geçinen doğayla iç içeydi. Ama onun güvende olduğunu düşünemiyordum bir türlü. Onu hep odamın açık kapısından gördüğüm haliyle, belki de başarısızlığının önemsiz sonuçlarını fazla abarttığı haliyle anımsayacağım. Çabalarımın işe yaradığına –hatta ona biraz ihtişam kattığına– memnunum tabii; ama bazen kahrolası Chester'ın cömert teklifini kabul etmesini engellediğim için rahatsızlık duyuyorum. Walpole adacığını... denizlerdeki o en iflah olmaz şekilde ıssız kara parçacığını geniş hayal gücüyle nasıl algılardı merak ediyorum. Gerçi öğrenemezdim herhalde, çünkü şunu söylemeliyim ki Chester döküntü gemisini onarmak için bir Avustralya limanına gittikten sonra yirmi iki kişilik tayfayla Pasifik'e açılmış ve başına gelenlerin gizemine ışık tutabilecek tek şey, bir ay kadar sonra Walpole kayalıklarında çıktığı söylenen bir fırtına. Argonot'lardan hiçbiri geri dönmedi; o ıssızlıktan tek bir haber bile gelmedi. Finis![75] Pasifik canlı, sinirli okyanusların en ketumudur; soğuk Atlantik de sır tutabilir, ama daha çok mezar gibidir.

"Bu ketumlukta hepimizin az çok içtenlikle kabullenmeye hazır olduğumuz güzel bir nihailik hissi vardır. Ne de olsa ölüm fikrini katlanılır kılan başka nedir ki? Bitiş! Finis! Kaderin peşimizi bırakmayan gölgesini yaşamın evinden kovan güçlü sözcük. Jim'in başarılarını anımsadığımda özlediğim bu –bizzat tanık olduklarım ve onun içtenlikle anlattıkları dışında–. Gerçekten de çıkmayan candan umut kesilmez; ama korku da vardır. Yaptığım şeye pişmanım demiyorum, o yüzden geceleri gözüme uyku girmediğini söyleyecek değilim; yine de önemli olan sadece suçlulukken, rezil olmasını o kadar önemsemesi aklımı kurcalıyor. Bana karşı açık değildi, bunu söyleyebilirim. Açık değildi. Kendine karşı da açık

75 Bitti!

olmadığından şüpheleniyorum. Hassasiyetleri, derin hisleri, derin özlemleri... yüceltilmiş, idealize edilmiş bir çeşit bencilliği vardı. O –izninizle şunu söyleyeyim ki– gayet hoş bir insandı; gayet hoştu ve çok talihsizdi. Biraz daha kaba bir yapıda olsa o strese dayanamazdı; iç geçirerek, homurdanarak veya hatta kahkahayı basarak kendisiyle uzlaşmak zorunda kalırdı; biraz daha kaba bir yapıda olsa incinmez bir şekilde cahil kalır ve tamamen sıkıcı bir insan olurdu.

"Ama köpeklerin, hatta Chester'ın önüne atılmayacak kadar ilginç ve talihsiz biriydi. Odamda kâğıda bakarak otururken ve Jim korkunç bir gizlilikle soluk soluğa mücadele verirken, nefes almaya çalışırken bunu hissettim; kendini aşağı atacakmışçasına verandaya fırladığında ve atmadığında hissettim; dışarıda kaldıkça, arka plandaki gecenin ışığı hatlarını hafifçe çevrelerken kasvetli ve umutsuzluk verici bir denizin kıyısındaymışçasına öylece durdukça, giderek daha fazla hissettim.

"Ansızın tok bir gümbürtü duyunca başımı kaldırdım. Ses uzaklaşıyordu sanki ve birden gecenin kör yüzüne delici ve şiddetli bir ışık düştü. O göz kamaştırıcı parıltılar ne kadar sürdü bilmiyorum. Hırlayan gök gürültüsü giderek yükselirken Jim'e baktım; belirgin ve siyahtı, bir ışık denizinin kıyısında ayaklarını sağlam basmış duruyordu. O en aydınlık anda karanlık doruğa ulaşan bir çatırtıyla geriye sıçradı ve Jim sanki atomlarına ayrılmışçasına, kamaşan gözlerimin önünde tamamen ortadan kayboldu. Fırtına iç geçirerek esti; sanki hiddetli eller binanın önündeki çalıları çekiştiriyor, aşağıdaki ağaçların tepelerini sarsıyor, kapıları kapıyor, pencere camlarını kırıyordu. Jim içeri girip kapıyı ardından kapadı ve masama eğilmiş halimi gördü; birden söyleyeceklerinden çok kaygılandım, neredeyse korktum. 'Bir sigara alabilir miyim?' diye sordu. Başımı kaldırmadan paketi ona doğru ittim. 'Ben... ben... tütün istiyorum,' diye mırıldandı. Çok sevindim. 'Bir saniye,' dedim kalın bir sesle,

keyifle. Odada birkaç adım gezindi. 'Bitti,' dediğini işittim. Denizden, uzaklardan yardım çağırmak için yapılan top atışını andıran tek bir gök gürültüsü geldi. Arkamda bir yerden, sohbet etmek istercesine 'Yılın bu vakti muson kısa sürer,' dedi. Bunu duyunca cesaretlendim ve son mektubu zarfına koyar koymaz geriye döndüm. Jim odanın ortasında iştahla sigara tüttürmekteydi ve döndüğümü duymasına karşın bir süre sırtı bana dönük halde durdu.

"'Kabul etmelisin ki iyi dayandım,' dedi birden dönerek. 'Bir şey işe yaradı, çok değilse de... Şimdi ne olacak merak ediyorum.' Yüzünde herhangi bir his yoktu, nefesini tutmuşçasına biraz daha kararmış ve şişmiş görünüyordu o kadar. Ona konuşmadan baktım; gönülsüzce gülümsedi. 'Yine de sağ ol... Odan çok hoş... benim gibi morali bozuk biri için...' Yağmur bahçeye pıtır pıtır, şıpır şıpır yağıyordu; pencerenin hemen ardındaki bir su borusu (herhalde delikti), titrek sessizlik spazmlarıyla kesintiye uğrayan, komik hıçkırıklarla gurultulu ağıtlar, hüngür hüngür dökülen kederli gözyaşları içeren bir parodi sergiliyordu. 'Güzel bir sığınak,' deyip sustu.

'Pencerelerin kara çerçevelerinin arasından giriveren anlık bir solgun şimşek parıltısı sessizce söndü. Jim'e nasıl yaklaşmam gerektiğini düşünürken (beni yine itmesini istemiyordum) hafifçe güldü. 'Artık serserinin teki sayılırım...' Kısacık kalmış sigarasının ucu parmaklarının arasında yanıyordu. 'Cebimde beş... beş...' dedi yavaşça; 'ama yine de...' Duraksadı; yağmur birden şiddetlendi. 'Günün birinde talihim döner ve her şeyi geri kazanırım mutlaka. Mutlaka!' diye fısıldadı net bir sesle, çizmelerime ateş saçan gözlerle bakarak.

"Geri kazanmayı bu kadar çok istediği, öylesine özlediği şey neydi bilmiyordum bile. O kadar çok şey olabilirdi ki kestirmek imkânsızdı. Chester'a göre bir parça eşek derisiydi. Jim gözlerini kaldırıp bana sorgularcasına baktı. Anlamsız bir düşmanlıkla 'Olabilir. Yeterince uzun yaşarsan,' diye mırıldandım. 'Fazla umutlanma.'

"'Tanrı aşkına! Bana hiçbir şey asla zarar veremezmiş gibi hissediyorum,' dedi ciddiyet ve özgüvenle. 'Bu mesele bile beni yıkamadıysa yukarı tırmanıp kendimi kurtarmaya zaman bulamayacağımdan korkmama gerek yok ve...' Yukarı baktı.

"Büyük kimsesizler ve gezginler ordusunun, dünyanın en berbat yerlerine giden o ordunun Jim gibi insanlardan oluştuğunu fark ettim. Odamdan, o 'güzel sığınaktan' çıkar çıkmaz saflardaki yerini alacak ve dipsiz uçuruma doğru yolculuğa çıkacaktı. En azından benim yanılsamalarım yoktu; ama daha demin kelimelerin gücünden çok emin olan da bendim ve şimdi konuşmaya korkuyordum, kayıp düşerim diye kımıldamaya korkarcasına. Yıldızların görüntüsünü ve güneşin sıcaklığını bizimle paylaşan insanların ne kadar anlaşılmaz, değişken ve muğlak varlıklar olduklarını ancak birinin mahrem ihtiyacıyla başa çıkmaya çalıştığımızda anlarız. Sanki yalnızlık, var olmanın sert ve gerekli bir koşuludur; içinde gözlerimizin bulunduğu etten kemikten kılıf, uzanan elin karşısında eriyiverir ve geride sadece hiçbir gözün göremeyeceği, hiçbir elin tutamayacağı kaprisli, teselli edilemez ve anlaşılması güç ruh kalır. Susmama yol açan şey Jim'i kaybetme korkusuydu, çünkü onun karanlığa düşmesine izin verirsem kendimi asla bağışlamayacağımı ansızın ve anlaşılmaz bir yoğunlukla hissetmiştim.

"Şey. Sağ ol... tekrar. Bana... eee... olağandışı ölçüde... ifade edecek sözcük yok cidden... olağandışı ölçüde! Sebebini hiç bilmiyorum. Yaşadıklarım böylesine zor olmasa kendimi daha minnettar hissederdim; korkarım şimdi o kadar minnet duymuyorum. Çünkü temelde sen... sen...' Kekeledi.

"'Olabilir,' diye araya girdim. Kaşlarını çattı.

"'Yine de sonuçta insan sorumludur.' Bana şahin gibi bakıyordu. 'Bu da doğru,' dedim.

"'Eh. Sonuna kadar tek başıma dayandım ve herhangi bir insanın yardımını başıma kakmasına... kakmasına katlanmak niyetinde değilim.' Yumruğunu sıktı.

"'Kendinle baş başasın,' dedim gülümseyerek –Tanrı biliyor ya, keyifsizce–; ama bana tehditkâr bir edayla baktı. 'O beni ilgilendirir,' dedi. Yüzünde boyun eğmez bir kararlılık, geçip giden kibirli bir gölge gibi belirip kayboldu. Hemen ardından önceki haline döndü; başı belaya girmiş tatlı, iyi kalpli bir çocuk gibi görünmeye başladı. Sigarayı attı. Acil bir işi varken fazla oyalanmış insan edasıyla 'Hoşça kal,' dedi; sonra bir saniye kadar hiç kımıldamadı. Sağanak sel gibi kesintisiz yağmaktaydı; sesinde insanın aklına çöken köprüleri, köklerinden sökülen ağaçları, dipleri oyulan dağları getiren dizginsiz ve ezici bir hiddet vardı. İçinde bulunduğumuz sığınağa, adadaymışız hissini uyandıran ve dağılıverecekmiş gibi gelen loş dinginliğe sanki saldıran ve etrafını çevreleyen o muazzam ve pervasız akıntıya kimse göğüs geremezdi. Delik boru, canını kurtarmaya çalışan bir yüzücüyü komik bir şekilde taklit edercesine gurulduyor, öğürüyor, tükürüyor ve şapırdıyordu. 'Yağmur yağıyor,' diye itiraz ettim, 've ben...' 'Hava yağmurlu da olsa güneşli de...' diye söze başladı kabaca; sonra kendini tutup pencereye yürüdü. Bir süre sonra 'Muhteşem bir tufan,' diye mırıldandı; alnını cama yasladı. 'Karanlık da.'

"'Evet, çok karanlık,' dedim.

"Topuklarının üstünde döndü, odayı kat etti; koridor kapısını açınca sandalyemden fırladım. 'Bekle,' diye haykırdım, 'senin...' 'Bu gece seninle tekrar yemek yiyemem,' dedi bana; bir bacağını odadan çıkarmıştı bile. 'Aklımdan bile geçmemişti,' diye bağırdım. Bunun üzerine ayağını geri çekti, ama kapı eşiğinde şüpheyle durmayı sürdürdü. Hiç zaman yitirmeden ona saçmalamamasını, girip kapıyı kapamasını söyledim.'

17. Bölüm

"Sonunda içeri girdi, ama en çok yağmur yüzünden sanırım; yağmurun o sıradaki ezici şiddeti, konuştukça giderek azaldı. Jim son derece ciddi ve kararlı görünüyordu; kendini bir fikre adamış, doğuştan ketum bir adam gibi davranıyordu. Durumunun maddi boyutundan bahsettim; tek amacım onu arkadaşsız, evsiz barksız bir adamın dışarıda başına bir anda gelebilecek şeylerden, düşmekten, mahvolmaktan ve umutsuzluğa kapılmaktan kurtarmaktı; yardımımı kabul etmesi için yalvardım, mantıklı konuştum ve gözlerimi kaldırıp da o son derece ciddi ve genç, dikkatli, pürüzsüz yüze her bakışımda, onun yaralı ruhunun gizemli, açıklanamaz, kavranılması zor bir mücadelesine destek değil köstek olduğumu rahatsız edici bir şekilde hissettim.

"'Her zamanki gibi yiyip içmek ve bir çatı altında uyumak niyetindesindir sanırım,' diye sinirlenmeden konuştuğumu hatırlıyorum. 'Hakkın olan parayı almayacağını söylüyorsun.' Bir el hareketi yaptı, ki onun gibi biri kapıldığı dehşeti en fazla bu şekilde ifade edebilirdi. (*Patna*'nın ikinci kaptanı olarak üç hafta ve beş günlük alacağı vardı.) 'Eh, önemli bir meblağ değil zaten; ama yarın ne yapacaksın? Nereye başvuracaksın? Yaşamalısın...' 'Mesele bu değil,' dedi usulca. Ona aldırmadan, abartılı bir hassasiyetten kaynaklanan bir tereddüt olduğunu varsaydığım şeyle mücadeleyi sürdür-

düm. 'Hangi açıdan bakarsan bak,' dedim son olarak, 'sana yardım etmeme izin vermelisin.' 'Edemezsin,' dedi çok basitçe ve kibarca, karanlıkta ışıldadığını gördüğüm, ama derinliğini ölçecek kadar yaklaşmaktan umudu kestiğim bir su birikintisini andıran derin bir fikre tutunarak. 'Her hâlükârda,' dedim, 'senin görebildiğim kadarına yardım edebilirim. Daha fazlasını yapabileceğimi söylemiyorum.' Bana bakmadan, inanmadan başını salladı. Çok sinirlendim. 'Cidden edebilirim,' dedim ısrarla. 'Daha fazlasını bile yapabilirim. *Yapıyorum* da. Sana güveniyorum...' 'O para...' diye söze başladı. Gücenmiş rolü yaparak 'Gerçekten cehennemin dibine kadar yolun var denmesini hak ediyorsun,' diye haykırdım. İrkilip gülümsediğini görünce hücuma devam ettim. 'Meselenin parayla hiç ilgisi yok. Fazla yüzeyselsin,' dedim (Bir yandan da şöyle düşünüyordum: Haydi bakalım! Belki sahiden öyledir.) 'Almanı istediğim mektuba bak. Şimdiye kadar hiç kıyak istemediğim bir adama yazıyorum, senden bir dostumdan bahsedercesine bahsediyorum. Sorumluluğunu tamamen üstleniyorum. Yaptığım bu. Ve bunun anlamını biraz olsun düşünürsen...'

"Başını kaldırdı. Yağmur dinmişti: Sadece su borusu, pencerenin ardında absürd bir şekilde şıpır şıpır ağlamayı sürdürüyordu. Odada çıt çıkmıyordu; gölgeler köşelere çekilmiş, mumun kımıldamadan dimdik duran hançer şeklindeki alevinden uzaklaşmıştı; bir süre sonra Jim'in yüzüne sanki yumuşak bir ışığın yansıması, şimdiden şafak sökmüşçesine yayılmaya başladı.

"'Tanrı aşkına!' dedi soluk soluğa. 'Çok soylu davranıyorsun!'

"Bana dilini çıkarıp dalga geçse kendimi bu kadar aşağılanmış hissetmezdim. Şöyle düşündüm: Sinsiliğimle, dalavereciliğimle bunu hak ettim. Parlak gözleriyle yüzüme bakıyordu, ama bunun alaycı bir parıltı olmadığını fark ettim. Birden hareketlendi, ipi çekilmiş düz, tahta bir kukla gibi.

Kollarını kaldırdı, sonra hızla indirerek bacaklarına vurdu. Bambaşka bir insana dönüşmüştü. 'Hem de hiç fark etmemişim,' diye bağırdı; sonra birden dudağını ısırıp kaşlarını çattı, 'ne kadar eşeklik ettiğimi,' dedi çok yavaşça, huşuyla. Ardından boğuk bir sesle 'Sen iyi bir insansın,' diye haykırdı. Elimi ilk kez görmüşçesine tutuverdi ve hemen ardından bıraktı. "Ama! Bu benim... sen... ben...' diye kekeledi ve sonra eski vurdumduymaz, bence katır gibi inatçı haline dönerek ağır ağır konuşmaya başladı. 'Şimdi kabalık etmek istemem...' dedi ve susuverdi. 'Sorun değil,' dedim. Tuhaf bir sevinç barındıran bu duygu gösterisinden neredeyse kaygılanmıştım. O ipi tesadüfen çekmiştim; oyuncağın nasıl işlediğini tamamen anlayabilmiş değildim. 'Artık gitmeliyim,' dedi. 'Tanrı aşkına! Bana *gerçekten* yardım ettin. Yerimde duramıyorum. Tam da...' Bana şaşkınlıkla ve hayranlıkla baktı. 'Tam da...'

"Tam da ihtiyaç duyduğu şeydi tabii. Bire on bahse girerim ki onu açlıktan... içkiyle kaçınılmaz bir şekilde bağlantılı olan o tuhaf açlık türünden kurtarmıştım. Bu her şeyden önemliydi. O konuda durumu gayet net görüyordum; ama Jim'e bakarken, son üç dakika içinde bariz şekilde bağrına bastığı kişinin mizacını merak etme izni verdim kendime. Ona, kanadı kırık bir kuş misali yaralı olan ruhunun hoplayıp zıplayarak ve kanat çırparak içinde açlıktan ölebileceği bir çukur bulmayı umarken, ciddi bir iş olan yaşamayı, olağan bir şekilde yiyecek, içecek ve barınak bulmayı gururu kırılmadan sürdürebilme imkânını dayatmıştım. Ona dayattığım buydu: kesinlikle önemsiz bir şeydi ve –bakın!– mumun loş ışığında verilen tepkiye bakılınca büyük, muğlak, belki de tehlikeli bir gölge gibi görünüyordu. 'Uygun sözler söylemeyişime aldırma,' diye bağırdı Jim. 'Söylenebilecek bir şey yok. Dün gece bana çok iyilik yapmıştın zaten. Beni dinlemekle... bilirsin. Yemin ederim ki kafam patlayacak sanmıştım birkaç kez...' Sağa sola fırlıyordu –resmen fırlıyordu–;

ellerini ceplerine soktu, sonra tekrar çıkardı, kepini başına taktı. Böyle uçarı bir hareketlilik sergileyebileceğini hiç tahmin etmemiştim. Zihnimde rüzgâr girdabında hapsolmuş kuru bir yaprak canlanırken gizemli bir kaygı, muğlak bir şüphe beni koltuğuma mıhladı. Jim bir şeyi keşfedivermişçesine kalakaldı. 'Kendime güvenmemi sağladın,' dedi ciddiyetle. Canımı yakmışçasına 'Ah! Tanrı aşkına sevgili dostum... yapma!' diye yalvardım. 'Tamam. Artık susacağım. Ama düşünmemi engelleyemezsin... Neyse! Göstereceğim.' Telaşla kapıya gitti, başını eğerek duraksadı ve kararlı adımlarla geri döndü. 'Hep şöyle düşünmüşümdür ki, bir insan temiz bir sayfa açabilirse... Şimdi de sen... bir ölçüde... evet... temiz sayfa...' Elimi salladım ve arkasına bakmadan sert adımlarla çıktı; kapalı kapının ardından gelen ayak sesleri giderek kayboldu... gün ışığında yürüyen bir adamın tereddütsüz adımlarının sesleri...

"Oysa tek mumla baş başa kalmış olan ben tuhaf bir şekilde aydınlanmamış haldeydim hâlâ. İyiliğe ve kötülüğe doğru attığımız önemsiz adımların her birindeki görkemi görebilecek kadar genç değildim artık. Sonuçta ışığın bende değil Jim'de olduğunu düşünerek gülümsedim. Ve üzüntü duydum. Temiz bir sayfa mı demişti? Sanki her birimizin alınyazısının ilk sözcüğü, bir kayanın üstüne silinmez harflerle kazınmamış gibi."

18. Bölüm

"Altı ay sonra arkadaşım (bir pirinç değirmenine sahip, eksantrikliğiyle tanınan, kinik, orta yaşı geçmiş bir bekârdı) bana yazarak, Jim'in mükemmel yönlerinden biraz bahsetmesinin, tavsiye mektubumdaki övgülerimden anladığı kadarıyla hoşuma gideceğini söyledi. Jim'in meziyetleri sessiz sedasız ve verimli türdendi anlaşılan. 'Şimdiye kadar benim gibilere bezgince tahammülün ötesinde bir yakınlık beslememiş olan ben, bu sıcak iklimde bile tek kişiye göre fazla büyük görülebilecek bir evde yalnız yaşamıştım. Jim'in benimle bir süre kalmasına izin verdim. Gördüğüm kadarıyla hata yapmamışım.' Arkadaşımın mektubunu okurken, Jim'e tahammülün ötesinde bir yakınlık beslediği, ondan gerçekten hoşlanmaya başladığı hissine kapıldım. Bunun sebeplerini kendi tarzıyla açıklıyordu tabii. Bir kere Jim iklim sayesinde canlılığını koruyabiliyormuş. Kız olsaymış –arkadaşımın dediğine göre– çiçek gibi açıldığı... utana sıkıla açıldığı söylenebilirmiş; parlak renkli tropik çiçekler gibi değil, menekşe gibi. Jim o evde altı haftadır kalmasına karşın bir kez olsun arkadaşımın sırtına şaplak vurmaya, ona 'moruk' diye hitap etmeye veya kendini fosil gibi hissetmesini sağlamaya çalışmamış. Genç bir adam olmasına karşın usandırıcı bir gevezeliği yokmuş. Yumuşak başlıymış, kendinden pek bahsetmiyormuş, Tanrı'ya şükür ki hiçbir açıdan zeki değilmiş...

Arkadaşım bunları yazmıştı. Ancak anlaşılan Jim arkadaşımın mizah anlayışını sessizce takdir edecek kadar zekiymiş, arkadaşım da Jim'in saflığını hoş buluyormuş. 'Henüz toy bir insan; ona evde bir oda vermek ve birlikte yemek yemek gibi parlak bir fikri hayata geçirdiğimden beri kendimi daha az bitkin hissediyorum. Geçen gün sırf bana bir kapıyı açmak için odanın diğer tarafından kalkıp geldi; o zaman insanlıkla yıllardır kurmadığım bir bağı hissettim. Komik, değil mi? Mutlaka bir tersliği vardır tabii... Senin bildiğin korkunç, küçük bir sırrı vardır; ancak çok iğrenç bir şey olsa bile bağışlamayı başarabilirim sanırım. Ben şahsen onun bahçeden meyve çalmaktan daha büyük bir suç işleyebileceğini düşünemiyorum. *Çok* daha kötü bir kabahat mi işledi yoksa? Belki de bana söylemeliydin; ama ikimiz de çok uzun zamandır azizlere dönüştüğümüzden, zamanında bizim de işlediğimiz günahları unutmuşsundur belki? Günün birinde sana sormak zorunda kalabilirim ve o zaman gerçeği söylemeni bekleyeceğim. Mesele hakkında fikir sahibi olmadan Jim'i sorguya çekmek istemiyorum. Hem daha çok erken. Hele bana birkaç kez daha kapı açsın bakalım...' Arkadaşım işte böyle diyordu. Çok sevinmiştim... Jim'in işlerinin yolunda gitmesine, mektuptaki üsluba, kendi akıllılığıma. Ne yaptığımı biliyormuşum meğer. İnsan sarrafı olduğum filan ortaya çıkmıştı. Hem bu sayede beklenmedik ve güzel bir şeyler olamaz mıydı? O akşam pupadaki bana ait tentenin gölgesinde otururken (gemi Hong Kong limanındaydı) hayalimde Jim'in İspanya'da yaptırdığı bir şatonun ilk taşını bizzat yerleştirdim.

"Kuzeye yolculuk yaptım; geri döndüğümde, arkadaşımdan gelen bir başka mektup beni bekliyordu. Parçalayarak açtığım ilk zarf o oldu. 'Bildiğim kadarıyla eksik kaşık yok,' deniyordu ilk cümlede; 'gerçi araştıracak kadar ilgilenmedim. Jim gitmiş, kahvaltı masasına kısa, resmi bir özür mesajı bırakmış; yaptığı bence aptallık ya da kalpsizlik. Muh-

temelen ikisi birden, ki bence ikisi aynı şey. Yedekte başka gizemli genç adamlar bekletiyorsan izninle şunu söyleyeyim ki artık onlarla hiç ilgilenmiyorum. İşlediğim son eksantriklik kabahati olacak bu. Umursadığımı bir an bile düşünme; ama Jim'in yokluğu tenis partilerinde çok hissediliyor ve kulüptekilere uygun bir yalan uydurdum.' Mektubu bir kenara attım ve masamdaki yığını araştırıp, sonunda Jim'in el yazısını gördüm. İnanabiliyor musunuz? Yüzde bir ihtimaldi! Ama hep o yüzde birlik ihtimal gerçekleşir! *Patna*'nın şu ufak tefek ikinci mühendisi az çok perişan bir halde gelmiş ve değirmenin makinelerinin bakımını geçici olarak yapmaya başlamış. 'O cüce hayvanın varlığına dayanamadım,' diye yazmıştı Jim, bulunması gereken yerin bin yüz yirmi kilometre güneyindeki bir limandan. 'Şimdilik gemi levazımcısı Egström&Blake'te[76] çalışıyorum, onların... şey... ulaklığını yapıyorum açıkçası. Referans olarak ismini verdim, ki seni tanıyorlar tabii ve lehimde birkaç sözcük yazabilirsen kadrolu eleman olabileceğim.' Şatomun harabesinin altında tamamen ezilmiştim, ama Jim'in arzusunu yerine getirdim elbette. Yıl sonuna doğru yeni bir iş sebebiyle o tarafa gidince Jim'le görüşme fırsatı buldum.

"Hâlâ Egström&Blake'te çalışıyordu; dükkânın 'salonumuz' dedikleri girişinde görüştük. Yükleme yaptığı bir gemiden yeni inmişti ve beni görünce başını eğip tartışmaya hazırlandı. 'Kendini nasıl savunacaksın?' dedim el sıkışır sıkışmaz. 'Sana yazdım ya... işte o kadar,' dedi inatla. 'O herif dedikodunu filan mı yaptı?' diye sordum. Gözlerini kaldırıp bana sıkkın bir gülümseyişle baktı. 'Yo hayır! Yapmadı. Aramızda sır olarak tuttu. Değirmene her gidişimde sinir bozucu bir şekilde imalı davranıyordu; bana saygıyla göz kırpıyordu, 'bildiklerimizi biliyoruz' dercesine. İğrenç bir şekilde yalakalık yapıyor, yüz göz oluyordu... Böyle şeyler

76 A.P. Williams'ın Singapur'dayken çalıştığı McAlistair&Co. Şirketi'nden ilham alınmıştır muhtemelen. Bkz. Sherry, *Conrad's Eastern World*.

işte.' Kendini bir sandalyeye atıp bacaklarına baktı. 'Bir gün baş başayken herif arsız arsız "Eee Bay James," –orada bana patronun oğluymuşum gibi Bay James diyorlardı– "bir kez daha bir araya geldik. Burası eski gemiden daha iyi, değil mi?" dedi. Ne rahatsız edici, değil mi? Ona baktım; ukala bir hava takındı. "Merak etmeyin beyefendi," dedi. "Ben centilmeni gözünden tanırım, centilmenlerin hislerini de bilirim. Ama umarım bu işte çalışmama izin verirsiniz. Ben de zor günler geçirdim; o pis, döküntü *Patna* yüzünden başıma epey iş açıldı." Tanrı aşkına! Korkunçtu. Tam o sırada Bay Denver'ın beni koridordan çağırdığını duymasam ne derdim, ne yapardım bilmiyorum. Kahvaltı saatiydi; birlikte avluyla bahçeden geçerek bungalova gittik. Bay Denver bana tatlı tatlı takılmaya başladı. Kanı ısınmıştı sanırım.'

"Jim bir süre sustu.

"'Bana kanının ısındığını biliyorum. Gitmek o yüzden zor oldu ya. Harika bir insan! O sabah beni kolumdan tuttu. O da çok teklifsiz davranıyordu.' Kısa bir kahkaha atıp çenesini göğsüne yasladı. 'Pöh! O fesat, cüce hayvanın benimle konuşma tarzını hatırlayınca,' dedi birden, titrek bir sesle, 'kendimi o halde düşünmeye katlanamadım... anlarsın herhalde.' Başımla onayladım. 'Baba gibiydi,' diye haykırdı; sesi alçaldı. 'Ona anlatmam gerekecekti. O durumun sürmesine izin veremezdim, değil mi?' Biraz bekledikten sonra 'Eee?' diye mırıldandım. 'Gitmeyi yeğledim,' dedi yavaşça; 'o konu kapanmalı.'

'Dükkânda Blake'in Egström'ü aşağılayıcı, gergin bir sesle azarladığını duyabiliyorduk. Yıllardır tanışıyorlardı ve her gün, kapıların açıldığı andan kapanmasından önceki son dakikaya dek, parlak ve dalgalı saçlı, boncuk gözlü, ufak tefek bir adam olan Blake'in ortağını iğneleyici bir şekilde sızlanarak paylayıp durduğunu duyabilirdiniz. O sonu gelmez azarların sesi, mekânın demirbaş gibi bir parçasıydı; yabancılar bile kısa sürede alışır, en fazla 'Sıktı ama,' diye

mırıldanır veya birden kalkıp 'salon' kapısını kapatırlardı. Sırım gibi bir İskandinav olan, hep meşgul görünen ve iri, sarı favorilere sahip Egström ise adamlarına talimatlar vermeyi, kolileri kontrol etmeyi, dükkândaki yüksek bir masada oturup faturalarla mektuplar yazmayı o laflara hiç aldırmadan, duvar gibi sağırmışçasına sürdürürdü. Arada sırada sıkıntıyla, formalite icabı 'Şşşt!' derdi, ama bunun en ufak bir etkisi olmadığı gibi, olması da beklenmezdi zaten. 'Burada bana çok iyi davranıyorlar,' dedi Jim. 'Blake biraz kaba, ama Egström iyi bir insan.' Çabucak ayağa kalktı ve pencerede duran, liman ağzına çevrilmiş bir tripodlu teleskoba gözünü yaklaştırdı. 'Sabahtan beri duran gemi hâlâ orada,' dedi sabırla; 'gidip ona binmeliyim.' Sessizce el sıkıştık; gitmek üzere sırtını döndü. 'Jim!' diye seslendim. Elini kilitten ayırmadan dönüp baktı. 'Sen... sen servet gibi bir şeyi elinin tersiyle ittin.' Ta kapıdan yanıma kadar geldi. 'Harika bir ihtiyar,' dedi. 'Nasıl anlatabilirdim ki? Nasıl yapabilirdim?' Dudakları titredi. '*Buradaysa* o meselenin önemi yok.' 'Ah! Sen, sen...' diye söze başladım ve uygun bir sözcük aramak zorunda kaldım, ama uygun bir sözcük olmadığını fark ettiğimde Jim gitmişti. Dışarıdan Egström'ün kalın, kibar sesinin neşeyle 'Bak bu *Sarah W. Granger,* Jimmy. Ona ilk binen olmayı başarmalısın,' dediğini işittim ve hemen ardından araya giren Blake, hiddete kapılmış bir kakadu gibi haykırarak 'Kaptana elimizde bazı mektuplarının olduğunu söyle. O zaman gelir. Duydun mu beni, adın her neyse?' dedi. Sonra Jim çocuksu bir ses tonuyla Egström'e karşılık verdi. 'Tamam. Hemen gidiyorum.' O berbat işin kayıkla yolculuk kısmına sığınmaya çalışır gibiydi.

"O yolculuk sırasında Jim'i tekrar görmedim, ama bir sonraki gelişimde (altı aylık bir iş yapıyordum) dükkâna gittim. Kapıya on metre kala Blake'in azarlarını duymaya başladım ve içeri girdiğimde bana tamamen perişan bir ifadeyle baktı; Egström ise pişmiş kelle gibi sırıtarak yaklaşıp iri, ke-

mikli elini uzattı. 'Sizi gördüğüme sevindim kaptan. Şşşt... Bu aralar geleceğinizi tahmin ediyordum. Ne dediniz beyefendi? Şşşt... Ha! O! Yanımızdan ayrıldı. Salona girin.' Kapı kapanınca, Blake'in çölde acı acı yakınan birini çağrıştıran sesi hafifledi. 'Hem de bizi çok zor durumda bıraktı. Bize kötülük ettiğini söylemeliyim.' 'Nereye gittiğini söyledi mi? Biliyor musunuz?' diye sordum. 'Hayır. Boşuna araştırmayın bence,' dedi Egström, karşımda favorili ve yardımsever haliyle durarak; kolları iki yanından hantalca sarkıyordu, boynundaki incecik gümüş saat zinciri de buruşuk, mavi, şayak yeleğine kadar sarkmıştı. 'Öyle adamların nereye gideceği belli olmaz.' Duyduğum habere çok kaygılandığımdan ne demek istediğini sormadım; devam etti. 'Hangi gün gitmişti... bir düşüneyim... Kızıl Deniz'den hacıları getiren, pervanesinin iki kanadı kopmuş bir vapurun yanaştığı gün gitti. Üç hafta önce.' En kötü ihtimalden korkarak '*Patna* meselesiyle mi ilgiliydi yoksa?' diye sordum. İrkildi ve bana büyücüymüşüm gibi baktı. 'Aaa, evet! Nereden bildiniz? Bazıları burada o meseleden bahsediyorlardı. Bir iki kaptan vardı, limandaki Vanlo's mühendislik atölyesinin müdürü vardı, iki üç kişi daha vardı, bir de ben. Jim de buradaydı, sandviç yiyip bir bardak bira içiyordu; işlerimiz yoğunken –anlarsınız ya kaptan– doğru dürüst kahvaltı yapmaya zaman bulamayız. Jim bu masada sandviç yiyordu, bizlerse teleskobun başında toplanmış, gelen vapura bakıyorduk; sonra Vanlo's'un müdürü, *Patna*'nın kaptanından bahsetmeye başladı; bir ara onun bazı tamirat işlerini halletmiş, ardından da geminin dökünтülüğünden ve ondan epey para kazandığından bahsetti. Lafı geminin son yolculuğuna getirince hepimiz konuya katıldık. Laf lafı açtı... çok şey demedik aslında... Sizin ya da herhangi bir insanın söyleyebileceği şeyler söyleyip biraz gülüştük. *Sarah W. Granger*'ın kaptanı O'Brien, ki kendisi iriyarı, şamatacı, bastonlu bir ihtiyardır, bu koltuğa oturmuş bizi dinliyordu. Birden sopasını yere vurup "Alçaklar!" diye

bağırdı. Hepimiz irkildik. Vanlo's'un müdürü bize göz kırpıp "Ne oldu Kaptan O'Brien?" diye sordu. İhtiyar adam "Ne mi oldu! Ne mi oldu!" diye bağırmaya başladı. "Neye gülüyorsunuz hödükler? Gülünecek bir mesele değil. İnsanlığın yüz karası... o kadar. O adamlardan biriyle aynı odada görülmeyi hiç istemezdim. Hem de hiç!" dedi. Benimle göz göze gelir gibi olunca kibarca konuşmak zorunda kaldım. "Alçaklar!" dedim. "Tabii ki haklısınız Kaptan O'Brien, ben de onları burada görmek istemezdim, yani bu odada içiniz rahat olsun Kaptan O'Brien. Bir şeyler için, serinlersiniz." "İçkini başına çal Egström," dedi, gözleri parlıyordu; "içki istersem seslenirim. Ben gidiyorum. Şu an burası leş gibi kokuyor." Bunun üzerine diğer herkes kahkahayı bastı ve ihtiyarın peşinden çıkıp gitti. Sonra da beyefendi, o kahrolası Jim elindeki sandviçi bırakıp masanın etrafından dolanarak yanıma geldi; bira bardağı doluydu. "Ben gidiyorum," dedi durup dururken. "Saat daha bir buçuk olmadı," dedim; "istersen önce bir sigara iç." İşe başlama vaktinin geldiğini söylediğini sandım. Niyetini anlayınca kollarımı indiriverdim. Aynen böyle! Öyle adamlar kolay bulunmuyor beyefendi, bilirsiniz; kayık kullanabilen, düzenli çalışan adamlar; hava koşulları ne olursa olsun kilometrelerce uzaktaki gemilere gitmeye hazır adamlar. Bir sürü kaptan buraya girer girmez "Şu senin adam gözü kara zırdelinin tekiymiş Egström," demiştir. "Gündüz vakti, kısa yelkenin dibinde el yordamıyla yürürken birden pruva tarafında sisin içinden yarısı suyla dolu bir kayık fırlayıverdi, dalgalar direğe kadar yükseliyordu, kayığın dibinde iki tane korkmuş zenci oturuyordu, dümen yekesindeyse haykıran bir iblis vardı. Hey! Hey! Gemidekiler, hey! Hey! Kaptan! Hey! Hey! Egström&Blake'in çalışanıyım, sizinle ilk ben konuşmak istiyorum! Hey! Hey! Egström&Blake! Selam! Hey! Böyle sesleniyordu. Zencileri tekmeledi... küreklere asıldılar. O sırada kasırga vardı. Bana seslenerek yelkeni açmamı, kılavuzluk edeceğini söyledi. İn-

sandan çok iblise benziyordu. Hayatımda öyle kayık kullanan birini görmedim. Sarhoş muydu neydi? Öyle de sessiz sedasız, yumuşak başlı bir insan ki, gemiye binince kız gibi kızardı." Bakın Kaptan Marlow, Jim işbaşındayken yeni bir gemi geldi mi başka kimsenin şansı olmuyordu. Diğer gemi levazımcıları eski müşterileriyle idare ediyorlardı ve...'

"Egström duygularına hâkim olamıyor gibiydi.

"'Gerçekten beyefendi... firmaya bir gemiyi ayarlamak uğruna eski bir ayakkabıya tutunup da denizde yüz mil yüzmeyi bile göze alır gibiydi. Kendi işyeri olsa, işini yeni kurmuş olsa bundan fazla çalışamazdı. Şimdiyse durup dururken çekip gitti! Şöyle düşündüm: "Oho! Zam istiyordur. Mesele budur, değil mi?" "Tamam," dedim, "beni yormana gerek yok Jimmy. İstediğin rakamı söyle yeter." Bana boğazına kaçan bir şeyi yutmaya çalışırcasına baktı. "Sizinle kalamam." "Şaka mı yapıyorsun yahu?" diye sordum. Başını iki yana sallayınca, daha şimdiden gitmiş kadar olduğunu gözünden anladım beyefendi. Bu yüzden ona döndüm ve gözüm kararana kadar küfrettim. "Neyden kaçıyorsun?" diye sordum. "Canını sıkan kim? Seni korkutan ne? Sıçan kadar aklın yok; onlar batmayan gemiden kaçmazlar. Daha iyi bir işi nereden bulacaksın? Sen şöylesin, sen böylesin..." Beni dinlerken hastalanmış gibi oldu. "Bu işyeri batmayacak," dedim. Resmen havaya sıçradı. "Hoşça kal," dedi, bana lord gibi kafa sallayarak; "sen iyi bir adamsın Egström. İnan bana, gitme sebeplerimi bilsen kalmamı istemezdin." "Hayatında söylediğin en büyük yalan bu," dedim; "kendimi tanırım." Beni o kadar kızdırmıştı ki ister istemez güldüm. "Bari biranı bitirene kadar kalmayacak mısın, komik adam seni?" Ona ne olmuştu bilmiyorum; kapıyı bulamaz gibiydi; komik bir hali vardı kaptan. Birayı ben içtim. "Eh, madem o kadar acelen var, içkini içerek sana şans dileyeyim bari," dedim; "ama bak, sana söylüyorum, bu şekilde davranmaya devam

edersen çok yakında işsiz kalırsın, o kadar." Bana ters ters bakıp, küçük çocukları korkutacak bir suratla dışarı fırladı.'

"Egström hınçla burnundan soludu ve kestane rengi favorisini boğumlu parmaklarıyla taradı. 'O zamandan beri onun gibisini bulamadım. İş hayatında dertler bitmek bilmiyor. Peki, siz onunla nerede tanışmıştınız kaptan, sormamın sakıncası yoksa?'

"Bir açıklama borçlu olduğumu hissettiğimden 'O yolculukta *Patna*'nın ikinci kaptanıydı,' dedim. Egström bir süre hiç kımıldamadan, parmaklarını yüzünün yan tarafındaki kılların arasından çıkarmadan durduktan sonra patladı. 'Bu kimin umurunda yahu?' 'Bence kimsenin,' diye söze başladım... 'Peki ama neden böyle kaçıyor?' Birden sol favorisini ağzına sokup hayretle kalakaldı. 'Şu işe bak!' diye haykırdı. 'Ben de ona dünyada gidecek yeri kalmayacağını söyledim.'"

19. Bölüm

"Size bu iki olayı ayrıntılarıyla anlatmamın sebebi, Jim'in hayatının yeni koşullarıyla nasıl başa çıktığını göstermekti. Böyle bir sürü olay oldu, iki elimin parmaklarından fazla.

"Hepsinde de gereksizliklerini derin ve dokunaklı kılan soylu, absürd bir kararlılığı vardı. Bir hayaletle boğuşmak adına ekmek parasından vazgeçmek vasat bir kahramanlık olabilir. Bunu daha önce yapanlar oldu (gerçi görmüş geçirmiş kişiler olan bizler, insanları toplum dışına dertli ruhlarının değil aç bedenlerinin ittiğini çok iyi biliriz) ve karınlarını doyurmuş, her gün doyurmaya da niyetli olan insanlar bu saygın budalalığı alkışladılar. Jim gerçekten bahtsızdı, çünkü gözü karalığı onu şüphe altında olmaktan kurtaramıyordu. Cesareti hep sorgulanıyordu. Anlaşılan bir gerçeğin hayaletinden kurtulmak olanaksız. Onunla yüzleşebilir veya ondan kaçabilirsiniz ki ona alışan, göz kırpan bir iki adama rastladım. Jim'in göz kırpan türden biri olmadığı belliydi; ama davranış tarzının hayaletinden kaçmak mı, yoksa onunla yüzleşmek mi olduğuna bir türlü emin olamadım.

"Zihnimi zorlayınca, bütün karmaşık eylemlerimiz gibi bunda da çok ince bir ayrım bulunduğunu, dolayısıyla karar vermenin imkânsız olduğunu keşfettim o kadar. Kaçıyor da olabilirdi, bir şekilde mücadele ediyor da olabilirdi. Sıradan insanların gözünde bir gezgin oldu, ki işin en komik tarafı bu; bir süre sonra, gezdikçe (aşağı yukarı beş bin kilometre

çapında bir çemberin içinde) tanınmaya, hatta kötü bir şöhret edinmeye başladı, tıpkı eksantrik bir karakterin bütün bir yörede meşhur olması gibi. Örneğin Bangkok'ta, gemi kiralayan ve gemi kerestesi ticareti yapan Yucker Brothers'da[77] çalıştığında, ta taşradaki nehirde çalışan oduncuların bile bildiği sırrını gizlemeye çalıştığını görmek yürek paralayıcıydı. Kaldığı otelin işletmecisi, oranın en rezil dedikodularını anlatmaya bayılan heybetli, kıl yumağı bir Alsaslı olan Schomberg[78] dirseklerini masaya yaslayarak, pahalı içkiler içerken bilgi toplamayı seven bütün müşterilere o olayın allanıp pullanmış bir versiyonunu anlatıyordu. 'Ama dikkatinizi çekerim, hayatınızda görebileceğiniz en düzgün adamdır,' diye sözünü müşfikçe bitiriyordu; 'dört dörtlük biridir.' Jim'in Bangkok'ta tam altı ay kalabilmesi, Schomberg'in mekânına takılan insanlar hakkında çok şey söylüyor. Jim'i hiç tanımayan insanların ona tatlı bir çocukmuşçasına ısınıverdiklerini belirttim. Çekingen davransa da görünüşü, saçı, gözleri, gülümseyişi sayesinde nereye gitse arkadaş ediniyordu sanki. Ayrıca aptal değildi tabii. Berbat bir hazımsızlık sorunu çeken ve attığı her adımda başı çeyrek daire şeklinde dönecek kadar topal, kibar bir insan olan Siegmund Yucker (İsviçrelidir), Jim'in yaşının gençliğine göre 'çog gapasiteli' olduğunu hayranlıkla söyledi; altı üstü depo kapasitesinden bahsediyordu sanki. 'Onu neden taşraya göndermiyorsunuz?' diye önerdim kaygıyla (Yucker Brothers'ın iç bölgede bayileri ve tik ormanları vardı). 'Dediğiniz gibi kapasiteliyse işi kısa sürede kapar. Hem fiziksel açıdan da biçilmiş kaftan. Hiç hastalanmaz.' Zavallı Yucker hasetle, mahvolmuş karnına kaçamak bir bakış fırlatarak '*Ah*! Bu ülgede hazımsızlıg çegmemeg muhteşem bir şey,' diye iç geçirdi. Yanından ayrıldığımda masasına düşünceli bir edayla parmaklarını vurarak '*Es ist ein Idee. Es ist ein Idee*,'[79] diye mırıldanıyordu. Ne yazık ki tam da o akşam otelde sevimsiz bir olay yaşandı.

---

77 Yucker, Sigg & Co., Bangkok'ta tik ağacı ticareti yapan bir şirketti.
78 Alman otel işletmecisi "Falk"ta ve *Victory*'de tekrar belirir.
79 Bu bir fikir (Alm.).

"Jim'i suçladım mı emin değilim, ama gerçekten talihsiz bir olaydı. Ne yazık ki bar kavgası sınıfındandı ve olaya karışan diğer kişi, kartvizitindeki lanet olası isminin altında Siyam Kraliyet Donanması Üsteğmeni yazan şaşı bir Danimarkalıydı. Herif bilardodan hiç anlamıyordu, ama yenilmekten de hoşlanmıyordu sanırım. İçkiyi fazla kaçırınca altıncı oyunda çamurlaştı ve Jim'e hakaret etti. Oradaki insanların çoğu ne dediğini duymadı, duyanlar da hemen ardından olanların korkunçluğu yüzünden duyduklarını az çok unuttu. Danimarkalı yüzme bildiği için çok şanslıydı, çünkü oda bir verandaya açılıyordu ve aşağıda oldukça geniş ve karanlık Menam[80] vardı. Muhtemelen hırsızlığa çıkmış bir kayık dolusu Çinli, Siyam Kralı'nın subayını nehirden çıkardı; Jim gece yarısı civarı gemime şapkasız geldi. 'Odadaki herkes biliyordu sanki,' dedi, hâlâ olayın etkisiyle soluk soluğa. Olanlara genel prensipleri yüzünden çok üzülmüştü, ama dediğine göre bu sefer 'başka seçeneği yoktu.' Ama canını sıkan şey, taşıdığı yükün sanki sürekli bahsedermişçesine herkes tarafından bilindiğini keşfetmekti. Bu olaydan sonra orada kalamazdı elbette. Onunki gibi hassas konumda olan bir insana hiç yakışmayacak şekilde kaba kuvvet kullandığı için herkes tarafından eleştirildi; kimileri onun o sırada zilzurna sarhoş olduğunu söyledi; başkalarıysa kabalığını eleştirdi. Schomberg bile çok sinirlenmişti. 'O çok iyi bir genç,' dedi bana tartışmacı bir tavırla; 'ama teğmen de birinci sınıf bir insandır. Her gece lokantamda yemek yer, bilirsin. Ayrıca ıstaka kırıldı. Buna göz yumamam. Sabah ilk iş, gidip teğmenden özür diledim ve sanırım benimle sorunu kalmadı; ama herkes öyle davransa ne olurdu düşünsene kaptan! Adam boğulabilirdi yahu! Hem burada hemen yan sokaktan ıstaka bulamam ki. Avrupa'dan sipariş etmem gerek. Hayır, hayır! Öyle sinirli biriyle uğraşamam!' Çok hiddetliydi.

---

80 Kuzey Tayland'daki, Chao Phraya adıyla da bilinen, Siyam Körfezi'ne (Malay Yarımadası'yla Hindiçini'nin arasından) akan bir nehir.

"Jim'in inzivadayken yaşadığı en kötü olay buydu. O olaya en çok ben üzülmüşümdür; çünkü Jim bir keresinde ondan bahsedildiğini duyan birisinin söylediği gibi 'ortalıkta epey takılsa da' hırpalanmamayı, yıpranmamayı bir şekilde başarıyordu. Ancak bu son mesele beni ciddi ölçüde kaygılandırdı; çünkü Jim meyhanelerde kavgaya tutuşacak kadar hassas davranırsa adı kötüye çıkacaktı, sinir bozucu ama zararsız bir budala olarak değil de adi bir serseri olarak tanınacaktı. Ona çok güvensem de, böyle durumlarda insanın adı çıktı mı gerçekten öyle birine dönüşmesinin an meselesi olduğunu düşünmeden edemiyordum. O sıralar artık Jim'le ilişiğimi kesmeyi düşünemediğimi anlamışsınızdır sanırım. Onu gemimle Bangkok'tan götürdüm ve uzunca bir yolculuk yaptık. Jim'in içine kapandığını görmek üzücüydü. Bir denizci, yolcu bile olsa bir gemiyle ilgilenir ve etrafındaki deniz yaşamına, örneğin başkasının eserini inceleyen ressam gibi, eleştirel bir keyifle bakar. Kelimenin her anlamıyla 'gemidedir', oysa Jim'im yolculuğun çoğu boyunca kaçak yolcuymuş gibi aşağıdan çıkmadı. Ruh hali bana da bulaştığı için mesleki konulara değinmekten kaçındım, oysa yolculuğa çıkmış iki denizcinin bunlardan bahsetmesi doğaldır. Birbirimize tek kelime etmediğimiz günler oldu; onun yanındayken subaylarıma emir vermek hiç içimden gelmiyordu. Güvertede veya kamarada baş başa kaldığımızda nereye bakacağımızı bilemiyorduk çoğunlukla.

"Bildiğiniz gibi onu De Jongh'un yanına yerleştirdim; ondan bir şekilde kurtulduğuma memnundum, ama bir yandan da durumunun artık katlanılmaz hale geldiğine emindim. Her yıkılıştan sonra tekrar tavizsiz duruşuna geri dönüvermesini sağlayan elastikliğini biraz yitirmişti. Bir gün kıyıya inince, iskelede durduğunu gördüm; liman ağzının sularıyla denizin enginliği tek bir pürüzsüz yüzey şeklinde yükselmekteydi ve en uzaktaki demir atmış gemiler gökyüzünde hareketsiz duruyor gibiydi. Jim kalkmak üzere olan bir gemiye götürülecek küçük paketlerin yüklendiği, ayak-

larımızın dibindeki kayığın hazır olmasını bekliyordu. Selamlaştıktan sonra sustuk. Yan yana durduk. 'Tanrı aşkına!' dedi birden. 'Bu iş insanı öldürüyor.'

"Bana gülümsedi; genellikle çok hoş gülümsediğini söylemeliyim. Karşılık vermedim. Mesleğini kastetmediğini biliyordum; De Jongh'un yanında rahatı yerindeydi. Yine de o konuşur konuşmaz, işinin öldürücü olduğuna tamamen emin oldum. 'Dünyanın bu bölgesini,' dedim, 'tamamen terk etmek, Kaliforniya'yı veya Batı Yakası'nı denemek ister misin? Elimden geldiğince yardımcı olurum.' Biraz horgörüyle sözümü kesti. 'Ne fark eder ki?' Haklı olduğunu düşündüm hemen. Fark etmezdi; Jim'in istediği rahatlamak değildi; istediği şeyin, beklediği şeyin tanımlanmasının kolay olmadığını, fırsat gibi bir şey olduğunu anlar gibi oldum. Ona pek çok fırsat sunmuştum, ama hepsi de ekmek parası kazanma fırsatlarıydı o kadar. Ama herhangi bir insanın elinden başka ne gelirdi? Çıkış yolu bulamıyordum; zavallı Brierly'nin sözünü hatırladım: 'Yerin altı metre dibine saklansın ve orada kalsın.' Yeryüzünde imkânsızı beklemesinden iyidir, diye düşündüm. Gerçi insan buna bile emin olamıyordu. Hemen oracıkta, daha Jim'in kayığı iskeleden üç kürek boyu uzaklaşmamışken, o akşam Stein'a gidip danışmaya karar verdim.

"Bu Stein, zengin ve saygın bir tüccardı. 'Şirketi' (Stein & Co. diye bir şirketi, bir de Stein'ın söylediğine göre 'Maluku Adaları'yla ilgilenen'[81] bir çeşit ortağı vardı) adalar arasında geniş çaplı ticaret yapıyordu; mahsul toplamak için en ücra yerlerde bile dükkân açmıştı. Tavsiyesini almak istememin sebebi servetiyle saygınlığı değildi tam olarak. Ona içimi açmayı arzulamamın sebebi, tanıdığım en güvenilir insanlardan biri olmasıydı. Uzun, tüysüz yüzü sade, yıpranmamış ve zekice bir iyi huylulukla ışıldardı. Yüzünün derisi kat kat sarkık ve hep inzivada yaşamışçasına solgundu, ki hiç de inzivada yaşamamıştı tabii. İnce saç tellerini geriye tarar, deva-

81 Malay Takımadaları bölgesindeki bir grup ada (bkz. 84. dipnot).

sa ve azametli alnını sergilerdi. Yirmi yaşındayken şimdiki, altmış yaşındaki haline çok benzediğini düşündürürdü. Bir öğrencinin yüzüne sahipti; âlim görünüşüne sadece neredeyse bembeyaz olan kalın ve gür kaşlarıyla, altlarındaki gözlerin kararlı, araştırıcı ifadesi uymuyordu o kadar. Uzun boylu ve esnekti; hafif kambur duruşu ve masum gülümseyişi, size kulak vermeye müşfikçe hazır olduğu izlenimi uyandırırdı; konuşurken uzun kollarıyla solgun, iri ellerini tuhaf şekillerde oynatarak vurgu ya da tasvir yapardı. Ondan uzun uzadıya bahsetmemin sebebi şu ki, bu görünüşünün altında yatan ve dürüst, hoşgörülü mizacıyla uyum içinde olan, tamamen öz idraksiz bir doğal vücut fonksiyonuna –örneğin sindirim gibi– benzemese de gözü karalık denebilecek bir ruhsal korkusuzlukla fiziksel cesarete sahipti. Bir insanın, hayatını kendi elinde taşıdığı söylenir bazen. Böyle bir söz ona tam anlamıyla uymuyordu; Doğu'daki yaşamının ilk yıllarında hayatını elinde atıp tutarak oyun oynamıştı. Bütün bunlar geçmişte kalmıştı, ama yaşamöyküsünü ve servetinin kaynağını biliyordum. Ayrıca az çok saygın bir doğa bilimciydi, daha doğrusu bilgili bir koleksiyoncuydu. Özel ilgi alanı entomolojiydi. *Buprestidae* ve *Longicorn* –kınkanatlılar– koleksiyonu, ölü ve hareketsizken fesat görünen o korkunç, minik canavarlar ve ayrıca cam kutularının içinde duran güzel, cansız kanatlı kelebekler sayesinde ünü tüm dünyaya yayılmıştı. Eskiden bir Malay sultanına (ki ondan sadece 'zavallı Muhammed Benso'm'[82] diye bahsederdi) danışmanlık yapmış bu maceraperest tacirin şöhreti, birkaç kile ölü böcek sayesinde Avrupa'daki, onun hayatıyla ve karakteriyle ilgili hiçbir şey bilmeyen, bilmeyi de istemeyecek kültürlü insanların arasında yayılmıştı. Bunları bilen bense onu hem kendi hayatımla, hem de Jim'le ilgili sıkıntılarımı gönül rahatlığıyla açabileceğim biri olarak görüyordum."

82 Bu isim W. Marsden'in *Memoirs of a Malayan Family* (1830) adlı kitabında geçer.

20. Bölüm

"Akşamın geç bir vakti epey loş, etkileyici ama bomboş bir yemek salonundan geçtikten sonra çalışma odasına girdim. Ev sessizdi. Önümde yürüyen, beyaz ceketli ve sarı saronglu[83] bir çeşit üniforma giymiş yaşlı, asık suratlı Japon uşak kapıyı ardına kadar açarak usulca 'Buyrun efendim!' diye seslendikten sonra yana çekilip, sırf o hizmeti verebilmek adına bir anlığına cismanileşmiş bir hayaletmişçesine gizemli şekilde sırra kadem bastı. Stein koltuğuyla birlikte döndü; aynı anda gözlüğü alnına doğru yukarı çıktı sanki. Beni kısık, şakacı bir sesle ağırladı. Geniş odanın sadece bir köşesi, yazı masasının bulunduğu köşe abajurlu bir okuma lambasıyla aydınlanmaktaydı, dairesinin geri kalanıysa mağaraymışçasına biçimsiz bir loşluğa bürünmüştü. Duvarlardaki, aynı şekle ve koyu renge sahip kutularla dolu dar raflar yerden tavana kadar yükselmiyor, bir metre yirmi santim enindeki kara bir kuşak şeklinde uzanıyordu. Kınkanatlı katakompları... Yukarıya düzensiz aralıklarla tahta tabletler asılmıştı. Işık bir tanesini aydınlatıyordu; altın sarısı harflerle yazılmış *Coleoptera* yazısı engin loşlukta gizemli bir şekilde ışıldamaktaydı. Kelebek koleksiyonunun bulunduğu cam kutular, ince ayaklı küçük masaların üstünde, üç uzun sıra halinde durmaktaydı. Bu cam kutulardan biri yerinden alın-

83 Malay peştamalı.

mış ve üstü küçücük el yazıları yüzünden kararmış dikdörtgen kâğıtlarla kaplı yazı masasına konmuştu.

"'Beni görüyorsun ya... görüyorsun,' dedi. Elinde, havada tuttuğu cam kutunun içinde, eni on beş santimden uzun olan, incecik beyaz damarlarla bezeli ve kenarlarında muhteşem sarı noktacıklar bulunan siyah ve bronz rengi kanatlarını görkemli bir şekilde açmış tek bir kelebek vardı. '*Senin* Londra'da bundan sadece bir tane var, o kadar. Koleksiyonumu doğduğum kasabaya bağışlayacağım. Bana ait bir şey. En iyisi.'

"Koltuğunda öne eğilip, çenesini kutunun ön tarafına yaslayarak içine dikkatle baktı. Arkasında durdum. 'Muhteşem,' diye fısıldadı ve varlığımı unuttu sanki. İlginç bir geçmişi vardı. Bavyera'da doğmuş, yirmi iki yaşındayken 1848 devrim hareketinde aktif rol oynamıştı. Yenilgiden sonra kaçmayı başarmış ve önce Trieste'deki fakir bir cumhuriyetçi saatçinin yanına sığınmıştı. Oradan Trablusgarp'a, satmak için ucuz saat götürmüştü. Çok iyi bir başlangıç sayılmazdı, ama talihli olduğu anlaşılmıştı, çünkü orada Hollandalı bir gezginle tanışmıştı. Sanırım epey ünlü biriydi, ama ismini hatırlamıyorum. Bu doğabilimci onu yanına bir çeşit asistan olarak alıp Doğu'ya götürmüştü. Dört yıl veya daha uzun süre boyunca birlikte ve ayrı ayrı takımadaları[84] gezmiş, böcek ve kuş toplamışlardı. Sonra doğabilimci evine gidince Stein, gidecek evi olmadığından, Selebes'in içlerindeki –içleri var denebilirse tabii– yolculukları sırasında tanıştığı yaşlı bir tacirin[85] yanında kalmıştı. O sıralar ülkede yaşamasına izin verilen tek beyaz olan bu yaşlı İskoç, Wajo Eyaletleri'nin ka-

84 Malay Takımadaları, Hint ve Pasifik okyanuslarında, güneydoğu Asya'yla Avustralya arasında (Endonezya'da, Filipinler'de ve Yeni Gine'de) bulunan bir grup adadır. Borneo'yu, Java'yı, Sulawesi'yi (Selebes) içerir.

85 Muhtemelen Francis James Secretan'dan esinlenilmiştir; 1864'te öldüğünde Güneydoğu Asya'da Hollanda kolonisindeki mal varlıklarını William Lingard'a bırakmıştı. Lingard, Conrad'ın *Almayer's Folly* (1895), *An Outcast of the Islands* (1896) ve *The Rescue*'sundaki (1920) Tom Lingard'ın esin kaynağıdır.

dın hükümdarının yakın arkadaşıydı. Stein'ın bir tarafı biraz felçli olan bu adamın yeni bir inme yüzünden ölmeden önce kendisini saray çevresiyle tanıştırmasından sık sık bahsettiğini duymuşumdur. Haşmetli beyaz sakallı, ağır, iriyarı bir adammış. İçinde bütün racaların, pangeranların ve reislerin bulunduğu meclis salonuna girmiş; kırış kırış ve şişman bir kadın olan kraliçe (Stein'ın dediğine göre sözünü hiç sakınmazmış) bir tentenin altındaki yüksek bir kanepede oturuyormuş. Adam Stein'ı kolundan tutmuş ve bacağını sürüye sürüye, bastonunu kullanarak kanepeye götürmüş. 'Kraliçe ve racalar, sizleri oğlumla tanıştırayım,' demiş gür bir sesle. 'Babalarınızla ticaret yaptım, ben ölünce de o sizlerle ve oğullarınızla ticaret yapacak.'

"Bu basit formalite sayesinde Stein'a İskoç'un imtiyazlı konumuyla bütün ticari stokları, ayrıca ülkenin tek yolculuk edilebilir nehrinin kıyısında bulunan, yüksek duvarla çevrili bir ev miras kalmış. Sözünü hiç sakınmayan yaşlı kraliçe kısa süre sonra ölünce, çeşitli taliplerin tahta çıkması yüzünden ülkede kargaşa baş göstermiş. Stein, kraliçenin en küçük oğullarından birinin siyasi partisine katılmış, ki otuz yıl sonra ondan sadece 'zavallı Muhammed Benso'm' diye bahsediyordu. İkisi de sayısız başarılar kazanıp kahraman olmuşlar ve bir keresinde sadece bir düzine yandaşlarıyla birlikte İskoç'un evinde, ordunun kuşatmasına bir ay direnmişler. Anlaşılan bu arada Stein kelebek ve kınkanatlı böcek toplamaktan hiç vazgeçmemiş. Savaşla, barış görüşmeleriyle, sahte ateşkeslerle, ani saldırılarla, uzlaşmalarla, ihanetlerle vs. geçen sekiz yıldan sonra, tam nihayet kalıcı barış sağlanmış gibi görünürken, Stein'ın 'zavallı Muhammed Benso'su', başarılı bir geyik avından sonra, kendi sarayının bahçe kapısının önünde son derece keyifle atından inerken öldürülmüş. Bu olay Stein'ın konumunu epey tehlikeli hale getirmiş; ancak Muhammed'in kız kardeşi olan, kendisine bir kız çocuk doğurmuş eşini (ondan büyük bir ciddiyetle 'sevgili prenses

eşim' diye bahsederdi) kısa süre sonra kaybetmese belki orada kalmayı sürdürürmüş. Anne ve çocuk bulaşıcı humma yüzünden üç gün arayla ölmüşler. Stein bu kayıplar yüzünden kendisi için katlanılmaz hale gelen ülkeyi terk etmiş. Böylece yaşamının ilk ve maceralı kısmı son bulmuş. Sonraki kısmı o kadar farklı ki, kendisine kalan kederin gerçekliği olmasa, bu tuhaf kısmı rüyaya benzetirdi herhalde. Biraz parası varmış; hayata baştan başlamış ve yıllar geçtikçe hatırı sayılır bir servet edinmiş. Başlangıçta adaları epey gezmişti, ama sonra yaşlanmıştı ve son zamanlarda şehrin beş kilometre kadar ötesindeki, geniş bahçeli ve ahırlarla, ofislerle ve çok sayıda hizmetçisinin kaldığı bambu kulübelerle çevrili geniş evinden pek çıkmaz olmuştu. Her sabah faytonuna binip şehre gidiyordu; orada beyaz ve Çinli kâtipler çalıştırdığı bir ofisi vardı. Uskunalardan ve yerli teknelerinden oluşan küçük bir donanmaya sahipti ve ada mahsullerini büyük miktarlarda satıyordu. Zamanının geri kalan kısmınıysa tek başına, ama asosyal olmadan, kitaplarıyla ve koleksiyonuyla, numuneleri sınıflandırıp dizmekle, Avrupa'daki entomolojistlerle yazışmakla, hazinelerinin ayrıntılı bir kataloğunu hazırlamakla geçiriyordu. Jim'in durumu hakkında pek de umutlanmadan danışmaya geldiğim adamın geçmişi böyleydi işte. Sırf söyleyeceklerini duymak bile rahatlatıcı olacaktı. Çok kaygılıydım, ama bir kelebeğe, sanki o incecik kanatların bronz parıltısında, beyaz çizgilerinde, muhteşem noktacıklarında başka şeyler, ölümle lekelenmemiş bir görkemi sergileyen bu narin ve cansız dokular gibi hassas ve yıkıma meydan okuyan bir şeyler görürcesine yoğun, neredeyse tutkulu bir dikkatle bakmasına saygı duyuyordum.

"Başını kaldırıp bana bakarak 'Muhteşem!' diye fısıldadı. 'Bak! Şu güzelliğe bak... ama o önemli değil... şu muntazamlığa, uyuma bak. Öyle narin ki! Öyle güçlü ki! Öyle eksiksiz ki! Doğa bu işte, muazzam güçlerin dengesi. Her yıldızda mevcut... her otta *mevcut*... ve mükemmel bir denge

içindeki kudretli kozmos bunu üretiyor. Bu mucizeyi; doğanın, yüce sanatçının bu başyapıtını.'

"'Bir entomolojistin böyle konuştuğunu ilk kez duyuyorum,' dedim neşeyle. 'Başyapıt ha! Peki ya insanoğlu?'

"'İnsanoğlu şaşırtıcı, ama başyapıt değil,' dedi gözlerini cam kutuya dikerek. 'Belki de sanatçı biraz kaçıktı. Ha? Ne dersin? Bazen insanoğlunun istenmediği bir yere geldiğini, orada kendisine yer bulunmadığını düşünüyorum; yoksa niye tamamını ele geçirmek istesin ki? Neden bağıra çağıra kendinden, yıldızlardan bahsederek sağda solda koştursun, otları rahatsız etsin?'

"'Kelebek yakalamak için,' dedim.

"Gülümsedi, koltuğuna yaslandı ve bacaklarını uzattı. 'Otur,' dedi. 'Bu nadide numuneyi çok güzel bir sabah bizzat yakaladım. Ve çok duygulandım. Bir koleksiyoncu için böyle nadide bir numuneyi yakalamak ne demektir bilmezsin. Bilemezsin.'

"Bir sallanan sandalyeye yayılıp gülümsedim. Gözlerini çevirdiği duvarın çok ardına bakıyordu sanki; bir gece 'zavallı Muhammed'inin' gönderdiği bir ulağın gelip, ekili bir ovadan ve yer yer ormanın içinden geçen bir atlı yolundan gidilen, on beş kilometre kadar ötedeki 'rezidans'a' –öyle diyormuş– çağrıldığını söylediğini anlattı. Küçük Emma'sını kucaklayıp ve evin idaresini karısına, 'prensesine' bırakıp sabahın köründe yüksek duvarla çevrili evinden çıkmış. Karısı bahçe kapısına kadar ona eşlik etmiş, elini onun atının boynundan ayırmadan yürümüş; kadının üstünde beyaz bir ceket, saçında da altın broşlar varmış; sol omzuna asılı kahverengi deri kayışta altıpatlar taşıyormuş. 'Tipik bir kadın gibi konuştu,' dedi, 'dikkatli olmamı ve hava kararmadan dönmeye çalışmamı, tek başıma gitmemin çok kötü olduğunu söyledi. Savaştaydık ve ortam kötüydü; adamlarım eve kurşun geçirmez kepenkler takıyor ve tüfeklerini dolduruyorlardı; karım kendisi için korkmamamı yalvarırca-

sına söyledi. Ben dönene kadar evi herkese karşı savunabileceğini söyledi. Keyifle, hafifçe güldüm. O cesur, genç ve güçlü halini görmek hoşuma gidiyordu. O zamanlar ben de gençtim. Bahçe kapısında elimi tutup sıktıktan sonra geri çekildi. Çıkınca atımı durdurup, kapının arkamdan kapandığını duyana dek bekledim. Civarda çetesiyle birlikte dolanan bir can düşmanım vardı, nüfuzlu bir soyluydu, alçağın tekiydi de. Yedi sekiz kilometre boyunca eşkin gittim; gece yağmur yağmıştı, ama sis dağılmıştı ve toprak temizdi; bana gülümsüyordu sanki, o kadar taze ve masumdu ki küçük bir çocuk gibiydi. Birden yaylım ateşi başladı. En az yirmi el ateş edilmiş gibi geldi. Kurşunların seslerini işittim ve şapkam başımın arka tarafına düştü. Küçük bir hileymiş meğer, anlarsın ya. Zavallı Muhammed'imi beni çağırmaya zorlamışlar ve bana pusu kurmuşlar. Durumu hemen anlayıp şöyle düşündüm: Bu işe biraz el atmak gerek. Midillim burnundan soluyarak şahlanınca, ben yavaşça öne eğilip başımı yelesine yasladım. Yürümeye başladı; solumdaki bambuların üstünde asılı duran hafif bir duman bulutunu midillinin boynunun üstünden gördüm. Şöyle düşündüm: Aha! Neden ateş etmeden önce yeterince beklemiyorsunuz dostlar? Henüz *gelungen*[86] olamadınız. Yo, hayır! Sağ elimle altıpatlarımı tuttum... usulca... usulca. Sonuçta o serseriler sadece yedi kişiydiler. Çimenlerin arasından doğrulup saronglarına sarınarak koşmaya başladılar; mızraklarını başlarının üstünde sallıyor ve birbirlerine atı yakalamalarını, çünkü öldüğümü söylüyorlardı. Şu kapı kadar yaklaşmalarına izin verdim, sonra da bam, bam, bam... her seferinde nişan alarak ateş ettim. Bir kez daha, bir adamın sırtına ateş ettim, ama ıskaladım. Fazla uzaklaşmıştı. Sonra atımın üstünde tek başıma oturdum, temiz toprak bana gülümsüyordu ve yerde üç adamın cesedi yatıyordu. Biri köpek gibi kıvrılmıştı, bir diğeri sırt üstü yatıyordu ve gözlerini güneşten korumak

86 Başarılı (Alm.).

istercesine koluyla örtmüştü, üçüncüsüyse bacağını çok yavaşça çekti ve sonra tekme vurucasına birden yeniden uzattı. Onu at sırtında pür dikkat seyrettim, ama bir daha kımıldamadı. *Bleibt ganz ruhig.* Öylece kalakaldı. Yüzünde hayat belirtisi ararken alnından uçuk gölge gibi bir şeyin geçtiğini gördüm. Bu kelebeğin gölgesiydi. Kanadın şekline bak. Bu cinsin kanatları güçlüdür ve yüksekten uçarlar. Gözlerimi kaldırınca uçarak uzaklaştığını gördüm. Şöyle düşündüm: Mümkün olabilir mi? Sonra onu gözden kaybettim. Atımdan inip çok yavaşça, atı çekerek, bir elimde altıpatlarımı tutarak ve yukarı aşağı, sağa sola, her tarafa bakınarak yürüdüm! Sonunda onun üç metre ötedeki küçük bir tümsekte oturduğunu gördüm. Kalbim hemen küt küt atmaya başladı. Atımı bıraktım, altıpatlarımı tutmayı sürdürürken diğer elimle yumuşak şapkamı kafamdan aldım. Bir adım. Dikkatle. Bir adım daha. Hop! Onu yakaladım! Doğrulurken heyecandan yaprak gibi titriyordum; bu güzelim kanatları açıp da elimdekinin ne kadar nadide ve şaşılacak kadar mükemmel bir numune olduğunu görünce başım döndü ve dizlerimin bağı öyle bir çözüldü ki yere oturmak zorunda kaldım. Profesör için kelebek toplarken bu cinsin bir numunesine bizzat sahip olmayı o kadar istemiştim ki. Uzun yolculuklara çıkmış, epey eziyet çekmiştim; rüyalarıma girmişti ve şimdi birden parmaklarımın arasındaydı. Bana aitti! Şairin dediği gibi ("sair" diye telaffuz etti):

"'So halt' ich's endlich denn in meinen Händen,
Und nenn'es in gewissem Sinne mein.'[87]

"*Mein*[88] derken birden sesini alçaltarak vurgu yaptı ve gözlerini yavaşça yüzümden ayırdı. Uzun saplı bir pipoyu

87 Goethe, *Torquato Tasso*: "Sonunda onu ellerimde tutuyorum ve bir bakıma benim diyorum." (Alm.)

88 Benim (Alm.).

dikkatle ve sessizce doldurmaya başladı; sonra başparmağını pipo haznesine sokup bana tekrar, anlamlı anlamlı baktı.

"'Evet, sevgili dostum. O gün her şeye sahiptim; can düşmanımı çok sinirlendirmiştim; gençtim, güçlüydüm; arkadaşlığa, bir kadının aşkına ("askına" dedi) sahiptim, bir çocuğum vardı, yüreğim dopdoluydu. Hatta rüyamda gördüğüm şey bile elime geçmişti!'

"Yaktığı kibrit şiddetle tutuştu. Düşünceli, sakin yüzü bir kez seğirdi.

"'Arkadaş, eş, çocuk...' dedi yavaşça, küçük aleve bakarak. 'Hüf!' Kibrit söndü. İç geçirip tekrar cam kutuya döndü. Narin ve güzel kanatlar hafifçe titredi; sanki Stein rüyalarına giren muhteşem varlığı nefesiyle bir anlığına hayata döndürmüştü.

"'İşler,' diye söze başladı birden, masaya saçılmış makbuzları göstererek, her zamanki kibar ve neşeli sesiyle, 'tıkırında gidiyor. Bu nadide numune... *Na!* Sen ne tür iyi haberler getirdin?'

"'Açıkçası Stein,' dedim şaşırtıcı bir şekilde zorlanarak, 'buraya bir numuneden bahsetmeye geldim.'

"'Kelebek mi?' diye sordu şüpheci ve keyifli bir hevesle.

"'Öyle kusursuz bir şey değil,' diye karşılık verdim; birden çeşitli şüphelere kapıldım ve cesaretim kırıldı. 'Bir adam!'

"'*Ach so!*' diye mırıldandı ve gülümseyen yüzünü bana çevirirken ciddileşti. Bana bir süre baktıktan sonra yavaşça konuştu: 'Eh... ben de bir adamım.'

"Onu size olduğu gibi anlatıyorum; tereddüte kapılmış titiz bir adamı müşfikçe teşvik etmeyi biliyordu, ama tereddüt ettiysem bile uzun sürmedi.

"Bacak bacak üstüne atarak beni dinledi. Bazen kafası yoğun bir duman bulutunun içinde tamamen gözden kayboluyordu ve o bulutun içinden sempatiyle hırıldıyordu. Sözümü bitirince bacağını indirdi, piposunu bıraktı, dirseklerini

koltuğunun kolçaklarına koyarak ve parmak uçlarını birleştirerek ciddiyetle bana doğru eğildi.

"'Çok iyi anladım. O romantik.'

"Benim için teşhis koymuştu ve başta bu teşhisin basitliğine şaşırdım; görüşmemiz gerçekten de bir konsültasyona o kadar benziyordu ki –Stein yazı masasının ardındaki koltuğunda âlim edasıyla oturuyordu; bense karşısında, ama biraz yan tarafta, bir başka koltukta kaygıyla oturmaktaydım– şunu sormak doğal geldi:

"'Çaresi nedir?'

"Uzun işaret parmağını kaldırdı.

"'Sadece tek bir tedavisi var! Sadece tek bir şey bizi iyileştirip kendimiz olmaktan kurtarabilir!' Parmağını indirip hızla masaya vurdu. Durumu iyice basit ve tamamen içinden çıkılmaz göstermeyi bir şekilde başarmıştı. Bir sessizlik oldu. 'Evet,' dedim, 'aslında mesele nasıl iyileşileceğini değil, nasıl yaşanacağını bulmak.'

"Başıyla, sanki biraz hüzünle onayladı. '*Ja! Ja!* Genelde, şu büyük şairinizin tabiriyle: Mesele bu.' Başını sempatiyle sallamayı sürdürdü. 'Nasıl var olunacağı! *Ach!* Nasıl var olunacağı!'

"Parmak uçlarını masaya dayayarak ayağa kalktı. 'O kadar çeşitli şekillerde var olmak isteriz ki,' diye söze başladı tekrar. 'Bu muhteşem kelebek küçük bir toprak yığını buluyor ve üstüne konuyor; ama insan çamur yığınının üstünde asla kımıldamadan durmaz. Bir şöyle olmak ister, bir böyle.' Elini kaldırıp indirdi. 'Aziz de olmak ister, şeytan da ve gözlerini her kapayışında kendini çok hoş bir insan olarak görür... asla olamayacağı kadar hoş... Bir rüyada...'

"Cam kapağı indirdi; otomatik kilit sert bir tıkırtıyla kapanınca kutuyu iki eliyle alıp kutsal bir eşyayı taşırcasına yerine götürdü, lambanın aydınlık dairesinden çıkıp daha hafif ışığın halkasına girdi... sonunda biçimsiz loşluğa girdi. Bunun tuhaf bir etkisi oldu. Sanki attığı birkaç adım onu bu somut ve karmaşık dünyadan çıkarmıştı. Uzun bedeni

cismanilikten çıkmışcasına, görünmeyen şeylerin üstüne eğilerek sessizce, belirsiz hareketler yapıyordu; cisimsiz şeylerle gizemli bir şekilde meşgul olduğu yerden, o uzaklıktan gelen sesi artık keskin değildi, sanki yavaş yavaş akıyordu ve kasvetliydi, aradaki mesafenin etkisiyle yumuşamıştı.

"'Ve her zaman gözlerini kapalı tutamayacağın için asıl dert gelir: kalp acısı... dünyanın acısı... Bak dostum, yeterince güçlü ya da akıllı olmadığın için hayalini gerçekleştiremeyeceğini anlamak iyi olmaz. *Ja!*... Oysa bir yandan da çok hoş bir insansındır! *Wie? Was? Gott in Himmel!*[89] Bu nasıl olabilir? Ha ha ha!'

"Kelebek mezarları arasında sinsice gezinen gölge kahkahayı bastı.

"'Evet! Bu korkunç şey çok komiktir. Doğan bir insan, denize düşen bir insan misali rüyaya düşer. Deneyimsiz insanlar gibi yukarı, havaya doğru tırmanmaya çalışırsa boğulur. *Nicht wahr?*[90] Hayır! Sana söylüyorum! Yapılması gereken kendini yıkıcı öğeye teslim etmektir; suda ellerinle ayaklarının hareketleri sayesinde derin, derin deniz seni yukarıda tutar. Yani bana sorarsan... nasıl var olmalı?'

"Sesi birden, o uzaktaki loşlukta kendisine fısıldanan bir bilgiden ilham almışçasına çok yükseldi. 'Sana söyleyeceğim! Bunun için de tek bir yol vardır.'

"Hızla yürüyerek, terliklerini hışırdatarak loş ışık halkasında ilerledi ve ansızın lambanın aydınlık dairesinde belirdi. Elini tabanca gibi göğsüme uzattı; çukura kaçmış gözleri beni deliyordu sanki, ama titreyen dudaklarından ses çıkmadı ve loşluktayken yüzünde görülen haşin, coşkulu kendinden eminlik ifadesi silindi. Göğsüme işaret eden elini indirdi ve bir adım yaklaşarak o eli hafifçe omzuma koydu. Belki de asla anlatılamayacak şeyler olduğunu söyledi kederle; ama o kadar uzun süredir yalnız yaşıyormuş ki bazen unu-

89 Nasıl? Ne? Ulu Tanrım? (Alm.)

90 Doğru değil mi? (Alm.)

tuyormuş... unutuyormuş. Uzaktaki gölgelerdeykenki özgüvenli halini ışık yok etmişti. Oturdu ve dirseklerini masaya yaslayarak alnını ovuşturdu. 'Ama doğru... doğru. Kendini yıkıcı öğeye bırakacaksın.' Yenilmiş bir ses tonuyla, bana bakmadan, yüzü ellerinin arasında konuşuyordu. 'Yöntem buydu. Rüyanın peşinden gitmek, tekrar tekrar gitmek ve bu şekilde... *Ewig... Usque ad finem...*'[91] Kendinden emin bir şekilde fısıldadığı bu sözler sanki karşımda engin ve muğlak bir alan açtı, şafak vakti bir ovadaki ufuk gibiydi... yoksa gecenin geldiği vakit miydi? İnsan karar vermeye cesaret edemiyordu; ama hoş ve aldatıcı bir ışıktı, loşluğunun cismanilikten uzak şaireneliğiyle tuzak çukurlarını, mezarları aydınlatıyordu. Stein'ın yaşamı heyecan verici fikirlerin şevkiyle fedakârlık yapmasıyla başlamıştı; çok uzaklara gitmişti, çeşitli şekillerde, tuhaf yollardan geçerek gitmişti ve neyin peşine düştüyse bunu tökezlemeden, dolayısıyla utanmadan ve pişmanlık duymadan yapmıştı. Şimdiye kadar haklıydı. Yapılması gereken söylediğiydi şüphesiz. Ancak yine de insanların üstünde, mezarlarla tuzak çukurlarının arasında gezindikleri, cismanilikten uzak ve şairane ufuk ışığıyla aydınlanan ova hâlâ çok ıssızdı, ortası gölgelerle kaplıydı, etrafında parlak bir ışık vardı, sanki alev alev yanan bir uçurumla çevrelenmişti. Sonunda sessizliği bozarak, kimsenin ondan daha romantik olamayacağını söyledim.

"Başını yavaşça iki yana salladı ve ardından bana sabırlı, araştıran gözlerle baktı. Bunun esef verici olduğunu söyledi. Orada oturmuş, çocuklar gibi konuşuyorduk, kafa kafaya verip de pratik... pratik bir çözüm bulmak yerine... 'O belaya... büyük belaya...' diye tekrarladı nüktedan ve hoşgörülü bir gülümseyişle. Yine de pratik meselelerden bahsetmeye başlamadık. Jim'in ismini söylemekten kaçınıyorduk, konuşmamızı somutlaştırmamak istercesine veya o yolunu şaşırmış bir ruh, acı çeken isimsiz bir gölgeymişçesine. '*Na!*'

91 Sonsuza dek (Alm.)... sonuna kadar (Lat.).

dedi Stein ayağa kalkarak. 'Bu gece burada yatarsın, yarın da pratik... pratik bir şeyler yaparız...' İki kollu şamdanı yakıp önden yürüdü. Stein'ın taşıdığı ışıkların parıltıları eşliğinde, boş, karanlık odalardan geçtik. İki adamla iki titrek alevin berrak boşluğun derinliklerinden usulca, sessizce geçtikleri bir anlığına görülürken ışıklar cilalı döşemelerde süzülüyor, yer yer bir masanın parlak yüzeyinden geçiyor, bir mobilyanın kıvrımının üstünden sıçrıyor veya uzaktaki aynalarda diklemesine yükselip gözden kayboluveriyordu. Stein önden kibarca, iki büklüm, ağır ağır, yüzünde kulak kabartırcasına derin bir sükûnetle yürüyordu; içlerinde beyaz teller seçilen dağınık, uzun, uçuk sarı bukleleri hafifçe eğik boynuna seyrekçe saçılmıştı.

"'O romantik... romantik...' diye yineledi. 'Ve bu çok kötü... çok kötü... Çok iyi de,' diye ekledi. '*Sahi* mi?' diye sordum.

"'*Gewiss*,'[92] dedi ve kollu şamdanı havada tutmayı sürdürerek, ama bana bakmadan durdu. 'Bariz! İçsel acı yoluyla kendini tanımasını sağlayan nedir? Seninle benim gözümüzde onu var eden nedir?'

"O anda Jim'in var olduğuna, taşradaki bir papaz evinde hayata gözlerini açtığına, etrafını toz bulutları gibi saran adamların görüşünü bulandırdığına, maddesel dünyada yaşamla ölümün birbirine zıt talepleri tarafından susturulduğuna inanmak güçtü; ama sonra yok edilemez gerçekliğini ikna edici, karşı konulmaz bir güçle hissettim! Çok net gördüm; sanki yüksek tavanlı sessiz odalardan, hareketli parıltıların ve ölçülemez, şeffaf derinliklerin içinde ansızın beliren, titreşen alevlerle birlikte usulca ilerleyen insan figürlerinin eşliğinde geçerken mutlak Gerçeğe yaklaşmıştık, ki o da tıpkı Güzellik gibi, gizemin sessiz, dingin sularına yarı gömülmüş halde, elde edilmesi zor, muğlak bir şekilde salınır. 'Belki de

92 Kesinlikle (Alm.).

öyledir,' diye itiraf ettim hafifçe gülerek ve gülüşümün beklenmedik yükseklikteki yankıları sesimi hemen alçaltmama yol açtı; 'ama senin öyle olduğuna eminim.' Çenesini göğsüne eğerek ve ışığı kaldırarak tekrar yürümeye koyuldu. 'Eh... ben de varım,' dedi.

"Önümden yürüdü. Gözlerim hareketlerini takip ediyordu, ama gördüğüm şey şirketin başkanı, ikindi partilerinin gözde konuğu, âlim dernekleriyle mektuplaşan kişi, yolu bu taraflara düşen doğa bilimcilerinin ağırlayıcısı değildi; sarsılmaz adımlarla takip ettiği kaderinin, cömertlik arzusunu, dostluğu, aşkı, savaşı.... romantizmin bütün yüceltilmiş öğelerini barındıran yoksul bir ortamda başlamış yaşamının gerçekliğini gördüm o kadar. Odamın kapısında bana döndü. 'Evet,' dedim bir tartışmayı sürdürürcesine, 've başka şeylerin yanı sıra belirli bir kelebeğin hayalini kurdun aptalca; ama güzel bir sabah vakti, hayal ettiğin şey karşına çıkınca bu muhteşem fırsatı kaçırmak istemedin, değil mi? Oysa Jim...' Stein elini kaldırdı. 'Peki, kaç fırsatı kaçırdığımı, hayal ettiğim ve karşıma çıkan kaç şeyi yitirdiğimi biliyor musun?' Esefle kafa salladı. 'Bazı hayallerimi gerçekleştirebilsem... çok güzel olurdu gibi geliyor. Kaç hayalim vardı biliyor musun? Belki ben de bilmiyorum.' 'Jim'in hayalini kurduğu şeyler güzel olsa da olmasa da,' dedim, 'bir tanesini kesinlikle yakalayamadığını biliyor.' 'Herkesin bildiği öyle bir iki şey vardır,' dedi Stein; 'mesele de bu ya... büyük mesele...'

"Kapı eşiğinde elimi sıktı, kaldırdığı kolunun altından odama göz attı. 'İyi uykular. Yarın pratik bir şeyler yapmalıyız... pratik...'

"Odası benimkinden ileride olsa da, geldiği yoldan geri döndüğünü gördüm. Kelebeklerine geri dönüyordu."

21. Bölüm

Marlow, purosunu özenle, sessizce yaktıktan sonra "Patusan'ı[93] duyanınız yoktur sanırım?" diye devam etti. "Önemli değil; insanlar geceleyin gökyüzünü dolduran bir sürü gökcisminin ismini bile bilmezler, çünkü onlar faaliyet alanlarının dışındadır ve yapıları, ağırlıkları, yörüngeleri –hareketlerindeki düzensizlikler, ışıklarındaki tuhaflıklar– hakkında çok bilmişçe konuşmak, bir çeşit bilimsel dedikoduculuk yapmak için para alan gökbilimciler dışında kimse için önem taşımaz. Patusan da öyleydi. Batavia[94] devletinin iç camiasında oradan, özellikle de çarpıklıklarından ve tuhaflıklarından imalı imalı bahsedilirdi ve ticaret dünyasındaki çok, çok az kişi tarafından bilinirdi. Ancak oraya kimse gitmemişti ve sanırım gitmek isteyen de yoktu; tıpkı bir gökbilimcinin herhalde uzaktaki bir gökcismine nakledilip de orada, dünyadaki maaşından yoksun kalmış bir şekilde, tanımadığı bir göğe şaşkın şaşkın bakmayı istemeyişi gibi. Ancak ne gökcisimlerinin ne de gökbilimcilerin Patusan'la ilgisi var. Oraya giden Jim'di. Stein'ın onu beşinci kadir sınıfındaki bir yıldız kadar değişik bir yere gönderdiğini vurgulamak istedim o kadar. Jim dünyevi başarısızlıklarıyla kötü şöhretini geride bıraktı ve hayal

93 Muhtemelen Hollanda idaresindeki Doğu Borneo'nun içinden geçen nehrin ismini alan Berau bölgesinden esinlenilmiştir.

94 Hollanda'nın eski ya da edebi ismi.

gücünü faal tutacak yepyeni koşullarla karşılaştı. Tamamen yeni, son derece ilginç koşullarla. Ve onlarla takdire şayan bir şekilde başa çıktı.

"Stein, Patusan hakkında herkesten daha bilgiliydi. Devlet camiasında tahmin edildiğinden çok daha fazlasını biliyordu sanırım. Oraya, ya kelebek avladığı zamanlarda ya da daha sonra, giderek ticaretle uğraşıp semirirken hayatına biraz macera katmaya iflah olmaz bir şekilde çabaladığında gitmişti eminim. Takımadalarda, ahlak ve... ve... şey... daha çok kâr adına ışık (hatta elektrik ışığı) götürülmesinden önceki orijinal hallerini görmediği çok az yer vardı. Jim hakkında konuşmamızın ertesi sabahında kahvaltıda, zavallı Brierly'nin 'Yerin altı metre dibine saklansın ve orada kalsın,' dediğini söylememin ardından, oradan bahsetti. Bu sözümü duyunca gözlerini kaldırıp bana ilgi ve dikkatle, nadide bir böcekmişim gibi baktı. 'Bu da ayarlanabilir,' dedi kahvesini yudumlayarak. 'Onu bir şekilde gömmek,' diye açıkladım. 'Hoş değil tabii, ama şimdiki haline bakınca en iyi seçenek.' 'Evet, o daha genç,' dedi Stein düşünceli bir tavır. 'Şu an yaşayan en genç insan,' diye onayladım. '*Schön.*[95] Patusan var,' diye devam etti aynı ses tonuyla; 've kadın öldü,' diye ekledi anlaşılmaz bir şekilde.

"O öyküyü bilmiyorum tabii; Patusan'ın daha önce bir kez bir günaha, kabahate ya da talihsizliğe mezar olduğunu tahmin edebilirim o kadar. Stein'dan şüphelenmek olanaksız. Hayatına giren tek kadın 'prenses eşim' ya da nadiren, duygulandığı anlarda 'Emma'mın annesi' diye bahsettiği Malay kızdı. Patusan'la ilgili bahsettiği kadın kimdi bilemiyorum; ama söylediklerinden anladığım kadarıyla okumuş ve çok güzel bir Hollandalı-Malay kızmış, trajik veya belki de sadece acıklı bir geçmişi olmuş, ki en ıstıraplı kısmı, Hollanda kolonilerindeki bir şirkette kâtiplik yapan Portekiz

95 İyi (Alm. birebir çevirisi, güzel.)

kökenli bir Malaccalıyla[96] evliliğiydi şüphesiz. Stein'ın söylediklerinden anladığım kadarıyla bu adam çeşitli muğlak ve sevimsiz açılardan yetersiz biriymiş. Stein onu Patusan'daki Stein & Co.'daki takas dükkânının başına sırf karısının hatrına getirmiş; ama bu karar ticari bir başarı getirmemiş, en azından şirket için; artık kadın öldüğüne göre Stein oraya bir başka temsilci göndermek istiyormuş. İsmi Cornelius olan bu Portekizli kendini her şeyi hak eden ama haksızlığa uğrayan biri olarak görüyor, yetenekleri sayesinde daha yüksek bir mevkide bulunması gerektiğine inanıyormuş. Jim bu adamın yerine geçecekti. 'Ama Cornelius'un oradan taşınacağını sanmam,' dedi Stein. 'Bunun benimle ilgisi yok. Sırf o kadının hatrına göndermiştim... Ama galiba geride bir kızı kaldı, bu yüzden Cornelius'un isterse eski evde oturmayı sürdürmesine izin vereceğim.'

"Patusan yerlilerin idaresindeki bir devletin ücra bir bölgesi ile ana yerleşim merkezi aynı ismi taşıyor. Nehrin denizden altmış kilometre kadar uzaktaki bir noktasında, ilk evlerin görüldüğü yerde, ormanın içinden birbirine çok yakın iki dik tepenin yükseldiği ve aralarında güçlü bir darbeyle açılmışçasına derin bir yarığın uzandığı seçilebiliyor. Aslında aradaki vadi dar bir geçitten başka bir şey değil; yerleşim merkezinden bakılınca, girintili çıkıntılı bir konik tepe ortadan yarılmış ve iki yarısı birbirinden hafif bir eğimle uzaklaşmış gibi görünüyor. Dolunaydan sonraki üçüncü günde ay, Jim'in evinin önündeki açıklıktan bakıldığında (ziyaretine gittiğimde yerel tarzda inşa edilmiş çok güzel bir evde oturuyordu) tam bu tepelerin arkasından yükseldi, ışığıyla o iki kütleyi önce kapkara kabartmalara dönüştürdü ve ardından o neredeyse kusursuz, kırmızı disk yarıktan yukarı doğru süzülerek zirvelerin üstüne, açık bir mezardan zarifçe

96 Malacca: Malay Yarımadası'ndaki, Singapur'un kuzeybatısındaki bir liman şehri.

kurtulurcasına çıktı. 'Muhteşem bir manzara,' dedi Jim yanımdan. 'Görmeye değer. Değil mi?'

"Bu soruyu sanki o eşsiz görüntünün oluşumuna bizzat katkıda bulunmuşçasına kişisel bir gururla sormasına gülümsedim. Patusan'da o kadar çok şeye katkıda bulunmuştu ki! Ayla yıldızların hareketleri kadar kontrolünün ötesindeymiş gibi görünen şeylere...

"Akıl almazdı. Stein'la benim sırf ayakaltından çekilsin, yani kendi ayaklarının altından çekilsin diye ona biçtiğimiz rolün en belirgin yanı buydu. Asıl hedefimiz ayakaltından çekilmesiydi, ama belki başka bir sebepten de birazcık etkilendiğimi itiraf ediyorum. Bir süreliğine memleketime gitmek üzereydim ve belki de gitmeden önce Jim'den kurtulmayı –ondan kurtulmayı, anlarsınız ya–, fark ettiğimden daha fazla istiyordum. Memleketime gidiyordum ve Jim bana oradan gelmişti, başındaki büyük belayla ve muğlak iddiasıyla, siste bir yükü soluk soluğa taşıyan bir adam gibi. Jim'i iyi anladığımı söyleyemem. Şimdi bile, onunla son görüşmemden sonra bile; ama bana öyle geliyordu ki, onu ne kadar az anlarsam o kadar çok bağlanıyordum, bilgilerimizin ayrılmaz parçası olan şüphe adına. Kendimi de çok tanımıyordum zaten. Ayrıca tekrarlıyorum ki memleketime gidiyordum... içindeki bütün şöminelerin uzaklık yüzünden, en aşağı konumda olanlarımızın bile karşısında oturmaya hakkı olduğu tek bir şömineye dönüştüğü yere. Binlerce kişi yeryüzünde geziniriz, kimimiz ünlüdür kimimiz ünsüz, denizlerin ardında şöhret, para ya da sadece bir kuru ekmek kazanırız; ama bana öyle geliyor ki memlekete gitmek hepimiz için muhasebe yapmaya gitmek gibidir. Bizden üstün insanlarla, akrabalarımızla, dostlarımızla... sözünü dinlediğimiz ve sevdiğimiz kişilerle yüzleşmek için geri döneriz; ama böyle kişilere sahip olmayanlar, en özgürler, en yalnızlar, en sorumsuzlar ve bağsızlar bile... memleketlerinde sevdikleri bir yüz, tanıdık bir ses bulunmayanlar bile, onlar bile

o diyarın içinde, göğünün altında, havasında, vadilerinde ve tepelerinde, tarlalarında, sularında ve ağaçlarında barınan ruhla... o dilsiz dost, yargıç ve ilham verici şeyle karşılaşmak zorundadırlar. Ne derseniz deyin, onun tadını çıkarmak, huzurunu içine çekmek, gerçeğiyle yüzleşmek için temiz bir vicdanla geri dönmek şarttır. Bütün bunlar size bayağı bir duygusallık gibi gelebilir; aslında çoğumuzda bildik duyguların derinine bilinçli olarak bakacak irade ya da kapasite yoktur. Sevdiğimiz kızlar, hayranlık duyduğumuz adamlar, şefkat, dostluklar, fırsatlar, hazlar vardır! Ama şu değişmeyen bir gerçektir ki, ödülünüze temiz ellerle dokunmanız gerekir, yoksa tuttuğunuzda ölü yapraklara, dikenlere dönüşür. Bence aslında bir eve değil de o diyarın kendisine geri dönenler, onun bedensiz, ebedi ve değişmez ruhuyla yüzleşmek için geri dönen yalnızlar, ocaksızlar ve sevgisizler... o ruhun haşinliğini, kurtarıcı gücünü, sadakatimizi, itaatkârlığımızı dünyevi bir şekilde hak edişindeki zarafeti en iyi onlar anlar. Evet! Anlayanımız pek azdır, ama hepimiz hissederiz; istisnasız diyorum, çünkü hissetmeyenler zaten yok sayılırlar. Her otun yeryüzünde canını, gücünü aldığı bir yer vardır; insanlar da aynı şekilde, kök saldıkları diyardan canlarını ve inançlarını alırlar. Jim ne kadarını anlıyordu bilmiyorum; ama böyle bir gerçeğin ya da yanılsamanın –hangisi derseniz deyin, arada çok az fark var ve bu pek önemli değil– yol açtığı ihtiyacı şaşkın ama yoğun bir şekilde hissettiğini biliyorum. Önemli olan bunu hissetmesiydi. Artık asla memleketine gitmeyecekti. O gitmezdi. Asla. Bunu açıkça sergileyebilse, aklından geçirdiğinde ürperirdi ve sizi de ürpertirdi. Ama hislerini kendi çapında ifade edebilse de öyle biri değildi. Memleketine gitme fikri karşısında âcizce kaskatı kesilip hareketsiz kalırdı, çenesini indirip dudaklarını büzerdi ve çatık kaşların altındaki içten, mavi gözleri, katlanılmaz bir şeyin, iğrenç bir şeyin karşısındaymışçasına. öfkeli, karanlık bir ifadeye bürünürdü. Gür,

kıvırcık saçının kep gibi örttüğü o kalın kafasının içinde hayal gücü vardı. Bana gelince, bende hayal gücü yok (aksi takdirde bugün Jim hakkında daha emin olurdum) ve diyarın ruhunun Dover'ın beyaz kayalıklarının üstünden havalanıp da bana –sağ salim geri döndüğümde– küçük kardeşime ne yaptığımı soracağını düşündüğümü ima etmiyorum. Böyle bir hata yapamazdım. Jim'in, hakkında soruşturma yapılmayacak insanlardan biri olduğunu biliyordum; ondan daha üstün kişilerin tamamen ortadan kaybolduklarını, sırra kadem bastıklarını ve onları kimsenin merak etmediğini, kimsenin onlar için üzülmediğini, sesini çıkarmadığını görmüştüm. Diyarın ruhu, büyük girişimlerin hâkimi olduğu sürece sayısız hayatı önemsemez. Sürüden ayrılanların vay haline! Bizler sadece bir arada kaldığımız sürece varızdır. Jim bir bakıma sürüden ayrılmıştı; tutunmamıştı; ama bunu öylesine yoğun fark etmesi dokunaklıydı, tıpkı bir ağaçtan daha dolu yaşamış bir adamın ölümünün ağacın ölümünden daha dokunaklı olması gibi. Ben tesadüfen yanındaydım ve tesadüfen etkilenmiştim. Hepsi buydu aslında. Jim'in sonunun nasıl olacağından kaygılanıyordum. Örneğin kendini içkiye vermesi içimi acıtırdı. Dünya o kadar küçük ki, günün birinde sulanmış gözlü, şişmiş suratlı, kir içinde tabansız bez ayakkabılar giymiş ve dirseklerinde paçavralar titreşen bir avarenin yolumu kesip de eski tanışıklığımızın hatrına benden beş dolar borç istemesinden korkuyordum. Saygın bir geçmişten çıkagelen bu bostan korkuluklarının nasıl korkunç bir şekilde şen olduklarını bilirsiniz; fütursuz sesleri hırıltılıdır, arsız gözlerini biraz kaçırırlar. Hayatlarımızı tek başımıza yaşadığımıza inanan biri için, bir rahibin ölüm döşeğinde yatan bir insanın tövbe etmediğini görmesinden bile daha can sıkıcıdır bu karşılaşmalar. Açıkçası ikimiz adına görebildiğim tek tehlike buydu; ama kıt hayal gücüme güvenmiyordum da. Daha kötü, öngörmesi hayal gücümü aşan bir şeyler de olabilirdi. Jim

hayal gücünün ne kadar kuvvetli olduğunu unutmama izin vermiyordu ve hayal gücü kuvvetli insanlar herhangi bir yönde daha uzağa savrulabilirler; emniyetsizce çapa attıkları bu hayatta onlara daha uzun bir ip verilmiştir sanki. Gerçekten. Kendilerini içkiye verdikleri de olur. Belki de böyle bir korkuya kapılmakla onu küçümsemiş oluyordum. Nasıl bilebilirdim ki? Stein bile onun romantik olduğunu söyleyebilmişti, o kadar. Tek bildiğim bizden biri olduğuydu. Hem romantiklikle ne işi vardı? Kendi içgüdüsel hislerimden ve kafa karışıklığımdan bu kadar çok bahsediyorum, çünkü Jim hakkında anlatacak pek bir şey kalmadı. Benim için vardı ve sonuçta sizin için sadece benim aracılığımla var. Onu elinden tutup dışarı çıkardım; onu karşınızda yürüttüm. Kapıldığım sıradan korkular yersiz miydi? Bilmiyorum... şimdi bile. Belki siz daha iyi karar verirsiniz, ne de olsa bir maçı seyircilerin en iyi gördüğü söylenir. Her hâlükârda gereksizdiler. Jim kaybolup gitmedi, kesinlikle hayır; tersine muhteşem ve mükemmel bir şekilde kendini topladı ve bu, anlık çabalar gösterebilmesinin yanı sıra dayanıklı da olduğunun kanıtıydı. Çok sevinmem gerekirdi, çünkü bu zaferde payım vardı; ama beklediğim kadar sevinmedim. İçindeyken çok iri değilse de ilginç göründüğü, dış hatlarının salındığı... saflardaki önemsiz yerini almak için yanıp yakılan, sürüden ayrılmış biri olarak göründüğü o sisten çıkmayı başarıp başaramadığını kendime soruyorum. Hem daha son söz söylenmedi ve muhtemelen asla söylenmeyecek. Bütün kekelemelerimiz sırasında elbette tek ve değişmez hedefimiz olan o sözü tamamen söyleyebilmek için hayatlarımız fazla kısa değil mi? O son sözleri beklemekten vazgeçtim, ki söylenebilseler yeri göğü sarsarlardı. Son sözümüzü... sevgimizin, arzumuzun, inancımızın, pişmanlığımızın, boyun eğişimizin, isyanımızın son sözünü söylemek için asla zaman yoktur... Yerle gök sarsılmamalıdır sanırım, en azından ikisi hakkında da çok şey bilen biz-

ler tarafından. Jim hakkındaki son sözlerim kısa olacak. Yüceliğe ulaştı; ama anlatılınca, daha doğrusu dinlenince önemsiz görünecek bir şekilde. Açıkçası anlatma yeteneğime değil de zihinlerinize güvenmiyorum. Bedenlerinizi beslemek uğruna hayal güçlerinizi aç bıraktığınızdan çekinmesem ağdalı konuşabilirdim. Niyetim kırıcı olmak değil; yanılsamasız, güvende, kazançlı ve sıkıcı olmak saygın bir şeydir. Ama geçmişte sizler de hayatın yoğunluğunu, ufak tefek meselelerin şokuyla yaratılan görkemli ışığı, soğuk bir taşa vurulunca çıkan kıvılcımlar kadar hayret verici ve maalesef onlar kadar kısa ömürlü olan o ışığı tanımışsınızdır."

22. Bölüm

"Aşkın, onurun, insanların güveninin fethedilişi... bundan duyulan gurur, bunun gücü, bir kahramanlık öyküsüne uygun temalardır; ama zihinlerimiz böyle bir başarının dışsal sonuçlarından etkilenir, Jim'in başarısındaysa dışsal bir sonuç yok. Yaklaşık elli kilometrelik bir orman, bu başarıyı ilgisiz bir dünyanın gözlerinden gizliyordu ve sahildeki beyaz köpüklü dalgaların gürültüsü şöhretin sesini bastırıyordu. Medeniyetin nehri, Patusan'ın yüz altmış kilometre kuzeyinde, bir burun tarafından yarılmışçasına doğuya ve güneydoğuya doğru çatallanır; ovalarını ve vadilerini, yaşlı ağaçlarıyla yaşlı insanlarını ihmal ve izole edilmiş bir halde, o güçlü, yutucu nehrin iki kolu arasındaki önemsiz ve dağılan bir adacıkta bırakır. Eski yolculukların anlatılarında o bölgenin ismi sık geçer. On yedinci yüzyıl tacirleri oraya biber almaya giderlerdi, çünkü Birinci James zamanında Hollandalı ve İngiliz maceraperestler biber aşkıyla yanıp tutuşurlardı sanki. Biber için gitmeyecekleri yer yoktu! Bir torba biber uğruna birbirlerinin boğazını gözlerini kırpmadan keser ve ruhları üstüne yalan yere yemin ederlerdi, oysa başka konularda ruhlarının üstüne titrerlerdi: o tutkunun verdiği tuhaf inatçılıkla binlerce çeşit ölüme meydan okudular; bilinmeyen denizlere, iğrenç ve garip hastalıklara; yaralara, esarete, açlığa, vebaya ve umutsuzluğa. O tutku

sayesinde yüceldiler! Tanrı aşkına! Kahraman oldular; zavallılaştılar da, ticaret hırsına kapıldıklarında, tavizsiz ölüm gencine de yaşlısına da el koydu. İnsanların sırf açgözlülük yüzünden öylesine kararlılıkla, öylesine kör bir ısrarla çabalayıp fedakârlıklarda bulunduklarına inanmak güç. Aslında o insanlar hayatlarını, canlarını ufak bir ödül uğruna riske attılar. Uzak sahillerde ağaran kemiklerini bıraktılar, memleketlerindeki sağlara refah akabilsin diye. Onlar kadar zorluk çekmemiş biz halefleri, onları olduklarından büyük görüyoruz; ticaret mümessilleri değil, kaydedilmiş bir kaderin içsel bir sese, kandaki dürtüsel bir nabza, bir gelecek hayaline uyarak bilinmeyene giden araçları olarak görüyoruz. Muhteşemdiler ve muhteşem şeylere hazır olduklarını da kabul etmek gerekir. Onları acılarıyla, denizlerin özellikleriyle, tuhaf ulusların gelenekleriyle, mükemmel hükümdarların ihtişamıyla birlikte kibirle kaydettiler.

"Patusan'da bol bol biber bulmuş ve Sultan'ın azametiyle bilgeliğinden etkilenmişlerdi; ama yüz yıllık inişli çıkışlı ilişkilerden sonra ülkede ticaret nedense giderek durmuş gibi görünüyor. Belki de biber bitmişti. Her hâlükârda artık kimsenin umurunda değil; ihtişam kayboldu ve Sultan, değişken bir geliri sefil halkından dilenci gibi topladıktan sonra çok sayıda amcasına kaptıran, sol elinde iki başparmak bulunan embesil bir genç.

"Bunu Stein'dan öğrendim tabii. Bana onların isimlerini verdi ve her birinin hayatıyla karakterini özetledi. Yerel devletler konusunda o kadar bilgiliydi ki sanki resmi bir rapor okuyordu, ama çok daha eğlenceli bir şekilde. Bilmek *zorundaydı.* O kadar çoğunda ticaret yapmıştı ki; bazı bölgelerde –örneğin Patusan'da– sadece onun firmasının Hollandalı yetkililerden aldığı özel bir izin vardı. Devlet onun ketumluğuna güveniyordu; ayrıca her türlü riski üstleniyordu. Yanında çalışan adamlar da bunun farkındaydılar, ama onlara iyi para ödüyordu demek ki. Sabahleyin kahvaltı masasında

benimle gayet açık konuştu. Bildiği kadarıyla (en son on üç ay önce haber aldığını söyledi) orada can ve mal güvenliği hiç yoktu. Patusan'da karşıt güçler vardı ve bunlardan biri olan, Sultan'ın amcalarının en kötüsü, nehrin valisi Raca Allang[97] gasp ve hırsızlık yapmakta ve göç edecek imkâna bile sahip olmayan, tamamen savunmasız yerli Malayların kökünü kurutmaktaydı. 'Çünkü,' dedi Stein, 'nereye gidebilirler ve nasıl kaçabilirler ki?' Kaçmayı istemiyorlardı bile şüphesiz. Dünya (yüksek, aşılmaz dağlarla çevrilidir) soylulara teslim edilmiştir, hem *bu* Raca'yı tanıyorlardı: onların kraliyet ailesinden biriydi. O beyefendiyle sonradan tanışma hazzına eriştim. Fesat gözlü ve ince dudaklı, iki saatte bir afyon hapı yutan ve genel ahlak kurallarına meydan okuyarak saçını örtmeden, görmüş geçirmiş ve kirli suratının iki yanından dağınık ve sicim gibi lüleler halinde sarkıtan, pis, ufak tefek, tükenmiş bir ihtiyardı. Ziyaretçi kabul ederken, çürük bambulardan yapılma döşemeye sahip, harap bir ahırı andıran salona kurulmuş bir çeşit dar sahneye çıkıyordu; bambuların aralıklarından bakınca evin dört beş metre altındaki çöp yığınlarını görebiliyordunuz. Jim'le birlikte onu âdetlere uygun şekilde ziyarete gittiğimizde, bizi orada ve o şekilde karşıladı. Odada kırk kişi kadar, aşağıdaki geniş avluda da belki bunun üç katı kadar insan vardı. Sürekli faaliyet görülüyordu, arkamızda insanlar gelip gidiyor, itişip kakışarak mırıldanıyorlardı. Uzaktaki birkaç delikanlının ipek giysileri parlıyordu; çoğunluk, yani kölelerle âciz kullar yarı çıplaktılar, paçavraya dönmüş saronglar giymişlerdi, kül ve çamur lekeleriyle kaplıydılar. Jim'i ilk kez o kadar sarsılmaz, etkileyici bir şekilde ciddi, soğukkanlı görüyordum. Bu esmer yüzlü adamların arasında, beyaz giysili güçlü bedeni, sarı saçının parlak bukleleri, duvarları kilimlerle kaplı ve kamış çatılı o loş salonun kapalı panjurlarından sızan gün ışığını

97 Raca Allang, Doramin ve Tamb' Itam isimleri Fred McNair'in *Peak and the Malays*'ında (1878) geçer.

tamamen üstüne çekiyordu sanki. Sadece farklı türden değil, farklı bir öze sahip bir yaratık gibi görünüyordu. Kanoyla geldiğini görmeseler bulutların arasından ortalarına indiğini sanabilirlerdi. Ama gelişi çılgıncaydı... ona ödünç verdiğim bir teneke sandığın üstünde oturarak (hiç kımıldamadan ve dizlerini birleştirerek, tekne devrilmesin diye)... kucağında bir donanma altıpatları taşıyarak... Ona veda armağanımdı ki ya Tanrı'nın bir müdahalesi ya da tam Jim'den beklenecek türden yanlış bir fikir veya sezisel bir basiret yüzünden, silahı doldurmadan taşımakta karar kılmıştı. Patusan nehrinde öyle yolculuk etmişti. Aleladeliğin ve emniyetsizliğin, abartılı bir fütursuzluğun, yalnızlığın uç noktasıydı bu. Bütün eylemlerini kaçış gibi, dürtüler uyarınca düşüncesizce terk ediş gibi... bilinmeyene atlayış gibi gösterecek olan bu alın yazısı tuhaftı.

"Beni en çok etkileyense fütursuzluğuydu. Metaforik konuşursam, Jim'i teklifsizce kaldırıp duvardan aşırtırken ne ben ne de Stein diğer tarafın nasıl olduğu konusunda net bir fikre sahiptik. O sırada tek istediğim onun ortadan kaybolmasını sağlamaktı. Stein'ınsa duygusal bir sebebi vardı elbette. Asla unutmadığı eski borcunu (sanırım aynı şekilde) ödemek istiyordu. Aslında Britanya Adaları'ndan gelenlere hayatı boyunca iyi davranmıştı. Gerçi müteveffa hamisi İskoç'tu –hatta ismi Alexander M'Neil'di–, Jim ise epey uzaktan, Tweed'in güneyinden gelmeydi; ama Büyük Britanya dokuz on bin kilometre uzaktan bakılınca evlatlarına, asla değersiz değilse bile küçülmüş göründüğünden böyle ayrıntılar önemini yitirir. Stein'ı hoşgörmek gerekirdi ve imalarla belli ettiği niyetleri o kadar müşfikçeydi ki, bunları bir süreliğine gizli tutması için son derece içtenlikle yalvardım. Jim'in kişisel avantaj elde etme kaygısına kapılmasına hiçbir şekilde izin verilmemesi, bu konuda en ufak bir riske bile girilmemesi gerektiğini hissediyordum. Başka türlü bir gerçeklikle başa çıkmak zorundaydık. Jim bir sığınak istiyordu ve ona,

tehlikeyi göze alması karşılığında bir sığınak sunulmalıydı, daha fazlası değil.

"Diğer her konuda ona son derece açık davrandım, hatta girişimin tehlikesini abarttım (o sırada abarttığımı düşünüyordum). Oysa yeterince anlatmamıştım aslında; Patusan'daki ilk günü az kalsın son günü olacaktı; o kadar gözü kara olmasa, kendine o kadar sert davranmasa ve o altıpatları doldurmaya tenezzül etse, son günü olacaktı. Ona kendisi için kurduğumuz değerli inziva planını açıkladığımda, dik kafalı ama bezgince boyun eğişinin yerini giderek şaşkınlığın, ilginin, merakın ve çocuksu bir hevesin aldığını hatırlıyorum. Hayalini kurduğu bir fırsattı bu. Kendisine bunu nasıl layık gördüğümü anlayamıyordu. Bunu neye borçlu olduğunu... ve asıl Stein'dı, tacir Stein, ama tabii ki aslında o bana... Sözünü kestim. Kendini rahatça ifade edemiyordu ve minnettarlığı bende tarifsiz bir acıya yol açtı. Ona bu fırsatı borçlu olduğu biri varsa, bu kişinin, adını bile duymadığı, yıllar önce ölmüş, gür sesiyle kaba saba bir çeşit dürüstlüğü dışında hakkında pek bir şey hatırlanmayan yaşlı bir İskoç olduğunu söyledim. Teşekkür edebileceği biri yoktu aslında. Stein kendisine gençliğinde yapılan yardımın karşılığını ödüyordu, bense ona Jim'den bahsetmekten başka bir şey yapmamıştım. Jim bunu duyunca kızardı ve parmaklarının arasındaki bir kâğıt parçasını kıvırarak, kendisine hep güvendiğimi utana sıkıla söyledi.

"Bunun doğru olduğunu itiraf ettim ve bir duraksamadan sonra, bu konuda beni örnek almasını istediğimi ekledim. 'Bunu yapmıyor muyum sanıyorsun?' diye sordu huzursuzca, sonra da insanın önce bir çeşit kanıt beklediğini mırıldandı; ardından neşelendi ve sesini yükselterek, kendisine güvendiğime pişman olmayacağımı ekledi, ki bu... bu...

"'Yanlış anlama,' diye sözünü kestim. 'Beni istesen de herhangi bir şeye pişman edemezsin.' Pişmanlık olmayacaktı; ama olacaksa bile bu tamamen benim meselemdi: öte

yandan bu anlaşmanın, bu... bu... deneyin onun işi olduğunu açıkça anlamasını istiyordum; tek sorumlusu oydu, başka hiç kimse değildi. 'Ama! Ama,' diye kekeledi, 'bu tam da benim...' Ona bu kadar gerilmemesi için yalvarınca her zamankinden de şaşkın göründü. Hayatını katlanılmaz kılmak için epey uğraşıyordu. 'Öyle mi düşünüyorsun?' diye sordu rahatsızlıkla; ancak bir an sonra özgüvenle ekledi: 'Ama devam ediyordum. Değil mi?' Ona kızmak imkânsızdı; kendimi tutamayıp gülümsedim ve ona eskiden böyle konuşan insanların zamanla kırlarda münzevi olduklarını söyledim. 'Münzevilerin canı cehenneme!' deyiverdi ilginç bir şekilde. Kıra gitmeye tabii ki itirazı yoktu. 'Buna sevindim,' dedim. Çünkü oraya gidecekti. Orayı yeterince hareketli bulacağını vaat etme riskine girdim. 'Evet, evet,' dedi hevesle. Tavizsiz bir şekilde sözüme devam edip, dışarı çıkıp kapıyı ardından kapamaya istekli olduğunu sergilediğini söyledim. 'Öyle mi?' diye sözümü kesti, geçip giden bir bulutun gölgesi misali sanki kendisini tepeden tırnağa kaplayan tuhaf bir kasvetle. Hislerini gizlemeyişi gerçekten muhteşemdi. Muhteşemdi! 'Öyle mi?' diye tekrarladı acı acı. 'Bu konuda çok yakındığımı söyleyemezsin. Yapabilirim de... ama, lanet olsun! Bana bir kapı göster.' 'Pekâlâ. Geç haydi,' dedim. Kapının arkasından sertçe kapanacağına cidden yemin edebilirdim. Kaderi, her ne idiyse, göz ardı edilecekti; çünkü taşra, tüm yozluğuna karşın, henüz müdahale edilmemesi gerektiği düşünülen bir yerdi. Jim oraya gitti mi, dış dünyanın gözünde hiç var olmamış gibi olacaktı. Ayakta durmak için iki bacağından başka bir şeye sahip olmayacaktı ve önce basacak bir zemin bulması gerekecekti. 'Hiç var olmamış gibi... Tanrı aşkına, işte bu!' diye mırıldandı kendi kendine. Dudaklarıma diktiği gözleri parlıyordu. Son olarak, koşulları iyice anladıysa, ilk gördüğü yolcu arabasına atlayıp Stein'ın evine gitmesi ve ondan son talimatları alması gerektiğini söyledim. Daha sözümü bitirmeden odadan çıkıverdi."

23. Bölüm

"Ertesi sabaha kadar geri dönmedi. Akşam yemeğine ve yatıya kalmasında ısrar edilmiş. Bay Stein dünyanın en harika insanıymış. Cebinde Cornelius'a bir mektup vardı ('Kovulacak olan adam,' diye açıkladı bir an keyifsizleşerek) ve yerlilerin kullandığı türden, aşınıp incecik kalmış, üzerinde hafif kabartma izleri seçilen gümüş bir yüzüğü neşeyle gösterdi.

"Kendini Doramin adında yaşlı bir adama bu yüzük sayesinde tanıtacakmış. Adam oranın en önde gelenlerinden biriymiş. Mühim bir şahsiyetmiş. Bay Stein'ın orada yaşadığı bir sürü macerasını paylaşmış. Bay Stein ona 'Savaş arkadaşım' diyormuş. Savaş arkadaşı iyiymiş. Değil miymiş? Bu arada Bay Stein'ın İngilizcesi mükemmel değil miymiş? Selebes'te öğrenmişmiş. Ne kadar ilginçmiş! Bu çok komikmiş. Değil miymiş? Aksanı varmış. Genizden konuşuyormuş. Fark etmiş miymişim? Bay Stein'a yüzüğü Doramin denen adam vermiş. Son kez vedalaşırken birbirlerine armağanlar vermişler. Bir çeşit ebedi dostluk sözü olarak. Güzel, diyordu. Ben de öyle düşünmüyor muydum? O Muhammed... Muhammed... adı neydi? O öldürülünce canlarını kurtarmak için ülkeden kaçmak zorunda kalmışlarmış. Ben o hikâyeyi biliyordum tabii. Ne acı bir durummuş, değil mi?

"Böyle konuşup duruyordu, tabağını unutmuştu, çatal bıçak tutuyordu (geldiğinde ikindi kahvaltısı yapıyordum),

yüzü biraz kızarmıştı ve gözleri epey kararmıştı, ki onda heyecan belirtisiydi bu. Yüzük bir çeşit referansmış ('Kitaplardaki gibi,' dedi takdirle) ve Doramin ona yardım etmek için elinden geleni yapacakmış. Bay Stein bir keresinde o adamın hayatını kurtarmış; Bay Stein bunun tamamen rastlantı eseri olduğunu söylemiş, ama o –Jim– farklı düşünüyormuş. Bay Stein tam da öyle rastlantılara dikkat edecek türden biriymiş. Fark etmezmiş. Rastlantı eseri de olsa kasıtlı da olsa, bu durum kendisinin çok işine yarayacakmış. Bu arada o neşeli, yaşlı dilencinin başına kötü bir şey gelmediğini umuyormuş. Bay Stein bir şey diyememiş. Bir yıldan fazladır ondan haber almıyormuş; kendi aralarında silahlı çatışma başlattıklarından beri nehir kapalıymış. Bu çok kötü bir durummuş; ama korkmaya gerek yokmuş, Jim girmenin yolunu bulurmuş.

"Bu coşkulu gevezeliği beni etkilemiş, neredeyse ürkütmüştü. Uzun bir tatilin arifesinde, keyifli maceraların beklentisi içindeki bir delikanlı gibi çenesi düşmüştü ve onun konumundaki yetişkin bir adamın böyle bir zihinsel tavır sergilemesi biraz olağanüstü, biraz çılgınca, tehlikeli, emniyetsizdi. Ona durumu biraz ciddiye alması için yalvarmak üzereydim ki, bıçağıyla çatalını bırakıverip (farkında olmadan yemeye, daha doğrusu çiğnemeden yutmaya başlamıştı) tabağının etrafına bakınmaya başladı. Yüzük! Yüzük! Hangi cehenneme... Hah! İşte buradaydı. Yüzüğü iri eline aldı ve bütün ceplerine koyup denedi. Tanrı aşkına! Onu kaybetmesi iyi olmazdı. Yumruğuna ciddiyetle baktı. Bulmuştu! Onu boynuna asacaktı! Bunu hemen yapmaya girişerek, bir ip çıkardı (bir pamuklu bağcık parçasına benziyordu). İşte! Şimdi olmuştu! Bu sefer de kaybederse... Yüzümü sanki ilk kez görünce kendini biraz topladı. O yadigârı ne kadar önemsediğini herhalde fark etmediğimi safça bir ağırbaşlılıkla söyledi. Bir arkadaşını simgeliyordu ve arkadaş sahibi olmak iyi bir şeydi. Bunu biliyordu. Bana bakarken başını dramatik

bir tavırla, onay verircesine salladı; ama reddedici tavrım karşısında başını eline yaslayıp bir süre sessizce oturdu, örtüdeki ekmek kırıntılarıyla dalgın dalgın oynadı. 'Kapıyı kapamak... ne güzel bir sözdü,' diye haykırdı ve ayağa fırlayıp odada dolanmaya başladı; omuzlarının duruşu, başını çevirişi, uzun ve düzensiz adımları bana aynı şekilde yürüdüğü, içini döktüğü, açıklama yaptığı –ne derseniz deyin– ama son kertede yaşadığı; karşımda, kendi küçük şüphe bulutunun altında, kederin kaynağında teselli bulabilecek bütün o bilinçsiz, ince zekâsıyla yaşadığı o geceyi anımsatmıştı. Aynı ruh haliydi, aynısıydı ve farklıydı; sizi bugün, aynı gözlerle, aynı adımlarla, aynı teşviklerle doğru yola yönlendirirken, yarın tamamen yoldan çıkmanıza sebep olabilecek hercai bir yoldaş gibiydi. Adımları kararlıydı, etrafa bakınan kararmış gözleri odada bir şey arıyordu sanki. Ayaklarından birinin diğerinden daha çok ses çıkarması –çizmelerinin kusuruydu herhalde– duraksaya duraksaya yürüyormuş izlenimi uyandırıyordu tuhaf bir şekilde. Ellerinden birini pantolon cebine daldırmış, diğeriniyse birden başının üstünde sallamaya başlamıştı. 'Kapıyı kapa!' diye bağırdı. 'Beklediğim buydu. Göstereceğim... Ben... Her şeye hazırım... Hayalini kuruyorum... Tanrım! Bu işten kurtulacağım. Tanrım! Nihayet şans yüzüme güldü... Sen dur hele. Ben...'

"Başını korkusuzca savurdu ve şunu itiraf ediyorum ki, tanışıklığımız boyunca ilk ve son kez ondan gerçekten tiksindim. Böyle böbürlenmeye ne gerek vardı? Odada tepine tepine dolanıyor, saçma sapan el kol hareketleri yapıyor ve arada sırada elini göğsünde gezdirerek giysilerinin altındaki yüzüğü arıyordu. Ticaret yapılmayan bir yerde ticaret kâtipliğine atanmakta bu kadar sevinilecek ne vardı? Neden evrene meydan okuyordu? Herhangi bir girişime öyle bir ruh haliyle başlamak doğru değildi; bunun sadece kendisine değil, kimseye yakışmayacağını söyledim. Tepemde kımıldamadan durdu. 'Öyle mi düşünüyorsun?' diye sordu; kesinlikle

sinmiş değildi ve gülümsemesinde küstahlık algıladım sanki. Ama sonuçta ondan yirmi yaş büyüğüm. Gençlik ***küstahlıktır***; onun hakkıdır bu, olmazsa olmazıdır; gençliğin kendini onaylaması gerekir ve bu şüpheler dünyasında her onay bir isyandır, küstahlıktır. Uzak bir köşeye gitti ve tabiri caizse beni yerin dibine sokmak için geri döndü. Öyle konuşuyordum çünkü ben... ona hep iyi davranan ben bile... ben bile hatırlıyordum... hatırlıyordum... ona karşı... olan... olanları. Peki ya diğerleri... şey... şey... dünya? Gitmek istemesinde, gitmeyi kafaya koymasında, dışarıda kalmakta kararlı olmasında şaşılacak ne vardı... Tanrı aşkına! Bense kalkmış uygun ruh hallerinden bahsediyordum!

"'Hatırlayan ben değilim, dünya da değil,' diye bağırdım. 'Sensin... sensin hatırlayan.'

"İstifini bozmadan hararetle devam etti: 'Her şeyi unuturum, herkesi, herkesi.' Sesini alçalttı. 'Sen hariç,' diye ekledi.

"'Hayır... beni de... işe yarayacaksa...' dedim, yine alçak sesle. Sonra ikimiz de bir süre suskun ve cansız bir şekilde, bitkin düşmüşçesine oturduk. Ardından tekrar, sakince söze başladı ve Bay Stein'ın kendisine, 'boşa masraftan kaçınmak' adına, hemen yeni bir ev inşa etmeye başlamak yerine bir ay kadar bekleyip, orada kalmasının mümkün olup olmayacağına bakmasına tembihlediğini söyledi. Stein'ın bazı tuhaf sözleri varmış. 'Boşa masraf' lafı iyiymiş. Kalmak? Yani! Elbette. Dişini sıkarmış. Hele bir oraya kapağı atsınmış, gerisi kolaymış; bedelini ödeyecekmiş; orada kalacakmış. Asla çıkmayacakmış. Kalmak kolaymış.

"'Kendini boş yere tehlikeye atma,' dedim; tehditkâr tavrından huzursuz olmuştum. 'Sağ kalabilirsen geri dönmek istersin zaten.'

"Gözlerini duvardaki saatten ayırmadan 'Neden geri döneyim ki?' diye sordu dalgınca.

"Bir süre sustum. 'Asla dönmeyecek misin yani?' dedim. 'Asla,' diye tekrarladı hülyalı bir tavırla, bana bakmadan;

sonra birden canlandı. 'Tanrı aşkına! Saat iki olmuş ve dörtte gemim kalkıyor!'

"Doğru söylüyordu. Stein'ın bir guleti[98] o gün öğleden sonra batıya doğru yola çıkacaktı ve Jim'e o gemiye binmesi söylenmiş, ama gecikirse geminin beklemesi talimatı verilmemişti. Stein bunu unutmuştu sanırım. Jim hazırlıklarını tamamlamak için telaşla çıkınca ben de kendi gemime gittim; Jim dışarıda bekleyen binek atına giderken, yolda bana uğrayacağına söz vermişti. Sahiden de elinde küçük bir deri valiz taşıyarak, telaşla geldi. Valizi yetmezdi; ona güya su, en azından nem geçirmeyen eski bir teneke sandığımı teklif ettim. Valizinin içindekileri sandığa, un çuvalı boşaltırcasına döktü. O karmaşada üç kitap gördüm; ikisi ufaktı ve siyah kapaklıydı, üçüncüsüyse yeşilli sarılı ciltli kalın bir kitaptı... Shakespeare'in tüm eserleri. 'Bunu okuyor musun?' diye sordum. 'Evet. Neşelenmek için birebir,' dedi hemen. Bu tercihine şaşırdım, ama Shakespeare'den bahsedecek zaman yoktu. Kamara masasında ağır bir altıpatlar ve iki küçük kutu dolusu mermi duruyordu. 'Lütfen bunu al,' dedim. 'Kalmana faydası dokunabilir.' Bunu söyler söylemez, ne kadar iç karartıcı bir anlama çekilebileceğini fark ettim. 'İçeri girmene faydası dokunabilir,' diye lafımı pişmanlıkla düzelttim. Ama Jim ince anlamların peşinde değildi; bana coşkuyla teşekkür ettikten sonra dışarı fırlarken başını yana çevirip veda etti. Geminin yan tarafından, adamlarına kayığı yanaştırmalarını telaşla seslendiğini işittim ve pupa lombozundan bakınca kayığın gemiden uzaklaştığını gördüm. Jim kayıkta öne eğilmiş oturuyor, sesiyle ve hareketleriyle adamlarını gayrete getiriyordu; elinde tuttuğu altıpatları adamların kafalarına doğru tutuyor gibiydi; o dört Javalının ürkek yüzleriyle, o görüntünün gözlerimin önünden çabucak kaybolmasına yol açan çılgınca kürek çekişlerini asla unutmayacağım. Arkama

98 İki direkli, yelkenli savaş gemisi.

dönünce gördüğüm ilk şeyse kamara masasındaki iki kutu mermi oldu. Jim onları almayı unutmuştu.

"Filikamın hemen suya indirilmesini emrettim; ama Jim'in kürekçileri, başlarında bir zırdelinin bulunduğuna ve hayatlarının pamuk ipliğine bağlı olduğuna inandıklarından o kadar hızlı kürek çekmişlerdi ki, ben daha iki gemi arasındaki mesafeyi yeni yarılamışken Jim'in küpeşteye tırmandığını ve sandığının yukarı çekildiğini gördüm. Guletin bütün yelkenleri fora edilmişti, mayistra yelkeni hazırdı ve gemiye bindiğimde ırgat[99] tıngırdamaya başladı. Mavi bir flanel takım elbise giymiş, fıldır fıldır bakan, toparlak yüzü limon kabuğu renginde olan, kalın ve esmer dudaklarının iki yanından incecik, küçük, siyah bıyığı sarkan, kırk yaşlarında, ufak tefek, şık bir melez olan kaptan sırıtarak geldi. Şımarık ve neşeli görünüşüne karşın dertli olduğu ortaya çıktı. Bir soruma karşılık (Jim bir dakikalığına aşağı inmişti) 'Ha, evet. Patusan...' dedi. O beyefendiyi nehrin ağzına kadar götürecekti, ama nehre 'hayatta çıkmazdı.' Akıcı İngilizcesini, bir zırdelinin yazdığı bir sözlükten öğrenmiş gibiydi. Bay Stein kendisine nehre 'çıkmasını' söylese, 'malların güvenliği adına hürmet içinde' –(Saygıyla demek istiyordu sanırım... ama kim bilir?)– itiraz edermiş. Sözü dinlenmezse, 'bırakma istifasını' verirmiş. Oraya son yolculuğunu on iki ay önce yapmış ve her ne kadar Bay Cornelius, Bay Raca Allang'a ve 'başlıca popülasyonlara', 'sağ salim ticaret yapılması' karşılığında 'çeşitli bağışlarda bulunmuş olsa da', nehir boyunca gemisine 'sorumsuz gruplar' tarafından ormandan ateş açılmış; tayfasının 'uzuvlarını gizleyip sessizce gizlenmesi' yüzünden gulet az kalsın bir kumsala oturacakmış; orada 'insanların kurtaramayacağı ölçüde mahvolacaktı.' O anının uyandırdığı öfkeyle karışık tiksinti ile, dikkatle kulak kabarttığı akıcı İngilizcesinden duyduğu gurur, geniş ve gös-

99 Demir almakta, halatları dolayıp gemiyi yanaştırmakta veya karaya çekmekte kullanılan mekanizma.

terişsiz suratının kontrolünü ele geçirmek için birbiriyle çekişmekteydi. Bana çatık kaşlarla ve gülümseyerek baktı ve ifade tarzının inkâr edilmez etkisini tatminle seyretti. Sakin denizden hızla kara gölgeler geçmekteydi ve pruva gabya yelkeni fora edilmiş, ana bumbası sallanan gulet, hafif rüzgârda şaşkına dönmüş gibiydi. Kaptan dişlerini gıcırdatarak bana Raca'nın 'gülünç bir sırtlan' olduğunu (sırtlan sözcüğünü nereden öğrenmişti bilmiyorum), başka birininse 'bir krokodilin silahlarından' katbekat sahte olduğunu söyledi. Tayfasının hareketlerini gözucuyla takip ederken, kendini gevezeliğe kaptırdı. O bölgeyi 'uzun süre pişmanlıksızlıktan mideleri kazınan hayvanlarla dolu bir kafese' benzetti. Sanırım cezalandırılmayışlarını kastediyordu. 'Hırsızlığa bile bile bağlandığını sergilemeye' niyeti olmadığını haykırdı. Çekilen çapanın zincirinin epeydir süren gıcırtıları kesilince kaptan sesini alçalttı. 'Patusan'dan çok bahsettik, yeter,' diye sözünü enerjik bir şekilde bitirdi.

"Sonradan duyduğuma göre, kaptan boşboğazlığı yüzünden Raca'nın evinin önündeki çamurlu bir çukurun ortasındaki bambu direğe boynundan bağlanmış. Adam gündüzün neredeyse tamamıyla ve koca bir gece boyunca o rahatsız pozisyonda kalmış, ama başına gelenin bir tür şaka olduğuna inanmak için her çeşit sebep varmış. Sanırım o korkunç anıyı bir an kara kara düşündükten sonra, kıç tarafından dümene gelen bir adamı tersledi. Bana tekrar döndüğünde konuşması sakindi, heyecansızdı. Beyefendiyi nehrin ağzındaki Batu Kring'e[100] bırakacakmış (Patusan kenti 'kırk beş kilometre içeride konumlandığından'). Ama ona göre beyefendi daha şimdiden –önceki hararetli konuşmasının yerini sıkıntılı, bezgin, kendinden emin bir tavır almıştı– 'bir cesede benziyordu.' 'Ne? Ne diyorsunuz?' diye sordum. Şaşılacak kadar vahşi bir yüz ifadesi takınıp, arkadan bıçaklama hareketini kusursuzca taklit etti. Onun gibilerin güya zekâları-

100 Batu Noktası, Berau Nehri'nin ağzında yer alır.

nı sergilediklerinde takındıkları dayanılmaz kibir havasına bürünerek 'öbür dünyaya postalanmış birinin vücuduna benziyor şimdiden,' diye açıkladı. Arkasındaki Jim'in bana sessizce gülümsediğini ve bir elini kaldırarak, bağırmamı engellemeye çalıştığını gördüm.

"Sonra melez kasıla kasıla, bağıra çağıra emirler yağdırırken, serenler gıcırdayarak sallanırken ve ağır bumba tepemizden geçerken, Jim'le ben mayistra yelkeninin boca tarafına gidip el tutuştuk ve çabucak vedalaştık. Kalbim, onun yazgısına duyduğum ilgiye eşlik eden tatsız hınçtan kurtulmuştu. Melezin saçma sapan lafları, Jim'in yolunu gözleyen berbat tehlikeleri Stein'ın özenle seçtiği sözlerden daha iyi anlatmıştı. O sırada, konuşmalarımızdan hiç eksik olmayan resmiyet kayboldu; sanırım ona 'canım evladım' dedim, o da üstünkörü teşekkür ederken 'ihtiyar' kelimesini kullandı; sanki göze aldığı risk sayesinde aramızdaki nesil ve duygu farklılıkları ortadan kalkmıştı. Bir an gerçekten derin bir yakınlık yaşadık, beklenmedikti ve kısa sürdü, bizi kurtaracak ebedi gerçeği bir anlığına görmüştük sanki. Benden daha olgunmuş gibi, beni avutmaya çalıştı. 'Merak etme, merak etme,' dedi çabucak ve hisli bir şekilde. 'Kendime dikkat edeceğime söz veriyorum. Evet; riske atılmayacağım. Tek bir riske bile. Tabii ki hayır. Dikkatli olacağım. Kaygılanma. Tanrım! Kendimi yenilmez hissediyorum. Başıma talih kuşu kondu! Böyle muhteşem bir fırsatı hayatta harcamam!' Muhteşem bir fırsatmış! Eh, muhteşem olduğu *doğruydu*, ama insan kendi şansını kendi yaratır ve ben nereden bilebilirdim ki? Dediği gibi, ben bile... ben bile hatırlıyordum onun... onun kendisi yüzünden yaşadığı talihsizlikleri. Bu doğruydu. Ve yapabileceği en iyi şey gitmekti.

"Guletin arkasındaki filikama indikten sonra Jim'in batıda alçalan güneşin ışığında kıç tarafında tek başına durduğunu, kepini havaya kaldırdığını gördüm. 'Benden... bahsedildiğini... duyacaksın,' diye seslendiğini hayal meyal

işittim. Kendisinin mi haber göndereceğini yoksa onun hakkında konuşulanları mı duyacağımı kastetmişti bilmiyorum. Herhalde *hakkında konuşulanları* duyacağımı kastetmişti. Ayaklarının altındaki suyun parıltıları gözlerimi kamaştırdığından Jim'i doğru dürüst göremiyordum; onu asla doğru dürüst görememek kaderim; ama sizi temin ederim ki, o şom ağızlı melezin 'bir cesede benziyor' lafına en az uyan kişiydi Jim. O bodur sefilin olgun balkabağı şeklindeki ve rengindeki suratının Jim'in dirseğinin altında bir yerlerden çıktığını görebiliyordum. O da sanki darbe vuracakmışçasına kolunu kaldırdı. *Absit omen!*[101]"

101 Kötü şans uzak dursun! (Lat.)

24. Bölüm

"Patusan sahili (neredeyse iki yıl sonra gördüm) düz ve kasvetlidir; karşısında puslu okyanus uzanır. Alçak kayalıkları kaplayan koyu yeşil çalılarla sarmaşıkların altlarında pas çavlanlarını andıran kırmızı patikalar görülür. Nehir ağızlarından başlayan bataklık ovalar, engin ormanların ardında yükselen girintili çıkıntılı mavi doruklar vardır. Sahilin yakınındaki, çökmüş gibi görünen bir dizi siyah ada, güneşin aydınlattığı ebedi siste, denizin yıktığı bir surun kalıntılarını andırır.

"Halicin Batu Kring kolunun ağzında bir balıkçı köyü bulunur. Epeydir kapalı olan nehir o sıralar açıktı ve Stein'ın içinde bulunduğum uskunasına, nehirde üç saat yol almasına karşın 'sorumsuz gruplar' tarafından ateş açılmadı. Bir çeşit kılavuz niyetine gemiye binen, balıkçı köyünün yaşlı şefinin dediğine göre öyle olaylar artık geçmişte kalmıştı. Benimle (hayatında gördüğü ikinci beyaz adamla) kendinden emin bir şekilde konuşuyordu ve söylediklerinin çoğu hayatında gördüğü ilk beyaz adamla ilgiliydi. Ona *Tuan* Jim diyordu ve ondan bahsederken tuhaf bir samimiyet ve huşu karışımıyla konuşması ilginçti. Köylülerin o lordun özel himayesinde olmaları, Jim'in kin gütmediğinin kanıtıymış. Jim kendisiyle ilgili haberler alacağım konusunda uyarıda bulunduysa, kesinlikle haklı çıkmıştı. Onunla ilgili haberler

alıyordum. Daha şimdiden hakkında bir öykü duymuştum; nehirdeki yolculuğu kolaylaşsın diye gelgitin vaktinden iki saat önce gerçekleştiği söyleniyordu. Kanoyu bizzat kullanan geveze yaşlı adam şaşırıp kalmış. Dahası, bu olayı yaşama onuruna erişen herkes akrabasıymış. Oğluyla damadı kürek çekiyorlarmış; ama tecrübesiz gençler olduklarından, kanonun şaşırtıcı hızını ancak yaşlı adam dikkat çekince fark etmişler.

"Jim'in o balıkçı köyüne gelmesi bir lütuftu; ama çoğumuz gibi onlar için de bir lütuftan önce korkunç olaylar gerçekleşirdi. Nehre nesiller boyu beyaz bir adam gelmediğinden, beyaz adamın nasıl bir şey olduğu unutulmuştu. Karşılarına çıkıp da Patusan'a götürülmekte direten o varlığı görmek huzursuz edici olmuştu; ısrarı kaygılandırıcıydı; cömertliği son derece şüphe uyandırıcıydı. Duyulmamış bir talepte bulunmuştu. Geçmişte bir örneği yoktu. Raca buna ne derdi? Onlara neler yapardı? Gecenin çoğunu tartışarak geçirmişlerdi; ama o tuhaf adamı sinirlendirme riski o kadar büyüktü ki, sonunda dengesiz bir kano hazırlanmıştı. Kano nehre açılırken kadınlar keder çığlıkları atmışlardı. Korkusuz bir yaşlı kadın, o yabancıyı lanetlemişti.

"Dediğim gibi, Jim teneke sandığının üstüne oturup kucağına boş altıpatları koymuştu. Tetikte oturmuştu –ki bundan daha yorucu bir şey yoktur– ve erdemlerinin şöhretinin kara içlerindeki mavi doruklardan sahilde beyaz bir şerit gibi uzanan kumsala dek yayılacağı o diyara bu şekilde girmişti. Dalgaları durmadan didinen, yükselip alçalan –tıpkı mücadele eden insanoğlu gibi– deniz ilk kıvrımın ardında gözden kaybolmuştu ve Jim'in karşısında, köklerini toprağın derinliklerine yaymış, gün ışığına doğru yükselen, tıpkı hayat gibi kendi geleneklerinin müphem gücünde ebediyen duran sarsılmaz ağaçlarla dolu ormanlar belirmişti. Ve Jim'in eline geçen fırsat yanı başında, sahibi tarafından soyulmayı bekleyen peçeli bir Doğulu gelin misali otur-

maktaydı. Jim de müphem ve güçlü bir geleneğin varisiydi! Ama bana o kanodayken kendini hayatında ilk kez o kadar karamsar ve yorgun hissettiğini söyledi. Yapmaya cesaret edebildiği tek hareket, ayakkabılarının arasında salınan yarım hindistancevizi kabuğuna sanki gizlice uzanıp dikkatle biraz su içmekti. Ağır ve büyük teneke sandığın kapağının, üstünde oturmak için fazla sert olduğunu keşfetmişti. Normalde çok sağlıklıydı; ama o yolculuk boyunca defalarca başı dönmüştü ve güneş yüzünden sırtında oluşan kabarcığın boyutunu az çok merak etmişti ara sıra. Oyalanmak için ileriye bakıp, su kenarında gördüğü çamurlu nesnelerin dal parçası mı yoksa timsah mı olduğunu anlamaya çalışmıştı. Ama bu oyundan kısa sürede vazgeçmek zorunda kalmıştı. Eğlenceli değildi. Her seferinde timsah çıkıyordu çünkü. Bir tanesi nehre dalmıştı ve az kalsın kanoyu devirecekti. Ama bu heyecanlı olay çabuk bitmişti. Sonra uzun, boş bir kıyıya inen bir grup maymunun, kano geçerken hakaret edercesine hengâme koparmalarına çok sevinmişti. Gelmiş geçmiş en gerçek yüceliklerden birine ulaşma yolunda ilerlerken yaşadıkları böyle şeylerdi. En çok günbatımını özlemişti; bu arada üç kürekçisi onu Raca'ya teslim etme planlarını uygulamak üzereydiler.

"'Yorgunluktan sersemlemiş olmalıyım veya belki bir ara uyuklamışımdır,' dedi Jim. İlk fark ettiği, kanosunun kıyıya yaklaşmakta olduğuydu. Ormanın geride kaldığını, ileride evler göründüğünü, solunda ahşap surlu bir kale bulunduğunu ve kürekçilerinin kıyının alçak bir kısmına atlayıp kaçtıklarını hemen fark etmişti. İçgüdüsel olarak onların peşine düşmüştü. Başta anlaşılmaz bir sebepten dolayı kaçtıklarını sanmıştı, ama sonra heyecanlı bağrışmalar işitmişti, bir kapı açılmıştı ve dışarı akın eden bir sürü insan üstüne gelmişlerdi. Aynı anda nehirde bulunan, silahlı adamlarla dolu bir tekne Jim'in boş kanosuna yanaşarak, kanoyla kaçma imkânını ortadan kaldırmıştı.

"'Öyle şaşırmıştım ki soğukkanlılığımı koruyamadım... anlarsın ya? Ayrıca o altıpatlar dolu olsa birilerini vururdum. İki üç kişiyi vururdum belki ve bu sonum olurdu. Ama olmadı.' 'Neden?' diye sordum. 'Şey, hepsiyle baş edemezdim, ayrıca ölmekten korkuyormuşum gibi görünmek istemedim,' dedi, bana bakarken inatçı somurtkanlığını çok hafifçe belli ederek. Ona altıpatların boş olduğunu bilemeyeceklerini söylemedim. Bir şekilde kendini tatmin etmesi gerekiyordu. 'Her neyse, sonuçta olmadı,' diye tekrarladı neşeyle; 'öylece durup ne istediklerini sordum. Bunu duyunca şaşırdılar sanki. O hırsızlardan bazılarının sandığımı alıp götürdüklerini gördüm. Kassim denen uzun bacaklı puşt (sana onu yarın gösteririm) koşa koşa gelip Raca'nın beni görmek istediğini söyledi. "Olur," dedim; ben de Raca'yı görmek istiyordum; kale kapısından elimi kolumu sallayarak geçtim ve... ve... işte buradayım.' Güldü ve sonra beklenmedik bir şekilde 'İşin en güzel tarafı ne, biliyor musun?' diye sordu üstüne basa basa. 'Söyleyeyim. Beni öldürseler kendileri kaybedecekti; bunu bilmek güzel.'

"Bahsettiğim o akşam, evinin önünde bana bunları söyledi. Ayın tepelerin arasında, mezardan çıkmış ruh misali salınarak yükselmesini birlikte seyrettikten sonra; ay ışığı soğuk ve donuktu, ölü gün ışığının hayaleti gibiydi. Ay ışığının etkileyici bir tarafı vardır; bedensiz bir ruh gibi tutkusuzdur ve akıl sır ermez bir gizeme sahiptir. Bizi yaşatan gün ışığının –ne derseniz deyin– yankısı gibidir; ister dalga geçsin ister hüzünlü olsun, bizi yanlış yönlendirir ve kafamızı karıştırır. Maddeyi –ki sonuçta bizim dünyamızdır– tüm formlarından soyutlar ve sadece gölgelere sinsi bir gerçeklik katar. Çevremizdeki gölgeler oldukça gerçekti, ama Jim yanımda son derece yiğit görünüyordu, sanki gözümdeki gerçekliğini hiçbir şey –ayın okült gücü bile– yok edemezdi. Hatta belki de hiçbir şey ona ilişemezdi, ne de olsa karanlık güçlerin saldırısından sağ kurtulmuştu. Her şey sessizdi, her şey dingindi; ay ışığı bile sanki nehre değil de bir göle düşüyordu. Nehrin

kabardığı bir andı, dünyanın bu kayıp köşesindeki mutlak izolasyonu vurgulayan bir hareketsizlik anıydı. Nehir kıyısındaki geniş ve parlak alanı doldurmuş, siyah gölge kütlelerine karışmış halde, tek sıra halinde suya girmiş, sıkış tıkış, hayal meyal seçilen gri, gümüşi evler, hayaletimsi ve cansız bir dereden topluca su içmeye gelmiş, hortlağı andıran biçimsiz yaratıklardan oluşan bir sürü gibiydi. Arada sırada bambu duvarların arasında ışıldayan kırmızı parıltılar sıcaktı, sanki canlıydı, insan sevgisinin, barınağın, dinlenmenin göstergesiydi.

"Jim bu minik, sıcak parıltıların teker teker sönmesini sık sık seyrettiğini, insanların yarının güvenliğinden emin bir şekilde gözlerinin önünde uykuya dalmalarını izlemeye bayıldığını itiraf etti. 'Burası huzurlu, değil mi?' diye sordu. Sonraki sözlerinde zarif değilse de derin bir anlam vardı. 'Şu evlere bak; içlerinde bana güvenmeyen tek kişi bile yok. Tanrım! Tutunurum demiştim sana. İstediğin adama, kadına, çocuğa sor.' Duraksadı. 'Eh, en azından iyiyim.'

"Bunu nihayet keşfettiğini hemen fark ettim. Buna benim de emin olduğumu ekledim. Kafa salladı. 'Öyle mi?' Kolumu dirseğimin üstünden hafifçe sıktı. 'Eh... haklıymışsın.'

"Ansızın, usulca söylediği o sözde vecd ve gurur, neredeyse huşu vardı. 'Tanrım!' diye haykırdı. 'Bunun benim için anlamı nedir bir düşün.' Yine kolumu sıktı. 'Bir de bana gitmeyi düşünüp düşünmediğimi sormuştun. Yüce Tanrım! Ben! Gitmek istiyor muymuşum! Özellikle de bana şeyden bahsetmenden sonra, Bay Stein'ın... Gitmekmiş! Hıh! Asıl bundan korkuyordum. Ölmekten... ölmekten bile zor olurdu. Hayır... ciddiyim. Gülme. Hissetmeliyim... her gün, gözlerimi her açtığımda... bana güvenildiğini hissetmeliyim... kimsenin hakkı olmadığını... anlamıyor musun? Gitmekmiş! Nereye? Neden? Niçin?'

"Ona Stein'ın (ki ziyaretimin asıl sebebi buydu aslında) Jim'e evi ve mal stokunu armağan etmek istediğini ve devir işlemlerini tamamen kitabına uygun ve yasal bir şekilde

halletmek adına bazı kolay şartlar ileri sürdüğünü söylemiştim. Başta horgörülü ve küçümser davranmıştı. 'Başlarım hassasiyetine!' diye bağırmıştım. 'Mesele Stein değil. Sana hak ettiklerini vermek. Hem laflarını McNeil'e sakla, öbür dünyada ona söylersin. Umarım bu yakın zamanda olmaz.' Savlarım karşısında pes etmek zorunda kaldı, çünkü bütün fetihleri, kazandığı güven, şöhret, arkadaşlıklar, sevgi... onu efendi kılan bütün bu şeyler aynı zamanda tutsak da kılıyordu. Akşamın huzuruna, nehre, evlere, ormanların ebedi hayatına, yaşlı insanoğlunun hayatına, diyarın sırlarına, kendi kalbinin gururuna bir sahibin gözüyle bakıyordu: oysa asıl onlar kendisinin sahibiydiler, hem de en gizli düşüncelerine, kanındaki en hafif kıpırtıya, son nefesine dek.

"Gurur duyulacak bir şeydi. Ben de gurur duyuyordum. Jim'le gurur duyuyordum, teklifin muhteşemliğine emin olmasam da. Harikaydı. İlgimi çeken, Jim'in korkusuzluğu değildi aslında. Bunun dikkatimi pek çekmemesi tuhaf; sanki meselenin temelinde yatamayacak kadar sıradan bir şeydi. Hayır, beni asıl etkileyen Jim'in sergilediği diğer meziyetlerdi. Alışık olmadığı durumlarla başa çıkabildiğini, zihinsel tetikteliğini kanıtlamıştı. Ayrıca istekliydi de! Olağanüstüydü. Ayrıca bütün bunlara, iyi eğitilmiş bir tazının burnunun iyi koku alması gibi sahipti sanki. Zarif değildi, ama mizacındaki ketumlukta bir vakar, kekelemelerinde derin bir ciddiyet vardı. İnatla yüzünün kızarması numarasını kullanıyordu hâlâ. Ama arada sırada ağzından kaçan bir sözcük, bir cümle kendisine rehabilitasyon gibi gelen işi hakkında ne kadar yoğun hisler beslediğini, o işi ne kadar ciddiye aldığını sergiliyordu. O bölgeyi ve halkını bu yüzden bir çeşit tutkulu bencillikle, horgörülü bir şefkatle sever gibiydi."

25. Bölüm

"'Burada üç gün esir kaldım,' diye mırıldandı bana (Raca'yı ziyarete gidiyorduk), Tunku[102] Allang'ın avlusunda huşuyla bir çeşit ayaklanma çıkaran düşkünlerin arasından yavaşça geçerken. 'Pis bir yer, değil mi? Ayrıca bağırıp çağırmazsam yiyecek vermiyorlardı, verdikleri de küçük bir tabak pilavla, dikence balığı boyunda bir kızarmış balık oluyordu... canları cehenneme! Tanrım! *Ben* o pis bölmede öfkeyle dolanırken bu serserilerden bazıları kulplu bardaklarını burnuma dayıyorlardı. Senin şu meşhur altıpatları istediklerinde hemen teslim etmiştim. O lanet şeyden kurtulduğuma sevindim. Elimde boş tabancayla ortalıkta dolanınca salak gibi görünüyordum.' O sırada Tunku Allang'ın huzuruna çıktık ve Jim, eskiden kendisini esir almış kişiyi son derece ciddiyetle övmeye girişti. Ah! Muhteşemmiş! Düşündükçe gülmek geliyor. Gerçi ben de etkilenmiştim. Yaşlı, itibarsız Tunku Allang korktuğunu ister istemez belli ediyordu (maceralı gençliğiyle ilgili öyküler anlatmaktan hoşlansa da kahraman değildi); bir yandan da eski tutsağını özlediği ve ona güvendiği belliydi. Dikkatinizi çekerim! Jim'e, ondan en nefret etmesi gereken kişiler bile güveniyordu. Jim –konuşmalarından anladığım kadarıyla– ziyareti fırsat bilip Raca'yı azarlamaktaydı. Bazı fakir köylüler, yanlarına pirinçle takas

102 Lordum (Malayca).

etmek için biraz reçine veya balmumu alarak Doramin'in evine giderken, yolda pusuya düşürülüp soyulmuşlardı. 'Asıl hırsız Doramin'di,' diye bağırdı Raca. Yaşlı, narin bedenini zangır zangır titreten bir hiddete kapılmış gibiydi. Hasırında tuhaf bir şekilde kıvranıyor, el kol ve ayak hareketleri yapıyor, kilimin birbirine dolanmış püsküllerini çekiştiriyordu. Tam bir âciz hiddet abidesiydi. Etrafımızdakilerin ağızları açık kalmıştı, öylece bakıyorlardı. Jim konuşmaya başladı. Kararlılıkla, soğukkanlılıkla konuştu ve hiçbir insanın, kendisinin ve çocuklarının karınlarını dürüstçe doyurmasının engellenmemesi gerektiğini bir süre açıkladı. Diğeriyse masasının başındaki terzi misali oturuyordu, avuçlarını dizlerine koyup başını eğmişti, gözlerinin üstüne düşmüş gri saçının arasından Jim'e dik dik bakmaktaydı. Jim sözünü bitirince uzun bir sessizlik oldu. Kimse nefes bile almıyordu sanki; çıt çıkmadı, ta ki yaşlı Raca hafifçe iç geçirerek ve başını sallayıp gözlerini kaldırarak çabucak, 'Beni dinleyin halkım! Bu küçük oyunlar artık bitecek,' diyene kadar. Bu karar derin bir sessizlikle karşılandı. Raca'nın güvenini kazandığı belli olan, zebellah gibi, zeki bakışlı, iri kemikli ve geniş, çok esmer bir yüze sahip, neşeli ve işgüzar davranan bir adam (cellat olduğunu sonradan öğrendim), kendisinden aşağı konumdaki bir hizmetçiden aldığı pirinç tepsideki iki fincan kahveyi bize ikram etti. 'Sakın içme,' diye mırıldandı Jim hemen. Ne demek istediğini başta anlamayıp ona bakakaldım. Koca bir yudum aldıktan sonra fincan tabağını sol elinde tutarak sakin sakin oturdu. Birden çok sinirlendim. Ona sevecenlikle gülümseyerek 'Lanet olsun,' dedim, 'neden beni böyle salakça bir riske sokuyorsun?' Jim işaret vermese de kahveyi içtim tabii ve bir şey olmadı, neredeyse hemen ardından da çıkıp gittik. Avludan teknemize doğru, yanımızda zeki ve neşeli cellatla giderken, Jim özür diledi. Çok küçük bir ihtimalmiş tabii. Kendisinin zehirden korkusu yokmuş. Küçücük bir ihtimalmiş. Kendisinin tehlikeli olmaktan çok son derece fay-

dalı bulunduğunu söyledi... beni temin etti... 'Ama Raca'nın senden ödü patlıyor. Bu gayet bariz,' diye itiraz ederken biraz sinirli konuştuğumu kabul ediyorum; bu arada korkunç bir çeşit koliğin ilk belirtilerini kaygıyla bekliyordum. Durumdan o kadar tiksinmiştim ki. 'Burada işe yarayacaksam ve konumumu koruyacaksam,' dedi teknede yanıma oturarak, 'riski göze almalıyım. Her ay en az bir kez o riske girerim. Bir sürü insan bunu yapmamı bekler, kendileri için. Benden korkuyor! Mesele bu işte. Kahvesinden korkmadığım için benden korkuyor büyük ihtimalle.' Sonra kalenin kuzey cephesindeki, surdaki bazı kazıkların sivri uçlarının kırılmış olduğu kısımdaki bir yeri göstererek 'Patusan'daki üçüncü günümde oradan atladım. Henüz yeni kazıklar dikmemişler. İyi sıçramışım, değil mi?' dedi. Bir an sonra çamurlu bir derenin ağzından geçtik. 'İkinci atladığım yer de burası. Biraz koştuktan sonra buraya doğru uçtum, ama yetmedi. Postu deldireceğim sandım. Kaçmaya çabalarken ayakkabılarımı yitirdim. Bu arada, çamurda debelenirken karnıma mızrak saplanmasının ne korkunç olacağını düşünüp duruyordum. O pisliğin içinde kıvranırken midemin bulandığını hatırlıyorum. Yani cidden bulandı... sanki çürük bir şey yemişim gibi.'

"İşte öyle olmuştu ve fırsat, onunla yan yana koşmuş, surdaki boşluktan atlamış, çamurda debelenmişti, ama hâlâ gizemliydi. Anlarsınız ya, Jim'in anında krislerle[103] öldürülüp nehre atılmasını önleyen tek şey, onu kurtaran tek şey gelişinin beklenmedikliğiydi. Onu tutsak almışlardı, ama bir hayaleti, bir hortlağı, bir kehaneti tutsak alırcasına. Anlamı neydi? Ne yapmalıydılar? Jim'in gönlünü almak için çok mu geç kalmışlardı? Daha fazla gecikmeden öldürülmesi daha iyi olmaz mıydı? Ama o zaman ne olacaktı? Zavallı yaşlı Allang kaygı ve kararsızlık yüzünden delirecekti neredeyse. Meclis defalarca dağılmıştı ve danışmanlar apar topar kapıya koşup sundurmaya çıkmışlardı. Hatta söylendiğine göre bir tanesi

103 Doğu kılıcı.

yere atlamıştı. Sanırım dört buçuk metre yüksekten atlamıştı ve bacağı kırılmıştı. Patusan'ın soylu valisinin tuhaf huyları vardı ve bunlardan biri, her hararetli tartışmada kendini övmeye başlamak ve giderek heyecanlanıp sonunda elinde bir krisle ayağa fırlamaktı. Ama böyle aralar dışında, Jim'in kaderiyle ilgili konuşmalar gece gündüz devam etmişti.

"Bu arada Jim avluda dolanmıştı; kimileri ondan uzak dururken kimileri ters ters bakıyordu, ama herkesin gözü üstündeydi ve eli palalı herhangi bir baldırı çıplak, oracıkta işini bitirebilirdi. Jim, içinde uyuyacağı küçük, derme çatma bir kulübe bulmuştu; içerideki pislikten ve çürük maddelerden çok rahatsız olmuştu; ama iştahını yitirmemişti anlaşılan, çünkü –bana söylediğine göre– sürekli karnı açtı. Arada sırada 'ısrarcı salağın teki' meclis odasından çıkıp koşarak Jim'in yanına geliyor ve ona tatlı bir dille şaşırtıcı sorular soruyordu: Hollandalılar ülkeyi işgale mi geliyorlarmış? Beyaz adam nehirden geri dönmek ister miymiş? Böyle fakir bir ülkeye gelmesinin sebebi neymiş? Raca beyaz adamın kol saati tamirinden anlayıp anlamadığını öğrenmek istiyormuş. Sahiden de Jim'e New England malı bir nikel saat getirmişlerdi ve Jim sırf can sıkıntısından, saatin alarmını tamir etmekle uğraşmaya başlamıştı. Ne kadar büyük bir tehlikede olduğunu ilk kez o sırada, o kulübede saatle uğraşırken kavramıştı anlaşılan. Saati –söylediğine göre– 'sıcak bir patates' gibi elinden bırakıverip ne yapacağını, hatta ne yapabileceğini hiç bilmeden hemen dışarı fırlamıştı. Bildiği tek şey katlanılmaz bir durumda olduğuydu. Amaçsızca yürüyerek küçük, döküntü tahıl ambarlarının ötesine gitmişti ve gözüne surun kırık kazıkları ilişmişti; o zaman –dediğine göre– hiç düşünmeden, hiçbir şey hissetmeden, bir ay boyunca kurduğu bir planı uygularcasına harekete geçmişti. Hızlı koşabilmek için, dikkat çekmemeye çalışarak biraz geriye yürümüştü ve tekrar döndüğünde dirseğinin dibinde önemli bir şahsiyet, yanında iki mızrakçıyla duruyordu ve soru sormak

üzereydi. 'Adamla burun buruna gelen' Jim koşmaya başlamış, 'kuş gibi' uçmuş, diğer tarafa düşünce bütün kemikleri sarsılmış ve sanki kafası yarılmıştı. Anında yerden kalkmıştı. Bu arada hiçbir şey düşünmemişti; hatırlayabildiği tek şey –dediğine göre– uzun bir çığlıktı; Patusan'ın ilk evleri karşısında, dört yüz metre ötede duruyordu; dereyi görünce adımları kendiliğinden hızlanmıştı. Koşarken geriye toprak sıçratıyordu. Son kuru noktadan sıçramış, havada uçtuğunu ve yumuşacık, yapış yapış çamurlu nehir kıyısına diklemesine, sarsılmadan saplandığını hissetmişti. Ancak bacaklarını kımıldatmaya çalışıp da başaramayınca 'kendine gelmişti.' 'Kahrolası, uzun mızrakları' düşünmeye başlamıştı. Aslında kazıklı surun ardındaki insanların kapıya koşmaları, sonra iskeleye inmeleri, kayıklara binmeleri ve kara çıkıntısının etrafından dolanmaları gerektiği düşünüldüğünde, Jim'in avantajı sandığından büyüktü. Ayrıca sular çekildiğinden derede su yoktu –kuruydu denebilir– ve Jim bir süreliğine tamamen güvendeydi; belki uzaktan atılan bir mızrak saplanabilirdi o kadar. Yüksekteki sıkı toprak bir metre seksen santim kadar ilerisindeydi. 'Yine de orada öleceğimi düşündüm,' dedi bana. Âcizce ellerini uzatıp etrafa tutununca, göğsüne, çenesine korkunç, soğuk, parlak çamur parçaları çekmeyi başarmıştı, o kadar. Kendini diri diri gömer gibiydi ve kollarını çılgınca savurarak çamuru yumruklamıştı. Kafasına, yüzüne, gözlerine, ağzının içine çamur saçılmıştı. Söylediğine göre, birden avluyu hatırlamıştı, yıllar önce çok mutlu olduğu bir yeri hatırlarcasına. Oraya geri dönüp saati onarmak istemişti; öyle dedi. Saati onarmak... yapması gereken buydu işte. Çabalıyor, hıçkıra hıçkıra ağlıyor, inliyor, harcadığı efor yüzünden sanki gözleri pörtlüyor ve köreliyordu; sonunda karanlığın içinde muazzam bir gayretle yardığı toprağı uzuvlarının üstünden atmayı başarmıştı ve nehir kıyısına bitkince tırmandığını hissetmişti. Sağlam toprağa boylu boyunca uzanınca ışığı, gökyüzünü görmüştü. Son-

ra uyumayı düşünmüştü mutlulukla. *Sahiden* de uyuduğunu söylüyor; uyumuş... belki bir dakika, belki yirmi saniye veya sadece bir saniye, ama birden irkilerek uyandığını net hatırlıyor. Bir süre kımıldamadan yatmış, sonra da tepeden tırnağa çamura bulanmış halde ayağa kalkıp öylece durmuş ve yapayalnız olduğunu, etrafta yüzlerce kilometre boyunca kendi ırkından tek kişinin bile bulunmadığını, kimseden yardım alamayacağını, kimseden anlayış ve merhamet görmeyeceğini, avlanan bir hayvan gibi olduğunu düşünmüş. İlk evler yirmi metreden yakınındaymış; kucağında çocukla uzaklaşmaya çalışan korkmuş bir kadının âciz çığlıkları onu harekete geçirmiş. Ayaklarında çoraplarla yürümeye başlamış; üzerindeki pislik kuruyunca insana benzer tarafı kalmamış. Kentle arasındaki mesafenin yarıdan fazlasını kat etmiş. Çevik kadınlar sağa sola kaçışıyorlarmış, adamlar ellerindeki şeyleri bırakıveriyor ve dehşetle ağızlarını açıp kalakalıyorlarmış. Jim kaçan bir dehşetmiş. Söylediğine göre, küçük çocukların canlarını kurtarmak için kaçmaya çalışırken minik karınlarının üstüne kapaklanıp tekmeler savurduklarını görmüş. Bir yokuşu çıkarak iki evin arasından geçmiş, yolu kapayan devrilmiş ağaçlara umutsuzca tırmanmış (o sıralar Patusan'da her hafta mutlaka çatışma yaşanırmış), çiti parçalayarak bir mısır tarlasına girmiş, orada korkmuş bir çocuğun kendisine sopayla vurmaya çalışmasına tanık olmuş, karşısına patika çıkmış, sonra da birden bir sürü şaşkın adamın ortasına düşüvermiş. 'Doramin! Doramin!' diye bağıracak kadar takati varmış o kadar. Hayal edilebilecek en büyük kargaşa ve heyecanla, sürüklenircesine taşınarak yokuşun tepesine çıkarıldığını, palmiyelerle ve meyve ağaçlarıyla dolu geniş bir bahçeden geçirilip, koltukta oturan izbandut gibi bir adamın karşısına götürüldüğünü anımsıyor. Çamurlu giysilerinde yüzüğü telaşla arayıp bulmuş ve birden sırt üstü yatmaya başlayınca, kendisine kimin vurduğunu merak etmiş. Aslında onu tutmayı bırakmışlar o kadar –anlarsınız

ya– ama ayakta duramamış. Yokuşun dibinden düzensiz silah sesleri geliyormuş ve kentin çatılarından boğuk hayret çığlıkları yükselmiş. Ama Jim güvendeymiş. Doramin'in adamları kapıya barikat kuruyor ve Jim'e su içiriyorlarmış; Doramin'in tam bir iş kadını olan merhametli karısı, kızlarına tiz sesle emirler yağdırıyormuş. 'O yaşlı kadın,' dedi Jim usulca, 'benimle sanki öz oğluymuşum gibi ilgilendi. Beni geniş bir yatağa yatırdılar. Kadının kendi yatağıymış. Odaya koşarak girip çıkıyor, gözlerini siliyor, sırtıma pat pat vuruyordu. Zavallı görünüyordum herhalde. Orada öyle kütük gibi ne kadar yattım bilmiyorum.'

"Doramin'in yaşlı karısını çok sevmiş gibiydi. Kadın da ona anaç bir sevgi besliyormuş. Toparlak, fındık kahverengisi, yumuşak yüzü incecik kırışıklıklarla kaplıymış, dudakları dolgun ve parlak kırmızıymış, sık sık betel çiğniyormuş ve büzülmüş, müşfik gözlerini kırpıştırıp duruyormuş. Sürekli hareket halindeymiş, telaşla sağı solu azarlıyor ve kızlarından, hizmetçilerinden, köle kızlardan oluşan pürüzsüz, esmer yüzlü ve iri gözlü, ciddi bakışlı genç kadınlar ordusuna devamlı emirler yağdırıyormuş. Öyle evleri bilirsiniz, genelde birbirine benzerler. Kadın çok cimriymiş ve aslında üzerine bol gelen, önü mücevherli kopçalarla iliklenen elbisesi bile her nasılsa dar görünüyormuş. Esmer, çorapsız ayaklarında Çin malı sarı, hasır terlikler varmış. O kadını bizzat gördüm; son derece gür, uzun, beyaz saçı omuzlarına düşüyordu. Kaba saba ve imalı laflar ediyordu, soyluydu, eksantrik ve uçarıydı. İkindileri kocasının karşısına, çok geniş bir koltuğa oturur, gözlerini duvardaki büyük bir deliğin ardındaki engin manzaraya diker, kente ve nehre bakardı.

"Kadın mutlaka ayaklarını altına çekerdi; yaşlı Doramin ise heybetli bir şekilde, bir ovada yükselen dağ gibi dimdik otururdu. Sadece *nakhoda*[104] veya tacir sınıfından olması-

104 Bir Arap ticaret gemisinin kaptanı. Doramin'in yüksek bir sosyal tabakaya ait olduğunu düşündürmektedir.

na karşın, ona gösterilen saygı ve vakarı etkileyiciydi. Patusan'daki ikinci büyük topluluğun şefiydi. Selebesli göçmenler (toplam altmış aile ve yakın çevresiydiler, aralarından 'kris kullanabilecek' iki yüz kadar adam toplanabiliyordu) onu yıllar önce lider seçmişlerdi. O ırkın erkekleri zeki, girişimci, intikamcı olurlar, ama diğer Malaylardan daha cesurdurlar ve baskıdan hazzetmezler. Raca'ya muhalif bir parti kurmuşlardı. Çekişmelerin sebebi ticaretti elbette. Fraksiyon kavgalarının, aniden patlak veren ve kentin çeşitli kısımlarının yanmasına, duman, silah sesleri ve çığlıklar yükselmesine yol açan çatışmaların temel sebebi buydu. Köyler yakılıyor, Raca'dan başkasıyla ticaret yapma suçunu işleyen insanlar onun cezaevine götürülerek ya öldürülüyor ya da işkence görüyorlardı. Jim'in gelişinden sadece bir iki gün önce, sonradan Raca'nın himayesine giren balıkçı köyünde yaşayan birçok aile babası, Selebesli bir tacire yenilebilir kuş yuvası topladıkları şüphesiyle, Raca'nın bir grup mızrakçısı tarafından uçurumdan aşağı atılmışlardı. Raca Allang ülkesindeki tek tacirmiş gibi davranıyordu ve tekelini kırmanın cezası ölümdü; ama ticaret anlayışı düpedüz hırsızlıktan farksızdı. Zalimliğiyle açgözlülüğünün sınırlarını sadece korkaklığı belirliyordu ve Selebesli erkeklerin organize güçlerinden korksa da, çenesini kapalı tutacak kadar korkmuyordu, Jim gelene dek. Zavallıca bir şekilde kullarına onları yeriyor ve kendini haklı görüyordu. İç taraflardaki kabileleri (Jim onlara çalı insanları diyordu) kanımca sırf dinsel sebeplerle ayaklandıran ve ikiz tepelerden birinin doruğunda istihkâmlı bir kamp kuran gezgin bir yabancının, melez bir Arap'ın varlığı durumu iyice karmaşıklaştırıyordu. Adam Patusan kentinin tepesinde, kümes hayvanlarıyla dolu bir bahçenin üstünde bir şahin misali durmaktaydı, ama kırsal kesimleri yakıp yıkıyordu. Koca köyler terk edilmişti, berrak derelerin kıyılarındaki yakılmış nöbetçi kuleleri çürümüştü, duvarlarında biten otlar suya dökülüyordu, çatıları yapraklarla kaplan-

mıştı, doğal çürümenin etkisiyle sanki kökünden hastalanmış bir çeşit bitkiye dönüşmüşlerdi tuhaf bir şekilde. Patusan'daki iki grup, bu partizanın en çok hangisini yağmalamak istediğine emin değildi. Raca'nın onunla birlikte ufak tefek dolaplar çevirdiği oluyordu. Bugis[105] göçmenlerden bazıları kendilerini emniyetsiz hissetmekten bıktıklarından, ona teslim olmayı düşünüyorlardı. Aralarındaki gençlerse 'Şerif Ali'yle yabani adamlarını yanımıza alıp Raca Allang'ı ülkeden kovalım,' diye şaka yapıyorlardı. Doramin onları zapt etmekte zorlanıyordu. Yaşlanıyordu ve nüfuzu azalmasa da, işler başa çıkamayacağı bir hal almaktaydı. Jim, Raca'nın kalesinden kaçıp da Bugis şefinin karşısına çıktığında, yüzüğü gösterdiğinde ve bir bakıma o topluluğa kabul edildiğinde durum işte böyleydi."

105 Selebes (Sulawesi) halkı.

26. Bölüm

"Doramin, ırkının en takdire şayan mensuplarından biriydi. Malay olmasına karşın izbandut gibiydi, ama sadece şişman görünmekle kalmıyordu, etkileyiciydi, heybetliydi. Zengin giysilerle, rengârenk ipeklerle, altın işlemelerle bezenmiş bu hareketsiz beden; kırmızılı sarılı bir bez dolanmış bu dev kafa; geniş ve hareketli burun deliklerinin kenarlarından başlayıp da kalın dudaklı ağzını çevreleyen yarım daire şeklindeki iki ağır katmanı taşıyan basık, iri, toparlak, kırışıklı surat; boğayı çağrıştıran boyun; sabit bakan gururlu gözlerin yukarısındaki geniş, kıvrım kıvrım alın... bütün bunların bir araya gelmesi, insanın gördü mü bir daha unutamayacağı bir görüntü oluşturuyordu. Hareketsizliği ve sakinliği (oturdu mu pek kıpırdamazdı) bir vakar gösterisi gibiydi. Sesini yükselttiği görülmemişti. Boğuk ve güçlü bir mırıltıyla konuşurdu, sesi sanki biraz uzaktan geliyormuş gibi olurdu. Kısa boylu, gürbüz, bellerine kadar çıplak, beyaz saronglu ve kafalarının arka tarafında siyah takke bulunan iki delikanlı onu yürürken dirseklerinden tutardı; onu oturttuktan sonra koltuğunun arkasında ayakta durup beklerlerdi; Doramin kalkmak istediğinde başını yavaşça, sanki güçlükle sağa sola çevirirdi ve o zaman onu koltuk altlarından tutup kaldırırlardı. Oysa sakat havası yoktu; tersine, bütün o ağır hareketleri büyük, bilinçli bir kuvvetin tezahürleri gibiydi.

Kamu meseleleri konusunda karısına danıştığına inanılırdı; oysa bildiğim kadarıyla birbirlerine tek kelime ettiklerini duyan yoktu. Büyük deliğin önünde oturduklarında ses çıkarmazlardı. Aşağıda, azalan ışıkta, ormanlık ülkenin engin topraklarını, ta menekşe rengi ve mor sıradağlara kadar dalgalanarak uzanan kasvetli ve uyuyan koyu yeşil denizi, dövülmüş gümüş misali dev bir S harfi şeklinde kıvrılarak uzanan parlak nehri, iki kıyıda kahverengi şeritler halinde uzanan evleri, yakındaki ağaçların üstünde yükselen ikiz tepeleri görebilirlerdi. Aralarında harika bir tezat vardı: kadın hafifti, narindi, sadeydi, tez canlıydı, az çok cadıya benziyordu, sakinliğinde anaç bir titizlik vardı biraz; karşısında oturan adamsa devasa ve ağırdı, taştan üstünkörü yontulmuş bir insan heykeli gibiydi, hareketsizliğinde haşmetli ve acımasız bir taraf seçiliyordu. Bu yaşlı insanların oğluysa son derece saygıdeğer bir gençti.

"Bu çocuk, hayatlarının geç bir vaktinde doğmuştu. Belki de göründüğü kadar genç değildi aslında. Bir erkek daha on sekiz yaşında aile kurmuşsa, yirmi dört ya da yirmi beş yaşında çok genç sayılmaz. İçinde o çiftin, son derece saygılı maiyetleriyle çevrelenmiş halde oturduğu o güzel kilimlerle kaplı, beyaz ve yüksek tavanlı büyük odaya girdiğinde, dosdoğru Doramin'in yanına gidip elini öperdi –Doramin ona elini haşmetle takdim ederdi– ve ardından karşıya geçip annesinin koltuğunun yanında dururdu. Ona tapıyorlardı diyebilirim sanırım, ama ona doğrudan baktıklarını hiç görmedim. Gerçi öyle zamanlarda baş başa değillerdi. Oda genellikle kalabalık oluyordu. Selamlaşma ve vedalaşmalardaki ciddiyeti ve resmiyeti, jestlerle, yüz ifadeleriyle, fısıltılarla ifade edilen derin saygıyı tasvir etmek mümkün değil. 'Kesinlikle görmeye değer,' demişti Jim, geri dönüş yolunda nehirden geçerken. 'Kitap karakterleri gibiler, değil mi?' dedi muzaffer bir edayla. 'Ayrıca Dain Waris[106] –oğulları– şimdi-

106 Dain bir Bugis payesidir; Waris, Malayca vâris demektir.

ye kadar sahip olduğum en iyi dost (sen hariç). Bay Stein'ın iyi bir "savaş arkadaşı" diyebileceği türden bir insan. Şansım vardı. Tanrım! Son anda onlara rastladığım için çok şanslıyım.' Başını eğip düşündükten sonra doğrularak ekledi:

"'Gerçi uykularımı kaçırmadı tabii ama...' Tekrar duraksadı. 'Kendiliğinden geliverdi sanki,' diye mırıldandı. 'Birden ne yapmam gerektiğini anladım.'

"Kendiliğinden gelmişti şüphesiz; ayrıca savaşın ortasındayken gelmesi doğaldı, çünkü ona gelen kudret, barışı getirme kudretiydi. Güçlüler sadece bu anlamda genellikle *haklıdır*. Jim'in yolunu hemen bulduğunu sanmayın. Geldiğinde Bugis topluluğu son derece kritik bir pozisyondaydı. 'Hepsi korkuyordu,' dedi bana; 'herkes kendisi için korkuyordu; bense Raca'yla Şerif denen serseri yüzünden birer birer ölmek istemiyorlarsa hemen bir şeyler yapmaları gerektiğini anladım.' Ama bunu anlamak önemli değildi. Aklına gelen fikri gönülsüz zihinlere sokmak, korku ve bencillik siperlerini aşmak zorunda kalmıştı. Bunu nihayet başarmıştı. Ve bu da önemli değildi. Yöntem bulmak zorundaydı. Bir plan yapmıştı, cüretkâr bir plan; görevinin sadece yarısı tamamlanmıştı. Saklanan ve saçma sapan sebepler yüzünden sinmiş bir sürü insana kendi özgüvenini aşılaması gerekiyordu; aptalca kıskançlıkları uzlaştırması ve her türlü anlamsız güvensizliği konuşarak ortadan kaldırması gerekiyordu. Doramin'in otoritesi ve oğlunun hararetle verdiği destek olmasa başaramazdı. Dain Waris, o saygıdeğer delikanlı, Jim'e inanan ilk kişiydi; zencilerle beyazlar arasında nadiren kurulan, ırksal farklılıkların sanki iki insanı gizemli bir sempati öğesiyle birbirine yakınlaştırdığı türden tuhaf, derin bir arkadaşlıktı onlarınki. Dain Waris hakkında kendi halkı, beyaz adamlar gibi dövüşmeyi bildiğini gururla söylüyordu. Bu doğruydu; öyle bir cesarete –açık olma cesaretine diyebilirim– sahipti, ama zihinsel olarak da Avrupalıydı. Öyle insanlara bazen rastlarsınız ve benzer bir düşünceye, net bir vizyona, azme, biraz yardımseverliğe rastlayınca şa-

şırırsınız. Ufak tefek ama takdir edilecek kadar biçimli bir fiziksel yapıya sahip olan Dain Waris'in mağrur bir duruşu, kültürlü ve rahat tavırları, net bir alevi andıran mizacı vardı. Esmer yüzü, iri ve siyah gözleri, eylemdeyken anlam yüklü, sakinkense düşünceliydi. Sessiz sedasız biriydi; sabit bakışları, alaycı gülümsemesi, kibarlığı ve düşünceliliği, son derece zeki ve güçlü bir insan olduğunun belirtileriydi. Genellikle yüzeysel algılanan Batılı bakış açısına açık böyle varlıklar, kaydedilmemiş çağların gizemine bürünmüş ırklarla toprakların gizli olasılıklarını inceler. Şuna eminim ki, Jim'e güvenmekle kalmıyor, onu anlıyordu da. Ondan bahsediyorum çünkü beni çok etkiledi. Sert dinginliği –tabiri caizse– ve Jim'in hedeflerine zekice sempati duyması bana cazip geldi. Karşımda arkadaşlık denen şeyin kökeni duruyordu sanki. Jim lider olmuşsa, diğeri liderini etkilemişti. Aslında lider Jim kelimenin her anlamıyla bir tutsaktı. O diyar, halk, arkadaşlık, sevgi, Jim'in bedeninin kıskanç gardiyanları gibiydiler. O tuhaf özgürlüğün zincirlerine her gün yeni bir halka ekleniyordu. Öyküyü öğrendikçe buna giderek daha fazla emin oldum.

"Öyküyü! Öyküyü duymamış mıydım? Yürürken, kamptayken duymuştum (görünmez avların peşine düşüp, beni kırlarda dolandırmıştı); öykünün uzun bir kısmını ikiz doruklardan birinde, son otuz metre kadarlık kısmı emekleyerek tırmanırken dinlemiştim. Yanımızdaki adamlar (köyden köye gezdikçe aramıza gönüllüler katılıyordu) yamacın yarısındaki bir düzlükte kamp kurmuşlardı ve akşamın sessiz dinginliğinde, burnumuza aşağıdan iştah açıcı bir kokuyla birlikte odun dumanı kokusu gelmekteydi. İnsan sesleri de geliyordu, netlikleri ve ruhani durulukları muhteşemdi. Jim devrilmiş bir ağacın gövdesine oturup piposunu çıkardı ve tüttürmeye başladı. Yeni otlar ve çalılar bitmişti; dikenli dal yığınının altında bir siperin kalıntıları vardı. 'Her şey burada başladı,' dedi Jim, uzun ve düşünceli bir sessizliğin ardından. İki yüz metrelik kasvetli uçurumun ardındaki diğer tepede

çizgi halinde uzanan yüksek, kararmış kazık kalıntıları gördüm yer yer... bunlar Şerif Ali'nin fethedilemez kampının kalıntılarıydı.

"Oysa fethedilmişti. Jim'in planı buydu. Doramin'in eski savaş gereçlerini o tepenin üstüne çıkarmıştı; üç kiloluk gülle atan iki paslı demir top, bir sürü küçük pirinç top... minik toplar... Ama pirinç toplar her ne kadar zenginliği simgelese de, ihtiyatsızca ağızlarına kadar doldurulduklarında kısa menzilli tahribat yaratabilir. Bütün mesele topları yukarı çıkarmaktı. Bana halatları bağladığı yerleri gösterdi, saplanmış bir kazığın etrafında dönen içi boş bir kütüğü doğaçlama ve kaba bir bocurgat niyetine kullandığını açıkladı, siperin dış hatlarını piposunun kâsesiyle çizdi. Topları tepeye çıkarmanın en zor kısmı son otuz metre olmuştu. Jim başarma sorumluluğunu kellesi pahasına üstlenmişti. Savaş ekibini gece boyunca çok çalıştırmıştı. Yer yer yakılan büyük ateşler yamacı aşağıya kadar aydınlatmıştı, 'Ama burada, yukarıda,' diye açıkladı, 'çekme ekibi karanlıkta çalışmak zorundaydı.' Yukarıdan bakınca adamların tepe yamacında çalışan karıncalar gibi hareket ettiklerini görmüştü. O gece kendisi de tepeye sincap gibi inip çıkmış, emirler vermiş, adamlarını teşvik etmiş, topların taşınması işini baştan sona denetlemişti. Yaşlı Doramin kendini koltuğuyla birlikte tepeye taşıtmıştı. Onu yamaçtaki düzlüğe yerleştirmişlerdi ve orada, büyük ateşlerden birinin ışığında oturmuştu. 'Muhteşem bir ihtiyar... gerçekten tam bir ihtiyar şef,' dedi Jim, 'minik gözleri ateş saçıyordu... Dizlerinde bir çift büyük çakmaklı tabanca duruyordu. Muhteşemdiler, abanozdular, gümüş kabzalıydılar, çakmakları güzeldi ve kalibreleri eski alaybozan tüfeklerininki gibiydi. Stein'ın hediyesiymişler sanırım. O yüzüğe karşılık vermiş, anlarsın ya. Eskiden sevgili McNeil'inmişler. Onun eline nereden geçmişler, Tanrı bilir. Öylece oturuyordu, ne eli kımıldıyordu ne ayağı, arkasındaki kuru çalı çırpı yığınından alev yükseliyordu ve etrafta bir sürü insan koşuşturuyordu, çevresinde bağıra çağıra halat

çekiyorlardı... hayal edebileceğin en vakur, en etkileyici ihtiyardı. Şerif Ali lanet olası adamlarını üstümüze salıp bizimkileri telef etse, Doramin'in pek şansı olmazdı. Değil mi? Her neyse, işler ters giderse bizimle birlikte ölmeye gelmişti. Kesinlikle! Tanrım! Orada kaya gibi durduğunu görmek... beni heyecanlandırıyordu. Ama Şerif delirdiğimizi sandı herhalde, gelip de ne haltlar karıştırdığımıza bakma zahmetine girmedi. Başarabileceğimize kimse inanmıyordu. Topları kan ter içinde yukarı çeken adamlar bile inanmıyorlardı bence! Bence inanmıyorlardı...'

"Ayakta dimdik duruyordu, elinde tuttuğu funda kökü odunundan yapılma piposunun dumanı tütüyordu, gülümsüyordu ve çocuksu gözleri parlıyordu. Ayaklarının yanındaki kesik ağaç gövdesine oturdum; altımızda diyar uzanıyordu, engin ormanlar gün ışığında kasvetliydi, deniz gibi dalgalı uzanıyordu, yılankavi nehirler ışıldıyordu, köyler gri noktalardı, yer yer de açık alanlar görülüyordu, kesintisiz uzanan ağaç tepelerinin kara dalgalarının arasındaki ışık adacıkları gibi. Bu engin ve monoton manzaranın üstüne iç karartıcı bir loşluk çökmüştü; üzerine düşen ışık sanki bir uçuruma giriyordu. O diyar, gün ışığını yiyordu; sadece uzaklardaki sahil şeridinde, hafif siste dümdüz ve cilalı görünen boş okyanus çelik bir duvar misali göğe yükselmekteydi sanki.

"Ve ben orada, Jim'in yanındaydım, gün ışığında yüksekte, onun tarihi tepesinin doruğundaydım. Ormanın, dünyevi loşluğun, eski insanoğlunun efendisiydi. Asla yaşlanmayan, loşluğun içinden çıkmış ırkların gücünü ve belki de erdemlerini azimli gençliğiyle temsil etmek için bir kaideye konmuş heykeli andırıyordu. Bana neden hep sembolik göründü bilmiyorum. Belki de onun kaderiyle ilgilenmemin asıl sebebi budur. Hayatına yeni bir yön vermiş olayı hatırlamakla ona haksızlık mı yapmıştım bilmiyorum, ama o an çok net hatırlıyordum. Işıktaki bir gölge gibiydi."

27. Bölüm

"Efsanesi, Jim'e şimdiden doğaüstü güçler bahşetmişti. Doğru, deniyordu, bir sürü halat kullanılmıştı zekice, ayrıca bir sürü adamın döndürdüğü tuhaf bir alet vardı ve her top çalıların arasından yavaş yavaş, yolunu bitkilerin diplerini koklayarak bulan yabandomuzu misali çıkmıştı, ama en bilgeleri kafa sallıyorlardı. Bütün bunlarda okültçe bir şeyler olduğu kesindi; çünkü halatların sağlamlığıyla insan icadı silahlar nedir ki? Nesnelerde asi bir ruh vardır, ki ancak güçlü tılsım ve büyülerle alt edilebilir. Bir akşam sakin sakin sohbet ettiğim yaşlı Sura –Patusan'da çok saygın bir ev sahibiydi– böyle dedi. Ancak Sura da profesyonel büyücüydü, nesnelerdeki dik kafalı ruhu alt etmek için bölgedeki, kilometrelerce alandaki bütün pirinç ekim ve hasatlarına katılırdı. İşini çok zor buluyordu; belki de cansız nesnelerin ruhları insan ruhlarından daha dik kafalıdır. Civar köylerdeki saf insanlara gelince, onlar Jim'in topları tepeye sırtında ikişer ikişer taşıdığına inanıyor ve bunu söylüyorlardı (dünyanın en doğal şeyinden bahsedercesine).

"Jim bunu duyunca öfkeyle tepiniyor ve bezgin, hafif bir kahkaha atıyordu: 'Keratalarda beyin yok ki, elden ne gelir? Gecenin yarısını saçma sapan konuşarak geçiriyorlar; sanki bir yalan ne kadar büyükse o kadar hoşlarına gidiyor.' Sinirlenmesinde bulunduğu ortamın etkisi alttan alta fark

ediliyordu. Tutsaklığının bir parçasıydı bu. İnkârlarındaki içtenlik eğlenceliydi ve sonunda dedim ki: 'Sevgili dostum, bunlara *benim* inandığımı sanmıyorsun herhalde.' Bana çok şaşırarak baktı. 'Şey, hayır! İnanmıyorsundur herhalde,' deyip kahkahayı bastı. 'Neyse, sonuçta o toplar bir şekilde yukarı çıktı ve şafakta hep birlikte patladı. Tanrı aşkına! Uçuşan kıymıkları görecektin,' diye haykırdı. Yanında, onu sessizce gülümseyerek dinleyen Dain Waris gözlerini kapattı ve ayaklarını hafifçe kımıldattı. Anlaşılan o topların yukarı çıkarılabilmesi Jim'in adamlarına öyle bir özgüven kazandırmış ki, Jim topları zamanında savaşlara katılmış iki yaşlı Bugis'e teslim edip, tepe geçidinde gizlenen Dain Waris'le akıncıların yanına gitmiş. Gece yarısından sonra tırmanmaya başlamışlar ve tepenin üçte ikisini çıktıktan sonra ıslak otlara uzanıp kararlaştırılan işareti, yani güneşin doğmasını beklemişler. Jim bana hızla söken şafağı çileli bir sabırsızlıkla seyredişini anlattı; çalışmaktan ve tırmanmaktan ısınmış vücudu, soğuk çiy yüzünden iliklerine kadar üşümüş; saldırı vakti gelmeden önce yaprak gibi titremeye başlayacağından korkmuş. 'Hayatımın en yavaş geçen yarım saatiydi,' dedi. Sonunda tepesindeki gökyüzünde Şerif Ali'nin sessiz kalesi yavaş yavaş belirmiş. Yamaca, ta aşağılara kadar yayılmış adamlar kara taşlarla, sular damlayan çalıların arasına sinmişlermiş. Dain Waris yan yatıyormuş. Jim elini yavaşça arkadaşının omzuna koyarak 'Göz göze geldik,' dedi. 'Bana neşeyle gülümsedi, bense titreme krizi geçireceğim diye dudaklarımı bile kımıldatmaya cesaret edemiyordum. Yemin ederim! Saklandığımızda kan ter içindeydim... yani tahmin edersin ki...' Sonuçtan hiç kaygılanmadığını söyleyince ona inandım. Tek kaygısı o titremeleri bastırmakmış. Sonuç umurunda değilmiş. Ne olursa olsun o tepenin doruğuna çıkacak ve orada kalacakmış. Onun için geri dönüş yokmuş. Bu insanlar ona gözü kapalı güvenmişler. Sadece ona! Sözüne...

"Bu noktada gözlerini üstüme dikerek duraksadığını anımsıyorum. 'Bildiğim kadarıyla şimdiye kadar buna hiç pişman olmadılar,' dedi. 'Asla.' Jim asla pişman olmayacaklarını umuyordu. Bu arada –büyük bir talihsizlik eseri– Jim'in sözünü her konuda dinleme alışkanlığını edinmişlerdi. Durumun ciddiyetini bilemezdim! Tanrım! Daha geçen gün, hayatında hiç görmediği yaşlı budalanın tekinin kilometrelerce ötedeki bir köyden gelip, karısını boşayıp boşamaması gerektiğini sorduğunu söyledi. Cidden. Yemin ediyordu. Jim böyle şeylere... söyleseler inanmazdı. Ben inanır mıydım ki? Adam bu soruyu perişan bir halde sormadan önce sundurmada bir saatten fazla çömelip cenaze levazımatçısı gibi somurtarak, iç geçire geçire hurma yiyip her tarafa tükürmüş. Göründüğü kadar komik bir durum değilmiş. Ne demeliymiş ki? Karısı iyi bir eş miymiş? Evet. İyi bir eşmiş, ama yaşlıymış; adam pirinç çömleklerle ilgili, uzadıkça uzayan bir hikâyeye başlamış. On beş yirmi yıldır birlikte yaşıyorlarmış, adam tam süreyi bilmiyormuş. Uzun, çok uzun zamandır birlikteymişler. Karısı iyi bir eşmiş. Adam onu biraz dövmüş... çok değil, birazcık dövmüş, kadın gençken. Namusu adına mecburmuş. Kadın yaşlanınca, durup dururken kız kardeşinin oğlunun karısına üç tane pirinç çömlek vermiş ve adama her gün bağıra çağıra hakaret etmeye başlamış. Adamın düşmanları ona pis pis sırıtıyorlarmış; insan içine çıkacak yüzü kalmamış. Çömlekler geri gelmemiş. Adamın içine oturmuş bu. 'Hikâyenin bitmek bilmediğini görünce, adama evine git, ben gelip meseleyi hallederim diye söz verdim. Sırıt bakalım, ama gayet can sıkıcı bir durumdu! Ormanda bir gün yolculuk yaptım, meselenin içyüzünü öğrenmek için bir sürü salak köylüyü konuşturmaya da bir gün harcadım. Ortamda kan çıkacak havası vardı. O salaklardan bazıları bir ailenin, bazılarıysa diğerinin tarafını tutuyordu ve köyün yarısı eline ne geçerse kapıp köyün diğer yarısına saldırmaya hazırdı. Namus meselesiymiş! Şaka yapmıyorum! Kahrolası

ekinleriyle ilgileneceklerine... Adamın lanet olası çömleklerini geri aldım tabii ve herkesi sakinleştirdim. Sorun çıkmadı.' Çıkmazdı tabii. Serçe parmağını oynattı mı ülkede kan davalarını bile bitirebilirdi. Mesele durumun içyüzünü öğrenmekti. İki tarafa da adil davrandığına bugün bile emin değildi. Bu canını sıkıyordu. Hele insanların konuşmaları yok muydu! Tanrım! Sonu gelmiyordu bir türlü. O lafları duymaktansa altı metrelik eski bir kazıklı sura tırmanmayı yeğlerdi. Kesinlikle. Diğer işe kıyasla çocuk oyuncağıydı bu. Hem de o kadar uzun sürmezdi. Eh, evet, genel olarak bakınca komik bir işti. O salak herif, dedesi olacak yaşta gibiydi. Ama başka bir açıdan bakılınca komik filan değildi. Jim'in sözü kanundu... Şerif Ali'yi ezdiğinden beri. "Korkunç bir sorumluluk..." diye tekrarladı, 'Hayır, cidden... şaka bir yana, ortada üç pirinç çömlek yerine üç insanın canı söz konusu olsa, sonuç değişmezdi...'

"Savaştaki başarısının ahlaki etkisini işte böyle anlattı. Gerçekten muazzam bir etkiydi. Jim'i husumetten barışa ve ölüm aracılığıyla insanların en mahrem hayatlarına götürmüştü; ama güneşin altında uzanan o diyarın kasvetinde hâlâ anlaşılmazlık, kadim bir sükûnet vardı. Jim'in canlı, genç sesi –çok az yıpranma belirtisi sergilemesi şaşırtıcıydı– usulca salınıyordu ve ormanların değişmeyen çehresinin üstünden tıpkı o soğuk, çiyli sabahta, yeryüzündeki tek kaygısının vücudunun titremelerini dindirmek olduğu zaman patlayan topların sesi gibi geçiyordu. O kımıldatılamaz ağaç tepelerinin üstünde beliren ilk eğimli gün ışığıyla birlikte ağır top atışı başlamış ve tepelerden birinin doruğu beyaz duman bulutlarıyla çevrilmiş, diğerindense hayret verici haykırışlar, savaş çığlıkları, öfkeli, şaşkın, dehşet yüklü bağrışmalar yükselmiş. Kazıklı sura ilk ulaşanlar Jim ile Dain Waris olmuş. Söylentiye göre Jim parmağının dokunuşuyla kapıyı devirivermiş. Bu başarısını inkâr etmeye pek hevesliydi tabii. O kazıklı surun tamamının çürük olduğunu –ısrarla– açıkladı

(Şerif Ali en çok oranın aşılamazlığına güvenmişti); hem orası zaten top atışına tutulduğundan hasar görmüş ve mucize eseri ayakta duruyormuş. Jim küçük bir budala gibi oraya omuz vurunca, kazıklı surun devrilmesiyle kendini tepetaklak yerde buluvermiş. Tanrım! Dain Waris olmasa dövmeli, yüzü çiçek bozuğu serserinin teki onu sanki Stein'ın kınkanatlılarından biriymişçesine mızrağıyla bir kereste parçasına mıhlayıverecekmiş. Gelen üçüncü adam, Jim'in özel uşağı Tamb' Itam'mış anlaşılan. Patusan'a kuzeyden gelmiş bir Malay olan bu adam, devlet teknelerinden birinde kayıkçılık yaparken Raca Allang'ın eline düşmüştü. İlk fırsatta kaçıp Bugis göçmenlerin arasına sığınmıştı ve hayatta kalmaya çalışırken (karnını doyurmakta çok zorluk çekmişti) Jim'in yanında takılmaya başlamıştı. Cildi çok koyuydu, yüzü basıktı, gözleri pörtlek ve safra rengiydi. 'Beyaz lorda' bağlılığında abartılı, neredeyse fanatikçe bir taraf vardı. Somurtkan bir gölge gibi, Jim'in peşinden ayrılmıyordu. Devlet meseleleri halledilirken efendisinin ardından yürüyor, bir elini krisinin kabzasında tutarak ve sıradan insanlara haşince bakarak, uzak durmalarını sağlıyordu. Jim onu şef yapmıştı; bütün Patusanlılar son derece nüfuzlu gördükleri bu adama saygı duyuyor ve ona yaltaklanıyorlardı. Şerif Ali'nin kalesinin ele geçirilmesi sırasında durmadan vahşice dövüşerek saygınlık kazanmıştı. Akıncılar öyle hızlı hareket etmişler ki –Jim'in dediğine göre– garnizon önce paniğe kapılmış, sonra da şu olmuş: 'O kazıklı surun ardında beş dakika boyunca deli gibi çarpıştıktan sonra, kahrolası salağın teki dallarla kuru otlardan yapılma barınakları ateşe verince hepimiz canımızı kurtarmak için kaçmak zorunda kaldık.'

"Düşman tam bir bozguna uğramış anlaşılan. Tepe yamacındaki koltuğunda kımıldamadan bekleyen Doramin, koca kafasının tepesine top dumanı yavaşça yayılırken, haber alınca boğuk bir sesle homurdanmış. Oğlunun saldırının başını sağ salim çektiğini öğrenince başka ses çıkarmadan

muazzam bir çabayla kalkmaya davranmış; uşakları hemen yardımına koşup onu saygıyla ayağa kaldırmışlar; adam ayaklarını sürüyerek, büyük bir vakarla gölgeliğe gittikten sonra uzanıp üzerini beyaz bir örtüyle tamamen örtmüş ve uykuya dalmış. Patusan'da heyecan had safhadaymış. Jim, bana söylediğine göre, tepedeki, yarısı yanmış cesetlerle dolu, korlara ve siyah küllere dönüşmüş kaleye sırtını dönünce, nehrin iki yakasındaki evlerin aralarında yer alan açıklıkların ara ara ansızın akın eden insanlarla dolup bir anda boşalıverdiğini görmüş. Kulaklarına aşağıdan, muazzam gong ve davul sesleri hafifçe gelmiş; kalabalığın vahşi çığlıklarını kesik kesik, hafif bir gürleme şeklinde işitmiş. Kahverengi çatılarda bir sürü flama küçük, beyaz, kırmızılı sarılı kuşlar misali titreşmekteymiş. 'Hoşuna gitmiştir herhalde...' diye mırıldandım sempatiyle.

"'Bu muhteşemdi! Muhteşemdi!' diye haykırdı kollarını açarak. Bu ani hareketi beni irkiltti; sanki onun bağrındaki sırları gün ışığına, kasvetli ormana, çelik rengi denize açtığına tanık olmuştum. Altımızdaki kent, akıntısı uykuya dalmış gibi görünen nehrin hafif kıvrımları boyunca dinlenmekteydi. 'Muhteşemdi!' diye tekrarladı Jim üçüncü kez, sadece kendine fısıldayarak.

"Muhteşemmiş! Muhteşemdi şüphesiz; sözünü tutması, ayaklarının dibindeki toprağı fethetmesi, adamlarının ölesiye sadakati, yangından kurtulan ona duydukları inanç, başarısının eşsizliği. Sizi uyarmıştım, bütün bunları hakkını vererek anlatmak mümkün değil. Jim'in mutlak ve tam izolasyonunun uyandırdığı etkiyi sadece kelimelerle aktaramam. Orada kelimenin her anlamıyla türünün tek örneği olduğunu biliyorum tabii, ama mizacının bilinmeyen nitelikleri onu çevresiyle öyle yakın bir temasa geçirmişti ki, izolasyonu gücünü daha da artırıyordu sanki. Yalnızlığı onu daha itibarlı kılıyordu. Etrafta onunla kıyaslanabilecek hiçbir şey yoktu, sadece şöhretlerinin büyüklüğüyle

değerlendirilebilen sıra dışı insanlardan biriydi sanki; ayrıca unutmayın ki şöhreti epey yayılmıştı, günlerce yolculuk etseniz bile ondan bahsedildiğini duyuyordunuz. Onun sesinin ulaşamayacağı yerlere varmak için kürek çekerek, sal kullanarak veya yürüyerek ormanda epey uzun, yorucu bir yolculuk yapmanız gerekirdi. Bu ses, bildiğimiz itibarsız tanrıçanın bağıran, yaygaracı, utanmaz sesi değildi. Tonunu Jim'in sözlerinin her geçen gündeki tek gerçeklik olduğu o geçmişsiz diyarın sükûnetinden ve kasvetinden alıyordu. O sessizliğin doğasıyla paylaştığı bir şeyler, size keşfedilmemiş derinliklerde eşlik ediyordu, sürekli yanınızda olduğunu işitiyordunuz, delip geçiyor, uzaklara dek yayılıyordu; fısıldaşan adamların dudaklarının arasından yayılıyordu, hayret ve gizeme bürünerek."

28. Bölüm

"Yenilen Şerif Ali daha fazla direnmeden ülkeden kaçtığında ve avladığı zavallı köylüler ormandan usulca çıkarak köhne evlerine geri dönmeye başladıklarında Jim, Dain Waris'e danışarak şefleri atamış. Böylece diyarın hâkimi olmuş. Yaşlı Tunku Allang'a gelince, başta ödü patlamış. Söylendiğine göre, tepenin ele geçirildiğini öğrenince görüşme salonunun bambu zeminine kendini yüzükoyun atıvermiş ve tam bir gün bir gece kımıldamadan yatıp öyle boğuk, iğrenç sesler çıkarmış ki kimse ona bir mızrak boyundan fazla yaklaşmaya cesaret edememiş. Patusan'dan kovulacağını, terk edilmiş halde ortalıkta beş parasız, afyonsuz, kadınsız, müritsiz, savunmasız dolanacağını sanıyormuş. Şerif Ali'den sonra sıra ona gelecekmiş; öyle bir şeytanın başını çektiği saldırıya kim direnebilirmiş? Sahiden de canını ve geldiğim zamanki otoritesini sadece Jim'in adalet anlayışına borçluydu. Bugisler eski hesapları görmeye çok hevesliydiler ve yaşlı Doramin hislerini belli etmese de oğlunun Patusan'ın hükümdarı olmasını umuyordu. Konuşmalarımızdan birinde, bu arzusunu bir anlığına görmeme kasıtlı olarak göz yumdu. Yaklaşımlarındaki vakarlı ihtiyat, hayal edilebilecek en hassas şeydi. Kendisi –diye söze başladı– gücünü gençliğinde tüketmişti, artık yaşlı ve yorgundu. Haşmetli gövdesiyle ve kıpır kıpır, zeki, sorgulayıcı, mağrur, minik gözleriyle bana

zeki, yaşlı bir fili çağrıştırıyordu kaçınılmaz şekilde; engin bağrının yavaşça, güçlü ve düzenli inip kalkışları, sakin denizin kabarıp alçalmaları gibiydi. Kendisinin de *Tuan* Jim'in bilgeliğine sonuna kadar güvendiğini söyleyip itiraz ediyordu. Ondan bir söz koparabilseydi! Tek kelime yeterdi! Soluklu sessizlikleri, sesinin kısık gürlemeleri, tükenmiş bir gök gürültülü fırtınanın son demlerini akla getiriyordu.

"Konuyu kapamaya çalıştım. Zor bir durumdu, çünkü Jim'in o güce sahip olduğu şüphesizdi; yeni yaşamında sahip olamayacağı veya başkasına veremeyeceği bir şey yok gibiydi. Ama tekrarlıyorum ki, ilgilenmiş gibi yaparak dinlerken aklıma gelen fikre, Jim'in sanki sonunda kendi kaderinin efendisi olmaya çok yaklaştığı fikrine kıyasla önemsizdi bu. Doramin ülkenin geleceğinden kaygılanıyordu, bense konuşmayı getirdiği noktaya şaşırmıştım. Bu diyar Tanrı'nın bıraktığı yerde duruyor; oysa beyaz adamlar –dedi–, onlar bize geliyor ve biraz kalıp gidiyorlar. Uzaklara gidiyorlar. Geride bıraktıklarıysa ne zaman döneceklerini bilmiyor. Onlar kendi diyarlarına, kendi halklarına gidiyorlar, bu beyaz adam da öyle yapacak. O sırada neden ısrarla 'Hayır, hayır...' dedim bilmiyorum. Ne kadar düşüncesizlik ettiğim, Doramin'in yüzünü tamamen bana çevirmesiyle, kalın deri katmanlarıyla sabitlenmiş yüzü dev bir kahverengi maske misali, değişmeden, aynı ifadede kalırken düşünceli bir edayla bunun iyi bir haber olduğunu söylemesiyle ve ardından sebebini sormasıyla ortaya çıktı.

"Diğer tarafımda oturan ufak tefek, anaç, cadıya benzeyen, başı örtülü ve ayaklarını altına almış karısı, panjurdaki büyük delikten dışarı bakıyordu. Tek görebildiğim serbest kalmış gri bir bukle, çıkık bir elmacık kemiği, sivri çenenin hafif çiğneme hareketleriydi. Kadın ta tepelere kadar uzanan engin ormanlardan gözlerini ayırmadan, acıyan bir sesle bana neden Jim'in bu genç yaşta memleketinden ayrılıp onca tehlikeye göğüs gererek buralara kadar geldiğini sordu.

Kendi vatanında ailesi, akrabaları yok muydu? Yüzünü hep hatırlayacak yaşlı bir anası yok muydu?

"Tamamen hazırlıksız yakalandım. Tek yapabildiğim mırıldanarak bir şeyler geveleyip kafa sallamaktı. Kendimi o zor durumdan kurtarmaya çalışırken hiç de olumlu izlenim uyardırmadığımı sonradan gayet iyi fark ettim. Ancak o andan sonra yaşlı *nakhoda* ketumlaştı. Korkarım pek memnun kalmamıştı ve ona düşünme malzemesi vermiştim besbelli. Tuhaf şekilde, o günün (ki Patusan'daki son günümdü) akşamında aynı soruyla, Jim'in kaderinin sebebine ilişkin o yanıtlanamaz soruyla bir kez daha karşılaştım. Ve böylece size onun aşkını anlatmamın zamanı geldi.

"Bizzat hayal edebileceğiniz bir öykü olduğunu düşünüyorsunuzdur herhalde. Öyle öyküleri çok duymuşuzdur ve çoğumuz aşk öyküleri olduklarına inanmayız bile. Onları genellikle fırsatçılık öyküleri olarak görürüz: en iyi ihtimalle tutku hadiseleridirler veya belki de gençlikten ve dürtülerden kaynaklanırlar, sonunda unutulmaya mahkûmdurlar, gerçek şefkati ve pişmanlığı içerseler bile. Bu bakış açısı genellikle doğrudur, hatta belki bahsettiğim durum için de geçerlidir. Yine de emin değilim. Bu öyküyü anlatmak hiç kolay değil... keşke sıradan bir yaklaşım yeterli olsaydı. Görünüşte diğerlerine çok benzeyen bir öykü; oysa bana göre arka planında melankolik bir kadın figürü, ücra bir mezarda gömülü zalime bilgeliğin özlemle ve âcizce, mühürlenmiş dudaklarla bakan gölgesi seçiliyor. Bir sabah erkenden gezinirken karşıma çıkan mezar, oldukça biçimsiz bir kahverengi tümsekti; alt kısmına beyaz mercan parçalarıyla düzgünce sınır çekilmişti ve etrafı yarılmış, kabuklu fidanlardan oluşan yuvarlak çitle çevrilmişti. İnce çubukların tepelerine yapraklarla çiçeklerden oluşan bir çelenk yerleştirilmişti ve çiçekler tazeydi.

"Yani, gölge hayal gücümün ürünü müydü bilmesem de, unutulmamış mezarın önemli olduğunu söyleyebilirim. Ayrıca Jim'in kırdaki o çiti kendi elleriyle yaptığını söylersem

öykünün insani boyutunu hemen anlarsınız. Bir başka insanın anısına ve sevgisine verdiği değerde, ciddiyetinin tipik bir yönü var. Jim vicdanlı biriydi ve bu vicdan romantikti. Berbat bir insan olan Cornelius'un karısının tüm hayatı boyunca kızından başka yoldaşı, sırdaşı ve arkadaşı olmamıştı. Zavallı kadının, kızının babasından[107] ayrıldıktan sonra o iğrenç Portekiz kökenli Malaccalıyla nasıl evlendiğini ve bu ayrılışın sebeplerini, bazen vicdanlı olabilen ölüm sebebiyle mi yoksa geleneklerin acımasız baskısı yüzünden mi ayrıldıklarını bilmiyorum. Stein'ın yanımdayken söylediği (bir sürü söylenti bilirdi) tek tük sözlerden anladığım kadarıyla, sıradan bir kadın olmadığını söyleyebilirim. Kadının babası beyazmış; üst düzey memurmuş; bir başarıdan nemalanmakla yetinmeyen ve kariyerleri genellikle kötü sonlanan çok yetenekli adamlardan biriymiş. Kadın da kendisini kurtaracak ruhsuzluktan yoksundu herhalde ve kariyeri Patusan'da son buldu. Ortak kaderimiz... Ne de olsa, kendi canından daha çok değer verdiği birini veya bir şeyi, ona tamamen sahipken yitirişini az çok anımsamayan bir insan –yani gerçekten duyarlı bir insan– var mıdır? Ortak kaderimiz özellikle kadınlara zalim davranır. Bir efendi gibi cezalandırmaz; gizli ve doymak bilmez bir hıncı tatmin edercesine uzun uzun işkence çektirir. Sanki yeryüzünün egemenliği ona verilmiştir ve dünyevi ihtiyatlılığın tuzağından kurtulmaya en çok yaklaşanlardan öç alır; ne de olsa ancak kadınlar bazen sevgilerine insanı korkutmaya az çok yetecek kadar somut bir öğe, dünya dışı bir dokunuş katmayı başarır. Kendime hayretle sorarım... dünya onlara nasıl görünüyor... gördükleri dünya *bildiğimiz* dünyanın şekline ve cismine sahip mi, *bizlerle* aynı havayı soluyorlar mı diye! Bazen onların dünyasının, herhalde mantıksız yüceliklerle bezeli bir bölge ol-

107 Seri versiyonunda Cornelius, pratikte Jim'in kayınpederiydi (*Blackwood's*, Ağustos 1900: "kızının özbeöz babasıydı.") Romandaysa Mücevher'in üvey babasıdır, böylece ilişkideki ailevi yakınlık biraz azalmıştır.

duğunu, maceracı ruhlarının heyecanıyla kıpır kıpır olduğunu, muhtemel bütün risklerin ve feragatlerin şanıyla aydınlandığını hayal ederim. Ancak dünyada çok az kadın bulunduğundan şüpheleniyorum; gerçi insanların bolluğundan ve sayısal açıdan iki cinsiyetin eşitliğinden haberdarım tabii, evet. Ama o annenin, kızının göründüğü kadar kadın olduğuna eminim. İkisini gözümde canlandırıyorum ister istemez; önce genç kadınla çocuğu görüyorum, sonra da yaşlı kadınla genç kızı, korkunç benzerliklerini ve zamanın hızla akıp gidişini, orman engelini, bu iki yalnız hayatı çevreleyen ıssızlığı ve kargaşayı, birbirlerine söyledikleri her sözdeki dokunaklı, hüzünlü anlamı. Birbirlerine içlerini açmışlardır herhalde, sanırım olup bitenlerden çok en derin hislerini... pişmanlıklarını... korkularını paylaşmışlardır. Uyarılar yapılmıştır şüphesiz: kızın, annesi ölene kadar tamamen anlamadığı uyarılar... ve sonra Jim geldi. Kız o zaman birçok şeyi anladı eminim... her şeyi olmasa da... en çok korkuyu anlamış gibi görünüyor. Jim ona değerli taş anlamına gelen bir isim takmıştı... mücevher. Hoş, değil mi? Ama Jim her şeyi yapabilecek biriydi. Kaderini hak ediyordu, tıpkı –sonuçta– herhalde talihsizliğini de hak ettiği gibi. Ona Mücevher diyordu; 'Jane' gibi bir ismi söylercesine hem de, anlarsınız ya... evliliği, yuvayı, huzuru çağrıştıran bir şekilde. Bu ismi ilk kez onun avlusuna girdikten on dakika sonra duydum; Jim kolumu koparırcasına elimi sıktıktan sonra basamakları koşarak çıkıp kapıda, ağır saçağın altında neşeyle, çocuk gibi bağırmaya başladı. 'Mücevher! Hey Mücevher! Koş! Bir arkadaşım geldi,' diye bağırdı ve o loş sundurmada birden bana bakarak içtenlikle mırıldandı: 'Anlarsın ya... bu... kesinlikle saçma bir tarafı yok... ona ne çok şey borçlu olduğumu anlatamam. Bu yüzden... anlarsın ya... ben... sanki kesinlikle...' Telaşlı, kaygılı fısıltıları evin içinde hareket eden beyaz bir şekil, hafif bir sesleniş ve içerinin loşluğundan, bir yuvanın derinliklerinden çıkan bir kuş misali çıkıveren, zarif

hatlara sahip ve derin, dikkatli gözlerle bakan, enerjik, minik bir yüzün belirmesiyle kesiliverdi. O isme şaşırmıştım elbette; ama yolculuğum sırasında, Patusan Nehri'nin 370 kilometre kadar güneyinde yer alan sahildeki kasabada duyduğum şaşırtıcı bir söylentiyle ilişkilendirdim sonradan. İçinde bulunduğum Stein'ın uskunası oraya biraz erzak almak için yanaşmıştı ve karaya inince, o sefil kasabada üçüncü sınıf bir vekil yardımcısının, dışadönük ve parlak dudaklara sahip, iriyarı, şişman, yağlı, göz kırpıştırıp duran bir melezin yaşadığını görünce şaşırdım. Adam hasır koltuğa uzanmış yatıyordu, düğmeleri iğrenç bir şekilde açıktı, terli kafasının tepesinde büyük, yeşil bir yaprak vardı ve bir başkasıyla kendini aylak aylak yelliyordu. Patusan'a mı gidiyorsunuz? Ha evet. Stein'ın ticaret şirketi. Biliyordu. Stein izin almış mıydı? Onu ilgilendirmezdi. Orada durumun artık çok kötü olmadığını söyledi laf arasında; ardından ağır ağır konuşmaya devam etti: 'Duyduğuma göre orayı bir çeşit beyaz serseri yönetiyormuş... Ha? Ne diyorsun? Arkadaşın mı? Ya! O *verdammte*'[108]lerden birinin gittiği doğruymuş demek. Ne haltlar karıştırmış peki? Kerata yolunu bulmuş... Ha? Emin olamamıştım. Patusan... orada adamın boğazını keserler... bize yaramaz.' Sözüne ara verip inledi. 'Öff! Tanrım! Amma sıcak! Amma sıcak! Eh, öyleyse sonuçta söylenenlerde doğruluk payı olabilir ve...' O hayvan gözünü andıran cam gibi gözlerinden birini kapatıp (gözkapağı titreşmeyi sürdürdü) diğeriyle bana iğrenç bir şekilde yan yan baktı. 'Baksana,' dedi gizemli bir edayla, 'eğer... anlarsın ya?... Eğer onun eline cidden iyi bir şeyler geçtiyse... şu yeşil cam parçalarından bahsetmiyorum... anlıyor musun? Ben bir devlet memuruyum... o serseriye söyle... Ha? Ne? Arkadaşın mı?' Koltukta istifini bozmadan kımıldanmayı sürdürdü... 'Madem öyle diyorsun; madem öyle; seni uyandırmak boynumun borcudur. Sen de bu sayede biraz cebin dolsun istersin herhalde?

108 Lanet olasıca (Alm.).

Sözümü kesme. Olanları duyduğumu, ama devletime rapor etmediğimi söyle ona. Henüz etmedim. Anlarsın ya? Neden rapor edeyim ki? Ha? Ona söyle, ülkeden sağ salim çıkmasına izin verirlerse buraya gelip beni bulsun. Kendini kollasa iyi olur. Ha? Soru sormayacağıma söz veriyorum. Gıkım çıkmaz... anlarsın ya? Sen de... benden bir şeyler alırsın. Zahmetinin karşılığında ufak bir komisyon. Sözümü kesme. Ben bir devlet memuruyum ve rapor etmiyorum. İş hayatı böyledir. Anlıyor musun? Değerli her şeyi satın alabilecek mühim şahsiyetler tanıyorum; o sefile hayatında görmediği kadar çok para verebilirler. Onun gibileri tanırım.' İki gözünü de açıp bana dikti, bense apışıp kalmış öylece duruyor ve kendime adamın deli ya da sarhoş olup olmadığını soruyordum. Terliyordu, öfleyip püflüyordu, hafifçe inliyordu ve öyle korkunç bir sakinlikle kaşınıyordu ki, sorumun yanıtını bulacak kadar uzun süre o manzaraya katlanamadım. Ertesi gün kasabanın küçük sarayında çalışan yerlilerle çene çalarken, Patusan'da eline sıra dışı bir mücevher, devasa ve paha biçilmez bir zümrüt geçen esrarengiz bir beyaz adamla ilgili söylentilerin sahile yavaşça yayıldığını keşfettim. Zümrüt, Doğuluların hayal gücünü diğer bütün değerli taşlardan daha fazla harekete geçirir sanki. Beyaz adamın o mücevheri hem acı kuvvetini hem de zekâsını kullanarak uzak bir ülkenin hükümdarından çaldığını, sonra da oradan apar topar kaçıp Patusan'a geldiğini ve hiçbir şeye boğun eğmez gibi görünen halkı müfrit vahşiliğiyle korkuttuğunu söylediler. Bunları anlatanların çoğu o mücevherin muhtemelen uğursuz olduğu... tıpkı Succadana[109] Sultanı'nın eskiden ülkede savaşlara ve sayısız felaketlere yol açan meşhur mücevheri gibi uğursuz olduğu kanısındaydı. Belki de aynı taştı, bilmiyorlardı. Aslında son derece iri bir zümrütle ilgili söylentiler takımadalara ilk beyaz adamın gelişi kadar eskidir ve ona duyulan inanç o kadar dirençlidir ki, kırk yıldan az bir za-

109 Güneydoğu Borneo bölgesi.

man önce Hollandalı bir memur onu araştırmıştı. Öyle bir mücevheri –diye açıkladı, bu şaşırtıcı Jim efsanesinin çoğunu kendisinden işittiğim yaşlı adam, ki kasabanın sefil, ufak tefek Raca'sının bir çeşit kâtibiydi–, öyle bir mücevheri, dedi zavallı, yarı kör gözlerini yukarı kaldırıp bana bakarak (saygısından kamaranın zemininde oturuyordu), saklamanın en iyi yolu bir kadının üstünde gizlemektir. Ama her kadında gizlenmez. Genç olmalıdır –derin derin iç geçirdi– ve aşkın cazibesine direnebilmelidir. İnançsızca kafa salladı. Ama öyle bir kadın gerçekten var gibiydi. O beyaz adamın son derece saygılı ve ilgili davrandığı ve evden asla tek başına çıkmayan uzun boylu bir kızdan bahsedildiğini işitmişti. İnsanlar beyaz adamın hemen her gün o kızla birlikte görüldüğünü söylüyorlardı; uluorta yan yana yürüyorlarmış, adam kızın kolunu kendi kolunun altına kıstırıyormuş... onu yanından ayırmıyormuş... böyle yürüyorlarmış... çok tuhaf bir şekilde. Bunun bir yalan olabileceğini itiraf etti, çünkü herhangi bir insan için fazlasıyla tuhafmış gerçekten: öte yandan, kızın o beyaz adamın mücevherini elbisesinin göğüs kısmında sakladığı şüphesizmiş."

29. Bölüm

"Jim'in eşiyle birlikte çıktığı akşam yürüyüşleriyle ilgili teori buydu. Birden fazla kez onlara eşlik ettim ve her seferinde Cornelius'un sevimsiz varlığını fark ettim; yasal babalığına üzücü bir şekilde dikkat çekiyor, etrafta sanki her an dişlerini gıcırdatacakmış gibi ağzını tuhafça oynatarak, sinsi sinsi dolanıyordu. Ama telgraf kablolarının ve posta teknesi güzergâhlarının dört yüz seksen kilometre uzağında, uygarlığımızın bezdirici ve faydalı yalanlarının nasıl da solup can verdiğini; yerlerini, sanat eserlerinin amaçsızlığını, çoğu zaman cazibesini ve bazen de derin ve gizli içtenliğini taşıyan safi hayal gücü egzersizlerinin aldığını fark etmiş miydiniz? Romantizm Jim'i seçip ele geçirmişti ve diğer her kısmı yanlış olan söylentinin doğru kısmı buydu. Jim mücevherini gizlemiyordu. Tersine, onunla son derece gurur duyuyordu.

"Şimdi düşünüyorum da, o kızı toplamda çok az gördüm. En çok hatırladıklarım, cildinin her tarafının aynı zeytuni tonu ve biçimli kafasının arka tarafına taktığı ufak bir kızıl kepin altından dökülen gür saçının göz kamaştırıcı, koyu mavi parıltıları. Rahat ve kendinden emin tavırları vardı ve yüzü kızarınca koyu kırmızı oluyordu. Jim'le ben konuşurken kız gelip gidiyor, bize kaçamak bakışlar atıp duruyor, gittiğinde ardında zarafetinin, alımlılığının ve bariz dikkatinin izlenimini bırakıyordu. Tavrında tuhaf bir utan-

gaçlık ve küstahlık karışımı vardı. Her tatlı gülümseyişinin hemen ardından yüzünde suskun, bastırılmış bir kaygı beliriyordu; sanki o gülümseyiş, daimi bir tehlikeyi anımsayıp kaçıveriyordu. Bazen bizimle oturup minik elinin eklemlerini yumuşak yanağına batırarak konuşmalarımızı dinliyordu; iri ve berrak gözlerini dudaklarımıza dikiyordu, söylediğimiz her sözcüğün görünür bir şekli varmışçasına. Annesi ona okuma yazma öğretmişti; Jim sayesinde İngilizceyi epey öğrenmişti ve çok ilginç bir şekilde, Jim'in kesik kesik, çocuksu tonlamasıyla konuşuyordu. Şefkati Jim'in üstünde çırpılan kanatlar misali asılı duruyordu. Jim'i o kadar çok düşünüyordu ki dış görünüş itibarıyla ona benzemişti biraz; hareketlerinde, kolunu uzatışında, başını çevirişinde, bakışlarında onu çağrıştıran bir şeyler vardı. Hiç azalmayan sevgisi, onu neredeyse somut kılan bir yoğunluğa sahipti; sanki fiziksel olarak vardı ve Jim'i tuhaf bir koku gibi çevreliyordu, gün ışığında titrek, kısık ve tutkulu bir ses gibiydi. Benim de romantik olduğumu düşünüyorsunuzdur, ama yanılıyorsunuz. Karşıma çıkan bir gence, tuhaf ve huzursuz bir aşka dair ciddi gözlemlerimi anlatıyorum o kadar. Jim'in... şey... başına konan talih kuşunu ilgiyle gözlemliyordum. Seviliyor ve kıskanılıyordu, ama kız onu neden ve neyden kıskanıyordu bilmiyorum. O diyar, o insanlar, o ormanlar kızın suç ortaklarıydı, Jim'i amansız bir işbirliğiyle, bir inziva, gizem, görünmez bir sahiplik havasıyla koruyorlardı. Bir yakarış yoktu; Jim kendi gücünün özgürlüğünde kısılı kalmıştı, kız ise başını Jim'in ayaklarına tabure yapmaya hazır olsa da, fethinin bekçiliğini sarsılmaz bir şekilde yapıyordu... sanki Jim'i elde tutmak zormuş gibi. Yolculuklarımızda beyaz lordun peşinden, başını geriye atarak, haşince ve yeniçeri gibi krisle, palayla ve mızrakla (ayrıca Jim'in tabancasıyla) silahlanmış halde gelen Tamb' Itam bile, o bile tavizsiz bir muhafız, tutsağı için canını vermeye hazır, asık suratlı, sadık bir gardiyan havasına bürünmeye razı oluyordu. Geç vakit-

lere kadar oturduğumuz akşamlarda sundurmanın altından sessiz adımlarla, hayal meyal geçip duruyordu veya başımı kaldırınca gölgede dimdik durduğunu görüp şaşırıyordum. Genellikle bir süre sonra çıt çıkarmadan ortadan kayboluyordu; ama ayaklandığımızda yerden bitmişçesine yanımıza geliveriyor, Jim'in vermek isteyebileceği emirlere hazır halde bekliyordu. Kız da biz o gece vedalaşmadan kesinlikle uyumuyordu sanırım. Jim'le birlikte sessizce dışarı çıktığını ve kaba parmaklığa yaslandıklarını birkaç kez odamın penceresinden gördüm. Birbirine çok yakın iki beyaz şekil görüyordum; Jim'in kolu kızın belinde, kızın başıysa onun omzunda oluyordu. Hafif mırıltıları bana ulaşıyordu, gecenin dinginliğinde sakin ve hüzünlü bir ezginin yumuşaklığıyla içimi deliyordu, sanki bir insanın kendi kendine konuşması iki kişi tarafından seslendiriliyordu. Daha sonra yatağımda, cibinliğin altında dönüp dururken hafif gıcırtılar, usul soluklar duyuyordum, bir genzin ihtiyatla temizlendiğini duyuyordum mutlaka. O zaman Tamb' Itam'ın hâlâ etrafta usulca dolandığını anlıyordum. Her ne kadar o yerleşim merkezinde (beyaz lord sayesinde) bir evi varsa da, evlenmiş ve geçenlerde bir çocuk sahibi olma lütfunu yaşamış olsa da, en azından orada kaldığım süre boyunca her gece sundurmada uyudu sanırım. Bu sadık ve somurtkan uşağı konuşturmak çok güçtü. Jim'e bile sert, kısa cümlelerle, itiraz edercesine karşılık veriyordu. Konuşmakla işi olmadığını ima eder gibiydi. İsteyerek yaptığına şahit olduğum en uzun konuşma, bir sabah birden avludaki Cornelius'u göstererek 'İşte Nasıralı geliyor,' demesiydi.[110] Yanında durmama karşın bana söylememişti sanırım; hedefi daha çok evrenin dikkatini çekmek ve öfkelendirmekti sanki. Ardından köpeklerden ve ızgara et kokusundan mırıldanarak bahsetmesi bana gayet manidar geldi. Kare şeklindeki geniş avlu ışıl ışıldı, gün ışığına boğulmuştu ve Cornelius karşıdan anlatılamaz, ka-

110 Hıristiyan.

ranlık bir sinsilikle usul usul gelmekteydi. İnsana bütün çirkinlikleri anımsatıyordu. Ağır ağır, güçbela yürüyüşü iğrenç bir böceğin sürünüşünü andırıyordu; vücudu havada sarsılmadan süzülürken sadece bacakları korkunç bir gayretle çalışıyordu. Gitmek istediği yere dosdoğru gitmekteydi herhalde, ama bir omzu önde yürüdüğü için eğik duruyordu. Barakaların arasında, bir kokuyu takip edercesine ağır ağır dolandığını sık sık görüyordum; sundurmanın önünden geçerken yukarıya kaçamak bakışlar atıyordu; bir kulübenin köşesinin ardında telaşsızca gözden kayboluyordu. Oradaki görünüşe göre serbestliği ya Jim'in saçma dikkatsizliğinin ya da sonsuz horgörüsünün kanıtıydı; çünkü Cornelius, Jim'in canına mal olabilecek bir olayda (en hafif tabirle) son derece şüpheli rol oynamıştı. Aslında o olay Jim'in şanına şan katmıştı. Ama her şey şanına şan katıyordu zaten ve bir zamanlar bu konuda fazlasıyla dikkatliyken şimdi sanki sihirli bir güç tarafından korunması onun talihinin ironisiydi.

"Şunu bilmelisiniz ki, gelişinden çok kısa süre sonra Doramin'in evinden ayrılmıştı... hatta kendi güvenliği için fazla erken ayrılmıştı, gerçi savaşın çok öncesinden bahsediyorum tabii. Bunu yapmasının sebebi görev hissiydi; Stein'ın işleriyle ilgilenmesi gerektiğini söylemişti. İlgilenmeliydi, değil mi? Bu yüzden, kendi güvenliğini hiçe sayarak, nehrin diğer tarafına geçip Cornelius'la birlikte kalmaya başlamıştı. Cornelius zor zamanları sağ salim atlatmayı nasıl başardı bilmiyorum. Sonuçta Stein'ın temsilcisi olarak az çok Doramin'in himayesindeydi herhalde ve bütün ölümcül sorunlardan bir şekilde kurtulmayı başarırken, nasıl davranmak zorunda kalırsa kalsın, alametifarikası gibi duran adiliğini sergilediğine şüphem yok. Karakteristik özelliği buydu; özde ve dışa karşı adiydi, tıpkı bazı insanların kesinlikle yüce gönüllü, saygın veya mübarek görünmeleri gibi. Doğasının bütün eylemlerine, tutkularına ve hislerine işleyen unsuruydu bu; nezaketi de adiydi, öfkesi de. Sevgisi duyguların en adisi

olurdu eminim... ama insan iğrenç bir böceğin sevdiğini hayal edebilir mi? İğrençliği de adiydi, öyle ki sadece tiksindirici olan bir insan bile onun yanında soylu gibi dururdu. Bu öykünün ne arka ne de ön planında Cornelius'un yeri var; civarında gizemli ve kirli bir şekilde, öykünün gençliğinin ve naifliğinin mis kokusunu kirleterek, sinsi sinsi dolanırken görünüyor o kadar.

"Her hâlükârda konumu ancak son derece sefilce olabilirdi, ama büyük ihtimalle kendine bazı avantajlar sağlamayı başarmıştır. Jim, bana söylediğine göre, başta en dostane hislerin adice sergilenişiyle karşılanmış. 'Herif sevinçten yerinde duramıyordu,' dedi Jim tiksintiyle. 'Her sabah ellerimi sıkmak için yanıma koşuyordu... canı çıkasıca! Ama kahvaltı edip edemeyeceğimi asla bilemiyordum. İki günde üç öğün yersem kendimi çok şanslı sayıyordum ve bana her hafta on dolarlık makbuz imzalatıyordu. Bay Stein'ın beni beleşe beslemeye niyetli olmadığını bildiğini söylüyordu. Eh... bana mümkün olduğunca para vermemeye çalışıyordu. Ülkedeki kargaşayı bahane ediyor, saçını yolacakmış gibi yapıyor, günde yirmi kez benden özür diliyordu; ben de sonunda ona kaygılanmaması için yalvarmak zorunda kaldım. Midemi bulandırıyordu. Evinin çatısının yarısı çökmüştü ve içerisi berbat görünüyordu, yer yer kuru otlar bitmişti ve her duvarda parçalanmış kilimlerin kenarları sallanıyordu. Son üç yıllık ticaret sebebiyle Bay Stein'ı kendisine borçlu göstermek için elinden geleni yapıyordu, ama bütün defterleri yırtılmıştı ve bazıları ortada yoktu. Bunun ölmüş karısının suçu olduğunu ima etmeye çalıştı. İğrenç puşt! Sonunda, ölmüş karısından bahsetmesini yasaklamak zorunda kaldım. Mücevher ağladı. Onca ticari mala ne olduğunu öğrenemedim; dükkânda sıçanlardan başka bir şey yoktu, ambalaj kâğıtlarıyla eski çuvallardan oluşan yığının içinde cirit atıyorlardı. Herkes bana o adamın bir yerlere tonla para gömdüğünü söylüyordu, ama ondan bir şey koparamadım tabii. O iğ-

renç evde hayatımın en kötü zamanını geçirdim. Stein'a olan görevimi yerine getirmeye çalıştım, ama düşünmem gereken başka meseleler de vardı. Doramin'e kaçtığımda yaşlı Tunku Allang korkup her şeyimi iade etmişti. Bunu dolaylı yoldan ve oldukça esrarengiz şekilde, burada küçük bir dükkân işleten bir Çinli aracılığıyla yaptı; ama ben Bugis mahallesinden ayrılıp da Cornelius'un yanına taşınır taşınmaz, Raca'nın beni öldürtmeyi epeydir kafaya koyduğu açıkça söylenmeye başladı. Ne hoş, değil mi? Ayrıca bunu *cidden* kafaya koyduysa kendisini neyin engelleyebileceğini anlayamıyordum. İşin en kötüsü, Stein ya da kendim için iyi bir şeyler yapamadığımı hissediyordum ister istemez. Ah! Korkunçtu... o altı haftanın tamamı.'"

30. Bölüm

"Bana ayrıca, burada kalmayı niye sürdürdüğünü bilmediğini söyledi... ama tahmin edebiliriz tabii. O 'adi, korkak puştun' eline düşmüş savunmasız kıza çok acıyordu. Anlaşılan Cornelius kıza çok kötü davranmış, ama taciz etmemiş;- buna cesareti yoktu sanırım. Kızın kendisine baba demesinde diretmiş... 'Hem de saygıyla söyleyeceksin... saygıyla,' diye haykırıyormuş, küçük sarı yumruğunu kızın burnunun dibinde sallayarak. 'Ben saygın bir adamım, sen nesin peki? Söylesene... sen nesin? Hem başkasının çocuğunu büyüteceğim hem de kalkıp bana saygısızlık edecek, öyle mi? Sana izin verdiğime sevinmelisin. Haydi... söylesene, peki baba de... Hayır mı?... Hele dur sen.' Sonra ölü kadına sövüp saymaya başlıyormuş, ta ki kız başını ellerinin arasına alıp kaçana dek. O zaman kızın peşinden eve girip çıkıyor, evin etrafında ve barakaların arasında koşturuyor, sonunda kızı bir köşeye sıkıştırıyormuş; kız diz çöküp kulaklarını kapıyormuş, adam da biraz geride durup kızın arkasından yarım saat durmadan sövüp sayıyormuş. 'Senin annen iblisin tekiydi, düzenbaz bir iblisti... sen de iblissin," diye haykırıyormuş; sonunda, bir avuç kuru toprak veya çamur alıp (evin etrafında çamurdan bol şey yoktu) kızın saçına atıyormuş. Ama bazen kız horgörüyle direniyor, adamın karşısında sessizce, ciddi ve gergin bir yüzle duruyormuş; arada sırada söylediği bir iki sözcükle

adamın bamteline basıyormuş. Jim bana bu sahnelerin korkunç olduğunu söyledi. Düşünüyorum da... böylesine ince bir zulmün bitmek bilmemesi afallatıcıydı. Saygın Cornelius (Malaylar ona Inchi[111] 'Nelyus' diyordu, yüzlerini çeşitli anlamlara gelen bir şekilde ekşiterek) epey hayal kırıklığına uğramış bir adamdı. Evlendikten sonra kendisi için neler yapılacağını sanmıştı bilmiyorum; ama anlaşılan Stein'ın ticaret şirketinden yıllarca ve işine gelen şekilde çalıp çırpmak, malları zimmetine geçirmek ve iç etmek (Stein düzenli olarak mal göndermeyi sürdürüyordu, kaptanlarını oraya gitmeye ikna edebildiği sürece) ona saygınlığını feda etmesi için yeterli bir bedel gibi gelmiyordu. Jim, Cornelius'u öldüresiye dövmeyi çok istiyormuş; öte yandan, o kadar ıstırap verici, o kadar iğrenç sahneler yaşanıyormuş ki, kızın duygularını incitmemek adına, konuşmalarını duymayacak kadar uzağa gitme dürtüsüne kapılıyormuş. Kız öyle durumlarda altüst oluyor, konuşamıyor, taşlaşmış, âciz bir çehreyle arada sırada göğsünü kavrıyormuş ve o zaman Jim yanına gidip 'Haydi ama... yapma... cidden... ne faydası var... iki lokma bir şeyler yemeye çalışmalısın,' diyor veya bunun gibi bir sempati belirtisi sergiliyormuş. Cornelius balık gibi sessizce ve fesat, güvensiz, kaçamak bakışlar atarak sundurmada sinsi sinsi gidip geliyor, kapılardan girip çıkıyormuş. Jim bir keresinde kıza 'Onun oyununu durdurabilirim,' demiş. 'Söyle yeter.' Kızın yanıtı neymiş biliyor musunuz? O adamın da çok kötü durumda olduğunu bilmese –Jim bunu hayranlıkla anlattı– onu kendi elleriyle öldürecek cesareti bulacağını söylemiş. 'Düşünsene! O çocuk gibi, zavallı kızcağız böyle konuşacak hale gelmişti,' diye haykırdı dehşetle. Kızı sadece o alçak heriften değil, kendi kendisinden kurtarmak bile imkânsız görünüyormuş! Jim meselenin kıza çok acıması olmadığını söyledi; acımaktan da öteydi; sanki o hayat sürdükçe vicdanı rahatsız olacaktı. Evi terk etse, adice kaçmış gibi görünecekti. Sonunda daha fazla

111 Malaycada "Bay".

kalmanın ne parasal açıdan, ne de hesaplar veya herhangi bir gerçeği öğrenmek açısından faydası olmayacağını anlamış, ama kalmayı sürdürerek Cornelius'u sinirlendirip, deliliğin demeyeceğim ama neredeyse cesaretini toplamanın eşiğine getirmiş. Bu arada çevresinde her türden tehlikenin muğlak bir şekilde toplandığını hissediyormuş. Doramin güvendiği bir uşağını ona iki kez göndererek, nehrin diğer tarafına geçip de baştaki gibi Bugislerin arasında yaşamazsa onu korumanın elinden gelmeyeceğini söylemiş. Her sınıftan insanlar geceleri geç vakitlerde Jim'e gelip, öldürülmesi için planlar kurulduğunu söylüyorlarmış. Zehirlenecekmiş. Hamamda bıçaklanacakmış. Nehirdeki bir tekneden ateş açılıp vurulması için hazırlıklar yapılıyormuş. Bu ispiyoncuların hepsi onun çok iyi dostu olduklarını öne sürüyorlarmış. Bunlar bir insanın iç huzurunun sonsuza dek bozulması için yeterliydi –Jim'in söylediğine göre–. Öyle planlar kuruluyor olması gerçekten de mümkündü –hayır, muhtemeldi–, ama sahte uyarılar onun çevresinde, her tarafta, karanlıkta kurulan ölümcül kumpasları sezmesini sağlıyordu o kadar. En soğukkanlı insanın bile sinirlerini bozmak için bundan iyi bir yol bulunamazdı. Nihayet bir gece Cornelius son derece kaygıyla ve gizlice bizzat gelip küçük bir plandan, güvendiği bir adama Jim'i nehirden sağ salim kaçırması için yüz dolar –veya seksen; seksen diyelim– verme planından ciddi ve hırıltılı bir sesle bahsetmiş. Artık yapılacak tek şey buymuş. Jim canına biraz olsun değer veriyorsa eğer seksen dolar neymiş ki? Hamam parasıymış. Önemsiz bir meblağ imiş. Geride kalmak zorunda olan Cornelius ise Bay Stein'ın genç dostuna bağlılığını kanıtlamakla kesinlikle ölüme davetiye çıkarıyormuş. Yüzünü perişan bir şekilde ekşittiğini görmek –Jim'in bana söylediğine göre– neredeyse dayanılmazmış: saçını çekiştiriyor, bağrını dövüyor, ellerini karnına bastırıp öne arkaya sallanıyor ve ciddi ciddi ağlar gibi yapıyormuş. Sonunda 'Öyleyse günah benden gitti,' diye ciyaklayarak dışarı fırlamış. Cornelius'un o perfor-

mansında ne kadar samimi olduğunu merak ediyorum. Jim bana, adam gittikten sonra gözünü bile kırpmadığını itiraf etti. Bambu zemine serilmiş ince hasıra sırtüstü uzanmış, çıplak çatı kirişlerini aylak aylak seçmeye çalışmış ve delik deşik saz çatıdan gelen hışırtıları dinlemiş. Çatıdaki delikte bir yıldız parıldamış ansızın. Jim'in beyni allak bullakmış; yine de Şerif Ali'yi yenme planını o gece kurmuş. Aslında Stein'ın işleriyle ilgilenmekten fırsat bulduğu boş zamanlardaki düşüncelerinin bir ürünüymüş, ama fikir –dediğine göre– o sırada birden aklına gelivermiş. Topların tepenin doruğuna yerleştirildiği gözünde canlanmış. Orada yatarken kıpır kıpır olmuş, çok heyecanlanmış; uyuması iyice imkânsız hale gelmiş. Ayağa fırlamış ve sundurmaya yalınayak çıkmış. Sessizce yürüyerek, nöbet tutarcasına kımıldamadan duvara yaslı duran kızın yanına gitmiş. O sıradaki ruh hali yüzünden, kızı ayakta görünce ve kendisine kaygıyla Cornelius'un nerede olabileceğini sorduğunu duyunca şaşırmamış. Bilmediğini söylemekle yetinmiş. Kız hafifçe inleyerek *kampong*'a göz atmış. Ortalıkta çıt çıkmıyormuş. Jim kendini yeni fikrine öylesine kaptırmış ki kıza her şeyi bir çırpıda anlatmış ister istemez. Kız ellerini hafifçe kavuşturarak dinlemiş, hayranlığını usulca fısıldayarak dile getirmiş, ama sürekli tetikte olduğu belliymiş. Jim o kıza sırlarını açmaya baştan beri alışıktı anlaşılan... kız ise ona Patusan'da olanlarla ilgili ipuçları verebilirdi ve veriyordu şüphesiz. Jim bana kızın tavsiyelerinin mutlaka işe yaradığını birden fazla kez söyledi. Her hâlükârda, planının tamamını oracıkta açıklamaya girişmişken, kız onun kolunu bir kez sıkıp sırra kadem basmış. Sonra Cornelius bir yerlerden çıkmış ve Jim'i görünce sanki üstüne ateş açılmış gibi yana kaçıvermiş, sonra da loşlukta hiç kımıldamadan durmuş. Sonunda şüpheci bir kedi gibi ihtiyatla yaklaşmış.

"'Orada balıkçılar vardı... balık getirmişler,' demiş titrek bir sesle. 'Satmak için... anlarsın ya...' O sırada saat sabahın ikisi olmalıymış... Tam balık satılacak vakitmiş yani!

"Jim ise bu söze aldırmamış ve üstünde hiç düşünmemiş. Aklında başka meseleler varmış, ayrıca bir şey görmemiş ve duymamış. Dalgınca 'Ya!' demekle yetinmiş, orada duran sürahiden bir bardak su alıp içmiş ve Cornelius'u anlaşılmaz bir duyguyla –sundurmanın kurtçuklar tarafından yenmiş parmaklığına bacakları tutmazcasına iki koluyla birden sarılmasına yol açıyormuş– baş başa bırakarak tekrar içeri girmiş ve düşünmek için hasırına uzanmış. Sonra hafif ayak sesleri duymuş. Sesler kesilmiş. Duvarın ardından titrek bir ses 'Uyuyor musun?' diye fısıldamış. Jim hemen 'Hayır! Ne oldu?' diye karşılık verince dışarıda ani bir hareketlenme olmuş ve ardından ortalığa dinginlik çökmüş; fısıldayan kişi irkilmiş sanki. Buna çok sinirlenen Jim dışarı fırlayınca Cornelius hafif bir çığlık atıp sundurmada basamaklara kadar kaçmış ve orada kırık merdiven parmaklığına tutunmuş. Çok şaşıran Jim uzaktan seslenerek, ne söylemek istediğini sormuş. Cornelius humma nöbeti yüzünden üşüyen bir adam gibi güçlükle konuşarak 'Seninle konuştuğum meseleyi düşündün mü?' diye sormuş. 'Hayır!' diye bağırmış Jim öfkeyle. 'Düşünmedim, düşünmek de istemiyorum. Burada, Patusan'da yaşayacağım.' 'Bu-bu-burada ö-ö-ölürsün,' diye karşılık vermiş Cornelius, hâlâ zangır zangır titreyerek ve sanki giderek kısılan bir sesle. Bu gösterinin tamamı o kadar absürd ve kışkırtıcıymış ki, Jim gülsün mü sinirlensin mi karar verememiş. 'Senden önce ölmem, emin ol,' diye seslenmiş; bezgin ama gülmeye hazır bir haldeymiş. Bağırmayı (hâlâ kendi düşüncelerinin etkisiyle heyecanlıymış, anlarsınız ya) şaka yollu sürdürmüş: 'Bana hiçbir şey zarar veremez! Elinden geleni ardına koyma.' Uzaktaki, gölgedeki Cornelius, Jim'in yoluna çıkan bütün sinir bozucu şeylerin ve zorlukların iğrenç bir temsilcisi gibi görünmüş nedense. Jim kendini koyvermiş –sinirlerinin günlerdir yıpranmasının etkisiyle– ve ona güzelce sövüp saymış... düzenbaz, yalancı, adi pislik demiş sıra dışı bir şekilde. Her türlü sınırı aştığını,

kendini kaybettiğini kabul ediyor... Patusan'daki herkese, kendisini korkutup kaçırmaları için meydan okumuş. Hepsini hizaya getireceğini filan tehditkâr bir edayla böbürlenerek söylemiş. Tamamen abartılı ve gülünçmüş. Hatırlayınca bile kulakları kızardı. Bir şekilde aklını kaçırmış olmalıydı... Yanımızda oturan kız küçük kafasını bana çabucak salladı, hafifçe kaş çattı ve çocuksu bir ciddiyetle 'Onu duydum,' dedi. Jim güldü ve kızardı. Söylediğine göre sonunda durmasına yol açan şey, uzaktan hayal meyal seçilen, sanki havada asılı kalmış gibi duran, parmaklığın üstünde tuhaf bir hareketsizlikle iki büklüm olmuş kişinin sessizliği, ölmüş gibi çıt çıkarmamasıymış. Jim kendine gelmiş ve birden susarak, az önceki haline çok şaşırmış. Bir süre öylece bakmış. Ne bir hareket varmış, ne bir ses. 'Sanki ben bas bas bağırırken herif gebermişti,' dedi. Kendinden o kadar utanmış ki başka tek kelime etmeden eve kapağı atmış ve yine uzanmış. Ama o tartışma iyi gelmiş sanki, çünkü gecenin geri kalanı boyunca mışıl mışıl uyumuş. Haftalardır öyle uyumuyormuş. '*Ben* uyumadım ama,' diye araya girdi kız, dirseği masaya dayalı halde kendi yanağını okşayarak; 'seyrettim.' İri gözleri parladı; onları biraz devirdikten sonra yüzüme çevirip dikkatle baktı."

31. Bölüm

"Can kulağıyla dinlediğimi tahmin edersiniz. Bütün bu ayrıntıların önemli olduğu yirmi dört saat sonra ortaya çıkmış. Sabahleyin Cornelius gece olanlardan hiç bahsetmemiş. Doramin'in *kampong*'una gitmek için kanoya binen Jim'in yanından usulca geçerken somurtarak 'Fakirhaneme geri dönersin sanırım,' diye huysuzca mırıldanmış. Jim ona bakmadan başıyla onaylamakla yetinmiş. Diğeri 'Çok eğleniyorsundur mutlaka,' diye mırıldanmış. Jim günü yaşlı *nakhoda*'yla birlikte, Bugis topluluğunun önemli bir görüşmeye çağrılmış önde gelen adamlarına canla başla harekete geçmenin gerekliliğini anlatmakla geçirmiş. Ne kadar etkileyici ve ikna edici konuştuğunu keyifle anımsıyordu. 'O zaman onları kesinlikle biraz cesaretlendirmeyi başardım,' dedi. Şerif Ali'nin son akını kentin dış kısımlarını silip süpürmüş ve kentli bazı kadınlar tepedeki kaleye kaçırılmışlar. Bundan önceki gün Şerif Ali'nin adamları pazarda görülmüşler ve beyaz pelerinleriyle kasıla kasıla gezinerek, Raca'nın efendilerinin arkadaşı olduğunu söyleyip böbürlenmişler. Bir tanesi öne çıkıp bir ağacın gölgesinde durmuş ve tüfeğinin uzun namlusuna yaslanarak insanlara dua ve tövbe etmelerini, aralarındaki bütün yabancıları öldürmelerini tavsiye etmiş; bu yabancılardan bazılarının kâfir, diğerlerininse daha kötüsü... şeytanın dölleri olduklarını söylemiş. Anlatıldığına göre

Raca'nın dinleyiciler arasındaki birkaç adamı bağıra çağıra tezahürat yapmışlar. Halk dehşete kapılmış. O gün yaptıklarından çok memnun kalan Jim günbatımından önce nehri tekrar geçmiş.

"Bugisleri harekete geçmeye geri dönülmez bir şekilde, kellesini ortaya koyarak ikna ettiğine öyle sevinmiş ki Cornelius'a çok kibar davranmaya çalışmış. Ama Cornelius buna karşılık iyice neşelenmiş; Jim onun hafif ve cırlak, sahte kahkahalarını duymaya, ellerini kıpır kıpır ovuşturduğunu ve birden çenesini tutup masanın üstüne dalgın bir bakışla uzandığını görmeye katlanmakta zorlanmış. Kız gelmeyince Jim erkenden odasına çekilmiş. İyi geceler dilemek için ayaklanınca Cornelius ayağa fırlamış, sandalyesini devirmiş ve düşürdüğü bir şeyi alır gibi eğilip birden fırlayarak gözden kayboluvermiş. Masanın altından boğuk bir sesle iyi geceler dilemiş. Jim onun ağzı bir karış açık şekilde, bön bön bakan ürkek gözlerle doğrulduğunu görünce hayrete kapılmış. Masanın kenarını kavramış. 'Ne oldu? Rahatsızlandın mı?' diye sormuş Jim. 'Evet, evet, evet. Felaket bir kolik," demiş diğeri; Jim adamın doğruyu söylediğini düşünüyordu. Öyleyse Cornelius'un, hesaplı tavrı göz önüne alındığında, en azından kalbinin hâlâ tamamen nasır tutmadığının rezilce bir göstergesi olarak düşünülebilir.

"Her hâlükârda, Jim rüyasında cenneti görürken, pirinç ten nefesli bir çalgıyı çağrıştıran ve kendisine 'Uyan! Uyan!' diyen ses tarafından uyandırılmış; ses o kadar yüksek çıkıyormuş ki, Jim'in uyumayı sürdürme kararlılığı işe yaramamış. Havada, yangının kırmızı, titrek ışığını görmüş. Beyazlar giymiş, yüzü haşin, gergin ve kaygılı bir hayaletin, dünya dışı bir varlığın başının etrafından siyah, yoğun dumanlar kıvrıla kıvrıla yükselmekteymiş. Jim bir saniye kadar sonra kızı tanımış. Kız önündeymiş, dammarlı[112] meşale tutuyormuş ve ısrarlı, telaşlı, monoton bir sesle 'Kalk! Kalk! Kalk!' deyip duruyormuş.

---

112 Reçine.

"Jim birden ayağa fırlamış; kız daha önce çivide asılı duran, ama bu sefer dolu olan altıpatları, Jim'in kendi altıpatlarını hemen onun eline tutuşturmuş. Jim tabancayı sessizce, şaşkınca, ışıkta gözlerini kırpıştırarak almış. Kız için ne yapabileceğini merak etmiş.

"Kız çabucak ve çok kısık bir sesle 'Bununla dört adama meydan okuyabilir misin?' diye sormuş. Jim bu kısmı anlatırken kendi kibarlığına ve hevesliliğine güldü. Anlaşılan koltukları epey kabarmış. 'Elbette... tabii ki... elbette... emret yeter.' Uyku sersemiymiş ve bu sıra dışı durumda sorgusuz sualsiz bir bağlılık, gönüllülük sergilemekle epey kibarlık ettiğinin farkındaymış. Kız odadan çıkınca peşinden gitmiş; koridorda, insanların konuşmalarını pek anlayamayacak kadar yaşlanmış olsa da, arada sırada evde yemek yapan bir kadınla karşılaşmışlar. Kadın kalkıp topallayarak, dişsiz ağzıyla bir şeyler mırıldanarak peşlerinden gelmiş. Sundurmadaki, yelken bezinden yapılma, Cornelius'a ait hamak, Jim'in dirseği dokununca hafifçe sallanmış. Boşmuş.

"Patusan şubesi, Stein'ın ticaret şirketinin bütün küçük ticari merkezleri gibi, başlangıçta dört binadan oluşuyordu. Bunlardan ikisinin yerinde sopa, kırık bambu ve çürük saz yığınları durmaktaydı; üzerlerine, sert keresteden yapılma dörder köşe direği hüzünlendirici bir şekilde eğilmişti; ancak mümessilin evinin karşısındaki ana depo hâlâ sağlamdı. Balçık ve kilden yapılma dikdörtgen bir barakaydı; bir ucunda sağlam kalaslardan yapılma, henüz menteşeleri çıkmamış kapı vardı, diğer tarafındaysa üzerinde üç tane tahta çubuk olan dörtgen bir açıklık, bir çeşit pencere bulunuyordu. Kız birkaç basamağı inmeden önce başını geriye çevirip çabucak 'Sen uyurken üstüne saldıracaklardı,' demiş. Jim bana kandırıldığını sezdiğini söyledi. Her zamanki hikâyeymiş. Canına kastedilmesinden bıkmış. Böyle bir sürü uyarı almış. Canına tak etmiş. Kıza kendisini kandırdığı için kızdığını söyledi. Peşinden gittiğinde onun yardım istediğini sanıyormuş, şim-

diyse tiksintiyle geri dönüp gitmeyi düşünmekteymiş. 'Biliyor musun,' dedi düşünceli bir edayla, 'o sıralar haftalarca kendim olmaktan çıkıyordum galiba.' Kendimi tutamayıp 'Ah, evet. Ama yine de kendindin,' diye itiraz ettim.

"Ama kız hızlı hareket ediyormuş; Jim onun peşinden avluya inmiş. Avlunun bütün çitleri çok eskiden beri yıkıkmış; komşuların bufaloları sabahları açıklıktan, gürültüyle soluyarak, ağır ağır geçermiş; orman şimdiden avluyu işgal etmekteymiş. Jim ile kız uzun otların arasında durmuşlar. İçinde bulundukları ışık etrafı zifiri karanlık gösteriyormuş ve sadece başlarının yukarısında ışıldayan bir sürü yıldız varmış o kadar. Jim bana o gecenin güzel olduğunu söyledi... oldukça serinmiş, nehirden gelen hafif bir esinti varmış. Jim oranın dostane güzelliğini fark etmiş anlaşılan. Unutmayın ki size şimdi bir aşk öyküsü anlatıyorum. Gece hoşmuş, sanki nefesi onları usulca okşuyormuş. Meşalenin alevi arada bir hışırtılar çıkararak bayrak gibi dalgalanıyormuş ve şimdi tek ses buymuş. 'Depoda bekliyorlar,' diye fısıldamış kız; 'işaret bekliyorlar.' 'İşareti kim verecek?' diye sormuş Jim. Kız kıvılcımlar saçtıktan sonra harlayan meşaleyi almış. 'O kadar huzursuz uyuyordun ki,' diye mırıldanarak devam etmiş mırıltıyla. 'Uyurkenki halini de seyrettim.' 'Sen!' diye haykırmış Jim, etrafa bakınarak. 'Sırf bu gece seyrettim sanıyorsun!' demiş kız, umutsuzluktan kaynaklanan bir çeşit öfkeyle.

"Jim, söylediğine göre göğsüne darbe yemiş gibi olmuş. İnlemiş. Nedense çok kabalık ettiğini düşünmüş ve kendini pişman, duygulanmış, mutlu, sevinçli hissetmiş. Size tekrar hatırlatayım ki bu bir aşk öyküsü; bu olanların, sanki oraya gizli katilleri ortaya çıkarmak için gelmişçesine meşale ışığında durmalarının şapşallığından, itici değil eğlenceli şapşallığından belli oluyor zaten. Şerif Ali'nin adamlarının biraz cesaretleri varsa –dedi Jim–, hücuma geçmelerinin tam sırasıydı. Jim'in kalbi küt küt atıyormuş –korkudan değil–,

ama çimenlerin hışırdadığını duyar gibi olunca akıllılık edip karanlığa çekilmiş. Yüksek sesle 'Cornelius! Cornelius!' diye seslenmiş. Bunu derin bir sessizlik takip etmiş: Jim'in sesi altı metre uzağa bile gitmemiş gibiymiş. Kız yine yanındaymış. 'Kaç!' demiş kız. Yaşlı kadın geliyormuş; çarpık çurpuk bedeni ışığın kenarında topallayarak, hafif hafif sekerek ilerliyormuş; mırıldandığını ve alçak sesle, inleyerek iç geçirdiğini işitmişler. 'Kaç!' diye tekrarlamış kız heyecanla. 'Artık korkmuşlardır... bu ışık... sesler yüzünden. Artık uyandığını biliyorlar... iriyarı, güçlü, korkusuz olduğunu biliyorlar...' 'Sahiden bütün bunlarsam,' diye söze başlamış Jim, ama kız lafını kesmiş. 'Evet... bu gece! Ama ya yarın gece? Bir sonraki gece? Ondan sonraki gece... bir sürü, bir sürü gece? Hep nöbet tutabilir miyim?' Kızın ağlamaklı konuşması Jim'i ifade edilemeyecek kadar etkilemiş.

"Bana kendini hiç o kadar küçük, o kadar güçsüz hissetmediğini söyledi. Cesarete gelince, neye yarar ki diye düşünmüş. O kadar âcizmiş ki kaçmak bile faydasız görünüyormuş; her ne kadar kız telaşla ve ısrarla 'Doramin'e git, Doramin'e git,' diye fısıldayıp dursa da, Jim yüzleştiği bütün tehlikeleri yüz misli artıran yalnızlıktan ancak o kız sayesinde kurtulabileceğini anlamış. 'Düşündüm ki,' dedi bana, 'o kızdan uzaklaşsam her şey bir şekilde bitecekti.' Ama o avlunun ortasında sonsuza dek duramayacaklarından, gidip depoya bakmaya karar vermiş. Kızın peşine takılmasına karşı çıkmak aklına gelmemiş, sanki ayrılmaz bir şekilde birleşmişlercesine. 'Korkusuzum... değil mi?' diye mırıldanmış dişlerinin arasından. Kız onu kolundan tutmuş. 'Sesimi duyana kadar bekle,' deyip elinde meşaleyle sessizce koşarak köşeden sapmış. Jim karanlıkta tek başına, yüzü kapıya dönük halde kalakalmış: diğer taraftan tek bir ses, bir nefes sesi bile gelmiyormuş. Arkasında bir yerlerden yaşlı kadın iç karartıcı bir şekilde inlemiş. Jim kızın neredeyse çığlık atarak, tiz bir sesle bağırdığını işitmiş. 'Şimdi! İt!' Jim var gücüyle it-

miş; kapı gacır gucur açılınca, titrek, parlak bir ışıkla aydınlanan içerisinin basık tavanlı olduğunu, zindana benzediğini görüp şaşırmış. Yerin ortasındaki boş tahta sandığın üstüne dumanlar döne döne iniyormuş, ortalığa saçılmış paçavralar ve samanlar esintide havalanmaya çalışıyor, ama sadece hafifçe kımıldıyormuş. Kız ışığı pencere çubuklarının arasından uzatmış. Jim kızın çıplak, yuvarlak kolunun meşaleyi demir aplik gibi sımsıkı tutarak kaskatı uzandığını görmüş. Koni şeklinde eski püskü kilimler yığını uzak bir köşede tavana kadar yükseliyormuş ve hepsi buymuş.

"Jim bana bu görüntü karşısında büyük hayal kırıklığı yaşadığını açıkladı. Tahammül sınırı o kadar çok uyarıyla sınanmış, haftalardır öyle çok tehlike imasıyla çevrelenmiş ki, biraz gerçek, somut bir şeylerle karşılaşıp rahatlamak istiyormuş. 'Durumum en azından birkaç saatliğine netleşirdi, anlarsın ya,' dedi bana. 'Tanrı aşkına! Günlerdir göğsümde taş vardı sanki.' Şimdiyse en azından eline bir şeyler geçeceğini düşünmüş ve... hiçbir şey yokmuş! Herhangi birisinden bir iz, bir belirti yokmuş. Kapı açılırken kaldırdığı silahını indirmiş. Kız dışarıdan, ıstıraplı bir sesle 'Ateş et! Koru kendini,' diye bağırmış. Karanlıkta olduğundan ve kolunu küçük delikten omzuna kadar geçirdiğinden olanları göremiyormuş ve şimdi bakmak için meşaleyi çekip kapıya geri dönmeye cesaret edemiyormuş. 'Burada kimse yok ki!' diye bağırmış Jim horgörüyle, ama gücenik ve bezgin bir kahkaha patlatma arzusu birden geçivermiş: tam dönecekken kilim yığınının içindeki bir çift gözle bakışmış. Kımıldayan, parlak göz akları görmüş. Öfkeyle, biraz kuşkuyla 'Çık dışarı!' diye haykırınca çöplerin arasında esmer bir kafa, gövdesiz bir kafa, tuhaf bir şekilde tek başına duran ve Jim'e durmadan kaşlarını çatarak bakan bir kafa belirivermiş. Sonra yığının tamamı kımıldamış ve adam hafif bir homurtuyla dışarı çıkıp Jim'e doğru koşmuş. Arkasındaki kilimler dört bir yana saçılırken, adam sağ kolunu kıvırarak havaya kal-

dırmış; başının biraz yukarısındaki yumruğunda bir krisin kör bıçağı varmış. Beline sımsıkı bağlanmış kumaş, esmer tenine kıyasla göz kamaştırıcı beyazlıkta görünüyormuş; çıplak vücudu ıslakmışçasına parlıyormuş.

"Jim bütün bunlara dikkat etmiş. Bana ifade edilemez bir rahatlığa, intikam vecdine kapıldığını söyledi. Ateş etmeyi bilinçli olarak ertelemiş. Bir saniyenin onda biri kadar, adamın attığı üç adım boyunca ertelemiş... çok uzun gelen bir zaman boyunca. Kendine 'Bu adam ölü!' diyebilme hazzını yaşatmak için ertelemiş. Bundan kesinlikle eminmiş. Adamın yaklaşmasına izin vermiş, çünkü fark etmezmiş. Adam zaten ölüymüş. Kabarmış burun deliklerini, faltaşı gibi açık gözleri, o surattaki niyeti ve hevesli hareketsizliği fark etmiş, sonra da ateş etmiş.

"O kapalı mekândaki patlama sesi afallatıcıymış. Jim bir adım geri çekilmiş. Adamın başını kaldırdığını, kollarını öne savurduğunu ve krisi düşürdüğünü görmüş. Sonra onu ağzının biraz üstünden vurduğunu ve kurşunun kafatasının gerisinden, üst kısmından çıktığını fark etmiş. Adam dosdoğru ilerlemeyi sürdürürken suratında birden delik açılmış; kör olmuşçasına elleriyle önünü yokluyormuş ve alnının üstüne, Jim'in çıplak ayak parmaklarının hemen önüne korkunç bir şiddetle kapaklanmış. Jim bunun en ufak ayrıntısını bile kaçırmamış. Sakinmiş, rahatmış, kinden ve kaygıdan uzakmış; o adamın ölümü her şeyi telafi etmiş sanki. Titreşmeyen meşalenin kan kırmızısı alevi yüzünden içeriye isli duman dolmaya başlamış. Jim kararlılıkla yürüyerek cesedin üstünden geçmiş ve altıpatlarını diğer uçtaki, hayal meyal seçtiği bir başka çıplak kişiye doğrultmuş. Tam tetiği çekecekken adam elindeki kısa, ağır mızrağı var gücüyle kenara atıp, boyun eğer pozisyonda, sırtı duvara dönük halde diz çökmüş ve ellerini bacaklarının arasında kenetlemiş. Jim 'Yaşamak ister misin?' diye sormuş. Adam ses çıkarmamış. Jim tekrar 'Kaç kişisiniz?' diye sormuş. Adam çok usulca, altıpatların

namlusuna faltaşı gibi açık gözlerle, büyülenmişçesine bakarak 'İki kişi daha var *Tuan*,' demiş. Bunun üzerine kilimlerin altından iki kişi daha, boş ellerini dikkat çekici bir şekilde havaya kaldırarak çıkmış."

32. Bölüm

"Jim avantajlı bir konuma geçip onları kapıdan dışarı çıkarmış; bu arada küçük bir el tarafından dimdik tutulan meşale hiç sallanmamış. Üç adam hiç konuşmadan, otomatik hareketlerle Jim'e itaat etmişler. Jim onları sıraya dizmiş. 'Kol kola girin!' diye emretmiş. Bunu yapmışlar. 'Kolunu ilk çıkaran veya başını ilk çeviren adam ölür,' demiş Jim. 'Marş marş!' Hep birlikte, kaskatı bir şekilde yürümeye başlamışlar; Jim, üstünde etekleri yeri süpüren beyaz bir gecelik olan, siyah saçı beline kadar inen, meşale taşıyan kızla birlikte adamların peşinden gitmiş. Dimdik ve sallanarak yürüyen kız, toprağa dokunmadan havada kayıyormuş sanki; sadece ipek ve uzun çimen hışırtıları duyuluyormuş. Jim 'Durun!' diye bağırmış.

"Nehir kıyısı dikmiş; aşağıdan bir tazelik yükseliyormuş, ışık dalgalanmadan çağlayan pürüzsüz, karanlık suyun kenarını aydınlatıyormuş; sağda solda, çatıların keskin hatlarının altında öbek öbek duran evler seçiliyormuş. Jim 'Şerif Ali'ye selam söyleyin... kendisini bizzat ziyaret edeceğim,' demiş. O üç kafadan biri bile kımıldamamış. Jim 'Atlayın!' diye haykırmış. Üçü hep birlikte atlamışlar, etrafa sular saçılmış, kara kafalar suya batıp çıkmış ve ortadan kaybolmuş; ama şıpır şıpır sesler giderek hafifleyerek sürmüş, çünkü arkalarından ateş edilmesinden korktuklarından sualtından

yüzmeye çabalıyorlarmış. Jim sessizce ve dikkatle seyreden kıza dönmüş. Birden kalbi göğsüne sığmayıp boğazını tıkayarak onu boğacak kadar büyümüş sanki. Bu yüzden epey bir süre suskun kalmıştır herhalde; sonra da kız onunla bakışıp koluyla geniş bir kavis çizerek meşaleyi nehre fırlatmış. Gece havasında uzun bir uçuş yapan parlak kırmızı alev, yüksek bir tıslamayla suya batmış ve tepelerindeki dingin, yumuşak yıldız ışıkları iyice belirginleşmiş.

"Jim sonunda tekrar konuşabildiğinde ne dediğini bana söylemedi. Çok alengirli konuşmamıştır herhalde. Dünya kımıltısızmış, gecenin soluğunu hissediyorlarmış; hani şu şefkat için yaratılmış görünen ve bazı anlarında ruhlarımızın karanlık kılıflarından kurtulup, bazı sessizlikleri konuşmalardan daha anlaşılır kılan zarif bir duyarlılıkla ışıldadığı gecelerden biriymiş. Kıza gelince, Jim şöyle dedi: 'Biraz sarsılmıştı. Heyecandan... bilirsin. Tepki. Çok yorgun olmalıydı... öyle şeyler işte. Ve... ve... lanet olsun... benden hoşlanıyordu, anlamıyor musun... ben de... bilmiyordum tabii... aklıma bile gelmemişti...'

"Sonra kalkıp etrafta huzursuzca dolanmaya başladı. 'Ben... onu çok seviyorum. Anlatamayacağım kadar. Anlatılmaz tabii. Varlığının bir başka insan için gerekli –anlarsın ya, kesinlikle gerekli– olduğunu her gün kavramaya başladığında, bunu kavramaya *itildiğinde,* kendi davranışlarına farklı bir gözle bakmaya başlıyorsun. Ben bunu anlamaya itildim. Harika. Ama onun hayatı nasıldı, bir düşün. Çok fazla korkunçtu! Değil mi? Ve onu burada, böylece bulmam... sanki yürüyüşe çıkmışım da birden ıssız, karanlık bir yerde boğulmakta olan birine rast gelmişim gibi. Tanrım! Kaybedecek vakit yoktu. Eh, bu güven meselesi de... Başarabileceğime inanıyorum...'

"Şunu söylemeliyim ki kız az önce yanımızdan ayrılmıştı. Jim göğsüne şaplak vurdu. 'Evet! Bunu hissediyorum, ama şansımı tamamen hak ettiğime inanıyorum!' Başına gelen

her şeyde özel bir anlam bulabilmek gibi bir yeteneği vardı. Yaşadığı aşk ilişkisine böyle yaklaşıyordu; o ilişki pastoraldi, biraz kasvetliydi ve aynı zamanda gerçekti, çünkü Jim ona gençliğin tüm sarsılmaz ciddiyetiyle inanıyordu. Bir süre sonra, başka bir konuşmada bana 'Buraya geleli daha iki sene oldu ve şimdi başka bir yerde yaşamayı düşünemiyorum,' dedi. 'Dış dünyanın düşüncesi bile beni korkutmaya yetiyor; çünkü, anlarsın ya,' diye devam etti, küçük bir kuru çamur parçasını çizmesiyle tamamen ezişini seyrederek (nehir kıyısında yürüyorduk); 'çünkü buraya geliş sebebimi unutmadım. Henüz değil!'

"Ona bakmaktan kaçındım, ama sanki bir an iç geçirdiğini işittim; ikimiz de biraz sustuk. 'Ruhum ve vicdanım adına,' diye söze başladı tekrar, 'böyle bir şey unutulabiliyorsa, öyleyse aklımdan çıkarmaya hakkım var demektir. Burada istediğin adama sor...' Sesi değişti. 'Bütün bu insanların,' diye devam etti yumuşak, neredeyse özlemli bir sesle, 'benim için her şeyi yapabilecek bütün bu insanların asla anlayamayacak olmaları tuhaf değil mi? Asla anlayamayacaklar! İnanmıyorsan onları çağırabilirim. Nedense zor görünüyor, bir şekilde. Aptalım, değil mi? Daha ne isteyebilirim ki? Onlara kim cesur... kim dürüst... kim adil... kime canlarınızı emanet edersiniz diye sorsan... *Tuan* Jim derler. Ama asıl, asıl gerçeği asla bilemezler...'

"Onunla geçirdiğim son günde bana böyle dedi. Ağzımdan bir mırıltı bile kaçırmamaya özen gösterdim; daha çok şey söyleyeceğini ve meselenin özüne yaklaşacağını hissediyordum. Yoğun ışığı yeryüzünü cüceleştiren, dünyayı huzursuz bir toz zerresine dönüştüren güneş, ormanın ardında batmıştı ve opal rengi gökyüzünden yayılan ışık sanki gölgesiz ve parıltısız bir dünyaya dingin ve derin bir yücelik illüzyonu düşürüyordu. Jim'i dinlerken nehrin, havanın giderek kararması; gecenin karşı konulmaz bir şekilde bütün görünür formların üstüne ağır ağır, sessizce çökmesi, dış hatlarını

silmesi, şekilleri giderek derinlere gömmesi neden o kadar dikkatimi çekti bilmiyorum.

"'Tanrım!' diye söze başladı birden. 'Bazı günler her şey insana saçma geliyor; ama sana neyden hoşlandığımı söyleyebilirim, biliyorum. Kestirip atmaktan bahsediyorum... aklımın gerisindeki o kahrolası şeyi... unutmaktan... Biliyorsam canım çıksın! Onu sessiz sedasız düşünebilirim. Sonuçta neyi kanıtladı ki? Hiç. Bana katılmıyorsun herhalde...'

"İtiraz niyetine mırıldandım.

"'Önemli değil,' dedi. 'Ben halimden memnunum... neredeyse. Özgüvenimi geri kazanmam için gelen ilk adamın yüzüne bakmam yeter. Onlar içimde olup bitenleri anlayamazlar. Ne olmuş yani? Haydi ama! Çok da fena işler yapmadım hani.'

"'Çok fena sayılmaz,' dedim.

"'Yine de gemine binmemi istemezsin... ha?'

"'Lanet olsun!' diye haykırdım. 'Kes şunu.'

"'Aha! Bak işte,' diye haykırdı istifini bozmadan. 'Ama,' diye devam etti, 'bunu buradaki herhangi birine anlatmaya çalış da göreyim. Seni aptal, yalancı veya daha kötüsü sanırlar. Yani ben katlanabilirim. Onlara bir iki iyiliğim dokundu, ama onlar da benim için bunu yaptılar.'

"'Sevgili dostum,' diye haykırdım, 'onların gözünde hep çözülemez bir gizem olacaksın sen.' Sonra sustuk.

"'Gizem,' diye yineledi, yukarı bakmadan önce. 'Eh, madem öyle hep burada kalayım bari.'

"Güneşin batışından sonraki her esinti karanlığı üstümüze taşıyordu sanki. Çitli bir patikanın ortasında Tamb' Itam'ın kımıltısız, zayıf, dikkatli ve sanki tek bacaklı siluetini gördüm; ayrıca loş arazinin ötesinde, çatı direklerinin ardında beyaz bir şeyin ileri geri hareket ettiğini fark ettim. Jim peşinde Tamb' Itam'la akşam teftişine çıkar çıkmaz tek başıma eve yollandım ve bu fırsatı kolladığı belli olan kız yolumu kesince şaşırdım.

"Benden tam olarak ne istediğini kestirmek güçtü. Çok basit bir şeydi besbelli... dünyanın en basit imkânsızlığıydı; örneğin bir bulutun şeklinin tam tarifi gibi. İstediği bir güvence, bir söz, bir yemin, bir açıklamaydı... ne demeli bilmiyorum: ismi yok ki. Çatının altı karanlıktı ve tek görebildiğim kızın uzun etekli elbisesinin hatları, oval şeklindeki küçük ve solgun yüzü, dişlerinin beyaz parıltısı ve iri ciddi gözleriydi; hani çok derin bir kuyunun dibine bakınca hafif bir kıpırtı görür gibi olursunuz ya, o gözlerde de öyle bir kıpırtı vardı sanki. Orada kımıldayan nedir diye sorar insan kendine. Kör bir canavar mıdır yoksa sadece evrende yitip gitmiş bir parıltı mı? Düşündüm ki –gülmeyin–, her şey birbirinden farklı olduğu için, o kız çocuksu cehaleti yüzünden, gezginlere çocuksu bilmeceler soran Sfenks'ten daha gizemliydi. Daha gözleri açılmadan Patusan'a getirilmişti. Orada büyümüştü; hiçbir şey görmemişti, hiçbir şeyi tanımamıştı, hiçbir şey hakkında fikri yoktu. Kendime kızın başka herhangi bir şeyin varlığını bilip bilmediğini soruyorum. Dış dünya hakkında nasıl fikirlere sahipti bilemiyorum: oranın sakinlerinden sadece ihanete uğramış bir kadınla, sinsi ve fesat bir ihtiyar adamı tanımıştı o kadar. Karşı konulmaz bir baştan çıkarıcılığa sahip sevgilisi de oradan gelmişti, ama sanki hep kendine ait olanları geri çağıran o akıl almaz diyarlara geri dönerse bu kız ne yapacaktı? Annesi can vermeden önce onu bu konuda ağlayarak uyarmıştı...

"Kız kolumu sımsıkı tutmuştu ve ben durur durmaz hemen elini çekti. Hem cüretkâr, hem çekingendi. Hiçbir şeyden korkmuyordu, ama derin bir şüphe ve had safhada bir yabancılık hissi tarafından engelleniyordu... Karanlıkta el yordamıyla ilerleyen cesur bir insandı. Ben her an Jim'i geri çağırabilecek bu Bilinmeyen'e aittim. Onun sırrının ve emellerinin parçasıydım... tehditkâr bir gizemin sırdaşıydım; belki de onun gücüne sahiptim! Kız tek kelimeyle Jim'i onun kollarından çekip alabileceğimi sanıyordu herhalde;

Jim'le yaptığım uzun konuşmalar sırasında içi içini yemişti eminim; o kadar gerçek ve dayanılmaz bir ıstırap çekmişti ki, ruhunun vahşiliği yarattığı muazzam duruma denk olsa, beni öldürme planları kurabilirdi. Edindiğim izlenim buydu ve size tek söyleyebileceğim de bu: meseleyi giderek anladıkça yavaş yavaş hayrete kapıldım. O kız kendisine inanmamı sağlamıştı, ama düşüncesizce ve öfkeyle fısıldamasını, kısık ve duygu yüklü ses tonunu, ansızın nefessiz kalıp duraksamasını ve beyaz kollarını birden yalvarırcasına öne uzatmasını hakkıyla anlatacak kelimeler bulamıyorum. Kollarını indirdi; o hayaletimsi figür rüzgâra tutulmuş ince bir ağaç misali sallandı, oval şeklindeki solgun yüzünü eğdi; çehresini seçmek imkânsızdı, gözlerinin karanlığı dipsizdi; geniş yenleri karanlıkta açılan kanatlar gibi havalandılar ve kız başını ellerinin arasına alarak sessizce durdu."

33. Bölüm

"Çok etkilenmiştim: kızın gençliği, cehaleti, bir yaban çiçeğinin sade cazibesini ve narin diriliğini taşıyan tatlı güzelliği, zavallıca yalvarışı, âcizliği karşısında neredeyse onun mantıksız ve doğal korkusu kadar yoğun bir hisse kapılmıştım. Hepimiz gibi o da bilinmeyenden korkuyordu ve cehaleti bilinmeyeni sonsuz kılıyordu. Ben bir temsilciydim; kendimin, sizlerin, Jim'i ne umursayan ne de ona biraz olsun ihtiyaç duyan koca dünyanın temsilcisiydim. Kalabalık dünyanın ilgisizliğini seve seve açıklayabilirdim, ama Jim'in de o kızın korkularının gizemli bilinmeyenine dahil olduğunu ve neyin temsilcisi olursam olayım Jim'i temsil etmediğimi düşündüm. Bu yüzden tereddüt ettim. Dudaklarımın arasından âcizce acılı bir mırıltı çıktı. En azından Jim'i götürmeye niyetli olmadığımı söyleyerek itiraza başladım.

"Öyleyse neden gelmiştim? Kız hafif bir hareket yaptıktan sonra gecenin içinde mermer bir heykel gibi kımıltısız kaldı. Kısaca açıklamaya çalıştım: arkadaşlık, iş; bana kalsa Jim'in kalmasını yeğlerdim... 'Bizi bırakıp gidiyorlar hep,' diye mırıldandı. Sofuluğunun çelenkle bezenmiş halde içinde yattığı mezardan kederli bilgeliğin nefesi hafif bir iç çekişle geldi sanki... Jim'i ondan hiçbir şeyin ayıramayacağını söyledim.

"Şimdi buna eminim; o zaman da emindim; öğrendiklerimden çıkarılacak tek sonuç buydu. Kızın kendi kendine konuşurcasına 'Beni bırakmayacağına yemin etti,' diye fısıldaması inancımı pekiştirmedi. 'Yemin etmesini sen mi istedin?' diye sordum.

"Bir adım yaklaştı. 'Hayır. Asla!' Jim'e gitmesini söylemiş. Jim'in adam öldürdüğü gece, nehir kıyısında... Jim kendisine bakıyor diye meşaleyi suya atmasından sonra. Fazla ışık varmış ve artık tehlike yokmuş... kısacık bir süreliğine... kısacık bir süreliğine. Jim onu Cornelius'a bırakmayacağını söylemiş. Kız ısrar etmiş. Jim'e onu terk etmesini söylemiş. Jim bunu yapamayacağını, mümkün olmadığını söylemiş. Bunu söylerken titriyormuş. Kız onun titrediğini hissetmiş... O sahneyi tahayyül etmek için fazla hayal gücüne gerek yok. Kız, Jim için kaygılanıyormuş da. O sırada Jim'i, kendisinin daha iyi anladığı tehlikelere mahkûm bir kurban olarak görüyordu sanırım. Jim sadece varlığıyla onun kalbini kazansa, aklından çıkmasa ve tüm benliğiyle kendisini sevmesini sağlasa da, kız onun başarı şansını fazla küçümsemiş. O sıralar herkes Jim'in başarı şansını fazla küçümsemeye meyilliydi besbelli. Açıkçası Jim'in başarı şansı yok gibiydi. Cornelius'un böyle düşündüğünü biliyorum. Şerif Ali'nin o kâfirin işini bitirme planında oynadığı muğlak rolden bahsederken bunu bana itiraf etti. Artık şu kesin görünüyor ki, Şerif Ali bile o beyaz adama sadece horgörü besliyordu. Jim temelde dinsel sebeplerden dolayı öldürülecekti sanırım. Katledilmesi basit (ve gayet erdemli) bir sofuluk eylemi olmanın dışında pek bir anlam taşımayacaktı. Cornelius bu görüşün ikinci kısmını onayladı. Benimle baş başa kalabilmeyi başardığı tek seferde 'Sayın beyefendi,' dedi adice... 'Sayın beyefendi, nereden bilebilirdim ki? O kimdi ki? İnsanları kendine inandıracak ne yapabilirdi? Bay Stein neden eski hizmetkârına saygısızlık eden öyle bir çocuğu göndermişti? Ben onu seksen dolara kurtamaya hazırdım. Sadece seksen dolara. Geri

zekâlı, neden gitmedi ki? Bir yabancı yüzünden bıçaklanmayı göze almam mı gerekiyordu?' Karşımda kendini canla başla rezil ederken, yaltaklanmak için iki büklüm olmuştu ve ellerini, bacaklarıma sarılmaya hazırmışçasına dizlerimin yakınında tutuyordu. 'Seksen dolar nedir ki? Ölü bir dişi iblis yüzünden hayatı kararmış âciz, ihtiyar bir adama vermek için çok bir para değildi.' Sonra ağlamaya başladı. Ama konudan konuya atlıyorum. O gece Cornelius'u ancak kızla konuştuktan sonra gördüm.

"Kızın Jim'e kendisini, hatta ülkeyi terk etmesini söylemesi bencillik değildi. Jim'in iyiliğini düşünüyordu her şeyden önce... gerçi kendini kurtarmak istiyor da olabilirdi... belki bilinçaltıyla; ama kıza yapılan uyarıya bakın, bütün anılarının odağında yer alan, yakın zamanda sona ermiş yaşamın her anından çıkarılabilecek derse bakın. Büyük ve sessiz gölgeler dışında hiçbir şeyi sergilemeyen ketum yıldızların ışığında, enginliğin ortasında, deniz gibi geniş görünmesine yol açan bir şekilde hafifçe titreyerek akan nehrin kıyısında Jim'in ayaklarına kapanmış; bana öyle söyledi. Jim onu ayağa kaldırmış. Onu ayağa kaldırınca kız direnmeyi kesmiş. Elbette kesmiş. Güçlü kollar, şefkatli bir ses; zavallı, yapayalnız, minik kafasını yaslayabileceği sağlam bir omuz. Sızlayan yüreğin, şaşkın zihnin bütün bunlara duyduğu ihtiyaç –sonsuz ihtiyaç–; gençlik dürtüleri... anın gerektirdikleri. Ya ne olacaktı ki? İnsan anlayışla karşılıyor... hiçbir şeyden anlamayan biri değilse. Evet, Jim'in kendisini ayağa kaldırmasına ve sarılmasına razı olmuş. Jim telaşla, sıkıntılı ve kaygılı bir yüzle, evinin kapı eşiğinden 'Anlarsın ya... Tanrım! Bu ciddi... saçma sapan değil!' diye fısıldamıştı. Saçma sapan mıydı değil miydi bilemem, ama ilişkilerinde hafife alınacak bir taraf yoktu: yaşamın felaketinin gölgesinde, hayaletli harabelerin arasında birbirlerine yeminler eden bir şövalyeyle bakire gibi bir araya gelmişlerdi. Yıldız ışıkları yaşadıklarına uygundu, o kadar loş ve uzaktı ki gölgeleri şekillere dönüş-

türemiyor ve nehrin karşı yakasını aydınlatmıyordu. O gece aynı yerden nehre baktım; Styx[113] gibi sessiz ve siyah akıyordu: ertesi gün oradan ayrıldım, ama kızın, vakit varken kendisini terk etmesi için Jim'e yalvarırken kurtulmak istediği şeyi unutacağımı sanmıyorum. Sakinleşince –artık basit bir heyecana kapılamayacak kadar duygulanmıştı– bana sebebi, beyaz, yarı yitik bedeni kadar hayal meyal, kısık bir sesle söyledi. 'Ağlayarak ölmek istemiyordum,' dedi. Yanlış duyduğumu sandım.

"'Ağlayarak ölmek istemiyordun?' diye tekrarladım. 'Annem gibi yani,' diye ekledi hemen. Beyaz şeklinin dış hatları hiç kımıldamıyordu. 'Annem ölmeden önce hüngür hüngür ağlamıştı,' diye açıkladı. Etrafımızdaki topraktan akıl almaz bir dinginlik gizli gizli, gecenin içinde bir selin sessizce kabarması gibi yükselmişti sanki ve tanıdık duyguları bastırıyordu. Suyun içindeyken ayağım kaymış gibi ani bir dehşete, bilinmeyen karanlıkların dehşetine kapıldım. Sonra annesinin son anlarında, onunla baş başayken, Cornelius içeri girmesin diye kalkıp sırtını kapıya dayamak zorunda kaldığını açıkladı. Cornelius içeri girmek istiyormuş ve kapıyı durmadan yumrukluyor, arada sırada da 'Açsana! Açsana! Açsana!' diye boğuk bir sesle bağırıyormuş. Uzak bir köşedeki birkaç hasırın üstünde can çekişen, artık konuşamayan ve kolunu kaldıramayan kadın başını çevirip eliyle dermansızca, 'Sakın! Sakın!' dercesine bir hareket yapmış ve itaat eden kız, omuzlarını var gücüyle kapıya dayarken annesini seyretmiş. Nihayet 'Gözlerinden yaşlar aktı... sonra da öldü,' diyen kızın soğukkanlı, monoton sesi, o sahnedeki pasifliğin, âcizliğin dehşetini herhangi bir şeyin, kızın beyaz bir heykel gibi hareketsiz duruşunun bile aktarabileceğinin çok ötesinde ileterek, beni derinden sarstı. Beni varoluş kavramımın, her birimizin tehlike anlarında bir kaplumbağanın

113 Yunan mitolojisinden: Hades'teki, Kharon'un ölülerin ruhlarını öbür dünyaya götürmek için üzerinden geçirdiği nehir.

kabuğuna çekilmesi gibi içine sığındığımız o kendimize ait korunağın dışına itme gücüne sahipti. Bir an dünyayı engin ve iç karartıcı bir kaosta gibi gördüm, oysa aslında bitmek bilmez çabalarımız sayesinde, insanoğlunun akıl edebileceği her türlü ufak tefek konforla bezeli güneşli bir yerdir. Yine de... bu sadece anlıktı: hemen korunağıma geri çekildim. İnsan buna *mecburdur*... anlarsınız ya? Gerçi ürkünçlüğün de ötesindeki karanlık düşüncelerin kaosuna bir iki saniyeliğine kapıldığımda konuşma yetimi yitirmiş gibi olmuştum. Sonra hemen geri kazandım, çünkü sözcükler de sığınağımız olan koruyucu ışık ve düzen kavramına aittir. Ben onları geri kazandıktan sonra kız usulca fısıldadı: 'Orada baş başa dururken, beni bırakmayacağına yemin etti! Bana yemin etti!' 'Peki sen... sen! Ona inanmıyor olabilir misin?' diye sordum içten bir sitemle; gerçekten afallamıştım. Neden inanamıyordu ki? Bu şüphe arzusunun, bu korkuya tutunuşun sebebi neydi, sanki şüpheyle korku onun aşkını korumuşlar gibi? Korkunç bir şeydi. O içten sevginin sarsılmaz huzuruyla kendine bir korunak oluşturmalıydı oysa. Bunu yapmayı bilmiyordu... belki de beceremiyordu. Gece giderek çökmüştü; bulunduğumuz yer zifiri karanlık olduğundan kız hiç kımıldamadan silikleşmiş, efkârlı ve sapkın bir hayalete dönüşmüştü. Birden yine usulca fısıldadığını işittim: 'Aynı yemini eden başka erkekler de olmuştu.' Bazı düşüncelere keder ve huşuyla kafa yorarcasına söylemişti bunu. Sonra her nasılsa daha da alçak bir sesle ekledi: 'Babam mesela.' Duyulmaz bir nefes almak için duraksadı. Babası da... Kızın bildiği şeyler bunlardı işte! Hemen dedim ki: 'Ah, ama Jim öyle bir insan değil.' Buna itiraz etmeye niyeti yok gibiydi; ama bir süre sonra o tuhaf, dingin fısıltısı havadan kulaklarıma rüya gibi süzüldü. 'O neden farklı ki? Daha mı iyi? Yoksa...' 'Yemin ederim ki,' diye araya girdim, 'inanıyorum ki öyledir.' Seslerimizi gizemli bir tona alçalttık. Jim'in işçilerinin (Şerif Ali'nin kalesinden kurtarılmışlardı) kulübelerinin

arasından biri tiz bir sesle, ağır ağır şarkı söylemeye başladı. Nehrin karşı yakasında (Doramin'in evindeydi sanırım) yanan küre şeklinde, büyük bir ateş gecenin içinde tamamen izoleydi. 'Jim daha mı sözünün eridir?' diye mırıldandı kız. 'Evet,' dedim. 'Diğer bütün erkeklerden daha mı sözünün eridir?' diye tekrarladı yavaşça. 'Buradaki hiç kimse,' dedim, 'onun sözünden şüphe duymayı aklından geçirmez... hiç kimse buna cesaret edemez... sen hariç.'

"Sanırım bunu duyunca bir hareket yaptı. Değişik bir ses tonuyla 'Daha mı cesur?' diye devam etti. 'Korku yüzünden senden uzaklaşması mümkün değil,' dedim biraz huzursuzca. Şarkı tiz bir notayla son buldu ve peşinden, uzaktan, konuşan birkaç insanın sesleri geldi. Jim'in sesi de. Kızın suskunluğundan etkilenmiştim. 'Sana ne söylüyor ki? Bir şey mi söylüyor?' diye sordum. Yanıt gelmedi. 'Sana ne söyledi?' diye ısrar ettim.

"'Sana söyleyebilir miyim sanıyorsun? Nereden bileyim? Nasıl anlayabilirim ki?' diye haykırdı sonunda. Bir kıpırdanma oldu. Ellerini ovuşturuyordu sanırım. 'Asla unutamadığı bir şey var.'

"'Senin için daha iyi ya,' dedim kasvetle.

"'Nedir? Nedir?' Yalvarışında tuhaf bir hoşluk vardı. 'Eskiden korktuğunu söylüyor. Buna nasıl inanabilirim? Deli bir kadın mıyım ki buna inanayım? Hepiniz bir şey hatırlıyorsunuz! Aklınızdan çıkmayan bir şey var. Nedir? Söyle bana! Nedir bu? Canlı mı? Ölü mü? Ondan nefret ediyorum. Zalim bir şey. Bu felaketin... yüzü ve sesi var mı? Jim onu görecek mi... duyacak mı? Belki uykusunda, beni göremezken... ve o zaman kalkıp gidecek. Ah! Onu asla affetmeyeceğim. Annem affetmişti... ama ben, asla! Bir işaret mi gelecek... bir çağrı mı?'

"Muhteşem bir deneyimdi. O kız, Jim'in uykularına bile güvenmiyordu. Üstelik kendisine sebebini söyleyebileceğimi sanıyordu sanki! Bir hayaletin cazibesi yüzünden baştan

çıkan zavallı faninin, bir başka hayaletten, öbür dünyanın hangi muazzam sırrının bedensiz bir ruhun yoldan çıkıp da bu dünyanın tutkuları arasında gezinmesine yol açtığını öğrenmeye çalışması gibiydi. Ayaklarımın altındaki toprak eriyordu sanki. Üstelik mesele o kadar basitti ki: ama korkularımızla huzursuzluğumuzun çağırdığı cinler, yapayalnız büyücüler olan bizlerin karşısında birbirlerinin sadakatine kefil olmak zorunda kaldılarsa, o zaman ben –biz bedenliler arasında sadece ben– böyle bir görevin imkânsızlığı karşısında ürperdim. Bir işaret, bir çağrı! Cehaletini sözleriyle nasıl da belli ediyordu. Birkaç sözcükle! Bunları nereden aklına getirmişti, nasıl söyleyebilmişti, hiç bilmiyorum. Kadınlar bizlere sadece berbat, saçma veya anlamsız gelen stresli anlardan ilham alırlar. Kızın bir sesi olduğunu keşfetmek huşu vericiydi. Fırlatılan bir taş acıyla haykırabilse, bundan daha büyük ve daha zavallıca bir mucize gibi görünemezdi. Karanlıkta gezinen bu birkaç ses, o iki cahilin yaşamlarını trajik görmeme yol açmıştı. Kızın anlamasını sağlamak imkânsızdı. Yetersizliğime için için kızdım. Jim'e gelince... zavallıcık! Ona kim ihtiyaç duyacaktı? Onu kim hatırlayacaktı? İstediğini elde etmişti. Artık varlığı bile unutulmuştu herhalde. Kaderlerinin efendisi olmuşlardı. Trajiktiler.

"Karşımdaki kızın hareketsizliğinde bariz bir beklenti vardı ve bana düşen, unutulmuş gölgeler diyarından kardeşim adına konuşmaktı. Kendi sorumluluğumdan ve kızın yaşadığı sıkıntıdan derinden etkilenmiştim. Kızın alt edilemez cehaleti yüzünden kendine kafesin zalim tellerine çarpıp duran bir kuş misali işkence eden narin ruhunu avutabilme gücüne sahip olmak için her şeyi verirdim. Korkma demekten daha kolay bir şey yoktur. Bundan daha zor bir şey de yoktur. İnsan korkuyu nasıl öldürebilir acaba? Bir hayaleti kalbinden nasıl vurursunuz, kellesini nasıl uçurursunuz, boğazına nasıl sarılırsınız? Rüya görürken düşüncesizce atıldığınız bir girişimdir bu ve saçınız terden ıslanmış bir halde,

zangır zangır titreyerek kaçabildiğinize sevinirsiniz. Mermi sıkılmamıştır, bıçak dövülmemiştir, adam doğmamıştır; gerçeğin kanatlı sözcükleri bile ayaklarınızın dibine kurşun parçaları gibi düşüverir. Öyle umutsuzca bir karşılaşma için, yeryüzünde rastlanmayacak kadar zekice bir yalana batırılmış sihirli ve zehirli bir mızrak gerekir. Rüya uğruna yapılan bir girişimdir bu efendiler!

"Şeytan kovma işine kasvetle ve bir çeşit somurtkan öfkeyle giriştim. Jim'in sert sesi avluyu kat etti birden; nehir kıyısındaki salak bir günahkârı azarlıyordu. Hiçbir şey –dedim net bir mırıltıyla–, kızın kendi mutluluğunu çalmaya heveslendiğini sandığı o bilinmeyen dünyadaki hiçbir şey, hiçbir canlı ya da ölü, hiçbir çehre, hiçbir ses, hiçbir güç, Jim'i onun yanından ayıramazdı. Derin bir nefes alınca kız bana 'Jim de öyle söylemişti,' dedi. 'Sana gerçeği söylemiş,' dedim. 'Hiçbir şey,' dedi kız iç geçirerek ve birden bana dönüp, duymakta zorlandığım bir ses tonuyla konuştu: 'Neden oradan buraya, bize geldin? Senden çok fazla bahsediyor. Beni korkutuyorsun. Sen... sen Jim'i mi istiyorsun?' Telaşlı mırıltılarımıza bir çeşit üstü kapalı vahşilik katılmıştı giderek. 'Bir daha asla gelmeyeceğim,' dedim hınçla. 'Ayrıca Jim'i istemiyorum. Onu hiç kimse istemiyor.' 'Hiç kimse?' diye yineledi şüpheyle. Tuhaf bir heyecana kapıldığımı hissederek 'Hiç kimse,' diye onayladım. 'Onu güçlü, bilge, cesur, muhteşem buluyorsun da neden dürüst olduğuna inanmıyorsun? Ben yarın gideceğim ve bu konu kapanacak. Bir daha dışarıdan gelen bir ses canını sıkmayacak asla. O bilmediğin dünya Jim'i özlemeyecek kadar büyük. Anlıyor musun? Fazla büyük. Jim'in yüreğini elinde tutuyorsun. Bunu hissediyor olmalısın. Bunu biliyor olmalısın.' 'Evet, bunu biliyorum,' diye fısıldadı, sert ve hareketsiz bir heykel gibi.

"Kendimi hiçbir şey yapmamışım gibi hissettim. Peki yapmak istediğim neydi ki? Artık emin değilim. O sırada tuhaf bir şevke kapılmıştım, sanki büyük ve önemli bir görevi yeri-

ne getirmem gerekiyormuş gibi... yaşadığım an beni zihinsel ve duygusal açıdan etkilemişti. Hepimizin yaşamında böyle anlar, dışarıdan gelen böyle karşı konulmaz, anlaşılmaz etkiler olur... sanki sebepleri gezegenlerin gizemli kavuşumlarıdır. Dediğim gibi, o kız Jim'in kalbini kazanmıştı. Buna ve diğer her şeye sahip olduğuna bir inanabilseydi. Ona şunu söylemem gerekiyordu ki, koca dünyada hiç kimse Jim'in kalbine, zihnine, partnerliğine asla ihtiyaç duymayacaktı. Bu sık rastlanan bir kader olsa da, herhangi bir insan için böyle konuşmak korkunç geliyordu. Kız tek kelime etmeden dinledi; hareketsizliği şimdi yenilmez bir inançsızlığın itirazı gibiydi. Ormanların ardındaki dünya seni ne ilgilendirir ki, diye sordum. Oradaki bilinmeyenin enginliğinde yaşayan bir sürü insanın Jim'in hayatı boyunca onu ne arayacakları ne de soracakları konusunda güvence verdim. Asla, dedim. Kendimi kaptırmıştım. Asla! Asla! Sergilediğim o azimli hararetı şimdi hayretle anımsıyorum. Sonunda hayaleti boğazından tuttuğum yanılsamasına kapılmıştım. Aslında şimdi o olanların tamamı ayrıntılı ve şaşırtıcı bir rüya gibi geliyor. Kız neden korksundu ki? Jim'in güçlü, dürüst, bilge, cesur olduğunu biliyordu. Jim kesinlikle öyleydi. Kesinlikle. Dahası da vardı. Muhteşemdi... yenilmezdi... ve dünya onu istemiyordu, unutmuştu, tanımazdı bile.

"Sustum; Patusan'a derin bir sessizlik hâkimdi ve nehrin ortasında bir yerlerdeki bir kanonun yan tarafına çarpan küreğin hafif, kuru sesi bu sessizliği sonsuz gibi gösteriyordu. 'Neden?' diye mırıldandı kız. Çetin bir kavgaya girişmiş gibi hiddete kapıldığını hissettim. Hayalet elimden kurtulmaya çalışıyordu. 'Neden?' diye tekrarladı sesini yükselterek. 'Söylesene!' Ben şaşkınlıkla öylece durunca şımarık bir çocuk gibi tepindi. 'Neden? Konuş.' 'Bilmek mi istiyorsun?' diye sordum öfkeyle. 'Evet!' diye haykırdı. 'Çünkü Jim yeterince iyi değil,' dedim zalimce. Anlık sessizlikte, karşı yakadaki ateşin harladığını, ışık çemberinin şaşırmış bir göz gibi büyü-

düğünü ve birden küçülüp kırmızı bir noktaya dönüştüğünü gördüm. Kızın ne kadar yakınımda durduğunu ancak ön kolumu kavrayınca fark ettim. Sesini yükseltmeden, sonsuz, iğneleyici bir horgörüyle, hınçla ve umutsuzlukla konuştu.

"'Jim de aynen öyle demişti... Yalan söylüyorsunuz!'

"Bu son iki sözcüğü yerel şiveyle söylemişti. 'Dinle beni,' diye yalvardım: titreyerek nefesini tuttu ve kolumu öteye savurdu. 'Kimse, kimse yeterince iyi değildir,' diye, son derece içtenlikle söze başladım. Hıçkıra hıçkıra ağladığını, nefeslerinin korkutucu bir şekilde hızlandığını duyuyordum. Başımı eğdim. Neye yarardı ki? Ayak sesleri yaklaşıyordu; başka tek kelime etmeden usulca uzaklaştım..."

34. Bölüm

Marlow bacaklarını uzattı, çabucak ayağa kalktı ve sanki koşarken sonra birden duruvermişçesine biraz sendeledi. Sırtını parmaklığa yaslayıp, dağınık duran uzun hasır koltuklara baktı. Üzerlerinde oturan bedenler Marlow'un hareketlenmesiyle uyuşukluktan sıyrılmış gibiydiler. Bir iki tanesi kaygılanmışçasına dikeldi; bazıları hâlâ puro içiyordu; Marlow hepsine bir rüyanın çok uzaklardaki dünyasından geri dönen bir adamın gözleriyle baktı. Birisi genzini temizledi; sakin bir ses fütursuzca teşvik etti: "Eee?"

"Hiç," dedi Marlow usulca. "Jim kıza durumunu söylemişti... hepsi bu. Kız ona inanmamıştı... o kadar. Bana gelince, sevinmem ya da üzülmem adil, uygun, ahlaklı olur mu bilmiyorum. Şahsen neye inanıyordum bilmiyorum... şimdi neye inandığımı da bilmiyorum ve muhtemelen asla bilemeyeceğim. Peki ama zavallı Jim neye inanıyordu? Gerçek ortaya çıkacaktır... *Magna est veritas et*[114] lafını bilmez misiniz? Evet, fırsat bulunca galip gelir. Bir kanun vardır şüphesiz... zar atarken şansınızı belirleyen bir kanun da vardır. Düzgün ve hassas bir dengeyi koruyan, insanoğlunun hizmetkârı olan adalet değil, tesadüf, rastlantı, şanstır, sabırlı zamanın müttefikidir. İkimiz de aynı şeyi söylemiştik. İkimiz de gerçeği mi söylemiştik... yoksa sadece birimiz mi söylemişti... veya hiçbirimiz?..."

---

114 I Esdras 4:41: "Gerçek yücedir ve her şeyden üstündür."

Marlow duraksadı, kollarını göğsünde kavuşturdu ve ses tonunu değiştirdi:

"Kız yalan söylediğimizi söylemişti. Zavallıcık. Neyse... bu meseleyi, acele ettirilemeyecek zamanın müttefiki ve beklemeyecek ölümün düşmanı olan tesadüfe bırakalım. Geri çekilmiştim... itiraf etmeliyim ki biraz sinmiştim. Korkuyla kapışmayı denemiş ve yenilmiştim... elbette. Kızın gerçeği öğrenmesini sonsuza dek engellemeye yönelik gizli bir anlaşmanın, açıklanamaz ve anlaşılmaz bir kumpasın varlığını ima ederek onun ıstırabını iyice artırmıştım o kadar. Hem de basit, doğal, kaçınılmaz bir şekilde gerçekleşmişti bu; Jim'in tavrı yüzünden, kızın kendi tavrı yüzünden! Sanki kurbanı ve aleti olduğumuz amansız kaderin işleyişi sergilenmişti bana. Orada öylece, hareketsiz durur halde bıraktığım kızı düşünmek afallatıcıydı; beni görmeden geçip giden Jim'in ağır çizmelerinin sesleri meşumdu. 'Ne? Işık yok!' dedi Jim yüksek, şaşkın bir sesle. 'Siz ikiniz... karanlıkta ne yapıyorsunuz bakayım?' Sonra kızı gördü sanırım. 'Selam kız!' diye bağırdı neşeyle. 'Selam delikanlı!' diye hemen karşılık verdi kız, şaşırtıcı bir cesaretle.

"Genellikle böyle selamlaşırlardı ve kızın epey yüksek, ama tatlı sesine kattığı kasıntılık gayet eğlenceli, sevimli ve çocuksuydu. Jim'in çok hoşuna gidiyordu. Böyle samimi bir şekilde selamlaşmalarını son duyuşumdu ve içimi ürpertti. Kızın yüksek ve tatlı sesi, sevimli olma çabası, kasıntılığı birden vakitsizce bitiverdi sanki ve o şakacı sesleniş sanki bir iniltiye dönüştü. Çok korkunçtu. 'Marlow'a ne yaptın?' diye soruyordu Jim; sonra da 'Gitti... öyle mi? Tuhaf, onu görmedim... Orada mısın Marlow?'

"Yanıt vermedim. Ortaya çıkmayacaktım... en azından şimdilik. Bunu cidden yapamazdım. Jim bana seslenirken, yeni açılmış bir alanın küçük kapısından geçerek kaçmakla meşguldüm. Hayır, onlarla henüz yüzleşemezdim. Başımı eğerek, sık kullanılan bir patikada hızla yürüdüm. Arazi

hafifçe yükseliyordu, birkaç büyük ağaç devrilmişti, çalılar kesilmiş ve otlar yakılmıştı. Jim oraya bir kahve plantasyonu kurmak niyetindeydi. Yükselen ayın belirgin, sarı ışığında çifte doruğu kömür karası görünen büyük tepenin gölgesi, o deney için hazırlanmış araziye düşüyordu. Jim o kadar çok deney yapacaktı ki; enerjisini, girişimciliğini ve kurnazlığını takdir ediyordum. Artık planları, enerjisi ve şevki dünyanın en gerçek şeyleri gibiydi; gözlerimi kaldırınca ayın bir kısmının uçurumun dibindeki çalıların arasında parıldadığını gördüm. Bir an sanki o pürüzsüz disk gökyüzündeki yerinden dünyaya düşüp oraya yuvarlanmış gibi geldi: sonra aylakça yukarı sekti; incecik dalların arasından kurtuldu; yokuştaki bir ağacın çıplak, çarpık dalının ardından geçti; o dal ayın yüzeyindeki siyah bir çatlak gibi göründü. Ay düz ışınlarını sanki bir mağaradaymışçasına uzaktan saçıyordu ve güneş tutulmasını çağrıştıran bu kasvetli ışıkta, devrilmiş ağaçların gövdeleri çok karanlık görünüyordu; ayaklarıma her taraftan kapkara gölgeler düşüyordu, gölgem hareketliydi ve yolumda çiçekleri hiç eksik olmayan mezarın gölgesi vardı. O iç içe geçmiş çiçekler, kararan ay ışığında, hafızama yabancı şekillere ve gözlerimin tanımlayamadığı renklere bürünüyordu; sanki insanlar tarafından toplanmamış ve bu dünyada yetişmemiş özel çiçeklerdi ve sadece ölülerin işine yarardı. Ilık havada asılı duran güçlü kokuları tütsü dumanı gibi yoğun ve ağırdı. Karanlık tümseğin etrafında parlayan beyaz mercan parçaları beyaz kafataslarından oluşan bir çelenk teşkil ediyordu sanki ve ortalık öyle sessizdi ki, kımıldamadan durunca sanki dünyadaki bütün sesler ve hareketler kesildi.

"Muhteşem bir yerdi, sanki dünya tek bir mezardı; orada biraz durup, beşeriyetin bilmediği ücra yerlere gömüldükleri halde hâlâ onun trajik veya tuhaf acılarını paylaşmaya mahkûm sağları düşündüm epey. Onun soylu mücadelelerini paylaşmaya da mahkûmlardır belki... kim bilir? İnsan

yüreği tüm dünyayı içerecek kadar geniştir. Yükü taşımak cesurcadır, ama yükten kurtulma cesareti nerede?

"Duygusallaşmış olmalıyım; tek bildiğim, orada dururken kapıldığım yalnızlık hissinin beni tamamen ele geçirdiği ve son zamanlarda gördüğüm, duyduğum her şeyi ve sanki konuşmayı unuttuğum, bunların sanki dünyada kalan son insanmışım gibi, hafızamdan silinmek üzere olduğuydu. Tuhaf ve melankolik bir yanılsamaydı, tüm yanılsamalarımız gibi sadece kısmen bilinçli olarak geliştirilmişti, ki erişilmez gerçeğin uzaktan hayal meyal görülmesinden ibaret olduğundan şüpheleniyorum. Burası gerçekten yeryüzündeki kayıp, unutulmuş, bilinmeyen yerlerden biriydi; gözlerden uzak yüzeyine bakmıştım ve yarın burayı sonsuza dek terk ettiğimde var olmayı keseceğini, ben de ölene dek sadece hafızamda yaşayacağını hissettim. Hâlâ o hissi taşıyorum; belki de sizlere bu öyküyü anlatmamın, varlığını, gerçekliğini, bir yanılsama anında sergilenen gerçeği sizlere aktarmaya çalışmamın sebebi budur.

"Cornelius anı bozdu. Topraktaki bir çukurun içinde bitmiş uzun otların arasından haşere gibi fırlayıverdi. Köhne evi civarda bir yerdeydi sanırım, ama orayı hiç görmemiştim, görecek kadar o yönde ilerlememiştim hiç. Patikada bana doğru koştu; kirli beyaz ayakkabıları kara toprakta parıldıyordu; nefesini topladı ve uzun, ipek silindir şapkasının altından sızlanmaya, yalakalık yapmaya başladı. Büzülmüş, minik, leş gibi gövdesi siyah çuhadan bir takım elbisenin içinde tamamen gözden kaybolmuştu. Tatillerde ve ayinlerde giydiği kostümdü bu; bana Patusan'da geçirdiğim dördüncü pazar gününde bulunduğumu anımsattı. Orada kaldığım süre içinde, Cornelius'un benimle baş başa kalmak, gizli bir şeyler konuşmak istediğini belli belirsiz fark etmiştim. Somurtkan, sarı, küçük suratında hevesli bir arzuyla etrafımda dolanıyordu; ama uzak durmasında çekingenliğinin yanı sıra benim öyle sevimsiz bir yaratıkla herhangi bir münasebette

bulunmak istemeyişim de etkili olmuştu. Yine de, göz göze geldiğimiz anda kaçmaya hazırlanacak kadar ürkek olmasa amacına ulaşırdı. Jim'in sert bakışlarını, benim kayıtsız kılmaya çalıştığım bakışlarımı, hatta Tamb' Itam'ın haşin ve kibirli bakışlarını gördü mü sıvışıveriyordu. Sürekli sıvışma halindeydi; onu ne zaman görsem, arkasına ya şüpheci bir huysuzlukla ya da kederli, iç paralayıcı, dilsiz bir ifadeyle bakarak sinsice uzaklaşıyordu; ama takındığı hiçbir ifade doğasındaki iflah olmaz bayağılığı gizleyemiyordu, tıpkı giysilerin korkunç bir fiziksel deformasyonu gizleyememesi gibi.

"Daha bir saatten kısa süre önce bir korku hayaletiyle kapışıp tamamen kaybetmemin verdiği moral bozukluğu yüzünden miydi bilmiyorum, ama Cornelius'un bana yetişmesine hiç direnmeden göz yumdum. İnsanların bana sırlarını açmalarını dinlemeye ve yanıtsız sorulara maruz kalmaya mahkûmdum. Zordu; ama adamın görünüşünün uyandırdığı horgörü, sebepsiz horgörü, duruma katlanmamı kolaylaştırdı. Cornelius önemli olamazdı ki. Hiçbir şey önemli değildi, çünkü umursadığım tek kişi olan Jim'in nihayet kaderinin efendisi olduğuna karar vermiştim. Bana halinden... neredeyse memnun olduğunu söylemişti. Çoğumuz bunu söylemeye cesaret edemeyiz. Ben –ki iyi durumda olduğumu düşünmekte haklıyım– cesaret edemem. Hiçbiriniz de edemezsiniz sanırım?..."

Marlow yanıt beklercesine duraksadı. Kimse konuşmadı.

"Kesinlikle," diye devam etti Marlow. "Kimse bilmesin, çünkü ağzımızdan gerçeği ancak zalim, küçük, berbat bir felaket alabilir. Ama Jim bizden biri ve halinden... neredeyse memnun olduğunu söyleyebiliyordu. Şu işe bakın! Neredeyse memnunmuş. İnsanın onun felaketini kıskanası geliyor. Neredeyse memnunmuş. Bunu duyduktan sonra hiçbir şey önemli olamazdı. Jim'den kimin şüphelendiği, ona kimin güvendiği, kimin sevdiği, kimin nefret ettiği önemli değildi... hele nefret eden kişi Cornelius ise.

"Yine de bu bir çeşit ipucuydu sonuçta. Bir insanı sadece arkadaşlarına değil, düşmanlarına bakarak da yargılarsınız ve Jim'in bu düşmanı, düzgün hiçbir insanın sahip olmaktan gocunmayacağı bir düşmandı, ancak onu gözünde fazla büyütmemek kaydıyla. Jim'in yaklaşımı buydu ve ona hak veriyordum; ama Jim, Cornelius'u genel sebeplerden dolayı küçümsüyordu. 'Marlow'cuğum,' dedi, 'doğru yoldan sapmazsam hiçbir şey bana zarar veremezmiş gibi geliyor. Gerçekten. Sen epeydir buradasın, etrafa göz atacak vaktin oldu... açık konuş, gayet güvende olduğumu düşünmüyor musun? Her şey bana bağlı ve Tanrı aşkına, kendime çok güveniyorum! Cornelius'un bana yapabileceği en büyük kötülük beni öldürmek olabilir herhalde. Bunu yapacağını hiç sanmıyorum. Elinden gelmez, anlarsın ya... eline dolu bir tüfek verip ona sırtımı dönsem bile yapamaz. Hem yapsa bile... yapsa bile ne olacak ki? Ha... ne olacak? Ben buraya canımı kurtarmak için gelmedim... değil mi? Buraya sırtımı duvara dayamak için geldim ve burada kalacağım...'

"'Halinden *tamamen* memnun olana kadar,' diye araya girdim.

"O sırada teknesinin pupasındaki tentenin altında oturuyorduk; iki taraftaki onar kürek suya aynı anda dalıyordu ve arkamızda oturan Tamb' Itam sessizce sağa sola eğilerek ilerideki nehre bakıyor, uzun kanoları akıntının en güçlü kısmında tutmaya çalışıyordu. Jim başını eğince, son konuşmamız tamamen bitmiş gibi oldu. Beni nehrin ağzına kadar geçirecekti. Gelgit yüzünden uskuna dün yola çıkmıştı, bense gidişimi bir günlüğüne ertelemiştim. Şimdiyse Jim beni yolcu ediyordu.

"Jim, Cornelius'tan bahsetmeme biraz sinirlenmişti. Aslında çok şey söylememiştim. Adam tamamen nefret dolu olsa da tehlikeli olamayacak kadar önemsizdi. Bana iki cümlede bir 'sayın beyefendi' deyip durmuştu ve 'müteveffa karısının' mezarından Jim'in çiftliğinin bahçe kapısına kadar

bana eşlik ederken dirseğimin dibinde sürekli sızlanmıştı. İnsanların en mutsuzu, solucan gibi ezilmiş bir kurban olduğunu söylemişti; kendisine bakmam için yalvarmıştı. Başımı çevirip de bakmamıştım; ama yalaka gölgesinin benimkini takip ettiğini ve sağ tarafımızda asılı duran ayın bu sahneyi sanki sinsice bir hazla, sakince aydınlattığını gözucuyla görebiliyordum. O unutulmaz gecedeki rolünü açıklamaya çalıştı –daha önce söylediğim gibi–. Menfaat meselesiymiş. Kimin kazanacağını nereden bilebilirmiş? 'Onu kurtaracaktım sayın beyefendi! Onu seksen dolara kurtaracaktım,' diye itiraz etti tatlı bir sesle, bir adım arkamdan gelerek. 'O kendini kurtardı,' dedim, 've seni affetti.' Bir çeşit kıkırtı duyunca dönüp ona baktım; birden tabanları yağlamaya hazırmış gibi bir hale büründü. Durup 'Neye gülüyorsun?' diye sordum. 'Sakın aldanmayın sayın beyefendi!' diye haykırdı; hislerinin kontrolünü tamamen yitirmiş gibiydi. 'Kendini kurtarmışmış! Onun dünyadan haberi yok sayın beyefendi... dünyadan haberi yok. O kim ki? O koca hırsız... burada ne yapmak istiyor? Burada ne yapmak istiyor? Herkesi kandırıyor; sizi de kandırıyor sayın beyefendi; ama beni kandıramaz. O koca bir salağın teki sayın beyefendi.' Horgörüyle güldüm ve dönüp tekrar yürümeye başladım. Koşup dirseğimin dibine geldi ve hararetle fısıldadı: 'O burada küçük bir çocuktan başka bir şey değil... küçük bir çocuk gibi... küçük bir çocuk.' Hiç umursamadım tabii; zamanımızın azaldığını, çünkü açıklığın kararmış toprağını çevreleyen parlak bambu çite yaklaştığımızı görünce sadede geldi. Rezil, ağlak bir havaya büründü. Yaşadığı büyük talihsizlikler yüzünden deliye dönmüşmüş. Sırf dertli olduğu için söylediği sözleri unutacağımı umuyormuş. Kötü bir niyeti yokmuş; ama sayın beyefendi mahvolmanın, yıkılmanın, ezilmenin nasıl bir şey olduğunu bilmezmiş. Bu giriş faslından sonra meselenin özüne indi, ama bunu öyle saçma sapan, hızlı ve adice konuşarak yaptı ki, ne söylemeye çalıştığını bir süre anlaya-

madım. Sanki kendisi için Jim'le konuşmamı istiyordu. Bir para meselesiyle ilgili konuşmamı ister gibiydi. 'Makul bir karşılık... uygun bir hediye,' laflarını sık sık söyledi. Bir şeyin bedelini ister gibiydi, hatta soyulup soğana çevrilen bir insanın yaşaması için sebep kalmayacağını hararetle belirtti. Ben tek kelime etmedim tabii, ama kulaklarımı tıkamadım da. Giderek şunu anladım ki, Cornelius kıza karşılık biraz para istiyordu. Kızı yetiştiren oymuş. Başkasının çocuğunu. Büyük sıkıntılar ve acılar çekmiş... artık yaşlı bir adammış... uygun bir hediye istiyormuş. Sayın beyefendi bir şeyler söylerse... Durup ona merakla baktım; sanırım para sızdırmaya çalıştığını düşünmemden korkarak hemen tavizde bulundu. Oracıkta 'uygun bir hediye' verilmesi karşılığında 'başka koşul öne sürmeden... diğer beyefendinin memleketine gitme vakti geldiğinde' kızı himaye etmeye razı olacağını söyledi. Ezilmişçesine buruş buruş olmuş küçük, sarı suratında büyük bir kaygı, heves ve hırs vardı. İkna etmek için yalvarıyordu: 'Artık sorun çıkmaz... tam bir hami... biraz para...'

"Öylece hayretle duruyordum. Cornelius'un böyle davranmaya alışık olduğu belliydi. Ürkek tavrında güven uyandırma, kendini sanki hayatı boyunca işlerini sorunsuz halletmiş gibi gösterme çabası keşfettim birden. Teklifini sakin sakin düşündüğümü sanmış olacak ki birden bal gibi tatlılaştı. imalı bir şekilde 'Her beyefendi, memleketine dönme vakti geldiğinde ödeme yaptı,' diye söze başladı. Küçük bahçe kapısını sertçe kapadım. 'Bu sefer Bay Cornelius,' dedim, 'çok beklersiniz.' Bunu hazmetmesi birkaç saniye sürdü. 'Ne!' diye cıyakladı. 'Aaa,' diye devam ettim çitin diğer tarafından, 'Jim'in dediğini duymadınız mı? Memleketine asla dönmeyecek.' 'Ah! Bu kadarı fazla,' diye bağırdı. Bana artık 'sayın beyefendi' diye hitap etmiyordu. Bir süre hiç kımıldamadan durduktan sonra, en ufak bir alçakgönüllülük belirtisi sergilemeden, çok kısık sesle söze başladı: 'Asla gitmeyecekmiş... ah! O... o... o buraya kim bilir nereden geldi...

buraya geldi... kim bilir neden... beni gebertene kadar ezmek için... ah... ezmek için' (iki ayağıyla birden hafifçe tepindi) 'aynen böyle ezmek için... kim bilir neden... gebertene kadar...' Sesi duyulmaz oldu; hafif hafif öksürdü; çite yaklaşıp bana sırdaş ve zavallı bir ses tonuyla, *ezilmeyeceğini* söyledi. 'Sabır... sabır,' diye mırıldandı göğsünü yumruklayarak. Artık haline gülmekten sıkılmıştım, ama beklenmedik bir şekilde vahşi bir kahkaha patlattı. 'Ha ha ha! Görürüz bakalım! Görürüz bakalım! Ne! Benden mi çalacakmış? Her şeyimi çalacak! Her şeyi! Her şeyi!' Başını omzuna eğdi, önünde sarkan ellerini yavaşça kavuşturdu. Öyle bir havası vardı ki, sanki o kıza eşsiz bir sevgi besliyordu da, en zalimce zorbalıkla ruhu ezilmiş ve kalbi kırılmıştı. Birden başını kaldırıp küfrü bastı. 'O kız var ya, anasına çekmiş... yalancı anasına. Aynen. Yüzü de benziyor. Yüzü de. İblis!' Alnını çite yasladı ve o pozisyonda çok hafif bir sesle Portekizce tehditler ve berbat küfürler savurdu; araya sefilce suçlamalar ve iniltiler serpiştiriyor, ölümcül bir hastalığın nöbetine yakalanmışçasına omuzları sarsılıyordu. Anlatılamayacak kadar tuhaf ve iğrenç bir performanstı; hemen kaçtım. Peşimden seslenerek bir şeyler söylemeye çalıştı. Jim'i kötülüyordu sanırım... ama sesini fazla yükseltmiyordu, eve çok yakındık çünkü. Sadece 'Küçük bir çocuk işte... küçük bir çocuk.' dediğini işittim, o kadar."

35. Bölüm

"Ama ertesi sabah, nehrin ilk kıvrımından saptığımızda ve Patusan'ın evleri gözden kaybolduğunda bütün bunlar rengiyle, tasarımıyla ve anlamıyla aklımdan çıktı; tıpkı bir tuvale çizilmiş resmin, uzun uzun baktıktan sonra sırtınızı son kez döndüğünüzde aklınızdan çıkması gibi. Hafızanızda hareketsiz bir şekilde, solmadan kalır; yaşamı donmuştur, ışığı sabittir. Hırslar, korkular, nefretler, umutlar aklımda aynen onlara tanık olduğum halleriyle, yoğun bir şekilde ve sanki ifade ediliş anlarında sonsuza dek donakalmışçasına yer ettiler. Tabloya sırtımı dönmüştüm ve olayların hareket ettiği, insanların değiştiği, ışığın titreştiği, hayatın çamur veya taşların üstünden geçen berrak bir akıntıda sürdüğü dünyaya geri dönüyordum. O dünyaya balıklama dalmayacaktım; başımı suyun üstünde tutmakta zorlanacaktım. Ama geride bıraktığım şeyin değişeceğini hayal edemiyorum. O diyara birlikte bakan ve ebeveynsi emellerini gizli gizli besleyen, zebellah gibi, haşmetli Doramin'le, cadıya benzeyen bücür, anaç karısı; akıllanmış ve apışıp kalmış Tunku Allang; Jim'e inanan, sert bakışlı, alaycı ve dostane, zeki ve cesur Dain Waris; korkuyla ve şüpheyle tapınmaya kendini kaptırmış kız; somurtkan ve sadık Tamb' Itam; ay ışığında alnını çite yaslayan Cornelius... bunların değişmediğine eminim. Sanki bir sihirbazın asası sayesinde varlıklarını sürdürüyorlar. Ama bütün bu insanların etrafında toplandıkları figür... o

kişi yaşıyor ve ondan emin değilim. Bana göre hiçbir büyücünün asası onu hareketsiz kılamaz. O bizden biri.

"Dediğim gibi, Jim vazgeçtiği dünyaya geri dönüş yolculuğumun ilk safhasında bana eşlik etti ve yolumuz sanki bazen el değmemiş doğanın tam ortasından geçiyordu. Boş araziler tepedeki güneşin altında ışıldıyordu; yüksek bitki duvarlarının arasından geçen ışınlar suyun üstünde pinekliyordu ve canla başla ilerletilen tekne, ulu ağaçların altına yerleşmiş gibi görünen yoğun ve sıcak havayı yarıyordu.

"Yaklaşan ayrılığın gölgesi Jim'le arama şimdiden muazzam bir mesafe koymuştu; konuşmakta zorlanıyorduk, sanki giderek genişleyen engin bir uzaklıktan kısık sesle iletişim kurmaya çalışıyorduk. Tekne resmen uçuyordu; durgun ve çok sıcak havada yan yana terliyorduk; çamur ve bataklık kokusu, verimli toprağın ilkel kokusu yüzlerimize iğne gibi batıyordu; sonra birden, bir dönemeçten sapınca, sanki büyük bir el ağır bir perdeyi açıp devasa bir girişi sergiledi. Işık bile harekete geçti sanki; tepemizdeki gökyüzü genişledi, uzaklardan gelen bir mırıltı işittik, bizi sarmalayan bir tazelik ciğerlerimize doldu, düşüncelerimizi, kanımızı, pişmanlıklarımızı hızlandırdı... ve tam ilerideki ormanlar denizin koyu mavi sırtının önünde alçaldı.

"Derin soluklar aldım; açılan ufkun enginliğinin, yaşam mücadelesiyle titreşir gibi görünen o farklı atmosferin, kusursuz bir dünyanın enerjisinin tadını çıkardım. Bu gökyüzüyle bu deniz bana açıktı. Kız haklıydı... bir işaretleri, bir çağrıları vardı... tüm varlığımla karşılık verdiğim bir şey vardı. Bağlarından kurtulan bir adamın uyuşmuş uzuvlarıyla gerinmesi, koşması, zıplaması, özgürlüğün ilham verici hazzını yaşaması gibi, gözlerimi manzarada gezdirdim. 'Bu muhteşem!' diye haykırdım ve sonra yanımdaki günahkâra baktım. Başını göğsüne eğmiş oturuyordu ve gözlerini kaldırmadan 'Evet,' dedi; romantik vicdanının siteminin açık denizin bulutsuz göğünde büyük harflerle yazılı olduğunu görmekten korkuyordu sanki.

"O ikindiyi en küçük ayrıntısına dek anımsıyorum. Beyaz bir kumsala indik. Arkasındaki alçak kayalığın ön cephesi ağaçlıktı ve ta dibine kadar sarmaşıklarla kaplıydı. Altımızdaki, dingin ve canlı bir maviliğe sahip, ova gibi deniz, gözlerimizin hizasındaki ipliğimsi ufka doğru hafifçe yükselerek uzanıyordu. Büyük, ışıltılı dalgalar oyuk oyuk, siyah yüzeyin üstünde hafifçe, bir esintinin savurduğu kuş tüyleri misali geziniyordu. Kumsalın şeklini aynen yansıtan camsı, donuk bir su tabakası olan geniş halicin karşısında bir dizi ada, kırık ve devasa bir şekilde yükseliyordu. Yukarıda, renksiz gün ışığında simsiyah bir kuş süzülüyor, kanatlarını hafifçe çırparak aynı noktanın üstünde yükselip alçalıyordu. Abanoz rengi, çarpık çurpuk, yüksek kaya yığınlarının tepesine kondurulmuş döküntü, kurum rengi, dayanıksız hasır kulübeler, sudaki ters yansımalarının üstünde yükseliyordu. Aralarından yola çıkan minik, siyah kanonun içinde canla başla çalışan, küreklerini soluk suya daldırıp çıkaran iki minik zenci vardı; kano bir aynanın yüzeyinde güçbela kayıyordu sanki. Bu berbat kulübeler, beyaz lordun özel himayesinde olmakla övünen balıkçı köyünü teşkil ediyordu ve kanoyla gelen iki adam, yaşlı şefle damadıydı. Kumsala inince beyaz kumlarda yürüyerek yanımıza geldiler; dumanla kurutulmuşçasına koyu kahverengiydiler, çıplak omuzlarında ve göğüslerinde kül rengi lekeler vardı. Başlarına kirli ama özenle katlanmış kumaş parçaları dolanmıştı; yaşlı adam hemen hızlı hızlı konuşarak, ince ve uzun kolunu uzatarak, yaşlı ve sulu gözlerini kısıp Jim'e özgüvenle bakarak yakınmaya girişti. Raca'nın adamları onları rahat bırakmıyormuş; şefin adamlarının şu adacıklardan topladığı bir sürü kaplumbağa yumurtasıyla ilgili sorun çıkmış... küreğine yaslanarak kahverengi, sıska elini kaldırıp denizi gösterdi. Jim başını kaldırıp bakmadan bir süre dinledikten sonra nihayet ona beklemesini usulca söyledi. Onu daha sonra dinleyeceğini ekledi. İtaatkârca biraz geriye çekildiler, çömeldiler ve küreklerini önlerine, kuma bıraktılar; hareketlerimizi gözlerinde gümüşi parıltılarla, sa-

bırla izlediler; göz alabildiğine uzanan denizin enginliği, kuzeyde ve güneyde görüş alanımı aşan sahilin dinginliği, parıltılı bir kum şeridinin üstünde izole olmuş biz dört cüceyi seyreden muazzam bir varlıktı sanki.

"'Mesele şu ki,' dedi Jim sıkıntıyla, 'şu köydeki dilenci balıkçılar nesiller boyu Raca'nın şahsi köleleri olarak görüldüler ve o adi moruk anlamamakta direniyor...'

"Duraksadı. 'Senin bütün bunları değiştirdiğini,' dedim.

"'Evet. Bütün bunları değiştirdim,' diye mırıldandı kasvetle.

"'Eline geçen fırsatı değerlendirdin,' diye devam ettim.

"'Öyle mi?' dedi. 'Şey, evet. Değerlendirdim sanırım. Evet. Özgüvenimi geri kazandım... itibar kazandım... yine de bazen diyorum ki keşke... Hayır! Sahip olduğum şeyleri elimde tutacağım. Daha fazlasını bekleyemem.' Kolunu denize doğru uzattı. 'En azından oradan.' Kuma ayağını vurdu. 'Sınırım burası, çünkü daha azına razı olmam.'

"Kumsalda yürümeyi sürdürdük. Sabırla çömelmiş bekleyen iki balıkçıya yan gözle bakarak 'Evet, bütün bunları değiştirdim,' diye devam etti, 'ama gitsem ne olur bir düşün. Tanrım! Anlamıyor musun? Kıyamet kopar. Hayır! Yarın gidip o salak ihtiyarın, Tunku Allang'ın kahvesini içme riskine gireceğim ve bu pis kaplumbağa yumurtaları yüzünden başının etini yiyeceğim. Hayır. Yeter... diyemem. Asla. Devam etmeliyim, durmadan işimi yapmalıyım, hiçbir şeyin bana dokunamayacağına emin olmak için. Bana olan inançlarını korumalıyım, kendimi güvende hissetmek için ve... ve...' Uygun sözcüğü bulmaya çalıştı, sanki denizde aradı... 'bağlantıyı koparmamak için...' Birden sesini alçaltıp mırıldandı... 'belki de bir daha asla göremeyeceğim kişilerle. Örneğin... örneğin... seninle.'

"Bu sözler beni derinden etkilemişti. 'Tanrı aşkına,' dedim, 'sen beni düşünme dostum; kendine iyi bak yeter.' Önemsizler kalabalığının içinden gözleriyle beni seçen, o sürüden ayrılmış kişiye minnet, sevgi duydum. Ama bu çok da övünülecek bir şey değildi! Yanan yüzümü başka tarafa

çevirdim; ateşten çıkarılmış kor gibi parlayan, kararmış ve kızıl, alçak güneşin altında uzanan engin deniz, muazzam dinginliğinin tamamını o yanan kürenin yaklaşmasına sunuyordu. Jim iki defa konuşacak gibi oldu, ama kendini engelledi: sonunda bir formül bulmuşçasına konuştu:

"'Sadık olacağım,' dedi usulca. 'Sadık olacağım,' diye tekrarladı bana bakmadan, ama ilk kez gözlerini günbatımının alevlerinin altında kasvetli bir mora bürünmüş denizde gezdirerek. Ah! Tam bir romantikti, romantikti. Stein'ın sözlerini hatırladım... 'Kendini yıkıcı öğeye bırakacaksın!... Rüyanın peşinden gitmek, tekrar tekrar gitmek... ve bu şekilde... hep... *usque ad finem*...' Romantikti, ama haklıydı. Batının aydınlığında nasıl şekiller, nasıl hayaller, nasıl yüzler, nasıl bir bağışlanma görüyordu kim bilir! Uskunadan ayrılan küçük bir kayık, iki kayıkçının düzenli bir şekilde kürek çekmeleriyle, beni almak için kumsala yaklaşıyordu. 'Bir de Mücevher var,' dedi Jim yeryüzünün, gökyüzünün ve denizin derin sessizliğinde; bu sessizlik beni öyle etkilemişti ki Jim'in sesini duyunca irkildim. 'Bir de Mücevher var.' 'Evet,' diye mırıldandım. 'Onun benim için önemini anlatmama gerek yok,' diye devam etti. 'Gördün zaten. Zamanla anlayacaktır...' 'Umarım,' diye sözünü kestim. 'Bana güveniyor da,' dedi düşünceli bir edayla, sonra da ses tonunu değiştirdi. 'Bir daha ne zaman görüşürüz acaba?' dedi.

"Bakışlarımı kaçırarak 'Asla... sen gelmezsen,' diye karşılık verdim. Şaşırmış görünmüyordu; bir süre hiç ses çıkarmadı.

"'Öyleyse elveda,' dedi duraksadıktan sonra. 'Belki böylesi daha iyidir.'

"El sıkıştık ve burnu kumsala oturmuş kayığa doğru yürüdüm. Mayistra yelkeni çekilmiş ve flok halatı rüzgâr yönünde gerilmiş olan uskuna, mor denizde şahlanıyordu; yelkenleri gül pembesine bürünmüştü. Ben tam bacağımı filika küpeştesinin üstünden atarken 'Bu aralar memlekete dönecek misin?' dedi Jim. 'Ömrüm yeterse bir sene kadar sonra,' dedim. Kayığın ön kısmı kumların üstünde gıcırdadı,

kayık denize açıldı, ıslak kürekler bir kez, iki kez suya daldı. Deniz kenarındaki Jim sesini yükseltti. 'Söyle onlara,' diye söze başladı. Adamlara kürek çekmeyi kesmelerini işaret ettim ve merakla bekledim. Kime söyleyecektim? Jim'in karşısında yarısı batmış güneş vardı; bana sessizce bakan gözlerinde güneşin kırmızı ışığını görüyordum... 'Neyse... boş ver,' dedi ve elini hafifçe sallayarak kayığın gitmesini işaret etti. Uskunaya çıkana kadar bir daha kumsala bakmadım.

"Artık güneş batmıştı. Doğuda alacakaranlık vardı ve kararmış sahilin, gecenin kalesi gibi görünen kasvetli duvarı sonsuzca uzanmaktaydı; altın sarısı ve kızıl alevlerle yanan muazzam batı ufkundaki tek bir devasa kara bulut kımıldamadan duruyor, aşağıdaki suya arduvaz rengi gölgesini düşürüyordu; Jim'in demir alıp yola çıkan uskunayı kumsaldan seyrettiğini gördüm.

"Ben gider gitmez iki yarı çıplak balıkçı ayağa kalkmıştı; önemsiz, sefil, mazlum hayatlarıyla ilgili şikâyetlerini beyaz lorda durmadan konuşarak anlatıyorlardı ve Jim onları dinleyerek sorunlarını sahipleniyordu şüphesiz; ne de olsa talihinin, bana kesinlikle hak ettiğini söylediği olan talihinin –'en başından beri' talihinin– bir parçası değil miydi bu? Bence onlar da talihliydiler ve sebatlarıyla bunu hak ediyorlardı. Esmer bedenlerini karanlık arka planda hamilerininkinden çok daha önce gözden kaybettim. Jim tepeden tırnağa beyazdı ve arkasında gecenin kalesiyle, ayaklarının dibinde denizle, yanındaysa hâlâ gizli olan fırsatla dururken ısrarla görünmeye devam ediyordu. Ne dersiniz? O fırsat hâlâ gizli miydi? Bilmiyorum. Kumsalla denizin dinginliğindeki o beyaz figür, muazzam bir gizemin merkezinde duruyormuş gibi geldi bana. Alacakaranlık Jim'in kafasının üstündeki gökyüzünü hızla terk ediyordu; ayaklarının dibindeki kumsal gözden kaybolmuştu bile; Jim ise bir çocuktan daha büyük görünmüyordu... sonra bir nokta kadar küçüldü, sanki kararmış bir dünyadaki bütün ışığı toplayan minicik bir beyaz noktaya dönüştü... Sonra birden onu gözden kaybettim..."

36. Bölüm

Marlow anlatısını bu sözlerle bitirmişti ve dalgın, düşünceli bakışları karşısında dinleyicileri hemen dağılmışlardı. Adamlar hiç zaman kaybetmeden, bir şey söylemeden verandadan birer ikişer ayrılıyorlardı; sanki o eksik öykünün son sahnesi, eksikliği ve anlatıcının ses tonu konuşmayı ve yorum yapmayı imkânsızlaştırmıştı. Her biri içinde kendi izlenimini taşıyor, bunu bir sır gibi yanında götürüyordu sanki; ama bu dinleyicilerden sadece bir tanesi öykünün sonunu işitecekti. Bu son, iki yıldan fazla bir süre sonra, bu kişi memleketindeyken, üzerinde Marlow'un dik ve köşeli el yazısını taşıyan kalın bir paketle geldi.

İmtiyazlı adam paketi açtı, içine baktı ve sonra onu bırakıp pencereye gitti. Dairesi yüksek bir binanın en üst katındaydı ve temiz pencere camlarından bakınca çok uzakları bir deniz fenerinin tepesinden bakarcasına görebiliyordu. Eğik çatılar ışıldıyordu, karanlık ve girintili çıkıntılı çatı sırtları kasvetli, alçak dalgalar misali göz alabildiğine uzanıyordu ve adamın ayaklarının altındaki şehrin derinliklerinden karmaşık ve sonu gelmez mırıltılar yükseliyordu. Gelişigüzel yerleştirilmiş çok sayıda kilise kulesi, kanalsız, labirentimsi kumsallardaki işaret kuleleri gibiydi; yağmur o kış akşamında çöken alacakaranlığa karışıyordu ve bir kulede çalan büyük bir saatin yüksek, sert, kesik kesik sesinin merkezinde tiz, titreşen bir çığlık vardı. Adam ağır perdeleri çekti.

Abajurlu okuma lambasının ışığı, korunaklı bir havuz misali uykudaydı; adamın ayakları halıda hiç ses çıkarmıyordu, gezginlik günleri geride kalmıştı. Artık hayatında umut kadar sınırsız ufuklar yoktu; tapınaklar kadar ağırbaşlı ormanların içindeki alacakaranlıklar yoktu, tepenin ardındaki, nehrin karşı yakasındaki, dalgaların ötesindeki balta girmemiş diyarlarda atılınan heyecanlı maceralar yoktu. Saat çalıyordu! Artık yoktu! Artık yoktu! Ama lambanın altında açılan paket geçmişin seslerini, görüntülerini, tadını geri getirdi... giderek silikleşen bir sürü çehreyi, tutkulu ve avutmayan bir gün ışığının altındaki uzak denizlerin kıyılarında giderek hafifleyen fısıltıların uğultusunu geri getirdi. Adam oturup okumaya başladı.

Başta üç zarf dikkatini çekti. Birinde birbirine tutturulmuş, kararmış bir sürü sayfa vardı; birinde, üzerinde ilk kez gördüğü bir el yazısıyla yazılmış birkaç sözcük bulunan eskimiş, kare şeklinde, grimsi bir kâğıt vardı; birinde de Marlow'un yazdığı bir açıklama mektubu bulunuyordu. Bu sonuncusunun içinden bir başka mektup düştü, ki sararmış ve kenarları yıpranmıştı. Adam bu mektubu alıp kenara koyduktan sonra Marlow'un mesajına geri döndü, başlangıcına hızla göz attıktan sonra kendine hâkim oldu ve sonrasını dikkatle, keşfedilmemiş bir diyara yavaşça ve gözlerini dört açarak yaklaşırcasına okudu.

"...unutmamışsındır sanırım," diye devam ediyordu mektup. "Jim'in öyküsüyle ilgilenenlerden geriye bir tek sen kaldın, gerçi Jim'in kaderinin efendisi olduğunu kabul etmediğini net hatırlıyorum. Onun elde ettiği şandan, kendine verdiği görevden, merhametten ve gençlikten kaynaklanan aşkından bezip tiksineceği kehanetinde bulunmuştun. 'Öyle bir şeyi', verdiği yanıltıcı tatmini, kaçınılmaz kandırmacasını çok iyi bildiğini söylemiştin. Ayrıca –hatırlıyorum– 'yaşamını onlara adamanın' (ki *onlardan* kastın bütün insanlardı, ister esmer tenli olsunlar, ister sarı veya siyah) 'ruhunu bir

vahşiye satmak gibi' olduğunu da söylemiştin. 'Öyle bir şeyin' ancak düzenin ve etik ilerleme ahlakının temelinde yer alan, ırksal olarak bize ait fikirlerin geçerliliğine tamamen inanılınca katlanılır ve kalıcı olduğunu savunmuştun. 'Arkamızda bu inancın gücünü isteriz,' demiştin. 'Gerekliliğine ve adilliğine inanmak isteriz, hayatlarımızı bilinçli olarak feda etmeye değsin diye. Yoksa fedakârlık sadece unutmaktır, adağın yolu cehennemin yolundan daha iyi değildir.' Bir başka deyişle, saflarda dövüşmemiz gerektiğini, yoksa hayatlarımızın önem taşımadığını öne sürmüştün. Olabilir! Şunu söylemeliyim ki –hiç fesatlık beslemeden söylüyorum– bir iki yere tek başına dalıp da kanatlarını yakmadan, sağ salim çıkabildiğin oldu. Ama mesele şu ki Jim'in kendinden başka hiçbir insanla münasebeti yoktu ve önemli olan sonunda düzenin ve ilerlemenin kanunlarından daha güçlü bir inanca bağlanıp bağlanmadığıdır.

"Hiçbir şey öne sürmüyorum. Belki bunu sen yaparsın... okuduktan sonra. Şüpheci olmak iyidir –sonuçta–. Jim'i net görmek imkânsız... özellikle de ona son kez ancak başkalarının gözlerinden bakarken. Jim'in deyişiyle 'başına gelen' son olayı sana anlatmaktan hiç çekinmiyorum. İnsan merak ediyor, acaba bu Jim'in kusursuz dünyaya bir mesaj göndermeden önce gelmesini beklediğinden şüphelendiğim mutlak fırsat mıydı, son ve tatminkâr sınav mıydı diye. Hatırlarsan, ondan son ayrılışımda bana memleketime yakında dönüp dönmeyeceğimi sormuştu ve birden arkamdan 'Söyle onlara!' diye seslenmişti... Beklemiştim –itiraf ediyorum ki merakla ve umutla–... ama sonra 'Neyse... boşver,' diye bağırdığını duymuştum. Hepsi bu kadardı... ve daha fazlası olmayacak; mesaj olmayacak, genellikle en ustaca dizilmiş sözcüklerden bile daha gizemli olan, her birimizin kendimize göre yorumlayabileceğimiz gerçeklerin diliyle verilen bir mesaj hariç belki. Evet, Jim kendini kurtarmak için bir girişimde daha bulundu; ama bu kez de başaramadığını, gönderdiğim grimsi sayfaya bakarsan görebilirsin. Yazmaya çalışmış; el

yazısını tanıdın mı? Başlık: 'Kale, Patusan.' Herhalde evini bir savunma yerine dönüştürme niyetini gerçekleştirmişti. Mükemmel bir plandı: derin bir hendek, tepesi kazık çitli bir toprak duvar ve meydanın her tarafını görecek şekilde platformlara yerleştirilmiş toplar. Doramin ona topları vermeye razı olmuştu; böylece Jim'in adamları acil bir durumda bütün sadık partizanların toplanabileceği bir yer olduğunu bileceklerdi. Bütün bunlar Jim'in basiretinin ve ileri görüşlülüğünün, geleceğe inancının göstergesiydi. 'Halkım' dediği kişiler –Şerif Ali'nin elinden kurtarılan tutsaklar– Patusan'da kendi mahallelerinde, kale duvarlarının dibindeki kulübelerinde ve küçük bahçelerinde yaşayacaklardı. Jim ise kalede yenilmez olacaktı. 'Kale, Patusan.' Fark ettiysen tarih yok. Birbirinin benzeri geçen günlerde bir rakam ve bir isim nedir ki? Ayrıca Jim'in eline kalem alırken aklından kimi geçirdiğini bilmek imkânsız: Stein'ı mı... beni mi... dünyanın genelini mi... yoksa bu sadece kaderiyle yüzleşen yapayalnız bir adamın hedefsiz, şaşkın çığlığı mıydı? 'Korkunç bir şey oldu,' diye yazmış, kalemi elinden ilk kez atmadan önce; bu sözcüklerin altındaki, bir okun ucunu andıran mürekkep lekesine bak. Bir süre sonra tekrar denemiş; sanki kurşundan yapılma bir elle, güçlükle bir satır daha yazmış. 'Ben artık hemen...' Kalem mürekkep kusunca bu sefer pes etmiş. Başka bir şey yok; ne gözlerin ne de seslerin kat edebileceği engin bir uçurum görmüştü. Bunu anlayabilirim. Açıklanamazın karşısında âciz kalmıştı; kendi karakterinin, efendisi olmak için elinden geleni yaptığı kaderin o armağanının karşısında âciz kalmıştı.

"Sana ayrıca eski bir mektup gönderiyorum... çok eski bir mektup. Jim'in yazı masasında, özenle korunmuş halde bulundu. Babası tarafından ve tarihten anlaşıldığı kadarıyla Jim'in *Patna*'ya binmesinden birkaç gün önce yazılmış. Yani Jim'in evinden aldığı son mektuptu herhalde. Jim bu mektubu onca yıl saklamış. İyi kalpli yaşlı rahip, denizci oğlunu beğeniyormuş. Bazı cümlelerine göz attım. Sevgiden başka bir şeye rastlamadım. 'Sevgili James'ine, ondan aldığı son

uzun mektubun gayet 'samimi ve keyifli' olduğunu söylüyor. 'İnsanları ağır veya alelacele' yargılamasını istemiyormuş. O dört sayfalık mektupta basit bir ahlak anlayışından ve aile haberlerinden bahsediliyor. Tom 'papaz olmuş.' Carrie'nin kocası 'para kaybetmiş.' Yaşlı adamın Tanrı'ya ve evrenin kurulu düzenine inandığı belli, ama oradaki ufak tefek tehlikelerin ve iyiliklerin de farkında. İnsanın gözünde canlanıyor; neredeyse, içinde kırk yıl boyunca iman ve erdem, hayat tarzı ve ölmenin tek uygun tarzı hakkındaki önemsiz düşünceleri itinayla aklında evirip çevirdiği, bir sürü vaaz yazdığı ve oturup dünyanın öbür tarafındaki oğluyla konuştuğu o duvarları kitaplarla kaplı, soluk ve konforlu çalışma odasındaki, o taarruz edilemez sığınaktaki, beyaz saçlı ve dingin haliyle. Ama mesafenin ne önemi varmış ki? Erdem dünyanın her yerinde aynıymış ve tek bir iman, tek bir hayal edilebilir hayat tarzı, tek bir ölüm tarzı varmış. 'Sevgili James'inin şunu asla unutmamasını istiyor ki, 'dürtülerine boyun eğen kişi bir anda tamamen ahlaksızlaşma ve sonsuza dek mahvolma tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Dolayısıyla yanlış olduğuna inandığın bir şeyi ne olursa olsun asla yapma.' Ayrıca Jim'in gözdesi bir köpekle ilgili haberler var; bir de 'siz delikanlıların küçükken bindiğiniz' bir midillinin yaşlılıktan kör olduğunu ve vurulması gerektiğini söylüyor. Yaşlı adam Tanrı'nın Jim'i kutsamasını istiyor; evdeki annesiyle bütün kızlar selam söylüyorlarmış... Hayır, Jim'in sevecen ellerinden onca yıldan sonra titreşerek kurtulan o sarı, yıpranmış mektupta başka pek bir şey yok. Jim o mektuba asla yanıt yazmamış, ama dünyanın tehlikelerden ve çekişmelerden mezar gibi soyutlanmış ve içindeki herkesin bozulmayan bir dürüstlük havasını soluduğu o sessiz sakin köşesinde, kendi halinde yaşayan bütün bu renksiz erkeklerle ve kadınlarla neler konuşmuştur kim bilir. Kendisine onca şey 'gelen' birinin oraya ait olması şaşırtıcı. Oradakilere asla hiçbir şey gelmiyordu; asla gafil avlanmayacaklardı ve asla kaderle mücadele etmeleri istenmeyecekti. İşte hepsi bura-

dalar; biraz gevezeliği tutan babanın sözleri sayesinde canlanıyorlar; bütün o erkek ve kız kardeşler, Jim'in kemiklerinden alınmış kemikten ve etinden alınmış etten[115] oluşan bu insanlar, berrak ve bilinçsiz gözlerle bakıyorlar, bense sanki Jim'in nihayet geri döndüğünü görüyorum, artık muazzam bir gizemin merkezindeki beyaz bir noktacıktan ibaret değil, boylu poslu; o dertsiz tasasız insanların arasında önemsenmeden duruyor, sert ve romantik bir edayla, ama hep suskun, karanlık bir şekilde... şüphe altında.

"Son olayların öyküsünü, gönderdiğim birkaç sayfada bulacaksın. Jim'in çocukluğunda hayal edemeyeceği kadar romantik bir öykü olduğunu kabul etmelisin, ama bence derin ve ürkütücü bir mantığı da var, sanki ezici bir kaderin kuvvetini üstümüze ancak hayal gücümüz salabilirmiş gibi. Düşüncelerimizin ihtiyatsızlığı kafalarımızın tepesinde asılı duruyor; kılıçla oynayan kılıçla ölür.[116] Bu şaşırtıcı macera, ki en şaşırtıcı tarafı gerçek olmasıdır, kaçınılmaz bir sonuç gibi geliyor. Öyle bir şeyin olması gerekiyordu. İnsan bunu kendine tekrarlarken bir yandan da olmasına şaşıyor. Ama gerçekten oldu... tartışılmaz bir şekilde.

"Sana sanki görgü tanığıymışım gibi anlattım. Bilgileri parça parça edindim, ama hepsini birleştirince ortaya anlaşılır bir tablo çıktı. Jim nasıl anlatırdı merak ediyorum. Bana içini o kadar çok açtı ki bazen sanki gelip de öyküyü bizzat, kendi fütursuz ama duygulu sesiyle, laubali tavrıyla, biraz şaşkın, biraz sıkıntılı, biraz incinmiş haliyle, ama arada sırada yönelimlerini asla sergilemeden benliğini ele veren sözcükler veya cümleler katarak anlatacakmış gibi geliyor. Asla gelmeyeceğine inanmak güç. Bir daha sesini asla duymayacağım, alnında beyaz bir çizgi bulunan pürüzsüz, esmer ve pembe yüzünü ve heyecanlanınca kararan derin, dipsiz, mavi gözlerini görmeyeceğim."

---

115 Yaradılış, 2:23: "Kemiklerimden alınmış kemiktir, etimden alınmış ettir..."
116 Matta 26:52: "...kılıç çekenlerin hepsi kılıçla ölecek."

37. Bölüm

"Her şey Brown adlı bir adamın takdire şayan başarısıyla bir İspanyol uskunasını Zamboanga[117] civarındaki küçük körfezden çalmasıyla başladı. O adamı keşfedene kadar bilgilerim eksikti, ama kibirli ruhunu teslim etmesinden birkaç saat önce ona hiç beklenmedik bir şekilde rastladım. Neyse ki konuşmaya hazırdı ve astım krizi geçirmediği zamanlarda bunu başarabiliyordu; eziyet çeken bedeni Jim'i aklına getirince habis bir sevinçle kıvranıyordu. 'Sonunda o kendini beğenmiş dilenciyle ödeştiğini' düşündükçe keyifleniyordu. Yaptığı şeyle övünüyordu. Gerçeği öğrenmek için o ateş saçan, kenarları kırışıklı, çukura kaçmış gözlerine katlanmak zorundaydım; katlandım da, güçlü bir egoizmden kaynaklanan, direnişle alevlenen, ruhu paramparça eden ve bedene sahte bir dinçlik kazandıran bazı kötülük formlarının deliliğe ne kadar benzediğini düşünerek. Öykü aynı zamanda, adice ve yoğun nefreti gizli bir ilham kaynağı olan, intikama götüren şaşmaz bir yolu gösteren sefil Cornelius'un ne kadar kurnaz olabileceğini sergiliyor. Can çekişen Brown soluk soluğa 'Jim'i görür görmez ne tür bir budala olduğunu anladım,' dedi. 'O da adam mı! Bırak yahu! Numaracının tekiydi. Açıkça 'Ganimetime el sürmeyin,' diyemiyordu sanki! Canı cehenneme! Öyle dese adam derdim ona. Kibirli

117 Filipinler'de bir liman.

ruhuna lanet olsun! Avcuna düşmüştüm... ama işimi bitirecek cesareti yoktu. Yoktu! Sanki tekmelenmeye bile değmezmişim gibi beni salıverdi!' Brown nefes almaya çabaladı. 'Düzenbaz... Beni salıverdi... Ama ben de onun işini bitirdim...' Yine nefessiz kaldı... 'Ölüyorum galiba, ama artık en azından içim rahat. Sen... dinle beni... ismini bilmiyorum... Bu haberi verdiğin için... sana beş pound verirdim... param olsaydı... yoksa bana Brown demesinler...' Korkunç bir şekilde sırıttı. 'Centilmen Brown.'

"Bütün bunları derin derin soluyarak söylüyor, uzun ve yıpranmış esmer yüzündeki sarı gözlerle bana bakıyordu; sol kolunu oynatıyordu; pul biber ve tuzla kaplı sakalı neredeyse kucağına kadar iniyordu; bacakları kirli, eski bir battaniyeyle örtülüydü. Onu Bangkok'ta, Schomberg denen işgüzar otelci sayesinde bulmuştum; bana nereye bakmam gerektiğini gizlice söylemişti. Anlaşılan aylak, ayyaş serserinin teki –yerlilerin arasında Siyamlı bir kadınla birlikte yaşayan bir beyaz adam– meşhur Centilmen Brown'a son günlerinde barınacak bir yer sağlamanın ayrıcalık olduğunu düşünmüş. Brown o sefil kulübede sanki hayatının her dakikası için mücadele vererek benimle konuşurken, kalın bacakları çıplak, salak, kaba suratlı Siyamlı kadın karanlık bir köşede oturmuş, istifini bozmadan betel yaprağı çiğniyordu. Arada sırada kapıya gelen bir tavuğu kovmak için ayağa kalkıyordu. Kadın yürüyünce bütün kulübe sarsılıyordu. Sedirin ayak tarafında duran, minik bir kâfir ilahı gibi göbekli, çıplak, çirkin, sarı çocuk parmağını ağzına sokmuş, can çekişen adama derin düşüncelere sakince dalmış halde bakıyordu.

"Adam hummalı konuşuyordu; ama bazen, bir sözcüğün ortasındayken sanki görünmez bir el boğazını sıkıyordu ve o zaman bana salakça, şüpheyle ıstırap karışımı bir ifadeyle bakıyordu. Beklemekten sıkılıp gideceğimden, öyküsünü anlatamayacağından, sevincini ifade edemeyeceğinden korkar gibiydi. Sanırım o gece öldü, ama istediğim her şeyi öğrenmiştim zaten.

"Şimdilik Brown'dan bu kadar bahsetmek yeter.

"Bundan sekiz ay önce, Samarang'a gelince her zamanki gibi Stein'ı görmeye gittim. Evin bahçeye bakan tarafında bir Malay beni sundurmadan selamlayınca, onu Patusan'da, Jim'in evinde, akşamları durmadan savaş anılarından ve devlet meselelerinden bahsetmek için gelen diğer Bugis adamların arasında gördüğümü anımsadım. Jim bir keresinde bana ondan bahsetmişti; denize açılabilen ufak bir yerli yapımı teknesi bulunan, 'Şerif Ali'nin kalesinin ele geçirilmesinde en çok paya sahip insanlardan biri olan' saygın, küçük bir tüccar olduğunu söylemişti. Onu gördüğüme çok şaşırmadım, çünkü Samarang'a kadar gelen bütün Patusanlı tüccarlar mutlaka Stein'ın evine giderlerdi. Adamın selamına karşılık verip yoluma devam ettim. Stein'ın odasının kapısının önünde bir başka Malay'la karşılaştım ve bunun Tamb' Itam olduğunu fark ettim.

"Orada ne aradığını sordum hemen; Jim'in ziyarete gelmiş olabileceğini düşündüm. Bunu düşününce sevindiğimi ve heyecanlandığımı itiraf ediyorum. Tamb' Itam ne diyeceğini bilemezmiş gibiydi. '*Tuan* Jim içeride mi?' diye sabırsızca sordum. Bir an başını eğerek 'Hayır,' diye mırıldandı ve ardından, birden içtenlikle konuşarak 'Savaşmak istemedi, savaşmak istemedi,' diye iki kez tekrarladı. Başka bir şey söyleyemezmiş gibi bir hali vardı, bu yüzden onu kenara itip içeri girdim.

"Uzun boylu Stein odanın ortasında, sıra sıra uzanan kelebek kutularının arasında kambur duruyordu. Gözlüğünün ardından kederle bakarak '*Ach!* Sen misin dostum?' dedi. Üstündeki gri, bol, önü açık alpaka palto dizlerine kadar iniyordu. Başında Panama şapkası ve solgun yanaklarında derin kırışıklıklar vardı. 'Ne oldu?' diye sordum kaygıyla. 'Dışarıda Tamb' Itam'ı gördüm...' 'Gel de kızı gör. Gel de kızı gör. O burada,' dedi gönülsüzce harekete geçerek. Onu durdurmaya çalıştım, ama sorularımı yanıtlamamakta kibarca

direndi. 'Kız burada, kız burada,' diye tekrarladı büyük bir endişeyle. 'İki gün önce geldiler. Benim gibi bir ihtiyar, bir yabancı –*sehen sie*[118]– pek bir şey yapamaz... Beni takip et... Genç kalpler affetmez...' Çok kaygılı olduğunu görebiliyordum... 'İçlerindeki yaşam gücü, zalim yaşam gücü...' Beni evde dolandırırken mırıldanıyordu; bunaltıcı ve öfkelendirici tahminler yürüterek peşinden gittim. Misafir odasının kapısında yolumu kesti. Sorguya çekercesine 'Jim onu çok mu seviyordu?' diye sorunca başımla onaylamakla yetindim; öyle acı bir hayal kırıklığı yaşamaktaydım ki kendime güvenip konuşamıyordum. 'Çok korkunç,' diye mırıldandı. 'Kız beni anlayamıyor. Tuhaf bir ihtiyar adamım o kadar. Belki sen... seni tanıyor. Onunla konuş. Bu meseleyi böyle bırakamayız. Ona Jim'i affetmesini söyle. Çok korkunçtu.' 'Şüphesiz,' dedim, durumu anlamamanın sıkıntısıyla; 'Peki *sen* onu affettin mi?' Bana tuhaf bir bakış fırlattı. 'Duyacaksın,' dedi ve kapıyı açıp beni resmen içeri itti.

"Stein'ın büyük evini ve iki çok geniş misafir odasını, içinde oturulmayan ve oturulamaz, yalnızlıkla ve sanki hiçbir insan tarafından görülmemiş parlak nesnelerle dolu o tertemiz odaları bilir misin? En sıcak günlerde bile serindirler ve sanki bir yeraltı mağarasına girmişsin hissi verirler. Bir tanesinin içinden geçtim ve diğerinde kızın büyük bir maun masanın ucunda oturduğunu, başını masaya yasladığını, yüzünü kollarıyla gizlediğini gördüm. Cilalı döşeme kızı hayal meyal, donmuş bir su tabakası gibi yansıtıyordu. Hezaren panjurlar inikti ve dışarıdaki ağaçların yol açtığı tuhaf, yeşilimsi loşlukta ara ara esen sert bir rüzgâr, pencerelerle kapı girişlerinin uzun perdelerini dalgalandırıyordu. Kız kardan adam gibi beyazdı; kafasının üstündeki büyük avizenin sarkık kristalleri ışıldayan buz saçakları misali şıngırdıyordu. Kız başını kaldırdı ve yaklaşmamı seyretti. Bu geniş odalar umutsuzluğun soğuk meskenleriymişçesine ürperdim.

---

118 Anlarsın ya (Alm.).

"Kız beni hemen tanıdı ve durup da ona tepeden baktığımda 'Beni terk etti,' dedi usulca; 'bizi hep terk ediyorsunuz... kendi emelleriniz uğruna.' Yüzü asıktı. Sanki canlılığının bütün sıcaklığı bağrındaki erişilmez bir noktaya çekilmişti. 'Onunla birlikte ölmek kolay olurdu,' diye devam etti ve anlamaktan umudu kesmişçesine hafif, bezgin bir el hareketi yaptı. 'Kabul etmedi! Körlük gibiydi... oysa onunla konuşan bendim; gözlerinin önünde duran bendim; sürekli baktığı bendim! Ah! Sizler kalpsizsiniz, hainsiniz, yalancısınız, sevgisizsiniz. Neden bu kadar kötüsünüz? Yoksa hepiniz deli misiniz?'

"Elini tuttum; tepki vermedi ve bıraktığımda eli aşağı düşüp havada asılı kaldı. Gözyaşlarından, çığlıklardan ve sitemlerden daha kötü olan bu kayıtsızlık, zamana ve avuntulara meydan okuyordu sanki. Söyleyeceğim hiçbir sözün o dingin ve uyuşturucu acıya ulaşamayacağını hissediyordum.

"Stein 'Duyacaksın,' demişti. Sahiden de duydum. Her şeyi duydum, kızın sarsılmaz bezginliğini ifade eden ses tonunu hayretle, huşuyla dinledim. Bana söylediklerinin gerçek anlamlarını kavrayamıyordu ve hıncı ona acımama yol açtı... Jim'e de. Kız sözünü bitirince olduğum yerde kalakaldım. Koluna yaslanarak haşin gözlerle baktı; rüzgâr kesik kesik esti, kristaller yeşilimsi loşlukta şıngırdamayı sürdürdü. Kız kendi kendine mırıldanmaya devam etti: 'Oysa bana bakıyordu! Yüzümü görebiliyordu, sesimi duyabiliyordu, üzüntümü işitebiliyordu! Eskiden ayaklarının dibinde otururken, yanağımı dizine yaslarken ve elini başımda hissederken, daha o zamanlar bile, içinde zalimliğin ve deliliğin laneti varmış meğer, uygun zamanı bekliyormuş. O zaman geldi! Daha güneş batmadan, beni artık görmek istemiyordu... kör, sağır ve acımasız olmuştu, hepiniz gibi. Onun için gözyaşı dökmeyeceğim. Asla, asla. Tek bir damla bile. Ağlamayacağım! Ölümden bile kötüymüşüm gibi benden uzak-

laştı. Uykusunda gördüğü veya duyduğu iğrenç bir şeyin etkisindeymiş gibi kaçtı...'

"Sabit gözleri, bir rüyanın etkisiyle kollarından koparılıp alınan bir adama bakıyordu sanki. Sessizce başımı eğip vedalaştığımda karşılık vermedi. Kaçtığıma memnundum.

"O ikindi vakti, kızı bir kez daha gördüm. Yanından ayrılınca Stein'ı aramaya gitmiştim ve evde bulamadım; sıkıntılı düşüncelere kapılmış bir halde dışarı, Stein'ın bahçelerine, her türden tropik ova bitkileri ve ağaçları bulunan o meşhur bahçelere çıktım. Yönü değiştirilmiş dereyi takip ettim ve dekoratif havuzun yanındaki gölgeli bankta uzun süre oturdum; kanatları kesilmiş bir su kuşu suya gürültüyle dalıp çıkıyordu. Arkamdaki demir ağaçlarının hafifçe, durmadan sallanan dalları bana memleketimdeki köknarların hışırtısını anımsattı.

"Bu kederli ve huzursuz ses, düşüncelerime uygun bir eşlikçiydi. Kız, Jim'in ondan bir rüya yüzünden uzaklaştığını söylemişti... ve ona verilebilecek bir karşılık yoktu... böyle bir kabahatin bağışlanması imkânsız gibiydi. Ama beşeriyetin kendisi yücelik ve güçlülük sanrısıyla aşırı zalimliğin ve aşırı bağlılığın karanlık yollarında körlemesine yürümez mi zaten? Hem gerçeğin peşine düşmek nedir ki?

"Eve geri dönmek için ayaklanınca çalıların arasındaki boşluktan Stein'ın gri paltosunu gördüm ve hemen ardından, yolun bir dönemecinde onunla ve yanında yürüyen kızla karşılaştım. Kız küçük elini Stein'ın ön koluna koymuştu ve Stein başında geniş, düz kenarlı Panama şapkasıyla, beyaz saçıyla kıza babacan bir tavırla, şefkatle ve bir şövalyenin hürmetiyle eğilmişti. Yana çekildim, ama karşımda durdular. Stein gözlerini ayaklarının dibindeki topraktan ayırmıyordu; koluna girmiş, dimdik duran incecik kızsa omzumun üstünden arkama siyah, berrak, hareketsiz, ciddi gözlerle bakmaktaydı. '*Schrecklich!*' diye mırıldandı Stein. 'Korkunç! Korkunç! Ne yapılabilir?' Bana yalvarır gibiydi;

ama kızın gençliğini, başının tepesinde asılı duran günlerin uzunluğunu daha cazip bulmuştum ve ansızın, söylenecek söz olmadığını fark etmeme karşın, sırf kızın adına Jim'i savunmaya başladım. 'Onu bağışlamalısın,' diye sözümü bitirirken sesim boğuk gibi, tepkisiz ve sağır bir enginlikte yitmiş gibi geldi. 'Hepimiz bağışlanmak isteriz,' diye ekledim bir süre sonra.

"'Ben ne yaptım ki?' diye sordu kız, sadece dudaklarını kımıldatarak.

"'Ona hiçbir zaman güvenmedin,' dedim.

"'Diğerleri gibiydi,' dedi yavaşça.

"'Diğerleri gibi değildi,' diye itiraz ettimse de kız konuşmayı tonlamasız, duygusuz bir sesle sürdürdü:

"'Samimiyetsizdi.' Ve birden Stein araya girdi. 'Hayır! Hayır! Hayır! Çocukcağızım benim...' Kızın, yeninde kımıldamadan duran eline pat pat vurdu. 'Hayır! Hayır! Samimiyetsiz değildi! Samimiydi! Samimiydi! Samimiydi!' Kızın taş kesilmiş yüzüne bakmaya çalıştı. 'Anlamıyorsun. *Ach*. Neden anlamıyorsun?... Korkunç!' dedi bana. 'Bir gün *anlayacak*.'

"'*Sen* anlatsan?' dedim, ona dik dik bakarak. Yollarına devam ettiler.

"Onları seyrettim. Kızın eteği yolu süpürüyordu, siyah saçı açıktı. Uzun ve biçimsiz paltosunun kıvrımları eğik omuzlarından dikey sarkan, ayakları ağır ağır hareket eden uzun boylu adamın yanında hafif adımlarla, dimdik yürüyordu. Eğitimli biri tarafından ayırt edilebilecek on altı farklı cinsten bambunun içinde hep birlikte büyüdükleri korunun (belki hatırlarsın) ardında gözden kayboldular. Bense sivri uçlu yapraklarla ve tüylü kuş kafalarıyla taçlandırılmış o hoş korunun ince zarafetine, güzelliğine, ferahlığına, canlılığına, sade ve lüks hayattan gelen bir ses gibi belirgin cazibesine hayran kalmıştım. Durup oraya, avutucu bir fısıltının civarında oyalanırcasına uzun uzun baktığımı anımsıyorum.

Gökyüzü inci grisiydi. Hava kapalıydı ve böyle günler tropikal kuşaklarda o kadar nadirdir ki; insanın üstüne anılar üşüşür, başka sahillerin, başka çehrelerin anıları.

"O ikindi vakti yanıma Tamb' Itam'ı ve diğer Malay'ı alarak kente geri döndüm; felaketin yol açtığı şaşkınlıkla, korkuyla ve kasvetle, Malay'ın açık denize elverişli teknesine binip kaçmışlardı. Felaketin şoku doğalarını değiştirmiş gibiydi. Kızın tutkusunu taşlaştırmış, somurtkan ve ketum Tamb' Itam'ıysa gevezeleştirmişti. Adamın somurtkanlığı da törpülenmiş, alıkça bir mütevazılığa dönüşmüştü; kritik bir anda, güçlü bir tılsımın başarısızlığına tanık olmuştu sanki. Utangaç, ikircikli bir adam olan Bugis tüccar az ve gayet öz konuştu. İkisinin de derin ve açıklanamaz, hayret verici durumun, anlaşılmaz bir gizemin dokunuşu karşısında sindikleri belliydi."

Marlow'un mektubu burada, imzasıyla birlikte ansızın son buluyordu. İmtiyazlı okuyucu, lambasını iyice açtı ve şehrin dalga dalga çatılarının yukarısında tek başına, denizin üstündeki bir deniz fenerinin bekçisi gibi durarak, öykünün sayfalarını çevirdi.

38. Bölüm

Marlow'un anlatısı "Dediğim gibi, her şey Brown denen adamla başladı," diye başlıyordu. "Sen Batı Pasifik'te epey gezindin, adını duymuşsundur. Avustralya kıyılarında kabadayılık taslardı hani... gerçi oralara pek uğradığı yoktu, ama kanunsuzların hayatlarıyla ilgili öykülerde adı geçerdi hep, hemşeri muamelesi görürdü; bu öykülerin en hafifi bile, ki York Burnu'ndan Cennet Körfezi'ne [119]dek her yerde anlatılırlardı, uygun ortamda anlatıldığında adamı ipe götürmeye yeter de artardı bile. Ayrıca, güya bir baronetin oğlu olduğu mutlaka söylenirdi. İşin aslı ne olursa olsun, altına hücum döneminin başlarında, memleketinin bir gemisinden firar ettiği ve birkaç yıl içinde Polinezya Adaları'ndan bazılarına dehşet saçarak adını duyurduğu kesin. Yerlileri kaçırıyordu, tek başına gezen beyaz tacirleri pijamalarına kadar soyuyordu ve bazen o zavallıları kumsalda av tüfekleriyle düello yapmaya davet ediyordu... buna adil denebilirdi, adamcağızların korkudan ödleri patlamış olmasaydı. Brown son korsanlardan biriydi, daha meşhur prototipleri gibi bir zavallıydı; ama onu Bully Hayes gibi, şu tatlı dilli Pease gibi veya Kirli Dick denen şu

119 York Burnu, Avustralya kıtasının Queensland'deki, en kuzey ucudur; Cennet Körfezi güneydoğu New South Wales'te bir körfezdir.

parfümlü, Dundreary tarzı favorili[120], züppe hergele gibi çağdaşı korsan kardeşlerinden ayıran şey, kabahatlerini işlerkenki küstah öfkesi ve genel olarak insanlığa, özel olaraksa kurbanlarına karşı beslediği yoğun horgörüydü. Diğerleri sadece kaba saba ve açgözlü hayvanlardı, oysa Brown'ın amacı daha karmaşık gibiydi. İnsanları, sanki sırf onları ne kadar küçümsediğini göstermek istermişçesine soyuyordu ve kendi halinde, pısırık yabancıları öyle vahşice ve hınçla vuruyor ya da sakatlıyordu ki, en gözü dönmüş haydutları bile dehşete düşürüyordu. Şöhretinin doruğundayken, tayfası Kanaka'lardan[121] ve kaçak balina avcılarından oluşan toplu bir barkası vardı ve doğru mudur bilmiyorum ama son derece saygın bir kurutulmuş hindistancevizi şirketi tarafından el altından finanse edildiği söyleniyordu. Sonradan –söylenene göre– bir misyonerin kızıyla, Claphamlı çok genç bir kızla kaçmış; anlık bir hevese kapılarak bu kibar ve ısrarcı adamla evlenen kız birden kendini Melanezya'da[122] bulunca bunalıma girmiş. Karanlık bir öyküydü. Kız, Brown'la kaçtığında hastaymış ve gemisinde ölmüş. Brown'ın, kızın cesedinin başında kendini paralayarak yas tuttuğu söyleniyor –öykünün en ilginç bölümü olarak–. Bundan hemen sonra şansı da onu terk etmiş. Malaita açıklarında gemisi kayalara çarpıp battı ve bir süre Brown'ın boğulduğu sanıldı. Sonra Nuka-Hiva'da[123] ortaya çıktı ve önceden Fransız devletinin kullandığı eski bir uskunayı satın aldı. O gemiyi neden aldı bilmiyorum ama o sıralar Yüksek Temsilciler, konsoloslar, savaş gemileri ve uluslarası egemenlik gibi meseleler yüzünden Güney Denizleri onun gibi adamlar için fazla tehlikeli

120 Hayes ve Pease 1870'lerde öldürülen Amerika'lı korsanlardı; Lord Dundreary, Tom Taylor'ın *Amerikan Kuzenimiz* (1858) oyununun ana karakteridir ve makyajı uzun favoriler içeriyordu.

121 İşçiler... Avustralya'lıların kaçırılıp çalıştırılmak için Avustralya'ya getirilmiş Güney Pasifik adaları yerlilerine verdikleri isim.

122 Avustralya'nın kuzeydoğusundaki ada öbeği.

123 Malaita ve Nuka-Hiva, Güney Pasifik adalarıdır.

olmaya başlamıştı. Faaliyetlerini batıya kaydırmış olsa gerek, çünkü daha sonra Manila Körfezi'nde, zimmetine para geçiren valiyle ve kaçak hazinedarla ilgili trajikomik bir iş meselesinde inanılmayacak kadar cüretkâr, ama pek kârlı olmayan bir rol oynadı; sonrasında, döküntü uskunasıyla Filipinler'de takılıp kem talihiyle mücadele etmiş gibi görünüyor, ta ki Karanlık Güçlerin kör bir işbirlikçisi olarak Jim'in öyküsüne dahil olana dek.

"Söylentiye göre, bir İspanyol devriye kotrası tarafından ele geçirildiğinde isyancılara birkaç top götürmeye çalışıyormuş o kadar. Ama öyleyse Mindanao'nun[124] güney kıyısı açıklarında ne işi vardı anlamıyorum. Bence kıyı şeridindeki yerli köylerinden haraç topluyordu. Her hâlükârda, İspanyollar uskunaya bir nöbetçi diktiler ve geminin kendileriyle birlikte Zamboanga'ya gelmesini emrettiler. Yolda iki gemi nedense, şu yeni İspanyol köylerinden –sonunda hepsi dağıldı– birine uğradı; orada, sahilde sadece yetkili bir resmi görevli değil, küçük körfeze demir atmış gayet güzel ve sağlam bir uskuna vardı; kendisininkinden her açıdan üstün olan bu gemiyi gören Brown, onu çalmayı kafaya koydu.

"Talihsizmiş... bana öyle dedi. Yirmi yıl boyunca azgın, agresif bir horgörüyle kabadayılık tasladıktan sonra elinde, 'şeytan bile kokusunu alamasın diye' kamarasına sakladığı bir kese dolusu gümüş dolar kalmıştı o kadar. Hepsi bu kadardı... başka hiçbir şeyi yoktu. Bana hayattan bıktığını ve ölümden korkmadığını söyledi. Ama canını hınçla ve alaycı bir ihtiyatsızlıkla durup dururken tehlikeye atabilen bu adam, tutsaklıktan ölesiye korkuyordu. Kilitli kalma düşüncesi bile mantıksızca soğuk terler dökmesine, zangır zangır titremesine, kanının donmasına, dehşete kapılmasına yetiyordu... batıl inançlı birinin, bir hayalet tarafından kucaklandığını hayal edince kapılacağı türden bir dehşete. Dolayısıyla, resmi görevli ele geçirilen gemiye ön inceleme

124 Filipinler'in ikinci büyük adası.

yapmak için binince, bütün gün canla başla çalıştı ve karaya ancak karanlık çöktükten sonra, pelerine sarınmış halde ve Brown'ın kesesinin şıngırdamamasına büyük özen göstererek çıktı. Sonrasında sözünü tutarak (ertesi akşam sanırım) valinin kotrasını özel ve acil bir göreve yolladı. Kotranın kaptanı, Brown'ın uskunasını yanında götüremeyeceğinden, gitmeden önce geminin bütün yelkenlerini almakla ve iki filikasını sahilin birkaç kilometre açığına götürüp orada bırakmakla yetindi.

"Ama Brown'ın tayfasında Solomon Adaları'ndan[125] gelme biri vardı; gençliğinde kaçırılan ve kendini Brown'a adayan bu adam çetedeki en becerikli kişiydi; gemideki bütün halatların uç uca eklenmesiyle elde edilen bir palamarı ucundan tutup diğer uskunaya kadar yüzdü –beş yüz metre kadar–. Deniz dalgasız, körfezse Brown'ın tabiriyle 'bir öküzün içi' gibi karanlıktı. Adam küpeşteye, haladın ucunu dişlerinin arasında tutarak tırmandı. Uskunanın tayfası –hepsi Tagal'dı[126]– kıyıda, köyde eğleniyordu. Gemide bırakılan iki nöbetçi ansızın uyanınca karşılarında şeytanı gördüler. Parlak gözleri vardı ve güverteye şimşek hızıyla atladı. Korkudan felç olan adamlar diz çöküp istavroz çıkarmaya ve dualar mırıldanmaya başladılar. Solomonlu adam onların dualarını kesmeden geminin mutfağında bulduğu uzun bıçakla önce birini, sonra diğerini bıçakladı; aynı bıçakla, geminin hindistancevizi lifinden yapılma palamarlarını sabırla kesip denize attı. Sonra körfezin sessizliğinde ihtiyatla seslenince, karanlıkta umutla bakmakta ve kulak kabartmakta olan Brown'ın çetesi kendi palamarını çekmeye başladı. Beş dakikadan az bir sürede iki uskuna hafifçe sarsılarak ve direkleri çatırdayarak bir araya geldi.

---

125 Yeni Gine'nin doğusundaki batı Pasifik adaları öbeği; 19. yüzyılda Büyük Britanya'yla Almanya tarafından paylaşılmıştı, ancak 1978'den beri bağımsızdır.

126 Filipinlerdeki Hıristiyan Malay'lar.

"Brown'ın adamları hiç vakit kaybetmeden, yanlarına ateşli silahlarını ve bol miktarda cephane alarak diğer gemiye geçtiler. Toplam on altı kişiydiler: iki firari mavi ceketli[127], Amerikan savaş gemisinden firar etmiş sırık gibi bir adam, iki saf ve sarışın İskandinav, bir melez, mülayim bir Çinli aşçı... geri kalanlarsa Güney Denizlerinin sıradan sakinleriydi. Dünya umurlarında değildi; onları Brown yönetiyordu ve darağacından korkmayan Brown bir İspanyol hapishanesinde yatmaktan kaçıyordu. Onlara bir gemiden diğerine yeterince yiyecek içecek aktarma fırsatı vermedi; hava sakindi, rutubetliydi ve demir alıp yelken açarak esintiyi arkalarına alıp kıyıdan uzaklaşırlarken nemli yelken bezi titreşmiyordu; eski uskunaları çalıntı gemiden sessizce ayrıldı ve usulca geride kalarak, karanlık sahille birlikte gecenin içinde gözden kayboldu.

"Kaçmayı başardılar. Brown, Makassar Boğazı'ndan geçişlerini bana ayrıntılarıyla anlattı. Üzücü ve korkunç bir öykü. Yiyecek içecek sıkıntısı çektiler; birkaç yerli gemiye yanaşıp onlardan azıcık bir şeyler aldılar. Gemi çalıntı olduğundan, Brown hiçbir limana yanaşmaya cesaret edemiyordu elbette. Bir şey alacak parası, gösterecek belgeleri ve gitmesine izin vermelerini sağlayacak inandırıcı bir yalanı yoktu. Bir gece Poulo Laut açıklarında demir atmış, Hollanda bayrağı çekili bir Arap barkasına sürpriz saldırı düzenlediler ve az miktarda kirli pirinç, biraz muz ve bir fıçı su ele geçirdiler; fırtınalı, sisli havada üç gün boyunca kuzeydoğudan esen rüzgârın önüne kattığı uskuna Java Denizi'nden geçti. Sarı, çamurlu dalgalar o aç korsanları sırılsıklam etti. Rotalarında ilerleyen posta gemileri gördüler; havanın düzelmesini veya gelgiti beklerken sığ denize demir atmış, paslı demirden yapılma sağlam memleket gemilerinin yanından geçtiler; bir gün uzakta, iki ince direkli, beyaz, yüklü bir İngiliz gambotu gördüler; bir başka seferde de bordalarının kıç

127 Bahriyeli.

tarafında ağır silahlı siyah bir Hollanda korveti, sisin içinde ağır ağır hareket ederek beliriverdi. Açlıktan gözleri dönmüş, korkunun pençesinde ve perişan haldeki soluk benizli kanun kaçakları, görülmeden veya umursanmadan uzaklaştılar. Brown'ın niyeti Madagaskar'a kaçıp uskunayı Tamatave'de[128], soru sormayan birine satmak veya mümkünse gemi için bazı sahte belgeler düzenletmekti, ki başarabilirdi de. Ancak Hint Okyanusu'nda o uzun yolculuğa çıkmadan önce yiyecek ve su bulması gerekiyordu.

"Belki Patusan'ın ismini duydu –veya belki de haritaya küçük harflerle yazılmış ismini tesadüfen gördü o kadar–; muhtemelen bir bölge devletine ait nehrin kıyısına kurulmuş, denizin işlek kısımlarından ve sualtı kablolarından uzakta, tamamen savunmasız, büyükçe bir köy olduğunu tahmin etti. Daha önce o tarz şeyler yapmıştı... iş niyetine; üstelik şimdi eli mahkûmdu, hayat memat meselesiydi... daha doğrusu özgürlük meselesiydi. Özgürlük! Köylülerden yiyecek içecek... öküzler... pirinç... tatlı patates alacağı kesindi. Sefil çete üyeleri dudaklarını yaladılar. Belki uskunaya yükleyecek sebzeler bulabilirlerdi... ayrıca –kim bilir– belki de gerçek, şıkır şıkır paralar bulurlardı! Şeflerle köy ağalarının bazılarından kolayca para koparılabiliyordu. Bana gerektiğinde o adamların ayak parmaklarını yaktığını söyledi. Ona inanıyorum. Adamları da inanıyorlardı. Dermansız olduklarından tezahürat yapmasalar da kurtlar gibi hazırlandılar.

"Brown'ın hava konusunda şansı yaver gitti. Birkaç gün rüzgârsız geçse, o uskunada anlatılmayacak kadar korkunç olaylar yaşanabilirdi; ama kara ve deniz esintileri sayesinde, bir haftadan kısa sürede Sunda Boğazı'nı[129] geçip, balıkçı

128 Şimdiki adıyla Toamasina; doğu Madagaskar'ın başlıca ticaret merkezi olan bir liman şehri.

129 Sumatra'yla Java arasında uzanır, Java Denizi'yle Hint Okyanusu'nu birbirine bağlar.

köyüne bir tüfek atımı mesafede, Batu Kring'in ağzının açıklarında demir attılar.

"On dört kişi uskunanın şalopasına (kargo işleri için kullanılan büyük sandala) doluştular ve nehre girdiler, geri kalan iki kişiyse yanlarında on gün yetecek kadar yiyecekle uskunada kaldılar. Gelgit ve rüzgâr elverişliydi ve bir ikindinin başlarında, eski yelkenli, büyük, beyaz şalopa denizden gelen esinti sayesinde Patusan'a ulaştı; içindeki korkuluğa dönmüş on dört adam aç gözlerle ileriye bakıyor ve parmaklarını ucuz tüfeklerinin kuyruk kapaklarında gezdiriyorlardı. Brown köylülerin onları ansızın görünce dehşete kapılacaklarını umuyordu. Nehir yükselirken harekete geçtiler; Raca'nın kalesinde hiç kıpırtı yoktu; nehrin iki yakasındaki ilk evler terk edilmiş gibiydi. İleride son hızla kaçan birkaç kano gördüler. Brown, o yerleşim merkezinin büyüklüğüne şaşırdı. Etrafta çıt çıkmıyordu. Rüzgâr evlerin arasından esiyordu; iki kürek sandala çekildi ve sandal akıntıya bırakıldı; hedef, yerliler direnmeyi akıl etmeden önce kentin merkezine inmekti.

"Ancak Batu Kring'teki balıkçı köyünün şefi, kentlileri zamanında uyarmayı başarmış meğer. Şalopa caminin (Doramin yaptırmıştı; üçgen şeklinde damlara ve oyma mercandan yapılma tepe süslerine sahip bir binaydı) hizasına geldiğinde, buranın önündeki açıklık insanlarla doluydu. Birisi bağırınca nehir boyunca gonglar çalınmaya başlandı. Yukarıdan bir yerden iki tane küçük, pirinç, üç kiloluk top ateşlendi ve güllelerden biri nehre düşüp etrafa ışıldayan sular saçtı. Caminin önünde bağrışan adamlar ateş açtılar ve mermiler nehre çaprazlama daldı; sandal iki yakadan birden kesik kesik bir yaylım ateşine tutulunca Brown'ın adamları çılgınca, peş peşe ateş ederek karşılık verdiler. Bütün kürekler şalopaya çekildi.

"O nehir gelgit sırasında çok çabuk yükselir; akıntının ortasındaki, dumandan neredeyse görülmez hale gelen san-

dal kendiliğinden geri geri gitmeye başladı. İki yakada da kesifleşen dumanlar çatıların altında enlemesine, dağ yamaçlarındaki uzun bulutlar gibi uzanıyordu. Savaş çığlıkları, gongların titreşen tangırtıları, davulların boğuk sesleri, hiddetli haykırışlar, yaylım ateşleri ortalığı inletiyordu ve dümen yekesinin başında şaşkınca, ama kımıldamadan oturan Brown, kendilerini savunmaya cüret eden bu insanlara giderek hiddetleniyor, onlardan nefret ediyordu. Adamlarından ikisi yaralandı; Tunku Alleng'in kalesinden çıkan bazı kayıkların yollarını keserek geri çekilmelerini imkânsızlaştırdığını gördü. Adamlarla dolu altı kayık vardı. Böyle kuşatılmış haldeyken, dar derenin (hani şu suları alçakken Jim'in içine atladığı derenin) ağzını fark etti. Dere şimdi kabarmış haldeydi. Kısa kesersem, şalopayı oraya soktular ve kalenin dokuz yüz metre kadar uzağındaki bir tepeciğe mevzilendiler; ki buradan kaleyi görebiliyorlardı. Tepeciğin etekleri çıplaktı, ama doruğunda birkaç ağaç vardı. Bunları siper niyetine kullanmak için kesmeye girişiler ve işleri karanlık çökmeden bitti; bu arada Raca'nın kayıkları nehirde tuhaf bir şekilde hareketsiz duruyordu. Güneş batınca nehir kıyısı çok sayıda çalı çırpı ateşiyle aydınlandı ve çift sıra halinde uzanan evlerin çatıları, ince palmiye öbekleri, sık meyve ağaçları karanlığa büründü. Brown etraftaki otların ateşe verilmesini emretti. Yavaşça yükselen dumanların altından hızla yayılan alçak, ince bir alev çemberi tepeciğin eteklerinden indi; yer yer tutuşan kuru çalılar gürültüyle yanıyordu. Yangın tepecikteki küçük, tüfekli gruba net bir ateş alanı açtı ve ormanların kenarıyla derenin çamurlu kıyısında duman salarak söndü. Tepecikle Raca'nın kalesi arasındaki rutubetli çukurda bulunan bambular çıtır çıtır yanarak patladı ve alevlerin o yönde ilerleyişi kesildi. Yıldızlarla dolu gökyüzü kasvetli, kadifemsiydi. Kararmış topraktan ince dumanlar usulca yükseliyordu, ta ki hafif bir esinti gelip de her şeyi süpürene dek. Brown geri çekilmesini

engelleyen savaş kayıklarının sular yeterince yükselir yükselmez dereye gireceklerini tahmin ediyordu. Her hâlükârda, tepenin aşağısında yatan, ıslak çamurların hafif ışıltılarının arasında karanlık bir yumru gibi yükselen şalopasını çalmaya çalışacaklarına emindi. Ama nehirdeki kayıklardakiler kesinlikle böyle bir girişimde bulunmadılar. Brown kalenin ve Raca'nın binalarının ışıklarının nehre düştüğünü görüyordu. Akıntıya demir atmış gibiydiler. Nehirde hareket eden başka ışıklarsa iki yaka arasında mekik dokuyordu. Ta dönemece kadar, sur gibi uzanan evlerde ve daha ötede, yer değiştirmeden titreşen ışıklar da vardı ve karanın içlerinde de tek tük ışıklar seçiliyordu. Büyük ateşler binaları, çatıları, siyah yığınları göz alabildiğine aydınlatıyordu. Orası çok büyük bir yerleşim merkeziydi. Devrilmiş ağaçların arkasında yatan on dört çaresiz işgalci başlarını kaldırıp, nehir boyunca kilometrelerce uzanır gibi görünen ve binlerce öfkeli adamla dolu kentteki hareketliliği seyrettiler. Birbirleriyle konuşmadılar. Arada sırada bir bağırış veya çok uzaklardan gelen bir silah sesi duyuyorlardı. Ama çevrelerindeki her şey hareketsiz, karanlık, sessizdi. Unutulmuş gibiydiler, sanki bütün kent halkını ayakta tutan heyecanın onlarla hiç ilgisi yoktu, sanki daha şimdiden ölüydüler."

39. Bölüm

"O gecenin bütün olayları büyük önem taşıyor, çünkü Jim geri dönene dek değişmeyen bir duruma yol açtı: Jim bir haftadan fazladır karanın içlerindeydi ve ilk saldırının geri püskürtülmesine Dain Waris önderlik etmişti. O cesur ve zeki genç ('beyaz adamlar gibi dövüşmesini biliyordu') işi bir an önce bitirmek istiyordu, ama adamlarına söz geçiremedi. Jim'in ırksal prestiji ve yenilmezlik, doğaüstü güce sahiplik şöhreti onda yoktu. İstisnasız dürüstlüğün ve zaferin görünür, somut, cismanileşmiş hali değildi. Sevilse, güvenilse ve takdir edilse de *onlardan* biriydi, oysa Jim *bizden* biriydi. Dahası, kule gibi sağlam olan o beyaz adama zarar verilemezdi, oysa Dain Waris öldürülebilirdi. İfade edilmeyen bu düşüncelere kapılan kentin önde gelenleri, acil durum değerlendirmesi yapmak için Jim'in kalesinde toplanmaya karar verdiler; uzaklarda olan beyaz adamın mekânında bilgelik ve cesaret bulmayı umuyorlardı sanki. Brown'ın korsanları ya keskin nişancı oldukları ya da talihleri yaver gittiği için savunuculardan yarım düzinesini vurmayı başarmışlardı. Sundurmada yatan yaralılarla eşleri ilgileniyordu. İlk alarmla birlikte, kentin aşağı kısmındaki kadınlarla çocuklar kalenin içine gönderilmişti. Garnizon oluşturmak için kalenin dibindeki küçük yerleşim merkezinden topluca gelen Jim'in 'adamları', orada kontrolü gayet etkili ve enerjik bir şekilde

ele alan Mücevher'e itaat ediyorlardı. Mültecilerin başına üşüştüğü Mücevher o olay boyunca, sondaki felakete kadar sıra dışı bir savaş azmi sergiledi. Dain Waris tehlikeyi haber alır almaz ona gitmişti, çünkü herhalde biliyorsundur ki Patusan'da sadece Jim'de barut vardı. Mektuplar yoluyla sürekli irtibat halinde olduğu Stein, Hollanda Hükümeti'nden Patusan'a beş yüz fıçı barut gönderilmesi için özel izin almıştı. Barut cephaneliği, içinde tamamen toprağa gömülü kaba fıçıların bulunduğu ufak bir kulübeydi ve Jim yokken anahtar kızda dururdu. Akşam on birde Jim'in yemek salonunda yapılan meclis toplantısında kız, Waris'in hemen ve şiddetle harekete geçilmesi tavsiyesini destekledi. Duyduğuma göre, Jim'in uzun masanın bir ucundaki boş koltuğunun yanında ayakta durmuş ve savaşçı bir edayla, tutkulu bir konuşma yaparak, toplanmış ağaların mırıldanarak onay vermelerini sağlamış. Bir yıldan fazladır kendi bahçe kapısından dışarı adımını atmayan yaşlı Doramin bin bir güçlükle getirildi. Asıl ağa oydu tabii. Meclistekiler gayet acımasız bir ruh halindeydiler ve yaşlı adamın kararı belirleyici olacaktı; ama bence oğlunun vahşi cesaretinin farkında olduğundan saldırı emri vermeye cesaret edemedi. Meclis defalarca toplandı, iş ağırdan alındı. Hacı Saman adlı biri uzun uzun konuşarak, 'Bu gaddar ve kana susamış adamlar zaten kendilerini kesin ölüme mahkûm ettiler. Ya o tepede kalıp açlıktan geberecekler, ya sandallarını geri almaya çalışırken derenin karşı tarafında pusuya yatmış adamlar tarafından vurulacaklar ya da dağılıp ormana kaçacak ve orada birer birer ölecekler,' dedi. Uygun stratejiler kullanılırsa bu kötü niyetli yabancıların çatışma riskine girmeden öldürülebileceğini savundu ve özellikle Patusan'ın yerlileri ona kulak verdiler. Kentlileri huzursuz edense Raca'nın teknelerinin kritik anda harekete geçmeyişiydi. Mecliste Raca'yı diplomat Kassim temsil ediyordu. Çok az konuşuyordu, gülümseyerek dinliyordu, gayet dostaneydi ve kendini hiç ele vermiyordu. Toplantı sı-

rasında neredeyse dakika başı gelen ulaklar, işgalcilerin yaptıklarını haber veriyorlardı. Tuhaf ve abartılı söylentiler gırla gidiyordu: nehrin ağzında duran büyük bir geminin içinde büyük toplar ve başka bir sürü adam varmış... bazıları beyazmış, bazılarıysa zenciymiş ve kana susamış görünüyorlarmış. Bütün canlıları yok etmek için başka bir sürü sandalla yola çıkmışlar. Halk anlaşılmaz bir tehlikenin yaklaştığını hissetti. Bir ara avludaki kadınlar paniğe kapıldılar; çığlık atıyorlardı; koşuşturuyorlardı; çocuklar ağlıyordu... Hacı Saman onları sakinleştirmek için dışarı çıktı. Sonra kale nöbetçisi nehirde hareket eden bir şeye ateş etti; kanoyla kadınlarını, kap kacaklarını ve bir düzine kümes hayvanını getiren bir köylüyü öldürüyordu az kalsın. Bu olay kargaşayı iyice artırdı. Bu arada Jim'in evinde yapılan toplantı kızın huzurunda sürmekteydi. Vahşi bir yüzle, olanca ağırlığıyla oturan Doramin konuşmacılara bakıyor ve boğa gibi yavaş yavaş soluyordu. Kassim'in, Raca'nın kayıklarının geri çağrılacağını, çünkü efendisinin kalesini savunmak için adama ihtiyaç duyduğunu söylemesinin ardından, en son o konuştu. Dain Waris babası odadayken fikrini belirtmedi, kız ona Jim'in adına konuşması için yalvarsa da. Bu işgalcileri bir an önce kovma kaygısına kapılan kız, ona Jim'in adamlarını vermeyi önerdi. Dain Waris ise Doramin'e bir iki kez göz attıktan sonra hayır anlamında kafa sallamakla yetindi. Nihayet toplantı bittiğinde, düşman sandalı üstünde hâkimiyet sağlanması için, dereye en yakın evlerin çok sayıda adamla doldurulması gerektiğine karar verilmişti. Sandal açıkça ele geçirilmeyecekti; böylece tepedeki haydutlar sandala binme dürtüsüne kapılacaklardı ve o zaman dikkatli nişan alınarak açılacak bir yaylım ateşi çoğunu öldürürdü şüphesiz. Doramin, sağ kalanlar olursa bunların kaçmasını ve başka adamların gelmesini engellemek için, Dain Waris'e yanına silahlı bir grup Bugis alıp nehirdeki, Patusan'ın on altı kilometre kadar aşağısındaki belirli bir noktaya giderek kıyıda kamp

kurmasını ve nehri bloke etmesini emretti. Doramin'in yeni düşman kuvvetlerinin gelmesinden korktuğunu hiç sanmıyorum. Bence oğlunu, zarar görmesin diye ayakaltından çekiyordu o kadar. Kente hücum edilmesinin önlenmesi için, gündüz sol yakadaki sokağın girişine kazık çit kurulacaktı. Yaşlı *nakhoda* oradaki adamlara bizzat komuta etmek istediğini söyledi. Barut, mermi ve tüfek kapsülü dağıtımı hemen, kızın denetiminde yapıldı. Yeri tam olarak bilinmeyen Jim'i bulmak için dört bir yana ulaklar gönderilmesine karar verildi. Adamlar şafakta yola çıktılar; ama daha önce Kassim, kuşatılmış Brown'la iletişim kurmayı başardı.

"Raca'nın sırdaşı olan o usta diplomat, efendisinin yanına dönmek üzere kaleden ayrılınca, avludaki insanların arasında sessizce dolanan Cornelius'u bulup kayığına aldı. Kassim küçük bir plan kurmuştu ve tercüman istiyordu. Böylece sabaha karşı Brown, içinde bulunduğu durumun berbatlığını düşünürken, çalılarla kaplı bataklık çukurdan gelen cana yakın, titrek, gergin bir sesin –İngilizce konuşarak–, kendilerine zarar gelmeyeceğine söz verilirse yukarı gelip çok önemli bir meseleyi konuşmak istediklerini söylediğini işitti. Çok sevindi. Kendisiyle konuşuluyorsa, artık vahşi bir hayvan gibi avlanmıyor demekti. Bu dostane sesler, ölüm darbesinin nereden geleceğini bilemeden tetikte beklemenin korkunç stresini bir anda ortadan kaldırmıştı. Brown kendini ağırdan sattı. Konuşan kişi 'Ben bir beyazım. Yıllardır burada yaşayan zavallı, mahvolmuş, yaşlı bir adamım,' dedi. Tepe eteklerinde nemli, soğuk bir sis vardı ve biraz daha karşılıklı bağrışmalarından sonra Brown 'Tamam öyleyse, gel, ama tek başına!' diye seslendi. Aslında –diye söyledi bana, âcizliğini anımsadıkça hiddetten kıvranarak– fark etmezdi. Birkaç metre önlerini göremediklerinden, hiçbir hıyanet, durumlarını olduğundan kötüleştiremezdi. Cornelius giderek hayal meyal belirdi; üstünde gündelik, eski, kirli gömleğiyle pantolonu vardı, yalınayaktı, kenarları bükük bir kolonyal

şapka takmıştı; yukarı usulca ve tereddütle çıkarken, arada sırada durup etrafa bakınırcasına kulak kabartıyordu. 'Gelsene! Bir şey yapmayacağız,' diye seslendi Brown, adamları öylece bakarken. Ansızın tek kurtuluş umutları halini alan bu bakımsız, pespaye, yeni gelen kişi devrilmiş bir ağaç gövdesini çıt çıkarmadan, sakarca aştı ve titreyerek, asık ve itimatsız suratıyla etrafındaki sakallı, kaygılı, uykusuz, umutsuz haydutlara baktı.

"Brown, Cornelius'la yarım saat konuşmakla Patusan'ın iç işleri hakkında bilgi sahibi oldu. Hemen pür dikkat kesilmişti. Fırsatlar vardı, büyük fırsatlar; ama Cornelius'un teklifleri üstüne konuşmadan önce iyi niyet gösterisi olarak yukarı biraz yiyecek gönderilmesini talep etti. Cornelius tepenin Raca'nın sarayına bakan yamacından usulca, ağır ağır indi ve bir süre sonra Tunku Allang'ın birkaç adamı gelip biraz pirinç, kırmızı biber ve kurutulmuş balık getirdi. Bunlar hiç yoktan iyiydi kesinlikle. Daha sonra Cornelius yanında Kassim'le birlikte geri döndü; boynundan ayak bileklerine kadar inen koyu mavi çarşafa sarınmış olan sandaletli Kassim yukarı çıkarken son derece iyi niyetli ve itimatlı bir tavır takınmıştı. Brown'la sessizce el sıkıştı ve üçü konuşmak için kenara çekildiler. Brown'ın özgüvenleri yerine gelen adamları birbirlerinin sırtına şaplak vuruyor ve yemek yapma hazırlıklarıyla meşgul olurken kaptanlarına imalı bakışlar atıyorlardı.

"Kassim, Doramin'le Bugislerinden hiç hazzetmezdi, ama yeni düzenden daha da nefret ediyordu. Bu beyazların, Raca'nın adamlarıyla birleşirlerse, Jim geri dönmeden önce Bugisleri bozguna uğratabileceklerini akıl etmişti. Onlar yenilince kent halkının mutlaka boyun eğeceğini ve fakirleri koruyan beyaz adamın hükümdarlığının sona ereceğini düşünüyordu. Sonrasında yeni müttefiklerinin defterleri dürülebilirdi. Nasılsa arkadaşları yoktu. Kassim insan sarrafıydı ve beyaz adamları yeterince tanıdığından, bu yeni gelenlerin

toplum dışı, vatansız insanlar olduklarını anlamıştı. Brown sert ve kendini ele vermez tavrını sürdürmekteydi. Cornelius'un görüşme talep eden sesini ilk duyuşunda, sadece kaçma umuduna kapılmıştı o kadar. Yarım saatten az bir süre sonraysa aklında başka fikirler belirmişti. Çok zor durumda kaldığından oraya yiyecek, belki de birkaç ton kauçuk ve reçine, bir avuç dolar çalmaya gelmiş ve kendini ölümcül tehlikelerle karşı karşıya bulmuştu. Şimdiyse Kassim'in söylediklerini dinledikçe bütün ülkeyi çalmayı düşünmeye başlamıştı. Tanrı'nın cezası birinin buna benzer bir şeyi başardığı belliydi... hem de tek başına. Ama işini iyi yapamamıştı. Belki birlikte çalışabilirlerdi... kenti soyup soğana çevirdikten sonra sırra kadem basabilirlerdi. Kassim'le pazarlık yaparken, denizde içi bir sürü adamla dolu büyük bir gemisinin durduğunu sandıklarını fark etti. Kassim bir sürü top ve adam taşıyan bu büyük geminin hemen gelip Raca'nın hizmetinde kullanılması için yalvardı. Brown buna gönüllüymüş numarası yaptı ve böylece karşılıklı bir güvensizlik haliyle pazarlığı sürdürdüler. Kibar ve faal Kassim o sabah üç kez Raca'ya danışmak için aşağı indi ve ardından uzun adımlarla, hızla yürüyerek geri döndü. Brown pazarlık yaparken, toplar taşıyan bir gemi sanılan, oysa ambarında sadece gübre yığını bulunan döküntü uskunasını ve uskunada altı üstü bir Çinliyle eskiden lodosçuluk yapan topal bir Levukalının bulunduğunu düşündükçe için için gülüyordu. Öğleden sonra biraz daha yiyecek, biraz para sözü ve adamlarının kendilerine barınak yapmaları için hasırlar koparmayı başardı. Adamları yakıcı gün ışığından korunarak uzanıp horul horul uyudular; Brown ise devrilmiş ağaçlardan birinin üstüne uluorta oturarak kente ve nehre bakıp gözlerine ziyafet çekti. Burada yağmalanacak bir sürü şey vardı. Kampta kendi evindeymiş gibi davranmaya başlayan Cornelius, Brown'ın dirseğinin dibinde konuşuyor, yöreyi tanıtıyor, tavsiyeler veriyor, kendince Jim'in karakterini anlatıyor ve son üç yılda olup bitenleri kendi yorumuyla aktarıyordu. İlgisizce uzak-

lara bakar gibi görünse de tek kelimeyi kaçırmayan Brown bu Jim denen adamın nasıl biri olduğunu anlayamıyordu. 'Adı ne? Jim! Jim! Soyadı yok mu bunun?' 'Buralarda,' dedi Cornelius horgörüyle, 'ona *Tuan* Jim derler. Yani Lord Jim.' 'Neyin nesidir? Nereli?' diye sordu Brown. 'Nasıl bir adam? İngiliz mi?' 'Evet, evet! İngiliz. Ben de İngilizim. Malaccalıyım. O salağın tekidir. Onu öldürdün mü tamam, buranın kralı olursun. Her şey ona ait,' diye açıkladı Cornelius. 'Belki de yakında birileriyle paylaşmak zorunda kalabilir,' dedi Brown alçak sesle. 'Hayır, hayır. Yapman gereken onu ilk fırsatta öldürmek; sonra ne istersen yaparsın,' diye ısrar etti Cornelius hararetle. 'Ben yıllardır burada yaşıyorum ve sana dost tavsiyesi veriyorum.'

"Brown ikindinin çoğunu böyle konuşmalarla ve söğüşlemeyi kafaya koyduğu Patusan'ı sinsice bir hazla seyretmekle geçirirken, adamları dinlendiler. O gün Dain Waris'in donanmasındaki kanolar dereye uzak taraftaki kıyının yakınından usulca, birer birer geçip nehrin aşağı kısmını, Brown'ın kaçış yolunu bloke ettiler. Brown bundan habersizdi ve günbatımından bir saat önce tepeye çıkan Kassim onu bu konuda aydınlatmamaya özen gösterdi. Beyaz adamın gemisinin nehre girmesini istiyordu ve bu haberin cesaret kırıcı olmasından korkuyordu. Brown'a 'emri' göndermesi konusunda epey ısrar etti ve bir yandan da güvenilir bir ulağı onun emrine vermeyi önerdi; bu ulağın gizlilik adına karadan nehrin ağzına gidip gemidekilere 'emri' ileteceğini açıkladı. Brown bir süre düşündükten sonra not defterinden kopardığı bir kâğıda sadece şunu yazdı: 'Haberler iyi. İş büyük. Adamı alıkoyun.' Kassim'in bu iş için seçtiği vurdumduymaz genç, görevini layıkıyla yerine getirdi ve ödülü, eski lodosçuyla Çinli tarafından birden uskunanın boş ambarına tepetaklak atılmak ve ardından kapağın hemen kapatılması oldu. Brown ulağa daha sonra ne olduğunu bana söylemedi."

40. Bölüm

"Brown'ın hedefi Kassim'le diplomatik görüşmeleri sürdürerek zaman kazanmaktı. Gerçekten iş yapmak içinse beyaz adamla birlikte çalışması gerektiğini düşünüyordu ister istemez. Öyle bir adamın (ki yerlileri böylesine etkilediğine göre son derece akıllı olmalıydı), tek başına bir insan için yegâne yol olan yavaş yavaş, ihtiyatla, riskli bir şekilde dolandırıcılık yapma gerekliliğini ortadan kaldıracak yardımı geri çevirebileceğini düşünemiyordu. Kendisi, Brown, ona bu imkânı tanıyacaktı. Hiç kimse böyle bir teklifi reddedemezdi. Birbirlerini iyi anlamaları yeterliydi. Elbette paylaşacaklardı. Orada bir kale –hazır bekleyen bir kale–, toplarla donatılmış (bunu Cornelius'tan öğrenmişti) gerçek bir kale bulunduğunu düşündükçe heyecanlanıyordu. Hele oraya bir kapağı atsın... ağır koşullar dayatmayacaktı. Ama fazla hafif de değil. Adam salak değildi görünüşe bakılırsa. Birlikte kardeş kardeş çalışacaklardı, ta ki... ta ki tartışma vakti gelene ve bütün sorunlar bir mermiyle çözülene dek. Gaddarca bir yağma arzusuna kapılan Brown, o adamla bir an önce konuşmak için sabırsızlanıyordu. Sanki bu ülke şimdiden kendisine aitti ve onu istediği gibi parçalayabilir, sömürebilir ve bir kenara atabilirdi. Şimdilik, karınlarını doyurabilmeleri için Kassim'i kandırması gerekiyordu. Önemli olan her gün yiyecek bir şeyler bulabilmekti. Hem Raca'nın safında sa-

vaşmaya başlayıp, kendisini mermilerle karşılayan o insanlara hadlerini bildirme fikrine soğuk bakmıyordu. Savaşma arzusuna kapılmıştı.

"Çoğunu elbette ki Brown'dan dinlediğim, onun sözleriyle aktardığım öykünün bu kısmını anlatamayacağım için üzgünüm. Can çekişirken bana düşüncelerini sergileyen o adamın kesik kesik, güçlükle konuşmasında gizlenmemiş, acımasız bir kararlılık, kendi geçmişine yönelik tuhaf bir intikamcı tavır ve tüm insanlığa dair emelinin haklılığına ilişkin körlemesine bir inanç vardı, ki bu, gezgin katillerden oluşan bir yağmacı topluluğun liderini, kendini gururla Tanrı'nın Kırbacı[130] olarak adlandırmaya iten hissi andırıyordu. Böyle bir karakterin temelinde yatan doğal, mantıksız gaddarlık Brown'ın başarısızlığı, talihsizliği ve son zamanlarda yaşadığı muhtaçlık, aynı zamanda da içine düştüğü âciz durum yüzünden törpülenmişti elbette; ama bütün bunların en ilginç tarafı şuydu ki, hainice ittifaklar planlarken, o beyaz adamın kaderini kendi zihninde şimdiden belirlemişken ve Kassim'le küstah, lakayt bir tavırla kumpas kurarken, neredeyse elinde olmadan arzuladığı şeyin aslında kendisine karşı koyan o orman kentini yıkmak, cesetlerle doldurmak ve cayır cayır yakmak olduğu belliydi. Acımasız, kesik kesik sesini dinlerken, o tepecikten kente cinayet ve yağma hayalleri kurarak bakışını hayalimde canlandırabildim. Kentin dereye en yakın kısmı terk edilmiş gibi görünse de, aslında her evde birkaç silahlı adam tetikte beklemekteydi. Üzerinde küçük, bodur, sık çalı öbekleri, çukurlar, çöp yığınları ve aralarından geçen, normalde işlek patikalar bulunan boş arazinin ötesindeki sokağın ıssız ucunda ansızın beliren, minicik görünen bir adam, kapıları kapalı, karanlık, cansız binaların arasında tek başına ilerlemeye başlamıştı birden. Belki de nehrin diğer yakasına kaçmış ve eşyasını almak için geri dönmüş bir kent sakiniydi. Derenin diğer tarafındaki

130 Atilla Han.

tepeden emniyetli bir uzaklıkta olduğunu düşünüyordu besbelli. Alelacele kurulmuş alçak kazık set sokağın köşesinin hemen ardındaydı ve adamın orada bir sürü arkadaşı vardı. Ağır ağır yürüyordu. Brown onu görünce, adeta sağ kolu olan Amerikalı firariyi hemen yanına çağırdı. Bu sırık gibi, esnek adam ifadesiz bir suratla, tüfeğini tembelce peşi sıra sürükleyerek geldi. Kendisinden isteneni anlayınca yüzünde beliren şımarıkça katil gülümseyişiyle dişlerini sergiledi ve solgun, kösele gibi yanaklarında iki derin çizgi oluştu. Keskin nişancılığıyla övünürdü. Tek dizinin üstüne çöktü, tüfeğini devrilmiş bir ağacın kesilmemiş dallarının arasına yerleştirip nişan alarak ateş etti ve hemen ayağa kalkıp baktı. Uzaktaki adam silah sesini duyunca başını o tarafa çevirdi, öne doğru bir adım daha attı, tereddüt eder gibi oldu ve birden elleriyle dizlerinin üstüne çöktü. Tüfeğin patlamasını takip eden sessizlikte keskin nişancı gözlerini avından ayırmadan 'o gündüz fenerinin arkadaşlarının artık onun sağlığı hakkında kaygılanmayacakları' tahmininde bulundu. Emekleyerek kaçmaya çabalayan adamın uzuvlarının, gövdesinin altında hızla hareket ettiği görülüyordu. Sonra yüzükoyun yere kapaklandı ve bir daha kımıldamadı. 'Böylece ne yapabileceğimizi gördüler,' dedi Brown bana. 'Ansızın ölmekten korkmaya başladılar. İstediğimiz buydu. Bizden iki yüz misli kalabalıktılar ve bu olayı gece boyunca düşüneceklerdi. Hiçbiri bir insanın o kadar uzaktan vurulabileceğini bilmiyordu. Raca'nın dilencisi pörtlemiş gözlerle koşarak tepeden indi.'

"Bana bunu anlatırken mavi dudaklarındaki incecik köpüğü titreyen bir eliyle silmeye çalıştı. 'İki yüz misli kalabalıktılar... dehşete kapıldılar... dehşete, dehşete diyorum sana...' Kendi gözleri de pörtlemeye başlamıştı. Yatağa gerisingeri yığıldı, incecik parmaklarıyla havayı tırmaladı, tekrar doğruldu, o iki büklüm ve kıllı haliyle bana halk efsanelerindeki yarı hayvan, yarı insan yaratıklar gibi yan yan baktı; geçirdiği nöbetten sonra tekrar konuşabilmeye

başlamadan önce ağzı korkunç ve berbat bir ıstırapla açıktı. İnsan bazı görüntüleri asla unutmuyor.

"Brown dere boyundaki çalıların arasına gizlenmiş olabilecek düşmanları ateş açarak kendilerini ele vermeye zorlamak için, Solomonluya sandala inip kürek getirmesini söyledi; bir spanyeli suya atılmış sopayı getirmeye yolluyordu sanki. Bu plan başarısız oldu ve adam üstüne tek bir kez bile ateş açılmadan geri döndü. 'Kimse yok,' diye görüş belirtti adamlardan bazıları. 'Bu normal değil,' dedi Amerikalı. Bu arada Kassim epey etkilenmiş, hoşnut kalmış ve ayrıca kaygılanmış bir halde gitmişti. Namussuzca planını uygulayarak Dain Waris'e mesaj gönderdi; beyaz adamların gemisinin nehre yaklaşmak üzere olduğunu haber aldığını ve dikkat etmesini söyledi. Geminin güçsüz olduğunu söyledi ve onu geçip gitmelerini engellemeye teşvik etti. Böyle ikili oynamak işine geliyordu, çünkü amacı Bugis kuvvetlerini bölmek ve onları çatışmaya sokarak zayıflatmaktı. Öte yandan, o gün kentte toplanmış Bugis şeflerine haber yollayarak, işgalcileri geri çekilmeye ikna etmeye çalıştığı konusunda onları temin etti; kaleye gönderdiği mesajdaysa, Raca'nın adamları için barut istiyordu. Tunku Allang, arz odasında paslanan yirmi kadar eski misket tüfeğine epeydir cephane bulamıyordu. Tepeyle saray arasındaki açık iletişim herkesi huzursuz etti. Artık insanların saflarını seçme vaktinin geldiği söylenmeye başlandı. Yakında kan gövdeyi götürecekti ve sonrası birçok insan için çok sıkıntılı geçecekti. Jim'in kurduğu düzenli, huzurlu sosyal hayat, herkesin yarınından emin olduğu hayat o akşam kanlı bir şekilde yıkılmanın eşiğinde gibiydi. En yoksullar şimdiden çalılarda saklanmaya ya da nehir boyunca kaçmaya başlamışlardı. Üst tabakadakilerin büyük bölümüyse saraya gidip Raca'ya yaltaklanmayı gerekli gördü. Raca'nın gençleri onları hoyratça itip kaktılar. Korkudan ve kararsızlıktan neredeyse deliye dönen yaşlı Tunku Allang ya susup somurtuyor ya da onları elleri boş gelmeye cesaret

ettikleri için şiddetle azarlıyordu; ödleri patlamış halde gidiyorlardı; sadece yaşlı Doramin hemşerilerini bir arada tutuyor ve taktiğini tavizsiz uyguluyordu. Derme çatma kazık setin arkasındaki büyük koltuğunda oturup, dedikodulara sağırmışçasına kayıtsız kalarak, kalın sesiyle bağıra çağıra emirler veriyordu.

"Çöken alacakaranlık yere çivilenmişçesine, kolları açık halde yatan cesedi gizledi ve ardından, dönen gece göğü Patusan'ın üstüne sarsıntısızca gelerek, sayısız dünyanın parıltısını yeryüzüne yağdırdı. Kentin görünen kısmının tek sokağında, yine yakılan büyük ateşlerin arasında düz sıralar halinde uzanan çatılar, yıkılmış saz duvarların parçaları ve bazı kulübelerin tamamı aydınlandı; dalgalanan alevlerin yer yer sergilediği bu sıralı evler sanki titreşerek, kıvrılıp bükülerek nehrin yukarı kısmına, diyarın kalbinin loşluğuna uzanıyorlardı. Tepenin dibindeki karanlığa kadar yayılan derin sessizlikte, peş peşe yakılmış ateşler çıt çıkarmıyordu; ancak nehrin karşı yakası, kalenin hizasında yakılmış tek bir ateş hariç karanlıktaydı ve buradan gelen, giderek şiddetlenen sarsıntı, pek çok ayağın yürümesinden, pek çok insanın konuşmasından veya çok uzaklardaki bir çağlayandan kaynaklanıyor olabilirdi. Brown bana, o sırada sırtını adamlarına dönüp bütün bunları seyrederken, horgörüsüne ve kendine amansızca güvenmesine karşın, nihayet taştan bir duvara tosladığı hissine kapıldığını itiraf etti. O sırada sandalına atlayabilse, muhtemelen oradan gizlice kaçmaya çalışacağına, nehirde uzun süre kovalanma ve denizde açlıktan ölme riskini göze alacağına inanıyordu. Ancak kaçmayı başaramazdı büyük ihtimalle. Zaten buna kalkışmamıştı da. Bir ara da aklına kente saldırmak gelmişti, ama bunu yaparsa sonunda kendini o aydınlık sokakta bulacağını ve evlerden ateş açılacağını, köpek gibi vurulacaklarını pekâlâ biliyordu. Düşman bizden iki yüz misli fazla... diye düşünmüştü, duman salan iki kor yığınının etrafına üşüşmüş adamlar, Kassim'in diplo-

masisine borçlu oldukları son kalan muzları mideye indirip birkaç tatlı patates kızartırken.

"Sonra beyazlardan biri sandalda biraz tütün kaldığını anımsadı ve Solomonlunun başına bir şey gelmemesinden cesaret alarak, gidip tütünü getireceğini söyledi. Bunun üzerine diğerleri iyice keyiflendiler. Brown, fikri sorulduğunda 'Git, canın cehenneme,' diye horgörüyle karşılık verdi. Karanlıkta dereye gitmenin tehlikeli olduğunu düşünmüyordu. Adam bir bacağını ağaç gövdesinden aşırtıp gözden kayboldu. Hemen sonra sandala binip ardından indiği duyuldu. 'Buldum,' diye seslendi. Sonra tepenin dibinde bir ışık çaktı ve patlama. 'Vuruldum,' diye bağırdı adam. 'Dikkat edin, dikkat edin... vuruldum,' dedi ve birden bütün tüfekler ateşlendi. Tepeden gecenin içine kesik kesik ateşler ve gürültüler yayıldı, sanki orası küçük bir volkanmışçasına; Brown'la Amerikalı panikle ateş açanları küfür ve tokatlarla durdurduklarında, dereden boğuk, bitkin bir inilti yükseldi ve ardından sanki yürek paralayıcı kederi insanın kanını donduran bir zehir olan feryat koptu. Sonra derenin ardında bir yerlerden güçlü bir ses anlaşılmaz, net sözcükler söyledi. 'Kimse ateş etmesin!' diye bağırdı Brown. 'Ne diyor?' 'Tepedekiler, duyuyor musunuz? Duyuyor musunuz? Duyuyor musunuz?' diye tekrarladı ses üç kez. Cornelius tercüme etti ve hemen ardından yanıt verdi. 'Konuş,' diye seslendi Brown, 'duyuyoruz.' Sonra, bir elçinin gür, kibirli sesiyle konuşan ve hayal meyal seçilen kırlık arazinin sınırında sürekli hareket eden aşağıdaki kişi, Patusan'da yaşayan Bugislerle tepedeki beyaz adamlar ve yanlarındakiler arasında güven, merhamet, diyalog, barış olmayacağını söyledi. Bir çalı hışırdadı; rastgele yaylım ateşi açıldı. 'Saçmalığın daniskası,' diye mırıldandı Amerikalı, tüfeğinin kabzasını öfkeyle yere dayayarak. Cornelius tercüme etti. Tepenin dibindeki yaralı adam iki kere 'Beni yukarı alın! Beni yukarı alın!' diye seslendikten sonra inleyip sızlanmaya başladı. Yamacın karar-

mış toprağındayken ve daha sonra sandalda çömelirken güvendeydi. Ancak anlaşılan tütünü bulunca sevinçten kendini kaybedip sandalın diğer tarafından atlamıştı. Karada duran beyaz sandal, onu görünür kılmıştı; derenin o kısmının genişliği en fazla yedi metreydi ve karşı kıyıdaki çalılığın içinde çömelmiş bir adam vardı.

"Patusan'a yeni gelmiş, Tondanolu bir Bugis olan bu adam, ikindi vakti vurulan kişinin akrabasıydı. Uzun mesafeden yapılan o meşhur atış, tanık olanları afallatmıştı. Adam gayet güvendeyken, arkadaşlarının gözü önünde espri yaparken vuruluvermişti ve bu acımasızlık karşısında hınç ve öfkeye kapılmışlardı. Si-Lapa adlı bu akrabası o sırada sadece birkaç metre ötede, kazık çitin ardında, Doramin'in yanındaydı. Böyle adamları bilenler, mesajı karanlıkta tek başına iletmeye gitmekle sıra dışı bir cesaret sergilediğini kabul edeceklerdir. Açık araziden usulca geçerek sola sapınca kendini sandalın karşısında bulmuştu. Brown'ın adamı bağırınca irkilmişti. Oturup tüfeğini omuzlamış ve diğer adam sandaldan atlayıp da kendini hedef haline getirince tetiği çekerek o zavallının karnına üç sivri mermi saplamıştı. Sonra yüzükoyun yere kapaklanmış, hemen sağındaki çalılar kurşun yağmuruna tutulunca öleceğini sanmıştı; sonrasındaysa iki büklüm durarak, gizlendiği yerden çıkmadan, o konuşmayı yapmıştı. Sözünü bitirir bitirmez yana sıçradı ve sine sine ilerleyerek evlere sağ salim geri döndü; o gece, çocuklarının unutulmasına izin vermeyecekleri bir şöhret kazandı.

"Tepedeki mahzun adamlarsa başlarını eğip iki küçük kor yığınını söndürdüler. Dudaklarını bastırarak ve yere bakarak keyifsizce oturdular, aşağıdaki arkadaşlarının sesini dinlediler. Adam güçlüydü ve uzun süre can çekişti; iniltileri bazen yükseliyor, bazense alçalarak tuhaf, sırdaşça, ıstıraplı bir tona bürünüyordu. Bazen çığlığı basıyordu ve ardından, bir sessizlikten sonra, anlaşılmaz şeyler söylerek uzun uzun sayıkladığı, yakındığı duyuluyordu. Hiç susmuyordu.

"Brown bir keresinde, usulca küfürler savuran Amerikalının aşağı inmeye hazırlandığını görünce, istifini bozmadan 'Neye yarar ki?' dedi. 'Haklısın,' dedi firari, gönülsüzce vazgeçerek. 'Burada ona bakacak imkânımız yok. Ama sesi adamların moralini bozuyor kaptan.' Yaralı adam sıra dışı bir dinçlikle 'Su!' diye seslendi ve ardından hafifçe inlemeye devam etti. 'Evet, su. Su işini bitirir,' diye mırıldandı Brown bezgince. 'Yavaş yavaş. Gelgit yükseliyor.'

"Sonunda gelgit yükselerek sızlanmaları ve ıstırap çığlıklarını sona erdirdi; şafağa karşı çenesini avcuna yaslayıp Patusan'a bir dağın tırmanılamaz yamacına bakarcasına bakan Brown uzaklarda, kentte bir yerde üç kiloluk bir pirinç topun patladığını işitti. 'Bu ne?' diye sordu çevresinde takılan Cornelius'a. Cornelius kulak kabarttı. Nehirden şehre boğuk bağrışmalar yayıldı; büyük bir davul çalınmaya başlandı ve başka davullar nabız gibi ritmik ve monoton seslerle karşılık verdi. Kentin karanlık yarısında yer yer minik ışıklar belirdi, ateşlerle aydınlanan kısmındansa kalın ve uzun bir uğultu yükseldi. 'Geldi,' dedi Cornelius. 'Ne? Şimdiden mi? Emin misin?' diye sordu Brown. 'Evet! Evet! Kesinlikle. Şu gürültüye baksana.' Brown ısrarla 'Niye ortalığı ayağa kaldırıyorlar ki?' diye sordu. 'Sevinçten,' dedi Cornelius öfkeyle; 'o çok büyük bir adam, ama çocuk gibi saf, dolayısıyla onu memnun etmek için şamata yapıyorlar, çünkü cahiller.' 'Baksana,' dedi Brown, 'onunla nasıl temas kurabilirim?' 'O seninle konuşmaya gelir,' dedi Cornelius. 'Nasıl yani? Elini kolunu sallayarak buraya mı gelecek?' Cornelius karanlıkta emme basma tulumba gibi kafa salladı. 'Evet. Dosdoğru buraya gelip seninle konuşacak. Salağın tekidir. Ne kadar salak olduğunu göreceksin.' Brown ona inanmadı. 'Göreceksin; göreceksin,' diye tekrarladı Cornelius. 'O korkmaz... hiçbir şeyden korkmaz. Gelip sana halkını rahat bırakmanı söyleyecek. Herkesin onun halkını rahat bırakması gerekiyor çünkü. Küçük bir çocuk gibi. Dosdoğru sana gelecek.'

Brown'ın tabiriyle 'o küçük, fesat puşt' maalesef Jim'i iyi tanıyordu. 'Evet, kesinlikle,' diye devam etti Cornelius hararetle, 've o gelince şu uzun boylu adama onu vurmasını söyle kaptan. Onu öldürürsen herkes o kadar korkar ki, sonrasında onlara istediğini yapabilirsin... ne istersen alırsın... istediğin zaman gidersin. Ha ha ha! Ne güzel...' Sabırsızlıktan ve hevesten neredeyse dans edecekti; başını geriye çevirip ona bakan Brown acımasız şafağın ışığında, çiyle kaplanmış adamlarının kampın soğuk küllerinin ve çöplerinin arasında sefil, ürkmüş ve hırpani bir halde oturduklarını gördü."

41. Bölüm

"Batı kıyısındaki ateşler, güneşin hızla yükseldiği son ana kadar yanarak ışık saçtı; sonra Brown ilk evlerin arasında hareketsiz duran rengârenk kalabalıkta, bembeyaz Avrupa giysileri giymiş kasklı bir adam gördü. 'İşte o; bak! Bak!' dedi Cornelius heyecanla. Brown'ın bütün adamları ayağa fırlayıp donuk gözlerle arkasında toplandılar. Beyaz adamın etrafındaki parlak giysili ve esmer yüzlü insanlar tepeciğe bakıyorlardı. Brown çıplak kolların gözlere siper edilmek için kaldırıldığını ve başka kahverengi kolların kendilerini işaret ettiğini gördü. Ne yapmalıydı? Etrafa bakınınca, dört bir yanda gördüğü ormanlar eşitsiz bir müsabakanın gerçekleşeceği alanın duvarları gibi geldi. Adamlarına bir kez daha baktı. Göğsünde horgörü, bezginlik, yaşama isteği, son bir kez şansını deneme –başka bir yerde can verme– arzusu birbirleriyle mücadele ediyordu. Diyarın bütün gücünü arkasına alan o beyaz adam, Brown'ın bulunduğu yeri bir dürbünle inceler gibiydi. Brown kütüğün üstüne fırlayıp kollarını, avuçları öne bakacak şekilde kaldırdı. Rengârenk grup beyaz adamın çevresinde toplandı ve iki kere geri çekilip tekrar yanaştı, ta ki beyaz adam onlardan kurtulup tek başına, ağır ağır yürümeye başlayana dek. Jim dikenli çalı öbeklerinin arasında bir belirip bir kaybolarak dereye yaklaşana kadar kütüğün üstünde kalan Brown, sonra atlayıp onunla buluşmak için aşağı indi.

"Sanırım Jim'in hayatının ikinci çaresizce atlayışını... onu Patusan'ın hayatına sokan, oranın insanlarının güvenini, sevgisini, inancını kazanmasına imkân veren atlayışı yaptığı yerin yakınında, hatta belki de tam orada buluştular. Derenin iki yakasından birbirlerine baktılar ve dudaklarını açmadan önce sabit gözlerle birbirlerini anlamaya çalıştılar. Düşmanlıkları bakışlarına yansımış olsa gerek; Brown'ın Jim'den ilk bakışta nefret ettiğini biliyorum. Beslediği umutlar anında sönmüştü. Görmeyi umduğu adam bu değildi. Bu yüzden Jim'den nefret etti ve –dirseklerden kesilmiş bir ekose flanel gömlek giymiş, gri sakallı, yüzü güneşten kararmış, avurtları çökük bu adam– onun gençliğine ve özgüvenine, berrak gözlerine ve fütursuz tavrına içinden küfrü bastı. Karşısındaki adam ondan çok farklıydı! Yardım için herhangi bir şey verecek birine benzemiyordu. Bütün avantajlar ondaydı... mal mülk, güvenlik, güç; arkasında muazzam bir kuvvet vardı! Aç ya da çaresiz değildi ve hiç korkmuş görünmüyordu. Ayrıca Brown, Jim'in beyaz kaskından kanaviçe tozluklarına ve kille beyazlatılmış ayakkabılarına dek kıyafetine ciddi ve sinirli gözlerle bakarken, kendi hayatını biçimlendirirken küçümsediği ve burun kıvırdığı şeyleri anımsamıştı.

"'Kimsin?' diye sordu Jim sonunda, olağan sesiyle konuşarak. 'Adım Brown,' diye karşılık verdi diğeri ve sesini yükselterek 'Kaptan Brown. Ya seninki?' diye ekledi; Jim bir an duraksadıktan sonra, onu duymamışçasına 'Burada ne işin var?' diye sordu. 'Merak ettin demek,' dedi Brown acı acı. 'Yanıt çok basit. Açlık. Peki ya senin ne işin var?'

"'Herif bunu duyunca irkildi,' dedi Brown, aralarında sadece bir derenin çamurlu yatağı bulunsa da aslında tüm insanlığı içeren hayat kavramının iki zıt kutbunda duran iki adamın yaptığı bu tuhaf konuşmanın başlangıcını bana anlatırken... 'Herif bunu duyunca irkildi ve suratı kıpkırmızı kesildi. Sorgulanamayacak kadar mühim bir şahsiyetti herhalde. Beni canının istediğini yapabileceği ölü bir adam

olarak görüyorsa, aslında kendisinin de daha iyi durumda olmadığını söyledim. Yukarıda kendisine nişan almış bir adam vardı ve benden işaret bekliyordu. Bunda şaşılacak bir şey yoktu. Sonuçta Jim buraya kendi hür iradesiyle gelmişti. "İkimizin de," dedim, "ölü olduğumuzda anlaşalım ve bunu temel alarak, iki eşit insan gibi konuşalım. Hepimiz ölümün karşısında eşitiz," dedim. Kabul ediyorum, orada sıçan gibi kapana kısılmıştım, ama buna zorlanmıştık ve kapana kısılmış bir sıçan bile ısırabilir. Jim cevabı yapıştırdı. "Sıçan ölene kadar kapandan uzak durursan ısırmaz." Ona yerli arkadaşlarının böyle oyunlara düşkün olabileceğini, ama bir beyaz olan kendisinin bir sıçana bile o şekilde muamele etmeyeceğini düşündüğümü söyledim. Evet, onunla konuşmak istemiştim. Ama canımı kurtarmak için yalvarmak niyetiyle değil. Arkadaşlarım... şey... neyseler oydular işte... sonuçta Jim gibi insandılar. Ondan istediğim tek şey ortadaki meseleyi çözmesiydi. "Lanet olsun," dedim, o karşımda kazık gibi dururken, "her gün buraya gelip de dürbününle kaçımızın sağ kaldığına bakacak değilsin ya. Haydi ama. Ya o cehennem kaçkını adamlarını getir ya da bırak gidelim, Tanrı aşkına, bari açık denizde açlıktan geberelim! O insanların halkın olduğunu ve onlardan biri olduğunu söylesen de, böyle atıp tutsan da eskiden sen de beyazdın. Onlardan biri misin? Peki eline ne geçti yahu; burada o kadar kıymetli ne buldun be adam? Ha? Buraya inmemizi istemiyorsun belki... değil mi? Bizden iki yüz misli kalabalıksınız. Buraya uluorta inmemizi istemiyorsun. Ah! Sana yemin ederim ki postu pahalıya satacağız. Beni kabahatsiz insanlara korkakça saldırmakla suçluyorsun. İyi de ben suçsuz yere açlıktan ölüyorsam, onların kabahatsiz olmaları umurumda olur mu ki? Ama ben korkak değilim. Sen de korkak olma. Adamlarını getir yoksa, bütün iblisler aşkına, kabahatsiz kentinin yarısını bizimle birlikte yakarız!"'

"O köhne kulübedeki berbat yatakta büzülmüş, yüzünü dizlerine yaslamış bu acılar içindeki, iskelete dönmüş ada-

mın –bunu anlatırken– başını kaldırıp fesat bir muzafferlikle bana bakması korkunçtu.

"'Ona böyle dedim... ne diyeceğimi biliyordum,' diye tekrar söze başladı; önce dermansızca, ama giderek hararetlenip horgörüsünü öfkeyle, inanılmaz bir hızla ifade ederek konuşuyordu. '"Ormana gidip de açlıktan birer birer ölene, karıncalara yem olana kadar etrafta dolanacak değiliz. Yo, hayır!" "Daha iyisini hak etmiyorsunuz," dedi. "Peki ya sen ne hak ediyorsun?" diye bağırdım ona. "Burada yuvalanmışsın, sorumluluktan, masum hayatlardan, lanet olası vazifenden bahsedip duruyorsun. Sen beni, benim seni tanıdığımdan daha mı iyi tanıyorsun? Ben buraya yiyecek bulmaya geldim. Duyuyor musun? Karınlarımız doysun diye geldim. Peki ya *sen* neden geldin? Buraya gelince ne istedin? Bizim tek istediğimiz şu: ya bizimle savaşın ya da bırakın geldiğimiz yoldan gidelim..." "Seninle şimdi dövüşebilirim," dedi küçük bıyığını sıvazlayarak. "Ben de beni vurmana seve seve göz yumardım," dedim. "Ha burada ölmüşüm ha başka yerde, fark etmez. Kem talihimden bıktım usandım. Ama bu fazla kolay olurdu. Adamlarımı düşünmem gerek... Tanrı aşkına, sıkıyı görünce onları bırakıp kaçacak değilim," dedim. Durup biraz düşündü ve sonra böyle kötü bir duruma düşmek için ne yaptığımı sordu ("dışarıda" dedi, başıyla nehrin aşağı kısmını göstererek). "Birbirimize hayat hikâyemizi anlatacak kadar tanıştık mı?" diye sordum. "Önce sen başla istersen. Hayır mı? Eh, benimkini duymak istemeyeceğine eminim. Sen de seninkini kendine sakla. Benimkinden daha iyi değildir, biliyorum. Hayatımı yaşadım işte... sen de öyle, her ne kadar kirli toprağa dokunmamak için kanatlı olması gereken insanlardan biriymişsin gibi konuşsan da. Eh... toprak kirlidir işte. Benim kanadım yok. Buradayım, çünkü hayatımda bir kez olsun korktum. Korktuğum neydi, bilmek ister misin? Hapse atılmaktan korktum. Bundan korkuyorum ve bilmende sakınca yok... işine yarayacaksa.

Senin neyden korkup da bu iğrenç yere geldiğini sormayacağım; burada yolunu bulmuş gibisin. O senin şansın, bu da benimki... çabucak vurulmak veya gidip açlıktan gebereyim diye kovulmak için yalvarma ayrıcalığına erişmek.'"

"Dermansız bedeni öyle hiddetli, özgüvenli ve fesatça bir sevinçle sarsılıyordu ki, sanki o kulübede kendisini bekleyen ölümü kovmuştu. Kendine beslediği delice sevgi, paçavraların ve yoksulluğun içinden, karanlık ve korkunç bir mezardan kalkarcasına yükselmişti. O sırada Jim'e ne kadar yalan söylediğini ve şimdi bana ne kadar yalan söylediğini kestirmek güçtü... kendineyse sürekli yalan söylüyordu. Kibir, hafızamıza korkunç oyunlar oynar ve her tutkunun gerçeği, o tutkuyu yaşatabilmek için bahane arar. Brown öbür dünyanın kapısında dilenci kılığında dururken bu dünyanın suratına tokadı basmıştı, tükürmüştü, üstüne yaptığı kötülüklerin dibinde yatan muazzam bir horgörüyü ve isyanı fırlatmıştı. Herkesi yenmişti... erkekleri, kadınları, vahşileri, tüccarları, korsanları, misyonerleri... ve Jim'i... 'o tombul suratlı dilenciyi'. *In articulo mortis*[131] bu zaferi, can çekişirken bütün dünyayı ayaklarının altında ezmiş olduğu yanılsamasına kapılmasını ona çok görmüyordum. Rezil ve iğrenç bir şekilde acı çekerek bana böbürlenirken, en görkemli zamanlarına dair, kıkırdanarak anlatılan bir öyküyü anımsadım: bir yıl veya daha uzun süre boyunca, Centilmen Brown'ın gemisinin masmavi göğün altındaki yemyeşil bir adacığın beyaz kumsalında kara bir nokta gibi duran misyoner evinin açıklarında bazen günlerce takıldığı görülmüş; Centilmen Brown karaya inip Melanezya'dan ve kocasından sıkılmış romantik bir kıza kur yapıyormuş. Zavallı kocanınsa sağda solda, 'Kaptan Brown'ı daha iyi hayat tarzına çekmek' niyetinde olduğunu söylediği duyuluyormuş... 'Centilmen Brown'ı cennete alsınlar,' –demişti çokbilmiş aylağın teki bir keresinde– 'alsınlar da Batı Pasifik ticaret gemisi kapta-

131 Ölmek üzereykenki (Lat.).

nı nasıl bir şeymiş görsünler.' Can çekişen bir kadınla kaçıp onun cesedine kapanarak gözyaşı döken de Brown'dı. O zamanki ikinci kaptanı 'Koca bir bebek gibi ağlıyordu,' diye hiç bıkmadan anlatırdı, 'bu kaçırma işinin neresi eğlenceli anlamadım. Gemiye bindiklerinde kadın kendini o kadar kaybetmişti ki, Brown'ı tanımıyordu bile; onun ranzasında sırtüstü öylece yatıyordu, gözleri korkunç bir şekilde parlaktı... sonra da öldü. Ağır bir hummaydı herhalde...' Ben bütün bu öyküleri anımsarken, gıcırdayan sedirdeki Brown topak topak olmuş sakalını morarmış eliyle silerek, o lanet olası, pirüpak, burnu havalarda herife nasıl haddini bildirdiğini anlatıyordu. Jim'i korkutamadığını itiraf etti, ama 'Tanrı aşkına, o iki paralık ruhunu allak bullak etmenin paralı geçitler kadar geniş bir yolu vardı!' dedi."

42. Bölüm

"Jim'in yürüdüğü yola doğru bakmaktan fazlasını yapamazdı sanırım. Gördükleri karşısında kafası karışmış gibiydi, çünkü anlatısını birden fazla kez yarıda kesip 'Orada az kalsın elimden kurtuluyordu. Onu çözemiyordum. O kimdi ki?' diye bağırdı. Bana çılgınca baktıktan sonra büyük bir sevinçle, alaycı bir gülümseyişle sözüne devam ediyordu. O ikisinin, derenin iki yakasından yaptıkları konuşma şimdi bana kaderin sonucu bilerek soğuk gözlerle seyrettiği, en ölümcül türden bir düello gibi geliyor. Hayır, Brown, Jim'in ruhunu allak bullak etmedi, ama kesinlikle ulaşamayacağı bir yerde olan o ruh, aralarındaki çatışmanın acısını sonuna kadar hissetmediyse çok yanılıyorum demektir. Kaçtığı dünyanın peşine saldığı casuslardı bunlar. Jim'in içinde yaşamaya layık olmadığını düşündüğü "dış dünyadan" gelmiş beyaz adamlardı. Ona gelen sadece buydu işte... bir tehlike, bir şok, eserine yönelik bir tehdit. Sanırım Jim'in karakterini anlamaya çalışan Brown'ı o kadar şaşırtan şey, Jim'in arada sırada söylediği birkaç sözcüğe yüklediği bu kederdi, hınç ve kendini salıverme karışımı bir histi. Bazı büyük insanlar büyüklüklerini, kullanmak için seçtikleri kişilerin kendi işlerine tam olarak ne kadar yarayabileceğini kestirme yeteneğine borçludur ve Brown'da, sanki gerçekten büyük bir insanmışçasına, kurbanlarının en güçlü ve en zayıf yönlerini saptayabilmek

gibi şeytani bir yetenek vardı. Bana Jim'in yalakalıkla ikna edilebilecek tiplerden olmadığını, dolayısıyla kendini Jim'e talihsizliklerle, tenkitlerle ve felaketlerle yılmadan mücadele eden bir insan olarak tanıtmaya özen gösterdiğini itiraf etti. Jim'e kaçakçılık yaparak birkaç top satmanın büyük bir suç olmadığını belirmişti. Patusan'a gelmesi meselesine gelince, dilencilik yapmaya gelmediğini kim söyleyebilirdi ki? Buradaki iğrenç insanlar kıyılardan üstüne sorgusuz sualsiz ateş açmışlardı. Bunu yüzsüzce savunmuştu, oysa Dain Waris hemen harekete geçmekle büyük bir felaketi önlemişti; ne de olsa Brown bana kentin büyüklüğünü görür görmez, oraya ayak bastığı anda halkı sindirmek ve korkutmak için sağı solu ateşe verme, gözüne ilişen bütün canlıları vurma kararı aldığını açıkça söyledi. Aradaki kuvvet farkı o kadar büyükmüş ki, hedefine ulaşmak için tek şansı buymuş... bir öksürük krizi geçirirken bunu savundu. Ama bunları Jim'e söylememişti. Yaşadıkları güçlükler ve çektikleri açlıksa son derece gerçekti; bunu anlamak için çetesine bakmak yeterliydi. Tiz bir ıslık çalınca bütün adamları tek sıra halinde kütüklere çıkıp kendilerini Jim'e tepeden tırnağa sergilediler. Öldürdükleri adama gelince, olan olmuştu... eh, yapacak bir şey yoktu... ama sonuçta bu bir savaş, kanlı bir savaş değil miydi... ve köşeye sıkışmamış mıydılar? Hem o adam anında ölmüştü, göğsünden vurulmuştu, oysa şimdi derede yatan kendi zavallı arkadaşı can çekişmişti. Mermiler bağırsaklarını parçalamıştı ve çığlıklarını altı saat dinlemek zorunda kalmışlardı. Her hâlükârda, aldıkları canın bedeli ödenmişti... Brown bütün bunları talihsizliklerden bezmiş, artık başına gelecekleri umursamayan bir adamın fütursuzluğuyla söylemişti. Jim'e 'İnsan karanlıkta canını kurtarmaya çalışırken başkalarının canını umursamaz... ister üç kişi olsunlar, ister otuz, isterse üç yüz,' deyince, buna hak verip vermediğini bir çeşit haşin, âciz içtenlikle sorunca, sanki Jim'in kulağına bir iblis tavsiyeler fısıldıyor gibi olmuştu. Brown bana 'Yüzünü

ekşitmesini sağladım,' diye böbürlendi. 'O doğrucu Davut tavrını hemen bıraktı. Konuşmadan öylece duruyordu, suratı kararmıştı... bana değil yere bakıyordu.' Jim'e canını kurtarmak için eline geçen ilk fırsatı değerlendirmeye çalışan bir insanı ne hakla yargıladığını, hayatta kendisinin hiç kabahat işleyip işlemediğini sordu. Onu böyle azarlarken bir yandan da aynı ırktan olduklarını, muhtemelen benzer deneyimler yaşadıklarını alttan alta anımsattı; zihinlerini ve kalplerini yakınlaştıran ortak bir suçları, ortak gizli bilgileri olduğunu iğrenç bir şekilde ima etti.

"Sonunda, Brown boylu boyunca yere uzandı ve gözucuyla Jim'i seyretti. Derenin karşı yakasında öylece ayakta duran Jim düşünüyor ve ağırlığını bir bacağından diğerine aktarıyordu. Görünürdeki evler, bir salgın hastalık tüm sakinlerini öldürmüşçesine sessizdi; oysa içlerindeki pek çok görünmez göz, aralarında dere uzanan o iki adama, karaya oturmuş beyaz sandala ve üçüncü adamın yarısı çamura batmış cesedine bakıyordu. Nehirde kanolar tekrar harekete geçmişti, çünkü beyaz lordun geri dönüşünden beri Patusanlılar dünyevi kurumların sağlamlığına olan inançlarını geri kazanmaktaydı. Nehrin sağ yakası, evlerin platformları, kıyılara bağlanmış sallar, hatta hamamların çatıları bile işitme mesafesinin çok uzağında ve görüş mesafesinin sınırında duran, gözlerini Raca'nın kalesinin ardındaki tepeciğe dikmiş adamlarla doluydu. Parıltılı nehir tarafından iki yerden kesilen geniş, eğri büğrü ormanlar halkasının içinde sessizlik hâkimdi. 'Kıyıyı terk edeceğinize söz verir misin?' diye sordu Jim. Brown elini kaldırdı ve her şeyden vazgeçercesine... kaçınılmazı kabullenircesine indirdi. 'Ve silahlarınızı teslim edeceğinize?' diye devam etti Jim. Brown doğrulup öfkeyle baktı. 'Silahlarımızı teslim etmek mi! Cesetlerimizin ellerinden alırsınız ancak. Korkudan delirdiğimi mi sandın? Yo, hayır, dünyada silahımdan ve üstümdeki şu paçavralardan başka bir şeyim yok, gemideki birkaç tane daha kuyruktan dolma

silahı saymazsak, ki Madagaskar'a gidince hepsini satmayı düşünüyorum, dilencilik yapa yapa gemiden gemiye aktarma yaparak... oraya varabilirsem tabii.'

"Jim buna bir şey demedi. Nihayet elindeki sopayı atarak, kendi kendine konuşurcasına 'Buna gücüm yeter mi bilmiyorum,' dedi... 'Bilmiyorsun! Bir de kalkmış silahlarımı teslim etmemi istiyorsun. İyiymiş,' diye bağırdı Brown. 'Ya sana söz verip sonra tutmazlarsa?' Sakinleşti. 'Bence gücün yeter, yoksa niye bu kadar konuştuk ki?' diye devam etti. 'Buraya niye geldin ki? Vakit öldürmeye mi?'

"Jim uzun bir sessizlikten sonra birden başını kaldırarak 'Pekâlâ,' dedi. 'Gitmekte veya kalıp savaşmakta serbest olacaksınız.' Topuğunun üstünde dönüp yürüyerek uzaklaştı.

"Brown hemen ayaklandı, ama Jim'in ilk evlerin arasında kaybolduğunu görmeden tepeye çıkmadı. Jim'i bir daha hiç görmedi. Geri dönerken, iki büklüm ve başını omuzlarının arasına almış halde duran Cornelius'la karşılaştı. Cornelius, Brown'ın yolunu kesti. 'Onu neden öldürmedin?' diye sordu hınçlı, hoşnutsuz bir sesle. 'Çünkü daha iyisini yapabilirdim,' dedi Brown keyifle gülümseyerek. 'Asla! Asla!' diye itiraz etti Cornelius hararetle. 'Yapamazdın. Ben yıllardır buradayım.' Brown ona merakla baktı. Kendisiyle savaşan bu yerin hayatının pek çok boyutu vardı; asla keşfedemeyeceği şeyler. Cornelius surat asarak yanından geçip nehre doğru yürüdü. Artık yeni arkadaşlarını terk ediyordu; olayların hayal kırıklığına uğratıcı gidişatını küçük, sarı, yaşlı suratını sanki iyice büzüştüren somurtkan bir dik kafalılıkla kabullenmişti ve giderken sağa sola bakınıyor, sabit fikrinden asla vazgeçmiyordu.

"Sonrasında olaylar kontrolsüzce hızlanıyor, insanların yüreklerinin derinliklerinden, karanlık bir kaynaktan gelen akıntı misali akıyor ve Jim'in halkın arasındaki halini çoğunlukla Tamb' Itam'ın gözlerinden görüyoruz. Kızın gözleri de Jim'i izlemişti, ama onun yaşamı Jim'inkiyle fazla iç içeydi:

tutkusu, merakı, öfkesi ve hepsinden öte, korkusu ve merhametsiz aşkı vardı. Diğerleri kadar şaşkın olan sadık uşağı yönlendirense sadece sadakat; sadakat ve lorduna beslediği, hayreti bile gizemli bir başarısızlığı kederle kabullenişe indirgeyecek kadar güçlü bir inanç. O sadece tek kişiye bakıyor ve bütün o şaşırtıcı, karmaşık olaylar esnasında muhafızlık, itaatkârlık, bakıcılık havasını koruyor.

"Efendisi beyaz adamlarla konuşmaktan dönerek, sokaktaki kazık çite doğru yavaşça yürüdü. Geri dönmesi herkesi çok sevindirdi, çünkü yokluğunda herkes sadece onun öldürülmesinden değil, sonrasında olacaklardan da korkmuştu. Jim yaşlı Doramin'in bulunduğu eve girdi ve Bugis göçmenlerin şefiyle uzun süre yalnız kaldı. O sırada olayların gidişatını konuşmuştur şüphesiz, ama konuşmalarına kimse tanık olmamış. Ancak kapıya olabildiğince yakın duran Tamb' Itam, efendisinin şöyle dediğini işitti: 'Evet. Arzumun bu olduğunu herkese söyleyeceğim, ama ilk önce sadece seninle konuştum ey Doramin; çünkü ikimiz de birbirimizin kalbini ve en büyük arzusunu biliriz. Şunu da iyi bilirsin ki tek düşündüğüm halkın iyiliği.' Sonra efendisi girişteki perdeyi kaldırarak dışarı çıktı ve Tamb' Itam içeride, koltuğunda oturan, ellerini dizlerine koymuş ve ayaklarının arasına bakan yaşlı Doramin'i bir an gördü. Sonrasında efendisinin peşinden Jim'in kalesine, bütün önde gelen Bugislerin ve Patusanlıların bir konuşma için çağrıldıkları yere gitti. Tamb' Itam dövüşüleceğini ummuştu. 'Altı üstü bir tepe daha alınacaktı, atla deve değildi ya?' diye bağırdı bana esefle. Ancak, kentteki pek çok kişi, o zorba yabancıların dövüşmeye hazır onca cesur adamı görünce gitmeye razı olacaklarını ummaktaydı. Gitmeleri iyi olurdu. Jim'in gelişi, şafaktan önce Jim'in kalesinden yapılan top atışıyla ve orada çalınan büyük bir davulla haber verildiğinden beri, Patusan'ın üstündeki korku bir kayaya çarpan dalga misali dağılıp geri çekilmişti; geride heyecandan, meraktan

ve sonu gelmez spekülasyonlardan ibaret, tıslayan köpükler bırakmıştı. Halkın yarısı savunma amacıyla evlerinden zorla çıkarılmıştı ve nehrin sol yakasındaki sokakta kalıyor, Jim'in kalesinin etrafında toplanıyor ve tehdit altındaki yakada bulunan terk edilmiş evlerinin her an alev alacağı korkusuyla yaşıyordu. Genel arzu, meselenin bir an önce hallolmasıydı. Mücevher, mültecilere yiyecek dağıtılmasını sağladı. Beyaz adamların ne yapacağını kimse bilmiyordu. Şimdiki durumun Şerif Ali'yle savaşıldığı zamankinden bile kötü olduğunu söyleyenler çıktı. O zamanki savaş çoğu insanın umurunda değildi; şimdiyse herkesin kaybedecek bir şeyleri vardı. Kentin iki bölümü arasında mekik dokuyan kanolar ilgiyle seyrediliyordu. Nehri korumak için akıntının ortasına iki Bugis savaş teknesi demir atmıştı ve pruvalarından dumanlar yükseliyordu; içlerindeki adamlar öğle yemeği niyetine pilav yaparken Jim, Brown'la ve Doramin'le yaptığı görüşmelerin ardından nehri geçti, kalesine bent kapağından girdi. İçerdeki insanlar başına üşüşünce evine güçbela ulaşabildi. Onu daha önce görmemişlerdi, çünkü gece geldiğinde, sırf onu görmek için iskeleye giden ve ardından hemen diğer yakadaki şeflerle savaşçıların yanına koşan kızla biraz konuşmuştu o kadar. İnsanlar arkasından tezahürat yapıyorlardı. Yaşlı bir kadın, insanları çılgınca ite kaka öne çıkıp da Jim'e haydutların Doramin'in yanındaki iki oğluna zarar vermelerini engellemesini azarlarcasına emredince kahkahalar koptu. Birkaç kişi kadını çekerek uzaklaştırmaya çalıştı, ama kadın direndi ve 'Bırakın beni,' diye haykırdı. 'Ne oluyor ey Müslümanlar? Bu kahkahalar hiç yakışmıyor. Onlar adam öldürmek isteyen zalim, kana susamış haydutlar değiller mi?' 'Bırakın onu,' dedi Jim ve ansızın çöken sessizlikte yavaşça 'Herkes güvende olacak,' diye konuştu. İç geçirmeler ve yükselen memnuniyet mırıltıları dinmeden eve girdi.

"Brown'ın denize geri dönmesine göz yumulmasına karar vermişti şüphesiz. İsyan eden kaderi ona seçenek ta-

nımıyordu. İlk kez açıkça bir düşmanlığa karşı iradesini kanıtlamak zorunda kalıyordu. Tamb' Itam bana 'Bir sürü şey söylendi ve efendim başta suskun kaldı,' dedi. 'Karanlık çökünce uzun masadaki mumları yaktım. Şefler karşılıklı oturdular ve hanımefendi, efendimin sağ tarafında kaldı.'

"Jim konuşmaya başladığında, içinde bulunduğu alışılmadık zor durum kararlılığını iyice pekiştirmiş gibiydi. Tepedeki beyaz adamların şimdi kendisinden cevap beklediklerini söyledi. Onların şefiyle kendi halkının dilinde konuştuğunu, böylece başka dillerde anlatılması zor pek çok meselenin açıklığa kavuştuğunu söyledi. Onların, çektikleri acı yüzünden doğruyla yanlışı ayırt edemez hale gelen, gaflete düşmüş insanlar olduklarını söyledi. Şimdiye kadar ölenler olduysa da, daha fazla insanın ölmesine ne gerek vardı? Dinleyicilerine, orada toplanmış liderlere, onların esenliklerinin kendi esenliği, onların kayıplarının kendi kaybı, onların yaslarının kendi yası olduğunu söyledi. Kendisini ciddiyetle dinleyen yüzlere baktı ve onlardan birlikte dövüşüp çalıştıklarını hatırlamalarını istedi. Cesaretini bildiklerini (bu sırada sözü bir mırıltı tarafından kesildi)... ayrıca onları asla kandırmadığını söyledi. Yıllardır birlikte yaşadıklarını... O diyarı ve içinde yaşayan insanları çok sevdiğini... Sakallı beyaz adamların gitmelerine izin verilmesi halinde görebilecekleri zararların bedelini canıyla ödemeye hazır olduğunu... O insanlar kötülük yapsalar da, kaderleri de kötüydü. Jim kötü bir tavsiye vermiş miydi hiç? Sözlerinin halka acı çektirdiği olmuş muydu? Bu beyaz adamları ve yandaşlarını salıvermenin en iyisi olacağına inanıyordu. Küçük bir armağan olacaktı. 'Beni yargılayan ve her zaman haklı bulan sizlerden, onların gitmelerine izin vermenizi istiyorum.' Doramin'e döndü. Yaşlı *nakhoda* hiç kımıldamadı. 'Öyleyse,' dedi Jim, 'oğlunu, dostumu, Dain Waris'i çağır, çünkü bu meselede liderlik yapmayacağım.'"

43. Bölüm

"Jim'in sandalyesinin arkasında duran Tamb' Itam apışıp kalmıştı. Jim'in konuşması büyük bir kargaşaya yol açmıştı. 'Onları salıverin, çünkü sizleri hiç kandırmayan ben, bunun en doğrusu olduğuna inanıyorum,' dedi Jim ısrarla. Bir sessizlik çöktü. Avlunun karanlığından pek çok insanın fısıltılarının, hışırtılarının geldiği duyuluyordu. Doramin ağır başını kaldırdı ve tıpkı gökyüzüne elle dokunulamayacağı gibi, insanların yüreklerinin de bilinemeyeceğini ama... razı olduğunu söyledi. Diğerleri de sırayla fikirlerini söylediler: 'En iyisi bu,' 'Bırakın gitsinler,' vesaire. Ama çoğu '*Tuan* Jim'e güvendiklerini' söylemekle yetindi.

"Jim'in kararını böyle basitçe kabullenmeleri meselenin özünü tamamen ortaya koyuyor; Jim'in haklılığına inanıyorlardı ve bu inancın kanıtı Jim'i kendi gözünde, asla gözden düşmeyen kusursuz insanlarla eşit kılıyordu. Stein'ın 'Romantik!... Romantik!' sözü, artık Jim'i yetersizliğine ve erdemlerine kayıtsız bir dünyaya ve derin kederle sonsuz bir ayrılığın yol açtığı şaşkınlık yüzünden gözyaşı dökülmesini engelleyen o tutkulu ve sadık sevgiye asla teslim etmeyecek uzaklıklara kadar yayılıyor sanki. Son üç yıllık hayatındaki safi dürüstlüğün insanların cehaletine, korkusuna ve öfkesine galip geldiği andan itibaren, onu son görüşümdeki haliyle –kasvetli bir kıyının ve kararmış denizin bütün ışığını top-

layan minicik bir beyaz nokta olarak– görmüyorum artık; onu en çok seven kişi olan kız için bile zalim ve çözülmez bir gizem olarak kalan ruhsal yalnızlığı yüzünden, daha büyük ve daha zavallı bir insan olarak görüyorum.

"Brown'a güvenmezlik etmemişti besbelli; adamın kaba dobralığıyla, eylemlerinin ahlaki boyutunu ve sonuçlarını kabullenmekle sergilediği bir çeşit cesurca içtenliğiyle sanki doğruluğu kanıtlanan öyküsünden şüphelenmek için sebep yoktu. Ancak Jim o adamın, kendisine direnilince ve karşı gelinince, engellenmiş bir otokrat gibi öfkeden deliye dönmesine, intikamcı hiddete kapılmasına yol açan neredeyse akıl almaz bir bencillik taşıdığının farkında değildi. Brown'a güvenmezlik etmese de, belki de çatışmaya ve kan dökülmesine sebebiyet verebilecek bir yanlış anlama olmasından çekindiği belli. Dolayısıyla Malay şefleri gider gitmez Mücevher'e, yiyecek getirmesini, çünkü kentte kumandayı eline almak için kaleden ayrılacağını söyledi. Kız, Jim'in yorgun olduğu gerekçesiyle buna karşı çıkınca Jim kendini asla bağışlamamasına yol açacak bir şeyler olabileceği karşılığını verdi. 'Bu diyardaki herkesin hayatından sorumluyum,' dedi. Başta kederliydi; kız yemek tabaklarını (sofra takımı Stein'ın Jim'e hediyesiydi) Tamb' Itam'dan alarak Jim'e elleriyle servis yaptı. Birazdan Jim'in keyfi yerine geldi; kıza bir geceliğine daha kalenin komutanlığını yapması gerektiğini söyledi. 'Halkımız tehlikedeyken,' dedi, 'bize uyumak yok yaşlı kız.' Sonradan, kızın onların hepsinden daha erkek olduğunu söyleyerek espri yaptı. 'Sana ve Dain Waris'e kalsa, o zavallılardan hiçbirini sağ koymazdınız.' 'Çok mu kötü insanlar?' diye sordu kız, Jim'in sandalyesine yaslanarak. Jim biraz duraksadıktan sonra 'İnsanlar başkalarından çok kötü olmasalar da bazen kötülük yaparlar,' dedi.

"Tamb' Itam efendisinin peşinden dışarıdaki iskeleye çıktı. Gece bulutsuzdu, ama aysızdı ve nehrin orta kısmı karanlıktı, kıyılara yakın kısımlarıysa Tamb' Itam'ın deyişiyle 'Ra-

mazan gecesiymişçesine' yakılmış bir sürü ateşle aydınlanıyordu. Savaş tekneleri karanlık kısımda sessizce süzülüyordu; demir atmış, kımıldamadan duranlaraysa dalgalar şıpır şıpır çarpıyordu. Tamb' Itam o gece bir kanoda epey kürek çekti ve efendisinin peşinden yürüdü: ateşlerin yakıldığı sokaktan geçtiler, küçük gruplar halindeki adamların tarlalarda nöbet beklediği yerlerden geçerek kentten çıktılar. *Tuan* Jim'in verdiği emirlere uyuldu. Son olarak Raca'nın kalesine gittiler, ki o gece orada Jim'in bir müfrezesi bulunmaktaydı. Yaşlı Raca sabah erkenden kadınlarının çoğunu yanına alarak, nehrin yan kolundaki bir orman köyünde bulunan, kendisine ait küçük eve kaçmıştı. Geride kalan Kassim'se dünkü diplomasisini açıklamak için, canla başla çalışır edasıyla meclis toplantısına katıldı. Epeyce soğuk karşılansa da gülümsemesini ve sessiz dikkatini korumayı başardı ve Jim ona geceyi adamlarıyla birlikte Raca'nın kalesinde geçirmek niyetinde olduğunu açıklayınca çok sevinmiş numarası yaptı. Toplantı bitince dışarıda, giden şeflere, Raca'nın yokluğunda malının mülkünün korunacağını yüksek, hoşnut bir sesle söylediği duyuldu.

"Jim'in adamları Raca'nın kalesine saat on civarı girmişlerdi. Jim nehrin ağzına hâkim olan bu kalede, Brown aşağıdan geçene dek kalmak niyetindeydi. Kazıklı surun dışındaki düz, çimenli arazide küçük bir ateş yakıldı ve Tamb' Itam efendisine küçük bir portatif iskemle getirdi. Jim ona uyumaya çalışmasını söyledi. Tamb' Itam hasır getirdi ve biraz öteye uzandı; ama o gecenin bitiminden önce önemli bir yolculuğa çıkması gerektiğini bilmesine karşın uyuyamadı. Efendisi ateşin önünde başı eğik ve elleri arkasında kenetlenmiş halde ileri geri dolanıyordu. Yüzü üzgündü. Efendisi ne zaman yaklaşsa Tamb' Itam uyuyormuş numarası yapıyor, onun gözetlendiğini anlamasını istemiyordu. Sonunda, efendisi durup ona tepeden bakarak usulca 'Vakit geldi,' dedi.

"Tamb' Itam hemen kalkıp hazırlıklarını yaptı. Görevi, Brown'ın sandalından bir saat veya daha fazla zaman önce nehirde yola çıkarak Dain Waris'e beyazların geçip gitmelerine izin verilmesini net ve resmi bir dille bildirmekti. Jim bu görevi güvenip de başkasına veremezdi. Tamb' Itam yola çıkmadan önce Jim'den, formalite icabı (ne de olsa Jim'in adamı olduğu biliniyordu) kanıt niyetine gösterebileceği, ona ait bir şey istedi. 'Çünkü *tuan*,' dedi, 'bu mesaj önemli ve senin sözlerini ileteceğim.' Efendisi elini bir cebine, ardından başka bir cebine soktuktan sonra nihayet işaret parmağından Stein'ın yüzüğünü (ki hep takardı) çıkarıp Tamb' Itam'a verdi. Tamb' Itam görevini yerine getirmek için yola çıktığında Brown'ın tepecikteki kampı, beyaz adamların kesip devirdiği ağaçlardan birinin dallarının arasından görülen küçük bir parıltı hariç karanlıktı.

"O akşamın başında Brown, Jim'den üzerinde şu sözler yazılı, katlı bir kâğıt almıştı: 'Yolunuz açık olacak. Sabah nehir yükselir yükselmez yola çıkın. Adamların dikkatli olsunlar. Derenin iki tarafındaki çalılarla nehir ağzındaki kale silahlı adamlarla dolu. Hiç şansınız olmaz, ama kan dökülmesini istediğini sanmıyorum.' Brown kâğıdı okuduktan sonra paramparça etmiş ve onu getiren Cornelius'a dönüp sırıtarak 'Elveda sevgili dostum,' demişti. Cornelius daha önce kaledeydi ve ikindi vakti Jim'in evinin etrafında sinsice dolanmıştı. Jim'in mesajı onunla göndermesinin sebebi Cornelius'un İngilizce bilmesi, Brown'ı tanıması ve Malay olmadığından, günbatımında yaklaşırken kaygılı adamlar tarafından yanlışlıkla vurulma ihtimalinin düşük olmasıydı.

"Cornelius kâğıdı teslim ettikten sonra gitmedi. Brown küçük bir ateşin başında oturuyordu. Cornelius 'Sana bilmek isteyeceğin bir şey söyleyebilirim,' diye ters ters mırıldandı. Brown ona aldırmadı. 'Onu öldürmedin,' diye devam etti diğeri, 'eline ne geçti peki? Raca'dan para alabilirdin, ayrıca bütün Bugislerin evlerini yağmalayabilirdin,

oysa şimdi elin boş kaldı.' Brown ona bakmadan 'Buradan gitsen iyi olacak,' diye homurdandı. Ama Cornelius yanına çömelip arada sırada Brown'ın dirseğine dokunarak, fısıldayarak hızlı hızlı konuşmaya çok başladı. Söyledikleri başta Brown'ın küfrü basıp dikelmesine yol açtı. Cornelius ona nehrin aşağı kısmında Dain Waris'in silahlı adamlarının beklediğini söylemişti o kadar. Brown başta tamamen kandırıldığını ve ihanete uğradığını sansa da, durup düşününce hıyanetin söz konusu olamayacağına karar verdi. Bir şey demedi ve sonra Cornelius tamamen kayıtsız bir sesle, nehirden çıkmanın başka bir yolunu çok iyi bildiğini söyledi. Brown 'Bunu bilmen iyi,' diyerek pür dikkat kesilince, Cornelius kentte olup bitenleri anlatmaya başladı ve Brown'ın kulağına, uyandırmak istemediği uyuyan insanların arasındaymışçasına, tonlamasız bir fısıltıyla dedikodu yaparak, mecliste konuşulan her şeyi aktardı. Brown çok alçak sesle 'Beni zararsız sanıyor ha?' diye mırıldandı... 'Evet. Salağın teki. Küçük bir çocuk. Buraya gelip beni soydu,' diye monoton bir sesle devam etti Cornelius, 've herkesi kendine inandırdı. Ama ya bir sebepten dolayı ona inanmayı keserlerse, o zaman hali nice olur? Şu nehrin aşağısında seni bekleyen Bugis Dain de buraya geldiğinde seni bu tepeye kadar kovalayan adamın ta kendisi kaptan.' Brown o adamdan uzak durmanın iyi olacağını sakince söyleyince, Cornelius aynı soyutlanmış, düşünceli edasıyla, Brown'ın sandalının Waris'in kampının yanından geçip gidebileceği kadar geniş bir nehir kolu bildiğini söyledi. 'Sessiz olmanız gerekecek,' dedi aklına sonradan gelmişçesine, 'çünkü bir ara onun kampının arkasının yakınından geçeceğiz. Çok yakınından. Karada kamp kurdular, teknelerini kıyıya çektiler.' 'Ah, fare gibi sessiz olmasını biliriz; merak etme sen,' dedi Brown. Cornelius, Brown'a kılavuzluk edecekse kanosunun sandalla çekilmesi gerektiğini söyledi. 'Çabucak geri dönmem gerekecek,' diye açıkladı.

"Şafaktan iki saat önce, civardaki nöbetçiler Raca'nın kalesine, beyaz haydutların sandallarına indiklerini haber verdiler. Çok kısa süre sonra Patusan'ın her yerindeki bütün silahlı adamlar alarma geçti, oysa nehir kıyıları hâlâ o kadar sessizdi ki, birden sönükleşen alevler olmasa kentin huzurlu bir uykuda olduğu sanılabilirdi. Nehrin hemen üstünde koyu bir sis asılıydı ve hiçbir şeyi sergilemeyen bir çeşit yanıltıcı gri ışık teşkil ediyordu. Brown'ın uzun sandalı dereden nehre süzüldüğünde Jim, Raca'nın kalesinin önündeki alçak arazide... tam da Patusan kıyısına ilk ayak bastığı yerde durmaktaydı. Grilikte tek başına hareket eden, çok büyük, ancak bir türlü doğru dürüst görülemeyen bir gölge belirdi. O taraftan kısık bir insan sesi geldi. Dümen yekesinin başındaki Brown, Jim'in sakince konuştuğunu işitti: 'Yolunuz açık. Sis varken kendinizi akıntıya bırakın; ama birazdan dağılır zaten.' Brown 'Evet, birazdan etrafı görmeye başlarız,' diye karşılık verdi.

"Raca'nın kalesinin önünde ellerinde misket tüfekleriyle hazır bekleyen otuz kırk adam nefeslerini tuttu. Stein'ın verandasında gördüğüm, Malay kayığının sahibi olan Bugis de aralarındaydı ve sonradan bana karanın yakınından geçen sandalın bir an dağ gibi göründüğünü söyledi. 'Denize vardıktan sonra bir gün beklerseniz,' diye seslendi Jim, 'size bir şeyler göndermeye çalışırım... bir öküz, tatlı patatesler... elimden geldiği kadar gönderirim.' Gölge ilerlemeyi sürdürdü. Tonlamasız boğuk bir ses 'Evet. Gönder,' dedi sisin içinden. Pür dikkat dinleyen onca adamdan hiçbiri bu sözleri anlamadı; sonra Brown'la adamlarını taşıyan sandal hayalet gibi, hiç ses çıkarmadan süzülerek uzaklaştı.

"Siste görünmez olan Brown böylece, uzun sandalın kıç tarafında Cornelius'la dirsek dirseğe oturarak Patusan'dan ayrıldı. 'Belki küçük bir öküz gönderir,' dedi Cornelius. 'Ah, evet. Öküz. Tatlı patates. *Gönderirim* dediyse gönderir. Asla yalan söylemez. Benden her şeyimi çaldı. Küçük bir öküzü

bir sürü evi yağmalamaya yeğliyorsun galiba.' 'Dilini tutmazsan adamlarımdan biri seni bu canına yandığımın sisine atabilir,' dedi Brown. Sandal hareketsiz durur gibiydi; göz gözü görmüyordu, nehir bile görünmüyordu, sakallarında ve yüzlerinde sıvı hale geçen su zerreciklerini hissediyorlardı o kadar. Tuhaftı, dedi Brown bana sonradan. Her biri kendini sanki başıboş bir sandalda tek başınaymış gibi hissediyordu; iç geçiren, mırıldanan hayaletlerin kendilerine musallat olduğundan şüpheleniyorlardı biraz. 'Beni nehre atacaksınız ha? Ama ben nerede olduğumu bilirim,' diye mırıldandı Cornelius huysuzca. 'Yıllardır burada yaşıyorum.' 'Böyle bir sis görmemişsindir ama,' dedi Brown, işe yaramaz dümen yekesinin üstünden kolunu ileri geri sallayarak. 'Gördüm,' diye tersledi Cornelius. 'Bu çok işimize yarar,' dedi Brown. 'Bahsettiğin o nehir kolunu böyle körlemesine bulabileceğine inanmalı mıyım?' Cornelius homurdandı. 'Kürek çekemeyecek kadar yorgun musunuz?' dedi bir sessizlikten sonra. 'Tanrı aşkına, hayır!' diye bağırdı Brown birden. 'Sen de şu kürekleri kap.' Sisin içinde takır tukur gürültüler duyuldu ve sonra bunlar giderek görünmez ıskarmozlara takılı görünmez küreklerin nehirde çıkardığı düzenli seslere dönüştü. Brown'ın sonradan bana dediğine bakılırsa bunun dışında bir değişiklik yoktu ve küreklerin şıpırtısı hariç, sanki bir bulutun içindeki balon sepetinde kürek çeker gibiydiler. Sis giderek dağıldı ve ileride aydınlandı. Brown solda bir karanlık gördü; uzaklaşan gecenin sırtına bakıyordu sanki. Birden başının tepesinde, yapraklarla kaplı büyük bir ağaç dalı ve yan yana duran, uçlarından sular damlayan, hareketsiz, ince, küçük dallar belirdi. Cornelius tek kelime etmeden dümen yekesini onun elinden aldı."

44. Bölüm

"Bir daha konuştuklarını sanmıyorum. Sandal küçük bir yan kanala girdi; ufalanmış kıyılara yaslanan küreklerle itiliyordu ve etraf, ağaçların tepelerine kadar yükselen sisin üstünde dev, siyah kanatlar açık duruyormuşçasına loştu. Sisin loşluğunda, yukarıdaki dalların arasında büyük boşluklar görülüyordu. Cornelius mırıldanınca Brown adamlarına silahlarını doldurmalarını emretti. 'Gitmeden önce size intikam alma fırsatı vereceğim, sizi sefil geri zekâlılar,' dedi çetesine. 'Sakın şansınızı boşa harcamayın itler.' Bu konuşmaya alçak homurtularla karşılık verildi. Cornelius kanosuna zarar gelmemesi gerektiğini iyice belirtti.

"Bu arada Tamb' Itam yolculuğunu tamamlamak üzereydi. Sis yüzünden biraz gecikse de, güney yakasından ayrılana kadar durmadan kürek çekti. Güneş giderek, buzlu camdan bir küre gibi yükseldi. Karanlık lekeleri andıran nehir kıyılarında sütunumsu şekiller ve yukarılardaki çarpık dalların gölgeleri seçilebiliyordu. Nehirdeki sis hâlâ yoğundu, ama iyi nöbet tutulduğu belliydi, çünkü Tamb' Itam kampa yaklaşır yaklaşmaz beyaz sisin içinden iki adam çıktı; ona kibirle seslendiler. Karşılık verdi ve az sonra yanına bir kano yaklaşınca kürekçilerle haber değiştokuşu yaptı. Her şey yolundaydı. Artık sorun yoktu. Sonra kanodaki adamlar Tamb' Itam'ın kanosunun kenarını bırakıp bir anda gözden

kayboldular. Tamb' Itam suyun üstünden usulca gelen sesler duyana dek yoluna devam etti ve sonra, artık döne döne dağılan siste, bir kumsalda, uzun ve ince ağaçlarla çalıların önünde yakılmış pek çok küçük ateşin ışıklarını gördü. Orada da nöbet tutulduğu belliydi, çünkü kendisine seslenildi. Kanosunun son iki hareketiyle kıyıya yanaşırken ismini bağırarak söyledi. Büyük bir kamptı. Çeşitli gruplar halinde çömelmiş adamlar sabahın erken saatlerinde fısır fısır konuşuyorlardı. Beyaz siste incecik dumanlar döne döne yükseliyordu. Şefler için inşa edilmiş, yerden yüksekte duran küçük barınaklar vardı. Misket tüfekleri ufak piramitler halinde kümelenmiş, uzun mızraklarsa kumsala, ateşlerin yanına birer birer saplanmış halde duruyordu.

"Önemli bir insan havasına bürünen Tamb' Itam, Dain Waris'le görüşme talep etti. Beyaz lordunun arkadaşının, sopalarla ve üzerlerine örtülmüş hasırlarla inşa edilmiş bir çeşit kulübenin içinde, bambudan yapılma, yerden yüksekte duran sedirde oturduğunu gördü. Dain Waris uyanıktı ve kulübesinin önünde yanan parlak ateş, orayı derme çatma bir türbeye benzetiyordu. Nakhoda Doramin'in tek oğlu, Tamb' Itam'ın selamına kibarca karşılık verdi. Tamb' Itam ona bir ulak olduğunu kanıtlayan yüzüğü hemen verdi. Geriye uzanıp dirseğine yaslanan Dain Waris ona konuşmasını, bütün haberleri anlatmasını söyledi. Basmakalıp 'Haberler iyi,' lafıyla söze başlayan Tamb' Itam, Jim'in söylediklerini aktardı. Bütün şeflerin rızasıyla kentten ayrılan beyaz adamların nehirden geçip gitmelerine izin verilmesi gerektiğini söyledi. Tamb' Itam, kendisine bir iki soru sorulunca, son meclis toplantısında olanları anlattı. Dain Waris yüzükle oynayarak, söylenenleri sonuna kadar dikkatle dinledikten sonra yüzüğü sağ elinin işaret parmağına taktı. Sözleri biten Tamb' Itam'ı karnını doyurup dinlenmesi için serbest bıraktı. İkindi vakti geri dönülmesini emretti hemen. Dain Waris daha sonra tekrar, gözlerini kapamadan uzanırken

özel hizmetkârları ateşte yemeğini hazırlamaya başladılar; Tamb' Itam yanlarına oturup, kentle ilgili son haberleri duymak için çevresinde toplanan adamlarla konuştu. Güneş sisi yiyip bitiriyordu. Nehrin ana kolunda, beyaz adamları taşıyan sandalın her an belirmesi beklenen yerde dikkatle nöbet tutuluyordu.

"Brown, yirmi yıllık horgörülü ve amansız kabadayılığından sonra kendisine sıradan bir haydut kadar başarı kazanmayı çok gören dünyadan intikamını o sırada aldı. Soğukkanlılıkla yaptığı o katliamı ölüm döşeğinde hatırlarken, boyun eğmez bir isyan eylemini anımsarcasına teselli buluyordu. Adamlarını gizlice Bugis kampının karşısındaki adaya indirdi ve diğer tarafa götürdü. Karaya indikleri anda usulca sıvışmaya kalkan Cornelius, kısa ve çok sessiz bir boğuşmadan sonra onlara çalıların en gür olduğu yeri göstermeye razı oldu. Brown adamın incecik ellerini arkadan, kendi devasa yumruğunun içinde tuttu ve onu arada sırada sertçe iterek yürümeye zorladı. Cornelius balık gibi sessizdi, aşağılıktı, ama ulaşmaya yaklaştığı hedefine bağlıydı. Brown'ın adamları ormanın kenarına varınca dağılıp gizlenerek beklediler. Kampın tamamını görüyorlardı ve kimse onlardan tarafa bakmıyordu. Beyaz adamların adanın arka tarafındaki dar kanaldan haberdar olabileceğini hiçbiri aklından geçirmiyordu. Brown uygun anın geldiğine karar verince 'Saldırın,' diye haykırdı ve aynı anda on dördü birden, tek bir silahı ateşlercesine ateş ettiler.

"Tamb' Itam'ın sonradan bana söylediğine göre, öyle büyük bir şaşkınlık yaşanmıştı ki, ilk yaylım ateşinden sonra, ölüp yere yığılanlarla yaralılar dışında epey bir süre kimse kımıldamadı. Sonra bir adam çığlık attı ve bu çığlıkla birlikte herkes hayret ve korkuyla haykırmaya başladı. Paniğe kapılan bu adamlar sudan korkan sürü misali güruh halinde kıyı boyunca ileri geri koşuştular. Birkaçı o sırada nehre atladı, ama çoğu bunu ancak son yaylım ateşinden sonra yaptı.

Brown'ın adamları o insanlara üçer el ateş ettiler; görünürde sadece Brown vardı, küfürler savuruyor ve 'Aşağı nişan alın! Aşağı nişan alın!' diye haykırıyordu.

"Tamb' Itam'ın bana söylediğine göre, kendisi ilk yaylım ateşinden sonra durumu kavramıştı. Yaralanmasa da kendini yere atıp ölü numarası yaptı, ama gözlerini açık tuttu. İlk silah seslerini duyunca sedirinden fırlayıp açık havaya, kumsala çıkan Dain Waris alnına kurşunu yedi. Tamb' Itam onun kollarını açarak düştüğünü gördü. Söylediğine göre, ancak o zaman büyük bir korkuya kapıldı... daha öncesinde değil. Beyaz adamlar geldikleri gibi gittiler... görünmeden.

"Böylece Brown kem talihiyle hesaplaşmıştı. Dikkatini çekerim ki, o hasta haliyle bile sanki doğru şeyi –soyut bir şeyi– yapmış bir adam gibi üstünlük taslıyordu. Yaptığı vahşice ve haince bir katliam değilmiş; bir dersmiş, bir misillemeymiş... oysa mizacımızın, korkarım ki sanmayı yeğlediğimiz kadar derinlerinde olmayan gizli ve korkunç bir yönünün sergilenişiydi.

"Sonra beyazlar Tamb' Itam'a görünmeden kaçtılar ve sanki sonradan da onları gören olmamış; çaldıkları uskuna da ortadan kaybolmuş. Ama bir ay sonra Hint Okyanusu'nda bir şilep tarafından bulunan beyaz bir şalopadan bahsediliyor. Şalopadaki, susuz kalmış, sarı benizli, gözleri cam gibi, iskelete dönmüş, fısıldayarak konuşan iki adam, adının Brown olduğunu söyleyen üçüncü adamın sözünü dinliyorlarmış. Brown, Java şekeriyle yüklü, güneye giden uskunasında delik açıldığını ve geminin ayaklarının altında battığını söylemiş. Altı kişilik mürettebatından geriye sadece kendisiyle iki arkadaşının kaldığını söylemiş. O ikisi kendilerini kurtaran şilepte ölmüşler. Brown ise gördüğümde yaşıyordu ve rolünü sonuna kadar oynadığına tanıklık edebilirim.

"Ancak anlaşılan, giderken Cornelius'un kanosunu yanlarında götürmüşlerdi. Brown yaylım ateşinin başlamasından önce Cornelius'u tekmeleyerek uğurlamıştı. Tamb' Itam

ölülerin arasından doğrulunca Nasıralının sahilde cesetlerin ve sönmeye yüz tutmuş ateşlerin arasında koşturduğunu gördü. Adam hafif çığlıklar atıyordu. Birden nehre koştu ve Bugis kayıklarından birini suya indirmeye canla başla çalıştı. 'Sonra beni görünce,' dedi Tamb' Itam sonradan bana, 'öylece durup kafasını kaşıyarak o ağır kanoya bakmaya başladı.' 'Ona ne oldu peki?' diye sordum. Tamb' Itam bana bakarak sağ koluyla saplama hareketi yaptı. 'İki kere sapladım *tuan,*' dedi. 'Yaklaştığımı görünce kendini yere attı ve çırpınarak, tekmeler savurarak avaz avaz bağırdı. Mızrağın ucunu hissedene kadar, korkmuş tavuk gibi ciyakladı; sonra hareketsiz kaldı ve gözlerinin feri sönerken yerde bana öylece baktı.'

"Tamb' Itam bu işi hallettikten sonra hiç oyalanmadı. O korkunç haberi kaleye ulaştıran ilk kişi olmanın öneminin farkındaydı. Dain Waris'in adamlarından pek çoğu sağ kalmıştı elbette; ama panik yüzünden kimi yüzerek nehrin karşı tarafına geçmiş, kimiyse çalıların arasına saklanmıştı. Kendilerine kimin saldırdığını bilmiyorlardı... başka beyaz haydutların gelip gelmediğini, bütün ülkeyi şimdiden ele geçirip geçirmediklerini bilmiyorlardı. Muazzam bir hıyanetin kurbanı olduklarını, kesinlikle mahvolduklarını düşünüyorlardı. Bazı küçük gruplar ancak üç gün sonra geri döndüler. Ancak birkaçı hemen Patusan'a geri dönmeye çalıştı, ayrıca o sabah nehirde devriye gezen kanolardan biri saldırı anında kampı gören bir konumdaydı. Gerçi başta içindeki adamlar nehre atlayıp karşı kıyıya yüzmüşlerdi, ama sonrasında kayıklarına geri döndüler ve korkuyla nehrin yukarı kısmına yollandılar. Tamb' Itam onlardan bir saat önce yola çıkmıştı."

45. Bölüm

"Tamb' Itam canla başla kürek çekerek kente vardığında, evlerinin önlerindeki platformlara doluşmuş kadınlar, Dain Waris'in küçük kayık filosunun dönüşünü beklemekteydi. Kentte bayram havası vardı; ellerinde hâlâ mızrak veya tüfek tutan adamların hareket ettikleri veya kıyıda gruplar halinde durdukları görülüyordu yer yer. Çinlilerin dükkânları erkenden açılmıştı; ama pazaryeri boştu ve kalenin köşesinde hâlâ görev yapan bir nöbetçi, Tamb' Itam'ı fark edince içeri seslendi. Kalenin kapıları ardına kadar açıktı. Tamb' Itam kıyıya atlayarak dosdoğru içeri koştu. İlk karşılaştığı kişi, evden inen kız oldu.

"Tamb' Itam, kızın önünde bir süre öylece, allak bullak halde, soluk soluğa, titreyen dudaklarla ve deli gözlerle, büyü yapılmışçasına durdu. Sonra bir çırpıda konuştu: 'Dain Waris'i ve başka bir sürü adamı öldürdüler.' Kız el çırptı ve ilk sözü 'Kapıları kapatın,' oldu. Kaledeki adamların çoğu evlerine geri dönmüşlerdi, ama Tamb' Itam hâlâ kalede görev yapan birkaç kişinin yanına gitti hemen. Tamb' Itam yanından geçerken kız 'Doramin,' diye umutsuzca haykırdı. Kızın yanından bir dahaki geçişinde, Tamb' Itam onun aklından geçen düşünceye hemen karşılık verdi. 'Evet. Ama Patusan'da sadece bizde barut var.' Kız onu kolundan tuttu ve titreyerek Tamb' Itam evi gösterip 'Onu dışarı çağır,' diye fısıldadı.

"Tamb' Itam basamakları koşarak çıktı. Efendisi uykudaydı. 'Benim, Tamb' Itam,' diye seslendi kapıdan, 'çok önemli haberler getirdim.' Jim'in yastıktaki başını çevirdiğini ve gözlerini açtığını görünce hemen konuştu: 'Bugün kötü bir gün *tuan*, lanetli bir gün.' Efendisi onu dinlemek için doğrulup dirseğine yaslandı, tıpkı Dain Waris'in yaptığı gibi. Sonra Tamb' Itam olanları düzgünce anlatmaya çalıştı, Dain Waris'ten Panglima[132] diye bahsederek şöyle konuştu: 'Sonra Panglima kürekçibaşına seslenip "Tamb' Itam'a yiyecek bir şeyler verin," dedi,'; tam o sırada efendisi yere basıp ona öyle allak bullak bir yüzle baktı ki, lafı boğazında kaldı.

"'Söylesene,' dedi Jim. 'Öldü mü?' 'Siz çok yaşayın,' diye haykırdı Tamb' Itam. 'Çok gaddarca bir ihanetti. İlk silah seslerini duyunca dışarı koştu ve vuruldu.' Efendisi pencereye yürüdü ve panjuru yumrukladı. Odaya ışık girdi; sonra Jim titremeyen bir sesle, ama hızlı konuşarak ona hemen o beyazların peşine düşülmesi için bir donanma hazırlanmasına yönelik emirler vermeye, çeşitli adamlara gitmesini... ulaklar göndermesini söylemeye başladı; konuşurken yatağa oturdu, çizmelerini bağlamak için telaşla eğildi ve birden yukarı baktı. 'Neden burada duruyorsun?' dedi kıpkırmızı bir yüzle. 'Zaman kaybetme.' Tamb' Itam kımıldamadı. 'Beni bağışlayın *tuan*, ama... ama,' diye kekelemeye başladı. 'Ne?' diye bağırdı efendisi; korkunç görünüyordu ve öne eğilip elleriyle yatağın kenarını kavradı. Tamb' Itam bir an duraksadıktan sonra 'Hizmetkârınızın halkın arasına çıkması güvenli değil,' dedi.

"Jim o zaman durumu anladı. Anlık bir atlama kararı yüzünden bir dünyayı terk etmişken, kendi elleriyle kurduğu diğer dünyanın tepesine yıkıldığını anladı. Hizmetkârının kendi halkının arasına çıkması güvenli değildi! Sanırım öyle bir felakete mümkün olan tek şekilde isyan etmeye tam o anda karar verdi; ama bildiğim şu ki, hiç konuşmadan oda-

132 Malay şef.

sından çıktı ve uzun masanın başına, dünyasının işleriyle ilgilenirken, yüreğinde şüphesiz yaşayan gerçeği günbegün ilan ederken bulunmaya alışık olduğu yere oturdu. Karanlık güçlerin, huzurunu ikinci kez bozmasına izin vermek istemiyordu. Taştan bir heykel gibi oturdu. Tamb' Itam savunma hazırlıkları yapılması gerektiğini saygıyla ima etti. Jim'in sevdiği kız gelip onunla konuştu, ama Jim bir el hareketi yaptı; Jim'in, susması için o hareketle aptalca yalvardığını gören kız apışıp kaldı. Sundurmaya çıkıp Jim'i dışarıdaki tehlikelerden bedeniyle korumak istercesine kapı eşiğine oturdu.

"Jim'in aklından nasıl düşünceler... nasıl anılar geçti acaba? Kim bilir? Her şeyini kaybetmişti ve bir kez daha herkesin güvenini yitirmişti. Sanırım o zaman yazmaya –birilerine yazmaya– kalkıştı ve vazgeçti. Üstüne yalnızlık çöküyordu. İnsanlar ona güvenip canlarını emanet etmişlerdi... sırf güvendikleri için; ama dediği gibi, asla bilemezlerdi, onu asla anlayamazlardı. Dışarıdakiler sesini hiç duymadılar. Sonradan, akşama doğru kapıya gelip Tamb' Itam'a seslendi. 'Eee?' diye sordu. 'Epey gözyaşı dökülüyor. Ayrıca insanlar çok kızgın,' dedi Tamb' Itam. Jim başını kaldırıp ona baktı. 'Biliyorsun,' diye mırıldandı. 'Evet *tuan*,' dedi Tamb' Itam. 'Hizmetkârınız biliyor ve kale kapıları kapalı. Savaşmamız gerekecek.' 'Savaşmak mı! Ne için?' diye sordu Jim. 'Hayatlarımızı kurtarmak için.' 'Benim hayatım yok,' dedi Jim. Tamb' Itam kapıdaki kızın haykırdığını işitti. 'Kim bilir?' dedi Tamb' Itam. 'Cesur ve atak olursak belki kaçmayı bile başarabiliriz. Millet korku içinde.' Jim'le kızı baş başa bırakarak, kayıkları ve açık denizi hayal meyal düşünerek dışarı çıktı.

"Kızın, bana içeride Jim'le birlikte geçirdiği bir saatlik veya daha fazla zamanla, mutluluğu adına onunla yaptığı tartışmayla ilgili bölük pörçük anlattıklarını aktarmaya yüreğim elvermiyor. Jim'in umudu var mıydı –ne bekliyordu,

ne hayal ediyordu– bilinmez. Kararından dönmüyordu ve dik kafalılığının yol açtığı, giderek artan yalnızlığında ruhu sanki var oluşunun yıkıntılarının üstünde yükselmişti. Kız onun kulağına 'Savaş!' diye fısıldadı. Anlayamıyordu. Uğruna savaşacak bir şey yoktu. Jim gücünü farklı bir şekilde kanıtlayacak ve ölümcül kaderini bizzat fethedecekti. Avluya çıktı ve kız da peşinden, saçı başı dağılmış, yüzü allak bullak bir halde, sendeleyerek çıkıp kapı pervazına yaslandı. 'Kapıları açın,' diye buyurdu Jim. Sonrasında, içeride kalmış adamlarına dönerek evlerine gitmelerini emretti. Adamlardan biri çekinerek 'Ne kadarlığına *tuan*?' diye sordu. 'Hayatınızın sonuna kadar,' dedi Jim kasvetli bir sesle.

"Bir keder yuvasından esen rüzgâr misali nehirden yükselen feryat ve ağıtlardan sonra ortalığa sessizlik çökmüştü. Ama fısıltılarla yayılan söylentiler yürekleri sıkıntıyla ve korkunç şüphelerle dolduruyordu. Haydutlar yanlarına bir sürü adam alarak büyük bir gemiyle geri döneceklerdi ve ülkedeki kimsenin sığınabileceği bir yeri olmayacaktı. Deprem olmuşçasına güvensizliğe kapılan insanlar şüphelerini fısıldayarak dile getiriyor, korkunç bir alamet görmüşçesine bakışıyorlardı.

"Güneş ormanlara doğru alçalırken Dain Waris'in cesedi Doramin'in *kampong*'una getirildi. Dört adam tarafından taşınarak içeri sokuldu ve yaşlı annesinin aşağıdaki kapıya gönderdiği beyaz bir kefenle üzeri örtüldü. Onu Doramin'in ayaklarının dibine yatırdılar ve yaşlı adam ellerini dizlerine koyarak; uzun süre kımıldamadan oturup aşağı baktı. Palmiye yaprakları hafifçe sallanıyordu ve Doramin'in başının tepesindeki meyve ağacı yaprakları hışırdıyordu. Bütün adamları tepeden tırnağa silahlanmış halde gelince yaşlı *nakhoda* gözlerini nihayet kaldırdı; kalabalıkta yavaşça, eksik bir çehreyi ararcasına gezdirdi. Yine çenesi göğsüne yaslandı. Pek çok adamın fısıltıları yaprakların hafif hışırtısına karıştı.

"Tamb' Itam'la kızı Samarang'a getiren Malay da oradaydı. 'Çoğu kadar öfkeli değildi,' dedi Tamb' Itam bana sonradan, ama 'insanların başlarının üstünde gök gürültüsüyle yüklü bir bulut gibi asılı duran kaderlerinin aniliği' karşısında derin bir huşu ve hayrete kapılmış olduğunu söyledi. Dediğine göre, Doramin'in bir işaretiyle Dain Waris'in cesedinin üstü açılınca, genellikle beyaz lordun dostu olarak tanımladıkları kişinin sanki uyanmak üzereymişçesine gözleri aralık bir halde, öylece yattığı görülmüştü. Doramin, yere düşmüş bir şeyi ararcasına, biraz daha öne eğildi. Gözleri belki de yarayı bulmak için cesedi tepeden tırnağa taradı. Yara alındaydı ve ufaktı; kenarda duranlardan biri eğilip cesedin soğuk, kaskatı elinden gümüş yüzüğü alırken kimse konuşmadı. Adam yüzüğü sessizce havaya kaldırıp Doramin'in önünde tuttu. O tanıdık simgeyi görünce kalabalıktakiler sıkıntı ve dehşetle mırıldandı. Yaşlı *nakhoda* yüzüğe baktı ve birden göğsünün derinliklerinden gelen yüksek, vahşi bir çığlık atarak, yaralı bir boğa gibi acı ve hiddetle gürleyerek, öfkesinin ve kederinin sözcüklere gerek kalmadan açıkça anlaşılabilen boyutuyla insanların kalplerine derin bir korku saldı. Sonra, ceset dört adam tarafından kenara taşınırken derin bir sessizlik çöktü. Cesedi ağacın dibine yatırdılar ve aynı anda hanenin bütün kadınları hep bir ağızdan uzun uzun çığlık atarak yas tutmaya başladı; tiz feryatlarla yas tuttular; güneş batıyordu ve matem çığlıklarının arasında, iki yaşlı adamın yüksek ve monoton seslerle Kuran okudukları duyuluyordu.

"Bu sırada Jim bir top arabasına yaslanarak sırtını eve dönüp nehre baktı; kapı eşiğindeki kızsa avlunun diğer tarafından ona, koşarken birden duruvermişçesine soluk soluğa bakmaktaydı. Tamb' Itam efendisinin yakınında duruyor, olabilecekleri sabırla bekliyordu. Sessizce derin düşüncelere dalmış gibi görünen Jim birden ona dönüp 'Bu işi bitirmenin vakti geldi,' dedi.

Tamb' Itam hevesle yaklaşarak "'*Tuan?*' dedi. Efendisinin ne demek istediğini anlamamıştı, ama Jim hareket eder etmez kız da yürümeye başlayıp açıklığa çıktı. Anlaşılan onlar dışında ev halkından hiç kimse ortalıkta görünmüyordu. Kız biraz sendeliyordu ve yolun aşağı yukarı yarısında, tekrar nehre huzurla ve düşünceli bir edayla bakmaya başlamış olan Jim'e seslendi. Jim dönüp sırtını topa yasladı. 'Savaşacak mısın?' diye haykırdı kız. 'Uğruna savaşacak bir şey yok,' dedi Jim; 'kaybedilen bir şey yok.' Sonra kıza doğru bir adım attı. 'Kaçacak mısın?' diye tekrar haykırdı kız. 'Kaçmanın yolu yok,' dedi Jim durarak; kız da durdu, sessizce, Jim'i gözleriyle yiyerek. 'Peki gidecek misin?' dedi kız yavaşça. Jim başını eğdi. 'Ah!' diye bağırdı kız, Jim'e bakarak; 'ya delisin ya da yalancısın. Beni terk etmen için yalvardığım geceyi hatırlıyor musun, hani yapamam demiştin? İmkânsız demiştin! İmkânsız! Beni asla bırakmayacağını söylemiştin, hatırlıyor musun? Neden? Yemin etmeni istememiştim ki. Ben istemeden yemin ettin... hatırlasana.' 'Yeter, zavallı kız,' dedi Jim. 'Ben sahip olmaya değmem.'

"Tamb' Itam'ın sonradan bana söylediğine göre, konuşurlarken kız, Tanrı tarafından çarpılmış biri gibi yersiz kahkahalar atıyordu. Tamb' Itam'ın efendisi ellerini başına koymuştu. Üstünde gündelik giysileri vardı, ama şapkasızdı. Kız birden gülmeyi kesti. 'Son kez soruyorum,' dedi tehditkâr bir edayla, 'kendini savunacak mısın?' 'Hiçbir şey kılıma dokunamaz,' dedi Jim, son bir muazzam egoizm parıltısıyla. Tamb' Itam kızın durduğu yerde öne eğildiğini, kollarını açtığını ve hızla Jim'e doğru koştuğunu gördü. Kız kendini Jim'in bağrına atıp kollarını onun boynuna doladı.

"'Ah! Ama seni böyle tutacağım,' diye haykırdı... 'Benimsin!'

"Jim'in omzunda hüngür hüngür ağladı. Patusan'ın üstündeki gökyüzü kan kırmızısıydı, engindi, içinden kan boşanan kesik bir damar gibiydi. Ağaç tepelerinin arasında

devasa, kırmızı bir güneş vardı ve altındaki orman siyah ve ürkütücü görünüyordu.

"Tamb' Itam'ın söylediğine göre, o gece gökyüzünün öfkeli ve korkutucu bir havası vardı. Buna inanabilirim, çünkü tam da o gün kıyının yüz kilometre açığından bir siklonun geçtiğini biliyorum; Patusan'ın havasında hafif bir kıpırdanmadan başka bir şey olmamıştı gerçi.

"Tamb' Itam birden Jim'in kızı kollarından tuttuğunu, ellerini açmaya çalıştığını gördü. Kız başını geriye atarak, ellerini açmamakta direndi; saçı yere değdi. Efendisi 'Buraya gel!' diye seslenince Tamb' Itam kızın yere yatırılmasına yardım etti. Kızın parmaklarını birbirinden ayırmak zor oldu. Onun üstüne eğilen Jim, yüzüne içtenlikle baktıktan sonra birden iskeleye koştu. Tamb' Itam onun peşinden gitti, ama geriye bakınca kızın yalpalayarak ayağa kalktığını gördü. Kız arkalarından birkaç adım koştuktan sonra dizlerinin üstüne çöküverdi. '*Tuan! Tuan!*' diye seslendi Tamb' Itam. 'Arkaya bakın,'; ama Jim çoktan kanoya atlayıp eline küreği almıştı. Arkaya bakmadı. Tamb' Itam düşe kalka koşarak, nehre açılan kanoya son anda bindi. Kız bent kapağının yanında, dizlerinin üstünde, ellerini kenetlemiş halde duruyordu. Böyle yalvarırcasına bir süre durduktan sonra ayağa fırladı. 'Yalancısın!' diye seslendi Jim'in arkasından. 'Affet beni,' diye haykırdı Jim. 'Asla! Asla!' diye karşılık verdi kız.

"Kendisi otururken lordunun kürek çekmesinin yakışık almayacağını düşünen Tamb' Itam küreği Jim'in elinden aldı. Karşı yakaya ulaştıklarında efendisi daha ileri gitmesini yasakladı; ama Tamb' Itam onu uzaktan takip ederek, yokuş yukarı çıkıp Doramin'in *kampong*'una gitti.

"Hava kararmaya başlıyordu. Yer yer parıldayan meşaleler vardı. Karşılaştıkları insanlar dehşete kapılmış gibiydiler ve hemen yana çekilerek Jim'e yol verdiler. Yukarıdan ağlayan kadınların sesleri geliyordu. Avlu silahlı Bugislerle, yandaşlarıyla ve Patusan halkıyla doluydu.

"Böyle toplanmalarının gerçek sebebi neydi bilmiyorum. Savaş hazırlıkları için mi, intikam için mi yoksa bir işgal tehdidine karşı mı toplanmışlardı? İnsanlar günlerce titreyerek nehre bakıp, uzun sakallı hırpani beyaz adamların, kendi beyaz adamlarıyla aralarındaki bağlantıyı tam olarak asla çözemedikleri o adamların geri dönmesini beklemişler. O saf insanlar bile zavallı Jim'e hâlâ şüpheyle yaklaşıyorlardı.

"Doramin muazzam cüssesiyle, perişan halde, tek başına koltuğunda oturuyordu; bir çift çakmaklı tabancası dizlerindeydi, karşısındaysa silahlı bir kalabalık vardı. Jim belirince birisi bağırdı ve bütün başlar hep birlikte ona çevrildi, sonra da kalabalık ikiye ayrıldı ve Jim gözlerini kaçıran o insanların arasından geçti. Arkasından fısıltılar, mırıltılar geliyordu: 'Her şey onun başının altından çıktı.' 'Eskiden bir büyüsü vardı.' Onları duymuştur... belki!

"Meşalelerin ışığına girince kadınların ağıtları birden kesildi. Doramin başını kaldırmadı; Jim onun karşısında bir süre sessizce durdu. Sonra sola baktı ve ölçülü adımlarla o tarafa yürüdü. Dain Waris'in cesedinin başında çömelmiş duran annesinin gri, dağınık saçı yüzünü gizliyordu. Jim yavaşça yaklaştı, kefeni kaldırıp ölü dostuna baktı, sonra da tek kelime etmeden kefeni bıraktı. Yavaşça geri döndü.

"O geçerken insanlar 'Geldi! Geldi!' diye mırıldanıyordu. 'Suçu üstlendi,' dedi birisi yüksek sesle. Bunu duyan Jim, kalabalığa döndü. 'Evet, üstlendim.' Birkaç kişi geri çekildi. Jim, Doramin'in karşısında bir süre bekledikten sonra usulca 'Kederle geldim,' dedi. Tekrar bekledi. 'Hazırım, silahsız geldim,' diye yineledi.

"Hantal, yaşlı adam büyük alnını boyunduruk altındaki bir öküz gibi indirerek kalkmaya davrandı, dizlerindeki tabancaları kavradı. Boğazından insani olmayan sesler, gurultular, hırıltılar çıkıyordu; iki hizmetkârı ona arkadan yardım ettiler. Söylentiye göre, kucağına bıraktığı yüzük yere düşüp beyaz adamın ayaklarına kadar yuvarlandı ve zavallı

Jim kendisine, önünde beyaz köpüklü denizin uzandığı orman duvarının ardında, batı güneşinin altında gecenin kalesi gibi görünen sahilde şöhretin, sevginin ve başarının kapısını açan o tılsıma tepeden baktı. Ayakta kalmaya çalışan Doramin, kendisine destek veren iki adamla birlikte sallanıyor, titriyordu; minik gözlerindeki çılgınca acıyı, hiddeti, vahşi parıltıyı etraftakiler fark etti; sonra, Jim meşalelerin ışığında kaskatı ve başı açık bir halde durarak onun gözlerinin içine bakarken, Doramin eğilmiş bir delikanlının boynuna ağır sol kolunu attı ve sağ kolunu dikkatle kaldırarak oğlunun dostunu göğsünden vurdu.

"Jim'in arkasındaki, Doramin elini kaldırır kaldırmaz geri çekilen kalabalık, ateş edilmesinden sonra hep birlikte öne koştu. Beyaz adamın sağa sola, bütün o yüzlere gururlu ve tavizsiz bir ifadeyle baktığı söyleniyor. Sonra elini dudaklarına koyup, cansız bir halde yüz üstü yere kapaklandı.

"İşte son bu. Jim şüphe altında ölüyor; yüreğinin sırrının erişilmezliğiyle, unutulmuşluğuyla, affedilmemişliğiyle ve aşırı romantikliğiyle. Çocuksu hayallere en çok kapıldığı zamanlarda bile öylesine sıra dışı, cazip bir başarı kazanacağını aklına getiremezdi! Gururlu ve tavizsiz bakışını sergilediği o son, kısacık anda, yanına Doğulu bir gelin gibi örtülü şekilde gelmiş olan o fırsatın yüzünü görmüş olabilir.

"Ama onun, o bilinmeyen şöhret fatihinin büyük bencilliğinin işareti, çağrısı üzerine kendini kıskanç bir aşkın kollarından kurtardığını hayal edebiliriz. Kanlı canlı bir kadını bırakıp, muğlak bir davranış idealiyle acımasızca yaptığı evliliği kutlamaya gidiyor. Merak ediyorum... şimdi halinden memnun mudur acaba? Bilmemiz gerekir. O bizden biri... hem bir keresinde, çağrılmış hayalet gibi kalkıp da onun sonsuz sebatını savunmadım mı? Sonuçta çok mu yanılmıştım? O artık yok ve bazen varlığının gerçekliğini muazzam, ezici bir güç olarak hissediyorum; ama yemin ederim ki bazen de gözlerimin önünden, bu dünyanın hazları karşısında

yoldan çıkmış, kendi gölgeler dünyasının çağrısına sadakatle uymaya hazır, bedensiz bir ruh gibi geçiyor.

"Kim bilir? O gitti, yüreğinin sırrı erişilmezdi; zavallı kız ise Stein'ın evinde sessiz sedasız, uyuşuk bir hayat sürüyor. Stein son zamanlarda çok yaşlandı. Kendisi de bunun farkında ve 'bütün bunları terk etmeye; terk etmeye...' hazırlandığını söyleyip duruyor, elini sallayıp kelebeklerini hüzünle göstererek."

Eylül 1899 - Temmuz 1900